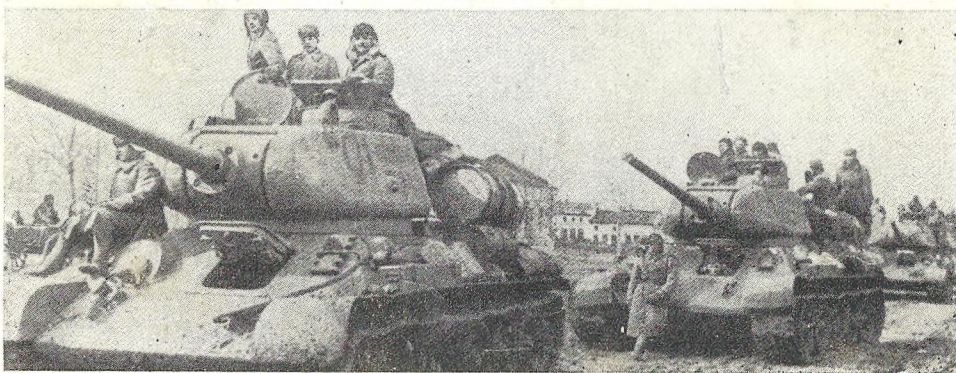
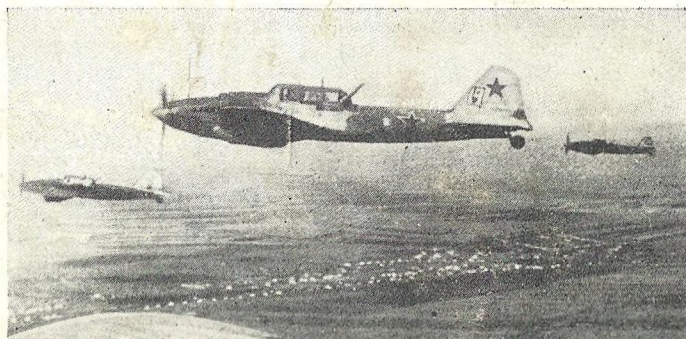

9(02)27
3-86

ЗОРЕНОСЦІ

ЗОРЕНОСЦІ

Книга нарисів
про двічі Героїв та Героїв
Радянського Союзу,
уродженців Черкащини

ВИДАВНИЦТВО «ПРОМІНЬ»
ДНІПРОПЕТРОВСЬК
1971

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Відповідальний редактор — секретар Черкаського обкому КП України *О. Л. Стешенко*.

Члени редколегії: *І. Г. Голубничий, П. М. Жук, В. Я. Коваленко, І. К. Матвієнко, В. П. Мислюк, Л. П. Шитова*.

Упорядники: *Г. М. Зудіна, В. С. Сергієнко*.

*Ніколи не переможуть того народу, в якому
робітники і селяни в більшості своїй пізнали,
відчули і побачили, що вони відстоюють свою,
Радянську владу — владу трудящих...*

В. І. ЛЕНІН

БЕЗСМЕРТЯ ГЕРОЇВ

Оповідь про славних черкашан — Героїв Радянського Союзу, що народилися і виховалися на землі великих синів українського народу — Богдана Хмельницького і Тараса Шевченка, доречно розпочати рядками тепер уже загальновідомої в країні пісні, яку подарували людям черкаські митці, — «Степом, степом». Це пісня про матір, яка віддала Вітчизні улюбленого сина. Він героїчно загинув на полі бою. Але вона, приходячи на священну могилу, не вірить в його смерть. Мати роками жде сина, який спить вічним сном...

...Степом, степом,
Поросли берізки,
Степом, степом,
Сонце розлилось...
Степом, степом —
Стали обеліски,
А кругом —
Розлив колось.

Для черкашан ця пісня знаменна насамперед тим, що вона вперше прозвучала у дорогому кожній радянській людині

місті — столиці нашої Батьківщини Москві, на могилі Невідомого солдата.

Велика Вітчизняна війна... Поруч з тими, хто народився і виріс у роки Радянської влади, на боротьбу з ворогом пішли і ті, хто брав участь у штурмі царського самодержавства, зі зброєю в руках відстоював історичні завоювання Великого Жовтня від посягань численних ворогів. Ще в перші роки влади Рад черкащани писали у листі до В. І. Леніна: «Улюблений вождь! Ідучи в ряди захисників революції, ми клянемося так само невтомно боротися за справу трудящих, як це робите Ви. Спокійно можете працювати, пам'ятаючи, що ми будемо пильно охороняти підступи до РРФСР від нападу світової буржуазії».

Коли німецько-фашистські полчища посунули на нашу країну, радянський народ став грудьми на захист рідної землі, розгромив гітлерівських загарбників, здобувши воєнну, політичну і економічну перемогу над ворогами нашої Батьківщини, ворогами миру і соціального прогресу. Система соціалізму, її економічні і організаційні можливості, ідейна і політична єдність радянського суспільства, радянський патріотизм і пролетарський інтернаціоналізм, дружба народів СРСР, згуртованість народу навколо Комуністичної партії, безприкладний героїзм і мужність Радянської Армії, єдність фронту і тилу — основні фактори, які обумовили перемогу над фашистською Німеччиною та імперіалістичною Японією.

Збройні Сили з честю виконали свою велику визвольну місію. Вони надали братерську допомогу трудящим Європи і Азії в їх боротьбі за свободу та національну незалежність, допомогли німецькому народові визволитися від фашизму. Все прогресивне людство наочно переконалось, що Радянський Союз — стійкий поборник вільного розвитку народів, непохитна опора в боротьбі за демократію, мир і свободу.

Комуністична партія і Радянський уряд високо оцінили безсмертні подвиги захисників Вітчизни. 11525 воїнів були удостоєні високого звання Героя Радянського Союзу, а 113 чоловік цієї нагороди були удостоєні двічі. Сотні тисяч нагороджені орденами і медалями.

Серед великої шанованої в нашій країні плеяди Героїв Радянського Союзу — 139 уродженців міст і сіл Черкащини. Їх трудовий шлях розпочинався на фабриках і заводах, колгоспних і радгоспних ланах області. Ми пишаємося, що на нашій черкаській землі народилися і стали відомими на всю

країну генерал армії Іван Данилович Черняхівський з Уманщини і генерал-лейтенант Іван Никифорович Степаненко з Дробицького району, які удостоєні звання Двічі Героїв Радянського Союзу.

Кожний район нашої області має своїх героїв. Найбільше їх у Городищенському, Черкаському, Канівському, Тальнівському, Шполянському, Корсунь-Шевченківському, Манківському і Чорнобаївському районах. В окремих селах цієї високої урядової нагороди удостоїлись по кілька учасників війни.

Але слава не завжди приходить за життя. 39 уродженням області звання Героя Радянського Союзу було присвоєно помертло. То ж саме про них співається в пісні «Степом, степом» — своєрідному реквіємі тим, хто, захищаючи рідну землю, положив на алтар Батьківщини найдорожче — життя.

У кожного з них своя біографія. Та саме з таких бойових і трудових біографій і складається історія радянського народу. Ці люди вписали незабутні сторінки в літопис героїчної боротьби за торжество всеперемагаючих ленінських ідей.

Кожний, хто бував в Умані, не міг не затриматися біля бронзового пам'ятника І. Д. Черняхівському.

Біографія Черняхівського — це біографія видатного полководця ленінського типу. В 13 років він комсомолец, в 21 рік — член Комуністичної партії, в 24 роки — полковник, командир танкової дивізії. Від сімнадцятирічного курсанта піхотного училища до 39-річного генерала армії — такий бойовий шлях радянського полководця, талановитого воєначальника.

Степан Устименко на десять років молодший від І. Д. Черняхівського. В ряди Радянської Армії він прийшов у 1938 році.

— Закінчу військову службу, — говорив товаришам Степан, — і повернусь у рідне село. Приріс я до колгоспної землі, як рідна мати, кличе вона мене до себе.

Та сталося по-іншому. Почалася війна. Вона і кинула юнака на передову лінію боротьби з ворогом.

На останньому етапі війни загинув видатний полководець І. Д. Черняхівський. І майже одночасно, весною 1945 року, на березі Шпрее, ворожа куля обірвала життя Степана Устименка. На батьківщині героїв у знак вшанування їх світлої пам'яті колгоспи були названі їх іменами.

Багато монументів, меморіальних дошок і стел, до яких ніколи не заростає народна стежка, встановлено на радянській землі в пам'ять про подвиги Героїв Радянського Союзу, серед котрих немало синів Черкащини.

В Севастополі встановлено пам'ятник нашому землякові М. Я. Дзигунському, який на Сапун-горі повторив подвиг Матросова, в Одесі — старшому політруку С. А. Куниці, під Ленінградом — льотчику В. А. Гончаруку, який на своєму підбитому літаку врізався в розташування батареї ворога, повторивши подвиг Гастелло. У місті Миколаєві на могилі десантників-чорноморців, що хоробро воювали під командуванням старшого лейтенанта К. Ольшанського, горить Вічний вогонь. У складі учасників десанту до останнього подиху бився з ворогом черкашанин Іван Михайлович Удод. На честь цього подвигу ім'я ольшанців носить найкраща площа міста, на якій споруджено величний пам'ятник.

Нині в селі Оксаниному, на місці будинку, де народився і провів свої дитячі і юнацькі роки І. Д. Черняховський, височіє новий дім. Це буде гуртожиток для студентів технікуму. На стіні будинку встановлена меморіальна дошка. У 1967 році в приміщенні клубу села відкрито музей І. Д. Черняховського.

Імена багатьох героїв присвоєно кращим школам, кращим піонерським загонам області.

Коли відгрімлі бої Великої Вітчизняної війни, багато героїв — синів Черкащини, офіцерів Радянської Армії, продовжували свою військову службу в Збройних Силах. Четверо з них стали генералами. Та більшість фронтовиків-героїв давно зняли погони, повернулися до своїх мирних професій і успішно трудяться на благо нашої Батьківщини в народному господарстві, на транспорті, в школах області.

Нині в Москві, Ленінграді, Полтаві, Харкові, Одесі і Луцьку, Києві і Брянську, Кам'янець-Подільську і Ростові-на-Дону, у Вінниці і Івано-Франківську та інших містах і селах країни живуть і працюють Герої Радянського Союзу — уродженці черкаської землі. І всюди вони своїм самовідданим трудом зміцнюють і возвеличують нашу рідну Батьківщину, примножують здобутки радянського народу.

Фашистські загарбники завдали величезних втрат нашої країні. Багато горя і страждань довелося перенести людям. Тисячі робітників, колгоспників, службовців були розстріляні, закатовані в таборах, вивезені на каторгу до фашистської Німеччини. Гітлерівські загарбники зруйнували села і міста, перетворили їх у згарища. Великі збитки були заподіяні і народному господарству Черкаської області.

Під керівництвом ленінської Комуністичної партії, Радянського уряду, за допомогою всіх братніх народів країни і,

насамперед, великого російського народу, трудящі Черкащини відбудували зруйноване ворогом господарство, досягли нових висот в економічному і культурному розвитку. На землях, де гриміли жорстокі бої, де мужньо билися з ворогом радянські воїни, нині все ширше розгортається мирна боротьба за нові перемоги в комуністичному будівництві.

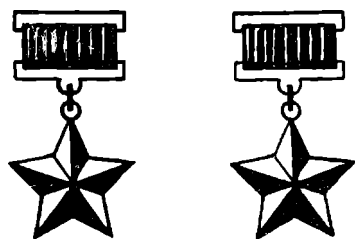
Невпізнано змінився придніпровський край, і сам Дніпро став не той — широко розлився Черкаським морем. Помолоділо, розрослося, розквітло славне козацьке місто Черкаси — нині місто великої хімії, машинобудування та інших важливих галузей промисловості.

За роки Радянської влади в нашій країні виросла нова людина, самовіддана героїчна праця і високі моральні якості якої дивують світ. Пишаються черкащани трудовими подвигами кращих своїх земляків — двічі Героїв Соціалістичної Праці Галини Євгенівни Буркацької, Федора Івановича Дубковецького, Григорія Івановича Байди. У лавах трударів Черкащини, гордо несучи прапор області з найвищою нагородою Вітчизни — орденом Леніна — і ювілейне знамено, вручене на вічне зберігання, крокують понад 250 Героїв Радянського Союзу і Героїв Соціалістичної Праці, майже 17 тисяч орденоносців. Тисячі передовиків і новаторів виробництва в усіх галузях народного господарства уже сьогодні працюють так, як працюватимуть люди комуністичного суспільства.

У свій час Черкащина дала країні визначних колгоспних організаторів. Сьогодні вона славиться іменами Героїв Соціалістичної Праці механізатора П. О. Журавського, доярки В. М. Левчик, робітника М. К. Величка, птахаря Ф. М. Гуржія, екскаваторника депутата Верховної Ради СРСР В. І. Дубініна і сотень тисяч інших трудівників, які примножують трудову славу попередніх поколінь.

У співучому Шевченковому краї виростають нові герої — герої трудових буднів. Про них складає народ пісні, славить їх працю і розум. Та ніколи не згаснуть у пам'яті людській безсмертні подвиги тих, хто від могутньої швидкоплинної Волги до берегів Одеру і Дунаю проніс в тяжкі роки фашистського лихоліття славу радянського воїна-визволителя.

О. СТЕШЕНКО

ДВІЧІ ГЕРОЇ
РАДЯНСЬКОГО
СОЮЗУ

Все, що нам дано жорстоким віком
В яросний і незвичайний час
З ранами, з вогнем страшним і диким
Запеклось, закарбувалось в нас.

І не серця теплого відбиток,
Не веселі чи погожі дні,—
Піт і сіль, сухий свинець зеніток
Нам зрідні, і ми йому зрідні.

Хто не бачив, як вмирають люди,
Не питавши місця, де й коли,
Той ніколи з нами жить не буде
Так, як ми з загиблими жили.

Може, скажуть: це не так важливо,
Кожен платить на війні сповна.
Що ж, нехай. Нове наспіє жниво
Там, де бою билася луна.

І нові прийдуть сини і внуки,
І вони в новітньому бою
Пригадають рани й дні розлуки,
Про які я звістку подаю.

А. МАЛИШКО

ЗА ВЕЛІННЯМ СЕРЦЯ

СТЕПАНЕНКО
Іван Никифорович

*Народився 1920 року
в с. Нехайках
Драбівського району*

У кожної людини є своє покликання, своя мета у житті, непереборне тяжіння до того, про що мріяно ще з дитинства.

Покликання Івана Никифоровича Степаненка — льотна справа. Прагнення до останнього подиху бути корисним своїй Батьківщині, своєму народові.

Понад тридцять років минуло з того часу, коли він, колгоспний пастушок, вперше побачив у блакиті неба червонозоряний У-2. Відтоді голубий горизонт все наполегливіше вабив Івана до себе. Але він покищо був змушений після смерті батьків поїхати до старшого брата у Дніпродзержинськ, де поступив на вагонобудівельний завод.

«Вранці і ввечері,— згадує Іван Никифорович,— я бачив, як над містом раз за разом пропливали літаки У-2. Глибокі віражі змінювалися мертвими петлями, а потім машини плавно йшли на посадку». Ніхто не знав, як він заздрив тоді тим, що борознили П'ятий океан.

Цими господарями неба були робітники заводу — учльоти Дніпродзержинського аероклубу. Слюсар Степаненко незабаром став учльотом. Уже тоді він мріяв про подвиги Чкалова, Громова, Коккінакі і твердо йшов до мети. Здібний і жадібний

до знань, він вчився лише на «відмінно». З пристрасстю засвоював усі тонкощі пілотування і незабаром почав водити машину уже самостійно.

У ті роки на заході здійснювалася пожежа нової світової війни. Фашизм потопив у крові республіканську Іспанію, вдерся в Чехословаччину, Польщу.

Іван Степаненко вирішив стати військовим льотчиком і поступив у Качинську школу пілотів.

У цій одній з найстаріших кузень льотних кадрів нашої країни вчилися і працювали відомі бойові льотчики Супрун, Кравченко, Шинкаренко та інші. Разом з основами пілотування винищувачів типу «І-15» та «І-16» вони передавали курсантам бойові традиції радянських льотчиків, прищеплювали навички бойової товариськості, взаємної виручки. Вони добре допомагали молодим курсантам в опануванні льотної майстерності.

Випускні екзамени Степаненко здав уже тоді, як в радянському небі з'явилися літаки німецько-фашистських загарбників.

В числі інших молодих льотчиків-винищувачів, випускників Качинської школи, лейтенанта Степаненка було направлено на Південний фронт, де в той час наші війська стримували ворога на лінії ріки Прут. Тут під Кишиневом Степаненко вперше спостерігав повітряний бій. Його вела група літаків на чолі з лейтенантом Морозовим. Сміливими атаками він примусив фашистські літаки звернути з курсу. А коли було витрачено боезапас, відважний пілот пішов на лобовий таран. Ворожий винищувач загорівся і впав на землю, але і наш літак виявився пошкодженим. Морозов змушений був виплигнути з парашутом.

Подвиг лейтенанта Морозова став для молодого пілота Степаненка на все життя взірцем відваги, мужності й готовності пожертвувати власним життям в ім'я Вітчизни, в ім'я перемоги над лютим ворогом.

Уперше віч-на-віч з ворогом зустрівся Іван Никифорович у червні 1942 року. Тоді ж він відкрив особистий рахунок збитих ним ворожих літаків.

На Брянському фронті лише у червні 1942 року льотчик-винищувач Степаненко взяв участь майже в 100 бойових вильотах, збив два літаки противника у групових боях і одного особисто, за що був нагороджений першим бойовим орденом— Червоної Зірки. Тоді ж Іван Никифорович став комуністом.

І. Н. Степаненко день у день удосконалював свою бойову майстерність, вивчав тактику ворога, вчився реагувати на кожний його новий бойовий прийом і, як кажуть льотчики-винушувачі, бачив усе небо, але цілився в одну точку. Висота—швидкість—маневр—вогонь — це була головна формула відважного пілота.

Наприкінці літа 1942 року винищувальний полк, в якому служив Степаненко, прибув на Сталінградський фронт. На нових винищувачах «Як-7» радянські соколи сміливо йшли на поєдинки з хваленими фашистськими асами і збивали їх.

Молодь полку з захопленням вивчала кожний бій своїх ветеранів — Героїв Радянського Союзу В. Д. Лавриненкова, А. К. Рязанова, Амет-хана Султана, які знищили не один десяток фашистських літаків.

У одному з боїв над Волгою у вересні 1942 року І. Н. Степаненко прикрив відхід свого товариша на пошкодженому літаку. В цьому бою він збив два «Me-109», але і сам був важко поранений. Вибиваючись із сил, хоробрий пілот посадив свій літак у розташуванні наших військ.

Після одужання комуніст Степаненко знову брав участь у боях під Сталінградом. В одному з боїв його було поранено вдруге. Незабаром груди відважного воїна прикрасили ще дві бойові відзнаки: ордени Червоного Прапора і Вітчизняної війни 2-го ступеня. На його рахунку було вже 7 збитих літаків противника.

Мужність і відвага, якими виділявся Степаненко у повітряних боях, принесли йому заслужену славу. Молоді льотчики намагались наслідувати свого вимогливого і вольового командира.

Після боїв над Кубанню Іван Никифорович Степаненко взяв участь у визволенні Брянщини. У серпні 1943 року він здійснив новий бойовий подвиг. Прикриваючи наші наземні війська в районі Мощеного (Брянський фронт), сім літаків «Як-9» під командуванням Степаненка зустріли майже шістьдесят ворожих бомбардувальників «Хе-111» і «Ю-88». Сміливість і рішучість радянських льотчиків внесли розлад у ворожі ряди і фашисти були змушені безладно скинути бойовий вантаж на територію, зайняту своїми військами. В цьому бою групою Степаненка було знищено п'ять літаків противника, два з яких збив особисто Іван Никифорович.

На 2-му Прибалтійському фронті, куди незабаром перемістилася частина, за Степаненком закріпилась слава кра-

шого розвідника-винищувача авіакорпусу. Лише за рік бойових дій на 2-му Прибалтійському фронті ескадрилья Степаненка здійснила 893 бойових вильоти, взяла участь у 50 повітряних боях, збила 40 літаків противника.

На початок 1944 року на рахунку І. Н. Степаненка було вже 232 бойових вильоти, 14 літаків ворога збитих особисто і 8 у групових боях.

За ці високі подвиги Президія Верховної Ради Союзу РСР своїм Указом від 13 квітня 1944 року присвоїла Івану Никифоровичу Степаненку звання Героя Радянського Союзу.

Наприкінці 1944 року під час боїв над територією Радянської Латвії у гітлерівців з'явилися нові літаки, які мали значно більшу швидкість і потужнішу зброю, ніж їх попередники. Стала більш гнучкою тактика ворога: фашистські винищувачі підвішували бомби і діяли спочатку як штурмовики, а скинувши бомби,— як винищувачі.

Але ворогу не допомогли ні нова техніка, ні хитромудра тактика. Радянські льотчики, як і раніше, брали верх. Степаненко збив незабаром першу таку ворожу машину.

— Молодець, Степаненко! — почув Іван Никифорович вигук у навушниках шльомофону. Це був голос командира корпусу, який слідкував за боєм зі станції наведення.

З початком 1945 року І. Н. Степаненко, який дістав на той час звання майора, зробив 395 бойових вильотів, особисто збив 32 фашистських літаки.

Відмінно підготовлений, він вів роботу в найскладніших умовах, діставав командуванню цінні відомості про райони зосередження частин ворога, розташування його інженерно-оборонних споруд та аеродромів.

Радянський уряд високо оцінив заслуги славного сина Вітчизни комуніста І. Н. Степаненка. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 серпня 1945 року Івану Никифоровичу Степаненку вдруге було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Іван Никифорович Степаненко вирішив присвятити своє життя справі оборони рідної Батьківщини.

У 1949 р. він закінчив Військову академію ім. М. В. Фрунзе, а в 1957 р.— Військову академію ім. К. Є. Ворошилова.

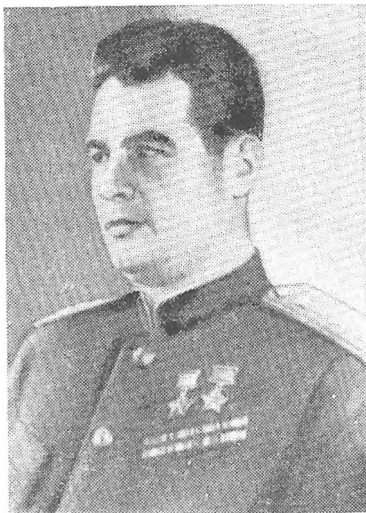
Нині генерал-лейтенант авіації Степаненко служить у лавах Радянської Армії, стоїть на варті миру і безпеки Радянської Батьківщини, свободи і щастя рідного народу, на варті радянського неба.

Умілий і талановитий вихователь пілотів І. Н. Степаненко користується у підлеглих йому частинах і з'єднаннях Військово-Повітряних Сил любов'ю і повагою. Він є взірцем самовідданого служіння Вітчизні. Його життя — достойне наслідування нашої радянській молоді.

Жителі села Нехайків гордяться своїм уславленим соколом. Іван Никифорович буває в рідному селі, зустрічається з своїми земляками, радується їх колгоспними досягненнями.

Герой, якого виростив народ, вірно служить йому.

КОМАНДУЮЧИЙ ФРОНТОМ

ЧЕРНЯХОВСЬКИЙ
Іван Данилович
1906—1945

*Народився в с. Оксаниному
Уманського району*

З фотокартки на одному із стендів Центрального Музею Радянської Армії на глядачів дивиться людина з відкритою і приємною посмішкою. Мужнє обличчя з крутим лобом, вольовим підборіддям, хвилястим волоссям і гострим поглядом уважних очей. Це — тридцятидев'ятирічний командуючий 3-м Білоруським фронтом двічі Герой Радянського Союзу генерал армії Іван Данилович Черняхівський, який 18 лютого 1945 року загинув у боях під Кенігсбергом.

І. Д. Черняхівський народився в сім'ї залізничника. Його дитинство припало на суворі роки громадянської війни, коли нерідко лінія фронту пролягала не лише через село, а й через окрему сім'ю, коли люди на нелегкій життєвій практиці пізнавали сувору науку класової боротьби.

Як згадують односельчани, уже в ті далекі роки проявились військові здібності майбутнього полководця Червоної Армії. У 1920 році на постій у Вапнярку направлявся ескадрон білополяків. Чотирнадцятирічний Черняхівський зібрав своїх ровесників, озброїв їх обрізами, яких тоді по селах було немало, і влаштував у лісі засідку. Кавалеристи наблизились, хлопчики зробили дружний залп з обрізів. Пілсудчики, вва-

жаючи, що натрапили на справжню засідку, кинулись геть врозтіч.

Коли Черняховському минуло вісімнадцять, він пішов добровольцем у Червону Армію і на все життя пов'язав себе із Радянськими Збройними Силами. А через чотири роки комісар Київської артилерійської школи Ганжа дав молодому воїну-випускникові школи першу в його житті характеристику, в якій є такі рядки: «Загальний і політичний розвиток добрий. Працелюбний і сумлінний. Дисциплінований і витриманий цілком. Володіє ініціативою. Воля — сильна. З товаришами живе добре. В громадсько-політичному житті участь бере. Авторитетом користується. До виховної роботи підготовлений».

Ні, не помилився тоді старий комісар у своєму вихованці. Він зумів розгледіти у молодому воїні орла.

Товариші по військовій академії згадують такий факт. Якось слухачі академії здійснювали лижний перехід по маршруту Москва—Наро-Фомінськ. Почалася березнева відлига і сніг грудками налипав на лижі. Майже всі зійшли з лижні і пересіли на машини. А Черняховський продовжував іти вперед.

На фініші його спитали:

— Чому ви не сіли в машину?

Іван Данилович відповів:

— На війні може бути все. І там машини не подадуть.

У 1936 році Іван Данилович Черняховський закінчив академію механізації і моторизації Червоної Армії. Війна застала його на посаді командира танкової дивізії. І вже 24 червня 1941 року дивізія Черняховського відбивала атаки гітлерівських броньованих армій. Танкову битву з'єднання провело майстерно. Опинившись в оточенні, дивізія вміло і організовано оборонялась, примусила гітлерівців, що рвались на схід, тупцювати на місці.

«Ми часто втрачали зв'язок з корпусом,— згадує один з учасників цих боїв підполковник В. Є. Челомбитько,— але Черняховський не впадав у розпач. Він у синьому комбінезоні танкіста з'являвся в найнебезпечніших місцях... Був таким же зібраним і вимогливим, як завжди. Коли Черняховський говорив, його внутрішня переконаність передавалась людям. Він примушував вірити в те, у що вірив сам».

Бойовий шлях генерала І. Д. Черняховського пролягав через найактивніші ділянки фронту: воював під Воронежем, визволяв Київ і Тернополь, Оршу і Кенігсберг. Операції, які

проводила армія під командуванням Черняховського, завжди відзначались несподіваними, сміливими рішеннями. Так було в боях за Воронеж, при форсуванні Дніпра, в операціях по розгрому фашистів у Білорусії. За добре організоване форсування Дніпра Іван Данилович 17 жовтня 1943 року був удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

Черняховський був не лише талановитим полководцем, а й людиною великої особистої хоробрості. Коли, наприклад, у битві під Житомиром фашисти потіснили частини його армії, генерал Черняховський сам сів у танк і повів солдат на ворога. І хоча, як відомо, командуючому армією немає ніякої потреби самому ходити в атаку, його активне втручання в хід подій врятувало становище. Ворог тоді був зупинений і зім'ятий.

Улітку 1944 року розпочалась знаменита Білоруська операція, яка носила кодову назву «Багратіон». Іван Данилович Черняховський у цей час уже командував 3-м Білоруським фронтом. За два дні боїв війська фронту разом з військами інших фронтів вийшли на підступи до Орші, а моторизовані з'єднання — на ріку Березину північніше Борисова.

До 3 липня фашисти, що відступали з боями перед військами 2-го Білоруського фронту, опинились у «мішку». За наказом Ставки з'єднання 3-го Білоруського фронту продовжували наступ у напрямку Молодечно і Вільнюс. 9 липня Вільнюс був оточений, у котлі опинились 15 тисяч гітлерівців. Через чотири дні над столицею Радянської Литви замайорів червоний прапор. Пізніше війська Черняховського визволили Каунас і вийшли до кордонів Східної Пруссії.

Саме в цей час 29 липня 1944 року командуючий 3-м Білоруським фронтом був нагороджений другою медаллю «Золота Зірка».

...У першій половині лютого 1945 року війська 3-го Білоруського фронту після невеликого перепочинку знову почали наступ у Східній Пруссії. Напрямок — Кенігсберг. Вранці 18-го І. Д. Черняховський виїхав на лівий фланг фронту, щоб особисто перевірити підготовку частин до знищення раніше оточених військ ворога.

Командуючий побував у частинах, оглянув позиції, розмовляв з командирами і бійцями. Повернувся разом з шофером до замаскованої машини. Навколо стояла тиша. Машина рушила, і тут позаду раптом розірвався снаряд. Осколок пробив кузов машини. Смертельно поранений І. Д. Черняховський помер.

* * *

Поховано І. Д. Черняховського в місті Вільнюсі. Тут же споруджено пам'ятник йому. Ім'ям видатного полководця назване колишнє місто Інстербург у Калінінградській області.

Шанують пам'ять Івана Даниловича Черняховського і його земляки. В Умані встановлено його погруддя. В його рідному селі Оксаниному створено музей, в якому зібрано матеріали про життєвий шлях видатного радянського полководця.

ГЕРОЇ
РАДЯНСЬКОГО
СОЮЗУ

ДРУЗЯМ-СОЛДАТАМ

Ми й незчулись, друзі,— по подвір'ю
Ніч пройшла босоніж по траві.
Ось ми знову разом — аж не вірю —
Латані потроху, та живі.

Побули, як кажуть, в переробці,
Всяке бачили, всього було.
Дайте-но лишень махорки, хлопці,
І газету за «тонке число».

Скрутимо цигарку, як бувало,
Щоб і дощ — не дощ, і грім — не грім,
Щоб — і не багато, і не мало —
По затяжці вистачило всім.

Хто іще розкаже, хто згадає?
Пройдене стає видніш здаля.
Багатьох між нас тепер немає,
Хай пером на груди їм земля.

На далеких пагорбах, на схилах,
На межі нескінчених доріг,
У солдатських, край шляху, могилах
Кожен з нас лежати досі б міг.

Ми ж бо теж солдати, щирі й вперті,
Йшли, не обминаючи біди.
Кров'ю з'єднані в житті і в смерті,
Ми братами стали назавжди.

І навіки жити нам у дружбі —
Хліб ділити і ділить серця.
У житті, як на безстрочній службі
Ми солдати
До кінця.

Н. ТИХИЙ

ПОДВИГ НА ШОСЕ МОГИЛЬОВ—МІНСЬК

АНДРЮШЕНКО
Яків Трохимович

*Народився 1920 року
в с. Матвіївці
Золотоніського району*

Це шанована і доброзичлива людина. В дні, коли вулиці міст і сіл нашої неосяжної Вітчизни стають строкатими від святкових колон демонстрантів, Якова Трохимовича неодмінно запрошують до себе учні шкіл і молоді воїни розповісти їм про бойові звитяги радянських людей на фронтах Великої Вітчизняної війни. А розповісти йому є про що. Відважний артилерист пройшов з боями від берегів Волги до фашистського лігва — Берліна.

Батьківщина гідно відзначила мужність і відвагу свого сина, черкашанина Я. Т. Андрюшенка, нагородивши його багатьма бойовими орденами і медалями.

...Після боїв на Північно-Західному і Західному фронтах артилерійський дивізіон капітана Андрюшенка дійшов до Білорусії.

Зранку 23 червня 1944 року на Могильовському напрямі перейшла в наступ 49-а армія під командуванням генерал-лейтенанта Г. Т. Гришина. Війська цієї армії мали прорвати сильну, глибоко ешелоновану оборону противника, підготовлену на ріках Проні, Басі, Ресті й Дніпрі.

Дивізіон Андрюшенка з складу 57-го артполку 95-ї стрілецької дивізії в перший же день бою подавив чотири мінометні батареї ворога, підтримав свою піхоту при форсуванні ріки Проні. Це забезпечило прорив оборони гітлерівців, відкрило нашим підрозділам шлях уперед. Вогнем дивізіона Андрюшенка було знищено шість фашистських танків.

Надто заболочена місцевість постала на перешкоді військам, не давала змоги завчасно розгорнутись їм на бойових рубежах. В особливо скрутному становищі опинились танкові і артилерійські частини. Доводилось різати ліс, на швидку руку будувати гатки.

Враховуючи велике значення доріг у лісисто-болотистій місцевості, ворог намагався затриматися саме тут. Незважаючи на втрати в живій силі і техніці, гітлерівці особливо уперто захищали шосе Могильов—Мінськ, свою важливу фронтову артерію. Стрілецькі підрозділи 95-ї дивізії, підтримані нищівним вогнем дивізіону Андрюшенка, перерізали цю комунікацію фашистських військ, осідлали шосе, що вело до столиці радянської Білорусії.

В боях за Василевичі і Тетерин дивізіон вийшов на пряму наводку. Артилеристи вивели з ладу дві протитанкові гармати, п'ять кулеметів, розсіяли і частково знищили близько роти піхоти противника. Ворога було відкинуто до Дніпра.

Потім знову був бій. Він почався могутньою артилерійською підготовкою радянських військ. Стрілецькі підрозділи форсували Дніпро. Хоч і не такий він тут широкий, але ж глибокий і швидкоплинний. Дивізіон Андрюшенка прикривав переправу. Він знищував кулеметні гнізда, подавляв вогонь батарей противника, і радянська піхота успішно досягла правого берега Дніпра.

28 червня 1944 року в бою за населений пункт Княжиця капітан Андрюшенко знову вивів свій дивізіон на пряму наводку і майже впритул розстріляв колони фашистів, що відступали. Артилеристи знищили тоді три самохідки, два танки, вісім гармат, сорок п'ять автомашин, понад 250 ворожих солдатів і офіцерів, а також гітлерівського генерала, захопили прапор фашистської дивізії.

В той же день війська 2-го Білоруського фронту, в складі якого діяла 95-а стрілецька дивізія, визволили від ворога місто Могильов.

За героїзм і відвагу в боях Указом Президії Верховної Ради СРСР від 22 серпня 1944 року капітану Якову Трохимо-

внучу Андрющенку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Закінчив війну він під Берліном.

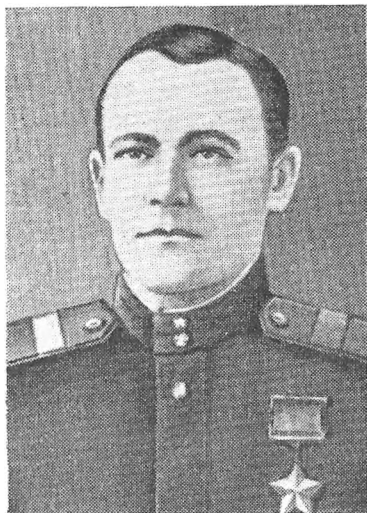
* * *

Відгрімili бої. Воїни роз'їзджались по домівках, щоб по-фронтовому, з гвардійським вогником працювати, підіймати з руїн міста і села спалені й побиті фашистською ордою, а Яків Трохимович вирішив посвятити себе військовій справі.

Кавалер Золотої Зірки підполковник Я. Т. Андрющенко по війні майже двадцять п'ять років продовжував виховувати молоде покоління радянських воїнів. Умілий і вимогливий командир передав їм свій бойовий досвід. Ще не одну подяку командування Радянської Армії отримав бувалий воїн за свій нелегкий, але почесний військовий труд.

Нині Яків Трохимович перебуває в запасі, трудиться в народному господарстві. Проживає герой в м. Черкасах.

НАВІЧНО В СТРОЮ

АТАМАНОВСЬКИЙ
Петро Юхимович
1899—1945

Народився в м. Черкасах

Палахкотіли заграви над Придніпров'ям. Дикий розгул денікінців, знущання над мирним населенням, розстріли, шибениці на все життя залишили в серці 19-літнього Петра Атамановського ненависть до всіх ворогів трудового народу.

Нехтуючи небезпекою, хлопець пробирався глухими стежками назустріч частинам Червоної Армії, щоб стати під її знамена.

Це була мрія юнака, що виріс у робітничій сім'ї і рано пізнав, як важко дістається хліб людині.

З кількома своїми товаришами Петро потрапив у Семенівський партизанський загін, що діяв на Полтавщині. Молодим месником він брав участь у боях з ворогами революції. Відважно воював будучи бійцем регулярної частини Червоної Армії, до складу якої влився їх загін; громив денікінців на українській землі.

В одному з боїв Атамановського було поранено.

У 1931 році як досвідченого робітника його послали на курси інструкторів-будівельників. Після навчання Атамановський працював за новим фахом. Радісно було бачити наслідки свого труда: нові міські будівлі — житла, школи, лікарні.

З перших днів Великої Вітчизняної війни Атамановський у Діючій армії, став командиром відділення. За безстрашність і мужність у боях при визволенні Севастополя Петра Атамановського було нагороджено орденом Слави.

...Прибалтійський фронт. Солдати зустрічали 1945 рік. Командир перед строем поздоровив воїнів з Новим роком. У всіх піднесений настрій. Тільки один Атамановський стояв суворий, засмучений. Його спіткало велике горе. Двоє синів загинули в боях з фашистами. Перед лицем бойових товаришів Петро Юхимович дав клятву помститися ворогу за смерть своїх дітей.

А через кілька днів старший сержант Атамановський разом з своєю кулеметною обслугою назавжди прославив себе в запеклім бою.

Було це біля села Силіни. Частина, в якій служив Петро Юхимович, вчасно розгорнулася для рішучої атаки на ворога. Треба було комусь прикрити одну з найнебезпечніших ділянок оборони і будь-якою ціною стримати ворога, що рвався на позиції полку. Це важке завдання добровільно взяв на себе Атамановський з своїми бойовими друзями-кулеметниками Сергеевим, Шустровим і Набієвим.

При відбитті контратак героїчна обслуга кулемета, висунувшись вперед бойових порядків підрозділу, своїм вогнем подавляла вогневі точки ворога, розчищала шлях нашій піхоті. Особистим прикладом Атамановський запалював воїнів на успішне виконання бойового завдання. Та на сусідніх ділянках фашистам все ж удалося вклинитися в бойові порядки нашої оборони. Атамановський і його бойові друзі опинилися в кільці оточення. Зайнявши кругову оборону, обслуга дві доби стримувала натиск ворога. На підступах до висоти, за яку точився бій, полягло близько двох рот гітлерівців, був подавлений вогонь семи кулеметних точок.

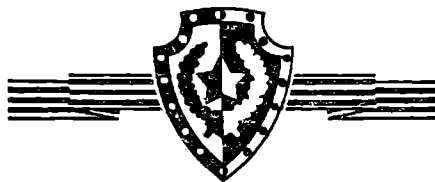
Коли залишились останні патрони, Атамановський підняв відважних воїнів в рукопашний бій. В ньому загинули Шустров і Набієв. Поранені Атамановський і Сергеев продовжували оборонятися. Та ось загинув і Сергеев. Атамановський бився сам. У діло пішли гранати. І коли їх залишилося лише дві, мужній воїн підірвав гранатами себе разом з гітлерівцями, які оточили його.

А поблизу вже гриміло могутнє «ура!». Це 276-й стрілецький полк перейшов у атаку. Ворог був розбитий. Та відважного воїна не було в живих.

24 березня 1945 року Указом Президії Верховної Ради СРСР Петру Юхимовичу Атамановському було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Наказом Міністра Оборони СРСР старший сержант П. Ю. Атамановський навечно зарахований у списки кулеметної роти 1-го батальйону Н-ського стрілецького полку.

НІ КРОКУ НАЗАД!

БОГАЙЧУК
Степан Романович

*Народився 1919 року
в с. Паланочці
Маньківського району*

24 червня 1945 року в Москві на Красній площі відбувся парад військ Радянської Армії, в якому взяв участь і майор артилерії Степан Романович Богайчук. Вітчизна святкувала День Перемоги. Люди сміялися, співали, плакали...

До підніжжя ленінського Мавзолею були кинуті штандарти з свастикою розгромлених фашистських армій. В урочистому строю хоробрі воїни-переможці високо несли по Москві свої овіяні безсмертною славою бойові знамена.

Чітко крокував Степан Романович по бруківці Красної площі, а перед очима, мов у кінострічці, проносилося його власне життя...

Рано став Степан сиротою. Ріс і виховувався у дитячому будинку.

...1939 рік. Тоді Степан уперше одяг військовому форму бійця Червоної Армії, брав участь у боях з білофіннами.

Разом з народами Литви, Латвії, Естонії він святкував день їх визволення.

Незабаром демобілізувався. Дуже хотілося вчитися, стати інженером. Та цим мріям судилося здійснитися значно пізніше. Мирні дні тривали недовго — почалася Велика Вітчизняна

війна. Уже з перших днів війни Степан Романович Богайчук — на фронті.

Улітку 1943 року фронтовими шляхами, повними небезпеки, загартований в боях, він потрапив на землю Брянщини. Одного разу старший лейтенант Степан Богайчук отримав завдання розташувати свою батарею на околиці села Чемлиж, що під Севськом, і підтримати вогнем підрозділи 224-го стрілецького полку. Через деякий час фашисти розпочали наступ. Перша атака була відбита. Гітлерівці ще більше оскаженіли. Але й друга атака їм не вдалася.

Чотири 76-міліметрові гармати радянських артилеристів немов вросли у висоту.

Тривожною була зоряна серпнева ніч. Ворог методично обстрілював висоту з мінометів. Уже третю добу дивізіон безперервно в бою. Снаряди кінчалися. Гітлерівці, безумовно, будуть продовжувати атаки.

Задумався командир. Машина з снарядами, яку було послано із дивізіону, до висоти не дійшла. Пошкоджена ворожим вогнем, вона застигла в низині далеко від позицій батареї.

Наказ командира полку вимагав тримати висоту до наступного вечора.

«А що, як поповземо до машини, і візьмемо кожний по два снаряди, поки німці зовсім не знищили їх? — вирішив Богайчук. — Так, тільки так. Іншого виходу немає...»

На світанку оскаженілі вороги знову пішли в наступ. Клейкотів бій. Гармати батареї вели вогонь все рідше і рідше. Не було боеприпасів. Гітлерівці почали заходити з флангів.

— Не пройдете, гади! — Богайчук заклав останню стрічку в кулемет і взяв на приціл групу, яку підганяв довгов'язий офіцер. Гітлерівських вояк було знищено, але у наших бійців закінчилися патрони.

— Зустрінемо ворога багнетами. Батарея, гранати до бою! За мною! Вперед...

У єдиному пориві три десятки воїнів кинулися за своїм командиром, і ворог, який був значно численнішим, ніж рештки батареї Богайчука, почав тікати. Раптом жовте світло бризнуло перед очима командира. Запекли рука, бік, стегно. Комбат упав. Над ним схилився лейтенант Луньов.

— Приймай командування. Тримайтеся. Ні крську назад! Ім'ям Батьківщини...

А на другий день у дивізійній газеті з'явилась замітка: «Ні на крок не відійшла батарея старшого лейтенанта Богайчука,

люна вирішила кінець бою за важливий опорний пункт ворожої оборони. Ворог залишив убитими 150 солдатів і офіцерів».

Всіх артилеристів батареї було нагороджено орденами Червоного Прапора. А сам Богайчук уже в госпіталі узнав, що Указом Президії Верховної Ради СРСР від 16 листопада 1943 року йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Після одужання Степан Романович — знову на фронті, звільняв Україну, Білорусію, Угорщину, Польщу, Чехословаччину.

На його кітелі поруч з іншими орденами засяяв орден Олександра Невського.

* * *

Коли інженер одного з київських заводів, майор у відставці Степан Романович Богайчук буває в Москві, він приходить на Красну площу на побачення з Леніним. Пам'ять відновлює далекі незабутні дні, що вели до перемоги, і серце комуніста наповнюється гордістю за наш народ, за нашу Вітчизну, за друзів, які хоробро воювали поруч з ним.

ВІРНІСТЬ КОМУНІСТА

БОЙКО

Василь Романович

*Народився 1907 року
в с. Водяному
Шполянського району*

У вікно обережно постукали.

— Хто там? — стривожилася мати.

— Це я, Роман...

Брязнув засув, і до хати ввійшов батько. Діти кинулися до нього. Мати злагодила вечерю, після якої була довга розмова батька з старшим сином. Небагато йому було. Тринадцятий минув, але вже гнув спину на куркулів.

— Думаю, синку, цієї ночі до своїх у партизанський загін податися,— говорив Роман Семенович.— Та все може трапитися. Розумієш? — допитливо глянув у синові очі. Василь мовчки кивнув.— Коли що, про матір, про братів і сестер своїх дбай. Одне завжди пам'ятай: наша правда переможе. Ленін так сказав...

На все життя запам'яталася Василеві розмова з батьком. Може, тому, що була вона останньою. Вистежили батька вороги, не могли простити, що ділив панську землю, у наймитів за визнаного вожака був.

Петлюрівці батька розстріляли, та не могли вони вбити в серці його сина палкої віри в нове життя. Поступив у комсомол. Його обрали секретарем сільського осередку. Він керу-

вав ліквідацією неписьменності на селі, був організатором першого сільського піонерського загону, брав участь у колективізації.

Василеві було тільки 21 рік, коли його обрали головою Водянської сільської Ради. Чуйний до людей, енергійний організатор, він немало зробив для впорядкування села, піднесення культурного рівня його трудівників.

Водяне одним з перших у районі завершило колективізацію. Серед засновників артіль були усі рідні і близькі В. Р. Бойка.

Про молодого енергійного голову сільської Ради довідався С. В. Косіор, що був тоді секретарем ЦК КП(б)У. Перебуваючи в районі, не обминув і Водяного. У розмові з людьми він цікавився ходом соціалістичного будівництва в селі, добре слово сказав про роботу сільської Ради. Коли взяв, що батька Василя Романовича розстріляли петлюрівці, Станіслав Вікентійович сказав:

— Дорогою ціною заплатили ми за Радянську владу. Зміцнюйте її.— І несподівано запитав Василя Романовича:

— А ви вчитеся?

— Самотужки, Станіславе Вікентійовичу. Часу не вистачає.

— Це негоже. Без культурних, грамотних людей соціалізму не побудуєш. Моя вам порада, а коли хочете, батьківський наказ — учіться. При вашій енергії та ще з наукою — гори можна перевернути. А саме такі кадри нам зараз і потрібні.

Підтримка секретаря ЦК додала Василеві Романовичу нових сил. Він екстерном закінчив середню школу, заохочував до навчання багатьох своїх земляків.

Потім служба в рядах Червоної Армії. Повернутися в рідне село вже не довелося. Та не переривалося листування Василя Романовича з односельчанами.

Бойове хрещення прийняв В. Р. Бойко в боях з білофінами. Йому, комісару полку, не раз доводилося виконувати обов'язки командирів, коли хто із них вибував із строю, брати на себе керівництво боєм.

В одному бою наші підрозділи залягли перед важливою у тактичному відношенні висотою. У жорстокій сутичці загинув командир полку. Здавалося, ще мить — і доведеться відступати. Тоді Василь Романович прийняв на себе командування полком. Під сильним вогнем противника він перегрупував полк і особистим прикладом підняв бійців у атаку. Пануючу висоту було взято.

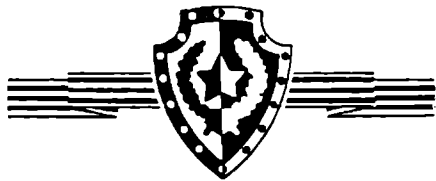
Іншого разу стрілецький батальйон зупинився під сильним вогнем білофіннів. Як досвідчений командир В. Р. Бойко розумів, що в такій ситуації ніяк не можна вичікувати, інакше не минути марних втрат. З вигуком «Вперед! За Батьківщину!» він кинувся на ворожі позиції. За мужнім комісаром в атаку піднявся весь батальйон. Завдання було виконано.

В одному з боїв на острові Васікка-Саарі, коли ворог переважачими силами перейшов у наступ, комісар полку Бойко — слухач Військової академії — повів своїх бійців у контратаку. Острів відстояли, але В. Р. Бойко дістав поранення в груди. Вітчизна відзначила його подвиги Золотою Зіркою Героя Радянського Союзу.

На початок Великої Вітчизняної війни Василь Романович закінчив академію з відзнакою, і з липня до кінця другої світової імперіалістичної війни весь час був на фронтах. Особливо яскраво проявилися його здібності військового спеціаліста в боях на Північно-Західному напрямі, Калінінському фронті, при проведенні таких великих операцій, як Білоруська, Східно-Прусська, а також по розгрому Квантунської армії імперіалістичної Японії.

За бойові заслуги перед Вітчизною в роки минулих воєн В. Р. Бойко нагороджений двома орденами Леніна, чотирма орденами Червоного Прапора, орденами Кутузова 1-го і 2-го ступенів, орденом Суворова 2-го ступеня, орденом Червоної Зірки, двома орденами МНР, багатьма медалями.

В 1949 році Василь Романович закінчив з золотою медаллю ще одну військову академію. Багато сил і знань віддає Герой Радянського Союзу генерал-лейтенант Бойко зміцненню обороноздатності нашої країни, вихованню відважних солдатів і офіцерів Радянської Армії.

СТАЛІНГРАДСЬКИЙ ГВАРДІЄЦЬ

БРИК
Григорій Євдокимович

*Народився 1915 року
в с. Худяках
Черкаського району*

...На схід прямували ешелони з евакуйованими людьми, з верстатами, обладнанням, матеріальними цінностями, на захід — з військами, бойовою технікою, боеприпасами. Станції і залізниці весь час зазнавали ворожих ударів з повітря. Треба було терміново відбудовувати зруйновані колії і залізничні парки, знову відновлювати рух. І все це робилося з блискавичною швидкістю військовими залізничниками, серед яких був і Григорій Брик. Хоч і знав, наскільки ця робота важлива і потрібна, він прагнув на фронт нищити фашистських загарбників. Але прохання Брика було задоволено лише в березні 1942 року. А до того перший свій бій з німецько-фашистськими загарбниками прийшлося витримати Григорію Євдокимовичу на землі рідної Черкащини.

Було це на другому місяці війни. Виконуючи завдання командування Південно-Західного фронту, лейтенант Брик прибув на залізничну станцію Канів як представник військових сполучень на цій ділянці залізниці.

Вранці 10 серпня 1941 року до 150 гітлерівців прорвалися до станції з півночі. Склалося тяжке становище. У розпорядженні Г. Є. Брика була лише невеличка група бійців, та

на погрузочній платформі стояв, чекаючи на ремонт, могутній танк «КВ».

Рішення було прийняте блискавично. Григорій Євдокимович наказав екіпажу танка відкрити вогонь по ворогу, а сам організував оборону станції. Незабаром сюди прибув стрілецький підрозділ і примусив ворога відступити. Фашисти залишили на полі бою до 30 убитих і поранених, велика група гітлерівців на чолі з офіцером потрапила у полон.

За цей бій Г. Є. Брик отримав першу бойову нагороду — орден Червоної Зірки.

У 1942 році шалений наступ ворога ще іноді змушував наші війська з тяжкими боями відходити на нові позиції. В одному з таких боїв Григорія Євдокимовича було поранено. Виписавшись з госпіталю, він знову повернувся в свою дивізію, що на той час захищала Сталінград. Брига було призначено командиром мінометної роти, яка в складі кількох стрілецьких підрозділів займала позицію по фронту 70 метрів біля самої Волги. Цей клаптик землі знаходився проти площі імені 9 січня. Невіддалік височів напівзруйнований будинок середньої школи. Сповнені любов'ю до Батьківщини і священною ненавистю до її ворогів радянські воїни мужньо відбивали численні ворожі атаки. Будинок школи кілька разів на день переходив з рук в руки. Бій ішов за кожний поверх, за кожную кімнату.

З часом сили захисників волзької твердині зросли. Фашисти від наступу перейшли до оборони. Поступово навколо гітлерівців стискалося залізне кільце, відступати їм не було куди. По всьому фронту почався навальний наступ наших військ, і багатотисячна гітлерівська армія, оточена в районі Сталінграда, була розгромлена вщент. Григорій Євдокимович Брик був нагороджений орденом Червоної Зірки. Дивізія продовжувала свій наступ на захід.

Під час одного з запеклих боїв на Сандомирському плацдармі рота гвардії капітана Брика була відрізана від своїх і потрапила в оточення. Чотири доби мужньо захищалися відважні воїни. Через важкопрохідні болота вони все ж вислизнули з «мішка» і винесли з собою всю зброю та боеприпаси. Весь особовий склад роти був нагороджений орденами і медалями, а її командир Брик — орденом Вітчизняної війни 2-го ступеня.

В ніч на 24 січня 1945 року 42-й гвардійський стрілецький полк 13-ї стрілецької дивізії, в якому служив капітан Брик, вийшов на Одер. Після короткого відпочинку бійці одержали

наказ форсувати ріку. Непомітно почали переправу близько двох батальйонів, які зайняли оборону вздовж дамби понад річкою. Разом з ними на протилежний берег Одера переправилася і мінометна рота під командуванням Брика. Перед світанком, використовуючи туман, бійці несподівано для ворога оволоділи селом Лінден, яке лежало в низині.

Перед світанком гітлерівці знову почали наступ. Невеличка група радянських бійців стояла на смерть. У найбільш критичний момент, коли, здавалось, не було ніякої надії втримати зайнятий рубіж, Брик викликав на себе вогонь своєї артилерії. Атака німців захлинулась.

Лише на третій день, коли рота отримала підкріплення, Григорія Євдокимовича відправили в госпіталь з обмороженими ногами. Війну закінчив у Празі.

За подвиг на Одері Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 квітня 1945 року капітан Брик був удостоєний високого звання Героя Радянського Союзу.

І ще один день назавжди запам'ятався Григорію Євдокимовичу. Він був учасником історичного Параду Перемоги в столиці нашої Батьківщини — Москві 24 червня 1945 року.

* * *

Відгриміли грозові дні війни. Почалися мирні трудові будні, і Григорій Євдокимович приїхав у своє рідне село.

Тепер Герой Радянського Союзу капітан запасу Брик працює викладачем історії Худяцької середньої школи. Він виховує підростаюче покоління, прищеплює йому любов до рідної Вітчизни.

Люблять і поважають односельчани Григорія Євдокимовича. Молодь з захопленням слухає розповіді цієї відважної людини про подвиги радянського народу у Великій Вітчизняній війні.

Г. Є. Брик проводить велику громадську й виховну роботу, приділяє особливу увагу вихованню молоді на героїчних традиціях радянського народу.

У ДЕВ'ЯТНАДЦЯТЬ РОКІВ

БРОВЧЕНКО
Іван Никонович

*Народився 1925 року
в с. Саморідні Корсунь-
Шевченківського району*

Военну весну 1944 року рядовий Іван Бровченко зустрів на річці Прут у складі військ 2-го Українського фронту. З цікавістю дивився 19-річний юнак на весняну повінь ріки, на Карпати, що синіли вдалині. Він радів, як і його однополчани. Адже ж вихід на радянсько-румунський кордон наближав їх всіх до остаточної перемоги над лютим ворогом.

Чомусь згадалося перше бойове хрещення, яке прийняв він на рідній Черкащині. Назавжди залишилося в пам'яті, як передові підрозділи їхнього 936-го стрілецького полку на підступах до села Кобиляків Звенигородського району раптом зустріли запеклий опір противника. Пам'ятає, як замінив важко пораненого командира взводу. Особистим прикладом підняв бійців в атаку. Ворог не витримав і почав тікати.

Вже після бою виявилось, що взвод під його командуванням знищив три кулеметні точки і забезпечив даліше просування підрозділів полку.

А тепер ось перед ними Прут. Він значно ширший за рідну красуню Рось, але якийсь чужий, непривітний. Можливо тому, що на тому боці — ворог. Що не один солдат поляже ще під час форсування цієї перешкоди.

Наступної ночі Бровченко з групою розвідників-добровольців у складі п'ятох чоловік під прикриттям темряви першим переправився на правий берег Прута. Ворог чекав наступу радянських військ кожної години, безперервно вів артилерійський вогонь і освітлював неспокійну гладь води. Леза прожекторів нищили у прибережних заростях. Але у сміливців був уже досвід. Вони раптово увірвалися в окопи противника і автоматним вогнем вибили його з першої лінії траншей. Командир групи розумів, що їх становище на цьому клаптику відвоєваної землі буде важким. Ось-ось ворог перейде в контратаку. На роздуми часу не було. Іван вискочив з неглибокого окопу і кинувся вперед.

— За мною! — гукнув він. — За Батьківщину! Ура!

Свистіли кулі над головами відважних. А тут ще з-за пагорба відкрив вогонь кулемет. Бровченко поповз у напрямі дзоту. Помах руки — і в'язка гранат розтрошила амбразуру вогневої точки. Над полем пролунало дружне «ура». Піхота знову пішла в атаку.

В цей березневий день взвод під командуванням корсунчанина Івана Бровченка знищив біля 170 ворожих солдатів і офіцерів, а особисто командир — понад 30 і чотирьох взяв у полон. За цей подвиг І. Н. Бровченку Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Закінчилась війна. Іван Никонович Бровченко демобілізувався і, як більшість ветеранів війни, змінив військову форму на цивільну. Про що мріяв він до війни, перетворилося в життя. Іван Никонович успішно закінчив юридичний факультет і нині працює на Одещині.

ПРИКЛАД ГЕРОЇЗМУ

БУРКУТ
Іван Сидорович
1920—1943

*Народився в с. Млієві
Городищенського району*

Чи не наймальовничіший куточок у Млієві — невеличкий хутірець, заснований у давні часи біля самого лісу козаком Хропалем. Як переказують знавці старовини, там колись біля криниці, що славилась чудовою водою, побував Т. Г. Шевченко, гостюючи у батька відомого на весь світ селекціонера Л. П. Смирненка. Ось у цьому хуторі, в бідній сім'ї, і народився Іван Сидорович Буркут.

Ріс хлопчисько жвавим і кмітливим. Ще в школі вступив до лав комсомолу. Після закінчення семирічки деякий час працював у рідному колгоспі ім. Леніна.

Осіnnім днем 1939 року Івана всією вулицею проводжали до лав Червоної Армії. Він був схвилюваний і на прощання односельчанам сказав:

— Захищатиму рідну Вітчизну, не шкодуючи свого життя.

Віроломний напад фашистських загарбників на нашу країну застав Івана Буркута на одній із застав західного кордону країни. Важкі шляхи відступу 1941—1942 років не зламали віри мужнього воїна в перемогу над озвірілим ворогом. Ця віра, немов провідна зірка, вела його крізь безліч фронтових знегод і втрат до рідної України.

Наприкінці вересня 1943 року радянські війська в навалі-ному наступі вийшли до берегів Дніпра в районі Києва. Ще останні човни ворога, що відступав, не дійшли до правобережних круч, а наші сапери вже наводили понтони, спускали плоти для переправи.

Наступаючі війська поспішали. Адже перед ними було поставлено завдання надзвичайно важливе і почесне: звільнити від фашистської нечисті столицю Радянської України — древній Київ, матір наших міст.

З своїм відділенням, що входило до складу 42-го окремого саперного батальйону 136-ї стрілецької дивізії, сержант Іван Буркут, незважаючи на сильний вогонь ворожої артилерії і кулеметів, першим переправився через Дніпро. Виконуючи бойовий наказ, протягом двох діб він здійснив 25 рейсів, переправив на правий берег не одну сотню бійців разом з боеприпасами і зброєю. Кілька разів доводилося сержанту Буркуту під вогнем ворога знімати з мілин баржі і плоти і проводити їх по більш безпечних, раніше розвіданих маршрутах.

З вуст в уста передавався бойовий наказ: розширити і закріпити плацдарм. Але смертоносний ворожий вогонь не давав можливості просуватися вперед. Треба було передати артилеристам координати вогневих точок ворога. Та урвався зв'язок.

Бойове напруження на протилежному боці ріки розросталось усе більше. Наші стрілецькі підрозділи вже по кілька разів піднімались в атаку, але змушені були залягти. Бійці і командири прислухались, коли ж у напрямі ворога пронесуться над їх головами снаряди нашої артилерії. Та східний берег мовчав.

Будь-що треба було відновити зв'язок. Хтось, щомиті ризикуючи життям, мусив подолати цю пекельну відстань ріки і звершити подвиг в ім'я Батьківщини, в ім'я тих, хто на тому боці стримує шалений натиск противника.

Про те, щоб добратись до лівого берега в човні, коли вода кипіла від ворожих мін і снарядів, не могло бути й мови. І ось виконати наказ командування взявся комсомолец сержант Іван Буркут. Він узяв кінець проводу і поплив. Круг сміливця градом сипалися ворожі кулі, кипіла навколо вода від вибухів снарядів і мін.

Відважний воїн добрався до лівого берега і відновив зв'язок. Наші артилеристи подавили ворожий вогонь. Радянські війська розширили плацдарм і міцно закріпилися на правому березі Дніпра. Та Буркута серед них уже не було. Хоробрий воїн загинув від вибуху ворожої міни.

За подвиги комсомольцю Буркуту Івану Сидоровичу Президія Верховної Ради СРСР Указом від 13 листопада 1943 року посмертно присвоїла звання Героя Радянського Союзу.

В розпал боїв за Дніпро дивізійна газета присвятила його подвигу спеціальну сторінку з полум'яним заклик до воїнів: «Бийте ворога, наслідуйте приклад мужності сержанта Буркута!»

* * *

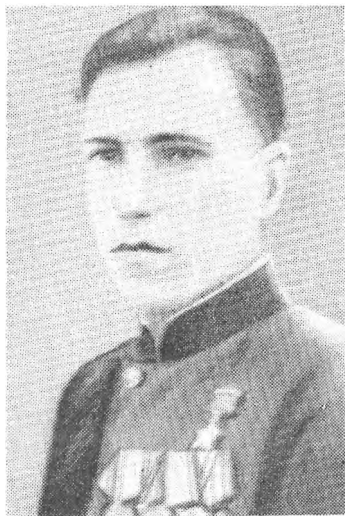
Свято бережуть пам'ять про свого земляка в Млієвській середній школі, де вчився Буркут. У шкільному музеї обладнано спеціальний куточок. Експонати розповідають про ратний подвиг колишнього учня. Одному з піонерських загонів присвоєно ім'я Героя Радянського Союзу Івана Буркута.

ПОПЕРЕДУ НАСТУПАЮЧИХ

БУЦ
Андрій Федорович
1923—1948

*Народився в с. Балаклії
Смілянського району*

Напередодні війни справжнє життя для нього ще тільки-но починалося. Закінчивши семирічку, Андрій Буц поїхав у Київ і там поступив у школу фабрично-заводського навчання. Як і тисячі інших його ровесників, юнак покладав на майбутнє великі надії. Мріяв учитися.

Та лиховісна війна, що чорним смерчем раптом увірвалася в мирне життя радянських людей, розпорядилася інакше. У свої неповні вісімнадцять літ Андрій Буц одягнув солдатську шинелю і пішов боронити Вітчизну.

Багато різних незгод випало на долю молодого воїна вже в перші дні війни. Всім серцем відчув гіркоту тимчасового відступу. Пекучий біль за зруйновані ворогом радянські міста і села не давав йому спокою. Боляче переживав докірливі погляди людей під час відступу...

Справжні свята для Андрія Федоровича Буца настали лише на початку 1944 року, коли він у складі 929-го стрілецького полку 254-ї стрілецької дивізії взяв участь у розгромі угруповання фашистських військ під Корсунь-Шевченківським. Немов пацюки, метушились гітлерівці, шукаючи виходу із велетенського «котла». В цих жорстоких боях Андрій Федорович виявив

неабияку хоробрість і мужність, за що був нагороджений орден-
ом Слави 3-го ступеня, а згодом — медаллю «За відвагу».

...Радянські війська невпинно йшли вперед. 7 і 8 березня 1929-й стрілецький полк уже вів бої під Кобиляками на Звенигородщині. Тут, як і під Корсунь-Шевченківським, А. Ф. Буц знову відзначився винятковою хоробрістю. Він сам знищив два крупнокаліберні кулемети ворога з обслугою і забезпечив нашим частинам успішне просування вперед. А під селом Іваньки Маньківського району Андрій Федорович першим увірвався в траншеї ворога, власноручно знищив 16 і двох гітлерівських вояк узяв у полон.

Помітивши кмітливість і безстрашність молодого бійця, командування доручало йому найскладніші завдання. Якимось згідно наказу А. Ф. Буц разом із своїм товаришем пішов у розвідку. Не минуло й години, як Андрій Федорович повернувся у штаб полку. І не тільки з цінними відомостями, а й з двома полоненими німецькими офіцерами.

...Ворог лютував, огризався, кидав у контратаки танки, бронетранспортери, піхоту. Під час однієї з таких контратак він проявив мужність і героїзм. Майстерно володіючи зброєю. рядовий Буц знищив 15 гітлерівців і першим увірвався в траншеї противника. Він запалив своїм прикладом бійців підрозділу. Не витримавши натиску батальйону, ворог змушений був відступити.

За виняткову хоробрість, виявлену в боях з німецько-фашистськими загарбниками на території Правобережної України, Батьківщина 13 вересня 1944 року присвоїла Андрію Федоровичу Буцу звання Героя Радянського Союзу.

В цей час А. Ф. Буц став комуністом, командиром відділення, про яке скоро заговорили не тільки в полку, а й у дивізії. Воно першим форсувало річку Буг, відзначилося при форсуванні Дністра і Прута, нещадно громило ворога у його власному лігві.

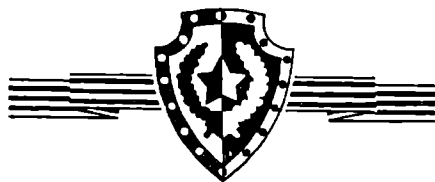
* * *

У 1948 році райком партії направив молодого комуніста в Київ на навчання. Мрія вчитись здійснилась, але трагічний випадок, що стався 18 жовтня 1948 року, обірвав соколине життя комуніста А. Ф. Буца.

Попрощатися з відважним земляком Героєм Радянського Союзу Андрієм Федоровичем Буцом прийшли всі його одно-

сельчани. Проводжаючи його в останню путь, вони віддавали мужньому патріоту свою глибоку шану, клялися навічно зберегти про нього світлу і добру пам'ять. І цю клятву жителі Балаклеї свято виконують. На могилі, де похований Андрій Федорович Буц, ніколи не в'януть квіти.

Сюди приходять школярі і трудівники села. Балаклеївці пишаються тим, що їх земляк — вихованець Ленінського комсомолу А. Ф. Буц вписав своє ім'я в історію великої битви радянського народу з німецько-фашистськими загарбниками. Він назавжди залишиться для них молодим.

ВАСИЛЕНКО
Микола Григорович
1911—1944

Народився в м. Городищі

Прямо перед ним пінився, клекотів переповнений тални водами сердитий і неспокійний Прут. Швидкоплинний, він ніс з собою вирвані з корінням дерева, стіжки сіна, уламки дощок. Вологий березневий вітер холодив лице, тонко висвистував у прибережному верболозі.

Микола дивився на річку, на незеличке село Кірпіци, що на протилежному березі, і в його уяві повстало рідне Городище з тихою замріяною під вербами Вільшанкою, яка навесні також пробуджувалась, робилась могутньою й неприборканою. Вона завжди в цей час викликала у нього і захоплення і подив. З хлопцями у літню спеку він любив пірнати у теплу, мов купіль, воду Вільшанки і годинами грітись на її берегах.

Раптом Микола здригнувся. Ні, не від страху — від несподіванки. Це вдарили перші залпи полкової і дивізійної артилерії. Лише зараз Микола Василенко зовсім по-іншому глянув на протилежний берег Прута, туди, де, догоряючи, падала зелена ракета — сигнал до форсування. Тільки тепер він усвідомив, що під пекельним вогнем противника йому треба будь-що здолати цю холодну і каламутну ріку і закріпитись на тому боці.

— Вперед! — це голос командира взводу. Хриплуватий, простуджений. Микола увібрав у плечі голову і ривком опинився біля води.

Переправа почалася. Бійці 936-го стрілецького полку 254-ї стрілецької Черкаської Червонопрапорної дивізії працювали чітко і злагоджено. Приголомшений раптовим вогнем артилерії ворог ще мовчав. Для мужніх воїнів було досить цих кількох хвилин нищівного артудару. Передні підрозділи були вже на протилежному березі. В одному з цих підрозділів був і Микола Василенко.

Фашисти не чекали такого наступу і відійшли, залишаючи на полі бою техніку, вбитих і поранених. Ще один ривок, одне зусилля, і Кірпіци будуть нашими. Та ось з правого боку раптом ударив ворожий кулемет, зліва — ще один. Відчувши підтримку, противник перейшов у контратаку.

Нестримна злість охопила солдата. Припавши до трофейного станкового кулемета, Василенко з силою натис на гашетку. Впав один фашист, другий, третій... У той пам'ятний день Микола Григорович відбив сім контратак ворога, власноручно знищив 50 ворожих солдатів і офіцерів. Фашисти не витримали і відступили.

А через три дні, 31 березня 1944 року, стрілецький батальйон, в якому служив Микола Григорович Василенко, розпочав штурм укріпленої ворогом Безіменної висоти. Крок за кроком батальйон просувався вперед. Хоробро бились радянські воїни. У цьому бою гвардієць Василенко вогнем кулемета знищив понад 100 ворожих солдатів і офіцерів. До вечора підрозділи батальйону повністю оволоділи висотою. Але серед тих, хто піднявся на її гребінь, Миколи Григоровича Василенка вже не було. Відважний городищенець загинув у цьому жорстокому бою смертю хоробрих, прокладаючи своїм товаришам шлях до перемоги.

Батьківщина високо оцінила подвиг безстрашного воїна, посмертно присвоївши йому звання Героя Радянського Союзу.

* * *

...Понад чверть століття минуло від того весняного дня, ніколи не згасне пам'ять про мужнього патріота, вірного сина і захисника — Миколу Григоровича Василенка.

СТІЙКІСТЬ АРТИЛЕРИСТІВ

ВОЛОШИН
Олексій Прохорович

*Народився 1920 року
в с. Синявці
Канівського району*

Йшов 1943 рік. Далеко позаду залишилися землі Орловщини і Курщини. Тисячокілометрові шляхи з боями, з безсонними ночами і фронтовими тривогами, радістю перемог і гіркою втрат знову привели Олексія Прохоровича на берег рідного Дніпра.

Тут, недалеко від Канева, пройшло його дитинство, юність. Хотілось пригорнутись до рідної землі, обняти, як рідну матір.

25 вересня командир батареї 76-міліметрових гармат 271-го артполка 181-ї стрілецької Сталінградської ордена Леніна Червонопрапорної дивізії гвардії старший лейтенант Волошин одержав наказ переправитись на протилежний берег ріки. У короткий строк матеріальна частина і особовий склад батареї були на правому березі і з ходу влились у бойові порядки батальйонів.

Ворог відступив. На полі бою гітлерівці залишили багато вбитих і поранених.

На другий день фашисти при підтримці танків перейшли в наступ.

Вони намагались зламати нашу оборону. Виповзли два «тигри», а за ними до роти солдатів.

— Підпускати ближче! — дав команду Олексій Прохорович гарматній обслузі.

Відстань усе скорочувалась. Ось залишилося тільки 200 метрів. Гарматники, затамувавши подих, стежили за залізними потворами.

— Вогонь!

Гримнув постріл, другий. Але танки, незважаючи на прямі попадання, рухались уперед. Старший лейтенант Волошин став за навідника гармати. Ще один постріл, і піхотинці радо закричали:

— «Тигр» горить!

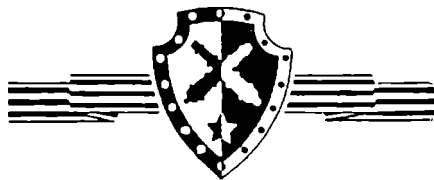
Незабаром застиг на місці і другий танк. Фашисти відступили. Але затишшя було недовгим. Через кілька годин гітлерівці повторили атаку. На цей раз їхню піхоту підтримували вже 15 танків.

Артилеристи зустріли противника дружними залпами. Ворожі танки повернули в обхід наших бойових порядків. Батареєм Волошина вдалося підбити ще трьох хрестатих потвор. Вісім фашистських Т-3 підірвалися на мінах, заздалегідь розставлених піхотинцями.

В цей день гітлерівці на ділянці дивізії втратили 19 танків (з них два «тигри»), дві бронемашини. Серед бійців і командирів, відзначених урядовими нагородами, були і артилеристи батареї Олексія Волошина. За мужність і відвагу, проявлені в цьому бою, старшому лейтенанту О. П. Волошину 16 жовтня 1943 року було присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Олексій Прохорович Волошин закінчив військову академію. Нині він у званні полковника продовжує службу в лавах Радянської Армії.

КРИЗЬ ПОЛУМ'Я ВІЙНИ

ГАРАНЬ
Олексій Федорович
1914—1970

*Народився в с. Млієві
Городищенського району*

Він усе життя не любив легкої роботи. Тож і був мов з чавуну виплавлений — міцний, дебелий, витривалий. У ділі вправний, невтомний. Не боявся солдат важкої роботи війни. У бій завжди йшов сміливо, впевнений у перемозі. Навіть у старих солдатів, які не один рік були в пеклі війни, його подвиги викликали захоплення.

Польова пошта приносила додому втішні вісточки: «Був у бою, визволяли села Рижанівку, Чижівку, станції Поташ, Христинівка. Живий і здоровий. Чекайте листів з Берліна».

5 березня 1944 року 936-й полк 254-ї стрілецької Черкаської Червонопрапорної дивізії, в якому служив гвардієць Олексій Гарань, наступав на село Кобиляки. З усіх сторін воно було укріплене ворогом, оперезане траншеями, ровами, замаскованими бліндажами. Взяти з ходу такий населений пункт нелегко. Але наказ не залишав часу на ґрунтовну підготовку. Артилерія подавила виявлені вогневі точки, та деякі з початком наступу «ожили». Одна з них примусила залягти роту Олексія Гараня. В цей час артилерія дивізії перенесла вогонь у глибину оборони ворога. Більш виразніше стало чути стрілянину наших кулеметників і автоматників.

Бувалий солдат завжди знає слабкі місця оборони. Привичаєним оком Гарань помітив «мертву» непрострілювану смужку землі. Як не скористатись такою чудовою нагодою?

І Олексій Федорович непомітно по-пластунськи пересунувся на десяток метрів уперед, а потім, пригнувшись майже до самісінької землі, короткими перебіжками дістався до траншеї гітлерівців і разом з сміливцями, які рухались слідом за ним, закидав гранатами ворожий бліндаж, знищив двох офіцерів і 15 солдатів. Шлях підрозділам був відкритий.

...Настав недовгий, але такий потрібний для дивізії перепоchinoк перед новими боями. Солдати набиралися сил, приводили в порядок озброєння і обмундирування, читали газети, писали листи рідним і коханим, слухали радіо. Знали: скоро виступати в похід.

На мітингу, що був скликаний з цієї нагоди, один за одним виступали промовці: офіцери, сержанти, солдати. Піднесення в усіх незвичайне, настрій такий, що хоч зараз — у бій.

Попросив слова і солдат Гарань.

— Товариші гвардійці! — звернувся він своїм сильним і рівним голосом. — Чи можна не рватися в бій, коли перед нами остання на рідній українській землі перепона — річка Прут? Завтра ми почнемо громити німецько-фашистських загарбників по той бік наших кордонів. Будемо нищити їх так, щоб не тільки на цьому, а й на тому світі відчували фашистські мерзотники силу наших ударів.

28 березня авангардні частини дивізії форсували Прут. Олексій Гарань один із перших зіскочив з плоту на берег, підповз до кулеметного гнізда противника, знищив його разом з обслугою і забезпечив переправу всього батальйону.

А через чотири дні — новий подвиг. Під час наступу на село Кіріци, непомітно пробравшись в розташування ворога, він автоматним вогнем скосив близько 70 гітлерівців і чотирьох захопив у полон.

Високо був оцінений важкий ратний труд солдата. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року Олексій Федорович Гарань удостоєний почесного звання Героя Радянського Союзу.

В одному з наступних боїв Олексій Федорович був тяжко поранений і після тривалого лікування в госпіталях демобілізувався як інвалід Вітчизняної війни, повернувся в рідне село. Колишній воїн віддавав усі свої сили відбудові колгоспу, який пограбували і вщент зруйнували німецько-фашистські окупанти.

Завзято працював, незважаючи на те, що здоров'я його було підірване. У 1970 році Олексія Федоровича не стало.

* * *

Комсомольці і піонери села поклялися біля його могили любити Батьківщину і захищати з такою ж самовідданістю і героїзмом, як любив і відстоював її їх відважний земляк Олексій Федорович Гарань.

БЕЗПРИКЛАДНА МУЖНІСТЬ

ГНУЧИЙ

Пантелеймон Панасович

*Народився 1925 року
в с. Степанівці
Драбівського району*

Нерозгаданими таємницями і незвичайною красою вабили в дитинстві Панька степові виднокруги. І ріс хлопчик допитливим, усе його цікавило і хвилювало. То він вслухався, як жебонить струмок весною, то зачаровувався співом пташок у гаях та дібровах, то вдивлявся в цвітіння саду, то біг назустріч весняному вітрові. Любов до рідної землі заповнювала його серце.

З великим захопленням слухав він розповіді колишніх червоноармійців про громадянську війну. Романтика героїчної боротьби глибоко запала в його дитячу душу.

В 1941 році він пішов учитись у ФЗУ, обрав фах тесляра. Від мирної праці відірвала війна. 19-річний Пантелеймон Гнучий пішов до лав Червоної Армії, яка гнала ворога на захід. Весною 1944 року його було нагороджено першою медаллю «За відвагу». А за форсування Дністра і утримання плацдарму рядовому П. П. Гнучому присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

...Це був тяжкий і майже безперервний двобій, у якому перемогли стійкість і мужність радянських воїнів. На все життя запам'ятався він Пантелеймону Панасовичу.

11 гвардійців 105-го гвардійського стрілецького полку 34-ї гвардійської стрілецької Єнакіївської Червонопрапорної дивізії, і в їх числі рядовий Гнучий, умілим маневром в умовах запеклого опору ворога зайняли важливу висоту на правому березі Дністра і, незважаючи на кількісну перевагу гітлерівців, зуміли повністю закріпити її за собою.

Група відважних під командуванням лейтенанта Васильєва-Китіна, використовуючи свою і здобуту на полі бою ворожу зброю, відбила 17 атак, знищила 250 фашистських солдатів і офіцерів, захопила 5 кулеметів, багато автоматів і гвинтівок.

Під час 36-годинного бою Пантелеймон Гнучий виявив безприкладну хоробрість і мужність. У розпал бою він пробрався до вогневої точки ворога, яка контролювала траншею, і двома гранатами знищив обслугу станкового кулемета, захопив шість ящиків патронів і чотири гвинтівки.

Іншого разу спостережний пункт, на якому знаходився Гнучий, атакувало до взводу гітлерівців. Відважний гвардієць прийняв бій. Маючи при собі дві гвинтівки і три автомати, він влучним вогнем знищив десятки гітлерівців, а решту примусив відступити.

Під вечір 17 квітня гітлерівці розпочали дев'яту контратаку. Гнучий за наказом командира взводу прикривав групу на фланзі. Будучи поранений осколком міни, він вів вогонь до тих пір, поки не втратив свідомість, але ворога не пропустив.

За цей подвиг Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року Гнучому Пантелеймону Панасовичу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Після демобілізації з рядів Радянської Армії Пантелеймон Панасович Гнучий наполегливо, з гвардійським вогником учився. Закінчив Київський залізничний технікум, потім інститут інженерів залізничного транспорту. Зараз він начальник залізничної станції Світловодськ на Кіровоградщині.

У БОЯХ ЗА СЕВАСТОПОЛЬ

ГОЛУБЕЦЬ
Іван Карпович
1916—1942

*Народився в с. Ліпляві
Канівського району*

— Старший матрос Голубець!
— Герой Радянського Союзу старший матрос Голубець загинув смертю хоробрих при обороні Севастополя! — щоденно лунає відповідь правофлангового матроса на вечірній перевірці екіпажу одного з бойових кораблів Червонопрапорного Чорноморського флоту.

Поблизу арки знаменитої Графської пристані височить пам'ятник-меморіал учасникам героїчної оборони міста-героя Севастополя в 1941—1942 роках. На стелах — найменування військових з'єднань, кораблів, а поряд — імена героїв Севастопольської оборони. Серед них — ім'я Івана Карповича Голубця.

Після призиву на військову службу Іван Голубець став матросом-чорноморцем. На сторожовому катері він пильно оберігав священні рубежі своєї Вітчизни, мріяв учитися. Наближалася демобілізація. Та не діждався її Голубець. У дні героїчної оборони Одеси він чатував, щоб не прорвались ворожі кораблі до міста, не напали зненацька на наші транс-порти в морі.

Після Одеси — героїчна оборона Севастополя. Всю осінь 1941, зиму і весну 1942 року Іван провів у жорстоких боях

на морі й суші. Часто його сторожовик проривався через блокаду, вистежував ворожі підводні човни і завдавав по них бомбові удари.

В один із весняних днів у Стрілецьку бухту входив військовий катер. Вправні руки рульового точно спрямували його до причалу. Команда сходила на севастопольський берег в піднесеному настрої — бойову операцію здійснено блискуче. Старшому червонофлотцю Івану Голубцю здавалося, що і морські хвилі в той день ласкавіше горнулися до борту його судна. Перекидаючись короткими дотепами, матроси вирушили в напрямі міста. Рульовий Голубець залишився біля катера.

І раптом навколо завирували вибухи. Сипались осколки, уламки каміння, здіймалися стовпи води. Один з снарядів вибухнув поруч з катером. Вогонь охопив носову частину корабля і швидко почав поширюватись до корми.

Іван окинув поглядом катер, і перед його очима постала жахливість можливої катастрофи: в кормовій частині корабля лежали укладені вісім великих і двадцять дві малі глибинні бомби, а поруч — катери, 50-тонний плавучий кран, кораблі, майстерні і сотні людей.

Коротка мить — і матрос Голубець на палаючому катері. Пробрався до бомбоскидача. Натиснув важіль раз, удруге. Важіль не працював. Крізь полум'я і дим пробрався на корму. Неймовірно зусилля волі і мускулів — й за борт покотилися одна за одною бомби. Та це тільки початок, бо в стелажах ще 22 малі бомби — по 35 кілограмів кожна. Загорілась одежа. Стиснувши зуби від нестерпного болю, Іван переносив і викидав за борт кожний раз по дві бомби. Перехід — ще дві за бортом. Ноги ледве тримали. Але в руках знову смертельний вантаж. Дихнути нічим, з-під ніг ливля кудись палуба, дим виїдав очі, несила дихати. А з берега кричали:

— Залишай катер — загинеш!

Та чи можна думати про себе, коли на палаючому катері бомби? І Голубець знову рушає у вогняне пекло. І знову він спускав у морську глибину бомби, яких уже зовсім мало залишилось.

Але що це? Катер раптом здригнувся. В повітрі розлігся вибух, який на мить збив полум'я. Крізь його завісу з берега видно було палаючу, мов факел, фігуру героя-чорноморця, який міцно притис до себе дві глибинні бомби...

Ціною свого життя відважний Голубець відвернув можливу катастрофу.

Старшому матросу Івану Карповичу Голубцю Указом Президії Верховної Ради СРСР від 14 червня 1942 року першому на Чорноморському флоті в роки Великої Вітчизняної війни було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Корабель торгового флоту «Герой Радянського Союзу Голубець» бурунить води Чорного моря. На місці загибелі героя його бойові товариші і друзі, жителі Севастополя в січні 1946 року спорудили пам'ятник. Одну з вулиць Севастополя на горі Матюшенка названо іменем Івана Голубця. Золотом викарбувано ім'я героя на меморіальній дошці в прокатному цеху Таганрозького металургійного заводу, на якому він колись працював. Ім'я героя носить піонерська дружина однієї з шкіл Таганрога і чудовий парк, посаджений школярами.

Свято бережуть пам'ять про героя-земляка і на Канівщині. В Ліплявській середній школі імені А. П. Гайдара великий стенд у кімнаті бойової слави присвячено подвигу Івана Карповича. А найкращий загін піонерської дружини з честю носить ім'я героя-односельчанина.

У НЕБІ ЛЕНІНГРАДА

ГОЛОДНЯК
Петро Михайлович

*Народився 1910 року
в с. Березнягах
Канівського району*

Велика Вітчизняна війна застала П. М. Голодняка на західному кордоні. За вісім днів червня 1941 року мужній пілот зробив чотирнадцять бойових вильотів, бомбив скупчення фашистських військ, що рвалися до Львова. Під час останнього вильоту хоробрий пілот був тяжко поранений. Стікаючи кров'ю і втрачаючи свідомість, він на палаючому літаку зумів збити посадку в розташуванні наших військ.

Після довгих восьми місяців лікування Петро Михайлович знову на фронті. На цей раз він надовго пов'язує своє життя з героїчним містом Леніна.

В небі Ленінграда проявились безмежна мужність, відвага і непорушна стійкість славного радянського сокола. Виконуючи відповідальні, складні завдання по розгрому ворожих аеродромів і боротьбі з дальнобійною артилерією ворога, що обстрілювала місто, він здобув справжній бойовий гарт і заслужив велику материнську подяку Вітчизни.

На чолі групи штурмовиків Петро Голодняк по кілька разів на день з'являвся над ворожими позиціями. Точні штурмові удари сіяли смерть і паніку серед гітлерівців. Безстрашний льотчик став легендарною постаттю.

15 жовтня 1942 року Голодняк повів п'ятірку літаків на штурм ворожих далекобійних гармат у районі селища Іванівки, звідки фашисти обстрілювали твердиню на Неві. Не вгадали ворожі зенітки. Та ніщо не могло спинити радянських штурмовиків. За кілька заходів бомбами, кулеметним і гарматним вогнем вони знищили ворожі батареї.

У листопаді 1942 року газета «Ленинградская правда» в статті «Кращі ескадрильї — прапор ленинградських комсомольців» писала:

«...Багато сильних ударів по ворогу завдали льотчики-штурмовики ескадрильї, якою командує гвардієць Голодняк. Вони знищили 134 німецьких танки, подавили 19 далекобійних батарей, спалили на аеродромах 80 ворожих літаків. Ескадрилья виростила таких майстрів штурмових нальотів, як Анісимов, Мильніков, Голодняк. Міцна дружба єднає льотчиків-гвардійців з молоддю Ленінського району Ленінграда. На знак цієї дружби комсомольці району передали Н-ській авіачастині Червоний прапор».

У червні 1943 року Петро Михайлович очолив 11 штурмовиків під час нальоту на ворожий аеродром у Городці. Німецькі зенітки зустріли їх шаленим вогнем. Проте командир вивів групу точно на ціль. Від влучних попадань загорілось 10 фашистських літаків, вибухнув склад боеприпасів. На аеродромі виникли пожежі. На зворотному курсі мужні соколи виявили ворожий залізничний ешелон і розбомбили його. Ось як писала про це газета «Известия» 26 червня 1943 року в статті «Герої-льотчики»:

«Група наших штурмовиків під командуванням гвардійця Голодняка провела сміливий наліт на ворожий аеродром. Льотчики скинули багато авіабомб. Загорілись німецькі літаки. Пролунав великої сили вибух, полум'я і дим було видно за 60 кілометрів. Виконавши завдання, гвардійці повертались. Пролітаючи над великою залізничною станцією, радянські льотчики помітили, що німці розвантажують військові ешелони. Біля них стояли десятки автомашин. Німці відкрили сильний вогонь. Ворожий снаряд улучив у літак молодшого лейтенанта Фадеева і гвардії старшого лейтенанта Огорельцева. Літак загорівся. Тоді Фадеев на прощання гойднув крилами літака і спрямував палаючу машину в групу німецьких автомашин. Великої сили вибух сколихнув повітря. Так героїчно загинули Фадеев і Огорельцев, але дорого віддали своє життя. Десятки гітлерівців загинули під час цього вибуху».

Йшов 1944 рік. Війська готувалися до прориву блокади Ленінграда. Напередодні вирішальних боїв на фронтовому аеродромі було організовано огляд бойових якостей літаків останніх конструкцій. Пілотували їх першокласні льотчики, серед них був і Петро Голодняк.

Після закінчення огляду до Петра Михайловича підійшов член Військової Ради Ленінградського фронту Андрій Олександрович Жданов і подякував йому за вміле пілотування, влучні гарматні удари. Товариш Жданов уважно вислухав зауваження досвідченого льотчика щодо окремих поліпшень у конструкції ІЛ-2, пообіцяв повідомити про них творців бойової машини.

14 січня Ленінградський фронт перейшов у наступ. У ці суворі дні Голодняку доводилось робити по 4—5 бойових вильотів на день. Разом з своїми товаришами він завдавав ворогові величезних втрат.

Пізніше Петро Михайлович брав участь в боях за звільнення Естонії, Литви, Латвії, громив фашистів у Східній Пруссії, постійно удосконалював свою бойову майстерність.

За роки Великої Вітчизняної війни на особистому рахунку П. М. Голодняка вісім знищених фашистських танків, 28 автомашин, два літаки, три залізничні состави, 17 гармат, 46 складів з боеприпасами та багато живої сили ворога. Він здійснив 124 бойових вильоти.

За зразкове виконання бойових завдань, проявлені при цьому стійкість, мужність, доблесть і героїство гвардії майору Голодняку П. М. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 29 червня 1945 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Його заслуги перед Вітчизною відзначені також п'ятьма орденами Червоного Прапора, орденами Вітчизняної війни 1-го ступеня, Олександра Невського, Червоної Зірки та одинадцятьма медалями. Про нього написані вірші й оповідання, його згадують у своїх мемуарах видатні воєначальники. Про подвиги П. М. Голодняка розповідається у збірнику «Боротьба за Ленінград», який вийшов у роки Великої Вітчизняної війни і написаний самими учасниками оборони міста-героя.

* * *

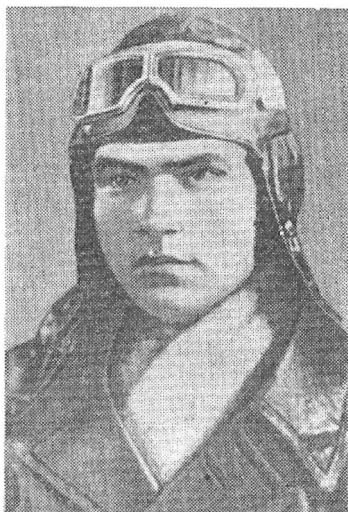
Зараз Петро Михайлович на заслуженому відпочинку. Але не сидиться йому вдома. Він веде велику громадську ро-

боту по патріотичному вихованню молоді. Ветеран часто виступає перед допризовниками, учнями міста Луцька, де він проживає, листується з школярами багатьох областей Союзу.

Подвиги льотчика-героя назавжди ввійшли в історію Ленінграда. В музеї оборони міста Леніна експонується бойовий літак нині полковника у відставці П. М. Голодняка.

Шанують героя і на його Канівщині. Учні школи Березнягів, де народився П. М. Голодняк, гордяться тим, що у них є з кого брати приклад мужності, стійкості і беззавітного служіння своїй радянській Вітчизні, своєму народу.

ПОБЛИЗУ СТАНЦІЇ ЛЕМБОЛОВЕ...

ГОНЧАРУК
Володимир Андрійович
1918—1942

*Народився
в с. Чемериському
Звенигородського району*

Над селом Чемериським, мов журавлі в голубім вирії, зрідка пропливали перші радянські аероплани. І старе і мале вибігали з хат подивитися, а непосидючий синок Андрія Гончарука Володимир — той ладен бігти за ними хтозна-куди. Дивно йому було і радісно, що люди можуть так високо літати під білими хмарами і бачити все, і дихати на повні груди вітрами неосяжних видноколів.

Мрії селянського хлопчика виливались співучими віршами. Було в них багато сонця, блакитного неба і вітру. І були, поки що недосяжні для нього, загадкові літаки.

Щоб літати, треба багато знати й вміти. І він учився в школі, любив працювати, багато читав, особливо про авіацію, захоплювався епопеєю челюскінців.

А в світі вже гриміли грози. Спливала кров'ю республіканська Іспанія, прасували поля Європи фашистські танки. Гітлерівська орда готувалась напасти на нашу країну.

Володимир Гончарук став курсантом військового авіаційного училища. Навчання було нелегким. Приземляючись після тренувальних польотів, відчував, як дрижать руки від роботи за штурвалом, шумить у вухах.

Країні терміново потрібні були військові пілоти. 1940 року Володимир Гончарук став пілотом.

...Ранком 22 червня 1941 року пролунало грізне слово «Три-вога!» Молодий штурман умить зайняв своє місце в літаку. Це вже було не навчання — війна.

Гончарук удень і вночі вміло водив свій бомбардувальник на виконання бойових завдань. Він нищив ворожі колони під Островом та Лугою, горіли від його влучних попадань хрестаті танки під Новгородом, Чудовим і Тихвином. Війна була найважчою роботою, і він виконував її, як і належить захисникові своєї Вітчизни. Палали від вибухів бомб ворожі літаки на аеродромах, не встигаючи піднятися у повітря. Летіли під укіс фашистські ешелони і транспорти на станціях Мга і Тосно. Замовкала розметана вибухами його бомб дальнобійна артилерія ворога під Ленінградом.

Бомбив Гончарук влучно. Встиг зробити п'ятдесят вісім бойових вильотів, з них двадцять дев'ять — нічних.

Ранок 12 липня 1942 року був тривожний, як і попередні. Не встиг червоний диск сонця вихопитись з-за висоти, як пролунав постріл, і в імлісте небо з шипінням злетіла зелена ракета — сигнал до польоту.

Один за одним піднімалися літаки. Погода вкрай зіпсувалась: низька пелена сірого хмаровиння нависла над землею, сіяв дрібний дощ. Він примусив знизитися до 600—700 метрів. Ведучий штурман групи бомбардувальників Володимир Гончарук розрахував удар точно. Бомбовий вантаж обрушився на голови фашистів, які захищали міцно укріплені позиції на висоті і не давали нашій піхоті просунутися вперед.

Ворог зустрів літаки щільним зенітним вогнем. Льотчик Альошин маневрував, кидав важку машину вправо і вліво. Навкруги рвалися снаряди. Секунди вирішували долю операції. Треба було знайти ворожу артилерійську батарею і знищити її. І Гончарук засік батарею. Бомби з великою точністю лягали на позиції батареї з першого заходу. Ціль була накрита. Але дві гармати ворога ще вели вогонь. Гончарук зробив ще один розворот. Та раптом різкий поштовх струсонув літак. Затих охоплений полум'ям правий мотор. Полум'я розросталось. Ідкий дим вривався в кабінку. Збити полум'я не вдалось. Залишалося одне — стрибати з парашутами і стати мішенню для ворожих автоматників. А там, припавши грудьми до рідної землі, лежить під ворожим обстрілом наша піхота. І воїни-патріоти прийняли рішення: вмерти, але перемогти!

— Штурмувати батарею! — дав наказ Гончарук.
— Є йти на батарею,— повторив наказ пілот Альошин.
Пролітали секунди. Люто тремтів кулемет у руках штурмана.

— Не радій, фашистська потворо! Ми ще поборемось!
Останнє, що встиг побачити крізь дим перед собою: довгі стволи німецьких гармат, передсмертну метушню сіро-зелених постатей і клапоть блакитного рідного неба. З моторошним свистом вривався літак в розташування противника. Розлігся страшною сили вибух. Полетіли на всі боки уламки гармат. Штурман Володимир Гончарук наводив літак на ціль завжди влучно...

— Ура-а-а-а! — загойдалася в наступі піхота, що з гордістю слідувала за безсмертним подвигом героїв. Яскраве полум'я літака, мов серце Данко, освітлювало шлях нашим воїнам, що кинулись в атаку. Ворожу лінію було прорвано.

* * *

Неподалік Ленінграда стоїть пам'ятник. Три голови ніби вросли навечно в гранітну плиту: льотні шоломи, міцно стиснуті вуста, соколині погляди. Пілоти війни, крилаті багатирі... На монументальній кам'яній плиті викарбовано золотом:

«Поблизу станції Лемболове в липні 1942 року льотчики 44-го авіаполку Ленінградського фронту капітан Альошин С. М., лейтенант Гончарук В. А., ст. сержант Бобров Н. А. таранили палаючим літаком артилерійську батарею противника. Указом Президії Верховної Ради СРСР вони посмертно удостоєні звання Героя Радянського Союзу».

І коли молоді воїни строем проходять повз пам'ятник, вони тримають на нього рівняння. Піонери кладуть до його підніжжя барвисті букети. Лежать там і квіти з України від земляків-звенигородців, які назвали іменем Володимира Гончарука колгосп в його рідному селі.

Високе синє небо над останньою зупинкою героїчного екіпажу борознять на крейсерських скоростях червонозорі літаки, охороняючи мирний труд Вітчизни і вічний спокій тих, хто віддав життя в ім'я миру і щастя на землі.

Лейтенант П. Х. Юрченко (справа) поруч М. І. Калініна в Кремлі після отримання урядової нагороди—ордена Леніна і Золотої Зірки, 1940 р.

Командир 28-ї танкової дивізії полковник І. Д. Черняховський за робочою картою, 1941 р.

Моряки-чорноморці в боях під Севастополем, 1942 р.

Радянська артилерія веде вогонь по противнику, 1941 р.

Бої в Сталінграді, 1942 р.
Кулеметна тачанка в бою.

Через Сиваш.

Артилеристи 27-ї армії на вогневій позиції, 1944 р.

Залл «катюш» під час боїв в районі Корсунь-Шевченківського, 1944 р.

Льотчик М. В. Мамай
біля розгорнутого полково-
вого бойового прапора.

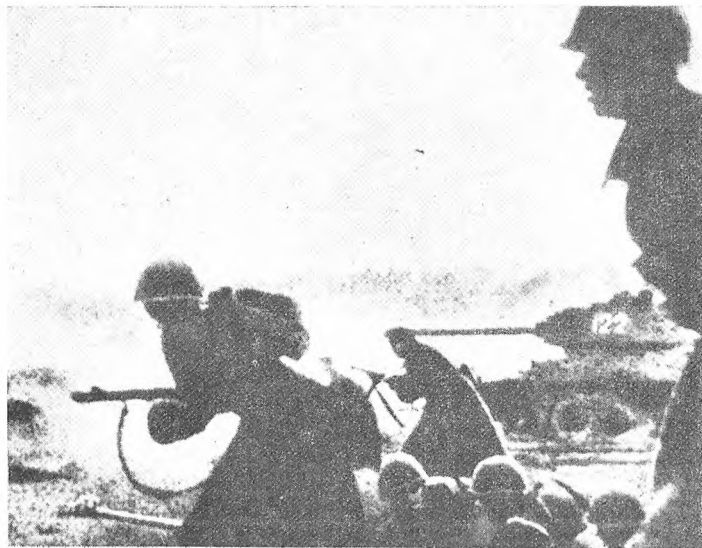
На фронтовім бездоріжжі, весна 1944 р.

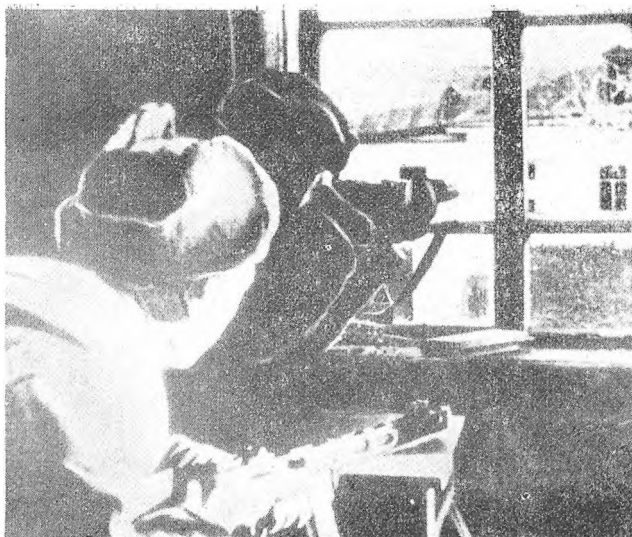

Мінометна обслуга одного з підрозділів 52-ї армії на вогневій позиції.

Наступ радянських військ, зима 1944 р.

Радянські ав-
томатники ви-
курюють гітле-
рівців з бу-
динків.

Командуючий 52-ю армією генерал-лейтенант К. А. Коротеев (справа)
і командуючий 5-ю гвардійською танковою армією генерал П. О. Ротмі-
стров, весна 1944 р.

Маршал Радянського Союзу І. С. Конєв з льотчиками 2-ї повітряної армії, 1944 р.

Протитанковий дивізіон на танкодоступному напрямі, 1944 р.

ВОГОНЬ НА СЕБЕ

ГРИБ
Андрій Андрійович

*Народився 1921 року
в с. Шельпахівці
Христинівського району*

Уже майже півмісяця від спеки тріскалась земля. Густе блакитне марево стояло над степом. «Дошу!» — благала земля. «Дошу!» — просили опалені боями солдати.

Настав ранок 5 липня 1943 року. В небі — ні хмаринки. З великим пекучим сонцем на обрії і цей день нічим не відрізнявся від попередніх. Та в історії Великої Вітчизняної війни якраз йому судилося стати початком ще одного велетенського двобою Радянської Армії з фашизмом — початком Курської битви.

В цей день гітлерівці розраховували з ходу протаранити першу і другу смуги оборони 6-ї гвардійської армії генерала Чистякова на південному крилі Курської дуги.

У перший же день наступу, ранком 5 липня, особливо сильний натиск довелося витримати частинам 52-ї гвардійської стрілецької дивізії полковника Некрасова, що входила до складу 6-ї армії. На її бойові порядки гітлерівці обрушили вогонь тисяч гармат і мінометів. Сотні літаків з несамовитим виттям пікірували на позиції гвардійців. Розпечений метал шматував землю. При підтримці артилерії та авіації в атаку пішли танки. Групами від 70 до 200 машин, з «тиграми» попереду, вони

рвалися до переднього краю оборони, за ними — піхота. Лише в цей день, перший день бою, на головному напрямі вздовж Обоянського шосе проти гвардійців генерала Чистякова німці кинули до 700 танків. Цією сталюю армadoю ворог хотів залякати радянських воїнів, подавити їх волю до опору.

Та бійці 52-ї гвардійської встояли! Вони зустріли фашистів нищівним вогнем, і місцями самі переходили у контратаки.

Батарея гвардії капітана Гриба, глибоко зарита в землю, стояла на прямій наводці. Коли хрестаті потвори наблизились до 200 метрів, він подав команду: «Вогонь!» І зразу ж шість машин, охоплених полум'ям, застигли на місці. Потім ще і ще...

Вогонь 124-го артилерійського полку сів паніку і жах серед наступаючих гітлерівців. Захоплений в полон старший гренадер піхотної німецької дивізії признався: «Я воював в багатьох країнах, але такої артилерії, як у росіян, не зустрічав».

Незважаючи на величезні втрати, ворог ліз напролом. Надзвичайно жорстокий бій розгорівся біля хутора Яхонтова. Батарейці капітана Гриба протягом дня відбили десять танкових атак. Перед позиціями артилеристів лежало 300 фашистських трупів, диміло одинадцять підбитих танків.

Надвечір ворогу вдалося вклинитися в головну смугу оборони дивізії. Батарея потрапила в оточення. Кінчилися боеприпаси.

— Зайняти кругову оборону! — наказав капітан Гриб. У хід пішли саперні лопати. Артилеристи старанно замаскувалися, пильно вдивлялись уперед. Почувся гул моторів. Трохи похитуючись на нерівній місцевості, полем рухались танки, самохідні установки. За ними впритул, напівзібгнувшись, бігли автоматники. В небі з'явилися «мессершмітти».

— Ну, гвардійці, тримайтесь,— чули бійці голос свого командира.— Відступати нам нікуди!

Ось уже самохідки зовсім близько. На якусь мить головна зупинилась, з жерла гармати вирвався сніп вогню. Снаряд вибухнув метрів за тридцять від окопу, в якому був капітан Гриб. Здригнулася земля. Вогонь відкрили інші самохідки й ворожі автоматники. Поливаючи вогнем із кулеметів, над голами радянських бійців проносилися ворожі літаки.

— Відсікайте від машин автоматників, бийте по ворогу без промаху,— наказував капітан.— Гранати — під танки!

— Рус, здавайсь! — горлали фашисти.

— Рус, капут!

Втрати були великими. Та радянські артилеристи встояли навіть тоді, коли фашистські танки почали утюжити окопи, вминаючи в землю гармати, які без снарядів були тепер уже ні до чого.

Раптом у небі спалахнула ракета: «Викликаю вогонь на себе»,— подав сигнал капітан Гриб.

На другій смузі оборони відразу сприйняли команду. Нагітлерівців обрушився могутній артилерійський шквал. Фашистська атака захлинулась.

Сідало за обрій сонце, велике, червоне від порохового диму й пилу. Мучила спрага, ломило скроні. Страшенно втома валила бійців на землю. Хотілося впасти на гіркий полин, забутись в нестямному сні. Але не можна. П'яні фашисти знову посунули на окопи. Вони збагнули, що артилеристів залишилось небагато, і прагнули захопити їх живими. Підпустивши німців метрів на 15, Андрій жбурнув гранату. Шість ворогів знайшли собі могилу на схилі пагорба. Від вибуху другої гранати загинуло ще два. Вцілілі кинулись тікати.

Шансів лишитись живими було мало. Кінчились патрони, та капітан не думав про смерть. Поки ворог був у замішанні, Гриб вискочив з траншеї і підібрав три німецькі автомати. Один взяв собі, два передав товаришам.

Уночі гвардії капітан Гриб з бійцями, які залишились у живих, пробрався через лінію фронту до своїх.

На другий день вони вже продовжували нищити артилерійським вогнем танки і піхоту ворога, який рвався до Курська...

Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 21 вересня 1943 року Грибу Андрію Андрійовичу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Андрій Андрійович пройшов славний шлях радянського воїна. Після закінчення середньої школи в 1939 році поступив до Харківського артилерійського училища. Назавжди йому запам'ятався день 2 травня 1941 року, коли він уперше одягнув форму лейтенанта. Потім розпочалася війна.

Захищав столицю Радянської України під Бєгуславом, Миронівкою, Дарницею. Брав участь у боях за Харків, Сталінград. Артилерійська батарея Гриба громилла ворога під Невелем, Ксінгсбергом.

У 1943 році він вступив до лав Комуністичної партії. За три роки від командира вогневого взводу виріс до командира артилерійського дивізіону. У січні 1944 року був тяжко пора-

нений. Нагороджений орденами Червоного Прапора, Вітчизняної війни 2-го ступеня, Червоної Зірки і дев'ятьма медалями.

У 1965 році за станом здоров'я демобілізований з рядів Радянської Армії.

* * *

Нині Андрій Андрійович підполковник у відставці, проживає в Києві, працює інженером по техніці безпеки на фабриці індивідуального пошиву.

БЕЗСМЕРТЯ ГЕРОЯ

ГУРИНЕНКО
Микита Трохимович
1916—1944

*Народився в с. Леськах
Черкаського району*

«Шановна Ольга Павлівна!

За повідомленням командування Ваш чоловік, солдат Гуриненко М. Т., загинув смертю хоробрих у боях за Радянську Батьківщину.

За героїчний подвиг, здійснений Вашим чоловіком Гуриненком М. Т. в боротьбі з німецькими загарбниками, Президія Верховної Ради СРСР Указом від 13 вересня 1944 року присвоїла йому високу ступінь відзнаки — звання Героя Радянського Союзу.

Надсилаю Вам Грамоту Президії Верховної Ради СРСР про присвоєння Вашому чоловікові звання Героя Радянського Союзу для зберігання як пам'ять про чоловіка-героя, подвиг якого ніколи не забудеться нашим народом.

Голова Президії Верховної Ради СРСР М. М. Шверник». ...Йшов 1944 рік. Частини 294-ї стрілецької дивізії з боями проходили по румунській землі.

Недалеко від ріки Прут на одній з висот ворог міцно закріпився і вогнем своїх кулеметів заважав просуванню наших підрозділів. Завдання командування було: будь-що взяти висоту і звільнити село Котун-Іван. Та виявилось це завдання

нелегким. Не раз бійці кидалися в атаку, але доводилося повертатися на вихідний рубіж.

У наступній атаці вперед виривався рядовий Микита Гуриченко з ручним кулеметом. Він зайняв вигідну позицію і шквальним вогнем став поливати кулеметні точки ворога. Ось замовк один ворожий кулемет, потім другий і, нарешті, третій.

Відчувши замішання в лавах противника, Микита Гуриченко з гранатою в руках кинувся в окопи фашистів. Один за одним розляглися вибухи.

Скориставшись цим, наша піхота рушила вперед, зайняла позиції ворога, оволоділа висотою і селом Котун-Іван. Бій було виграно, але не стало відважного воїна. Його скосила ворожа куля. З великими почестями поховали Микиту Трохимовича Гуриченка на румунській землі в селі Діробець Ясського повіту.

А незабаром у пресі було опубліковано Указ Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року про присвоєння рядовому кулеметнику 859-го стрілецького полку 294-ї стрілецької дивізії Гуриченку Микиті Трохимовичу високого звання Героя Радянського Союзу посмертно.

* * *

Ім'ям Гуриченка М. Т. названо одну з вулиць Леськів і місцевий Будинок культури. В кімнаті бойової слави середньої школи та в Будинку культури обладнано куточки з матеріалами про його бойові подвиги.

Дружина Микити Трохимовича Ольга Павлівна проживає в рідному селі Леськах. З допомогою Радянської держави її діти одержали освіту, спеціальність. Дочка Ніна — працівник зв'язку, Галя — ткаля заводу хімічного волокна в Черкасах.

ПІД ЧАС ПРОРИВУ БЛОКАДИ

ДАВИДЕНКО
Григорій Іванович
1921—1945

*Народився
в с. Старому Ковраї
Чорнобайвського району*

Центральний Військово-Морський музей СРСР недавно створив фотовиставку, присвячену героям Великої Вітчизняної війни. Є тут і матеріали, що відображають славні подвиги вихованця українського комсомолу морського пілота Героя Радянського Союзу Григорія Давиденка.

В боях за Ленінград славний син українського народу проявив виняткову мужність і героїзм. На його рахунку 215 бойових вильотів. Він пробув у повітрі більше 320 годин. І кожна з них вимагала величезного напруження, коштувала неймовірних зусиль.

Незважаючи на величезні втрати, фашисти вогнем і блокадою намагалися знищити, задушити і стерти з лиця землі місто Леніна. Але його захищали герої, виховані Країною Рад і Комуністичною партією. Місто вистояло, перемогло.

Під час підготовки військ Ленінградського фронту до прориву блокади старшому лейтенанту Давиденку було доручено зробити аерофотозйомку позицій ворога. Під ураганим вогнем зенітної артилерії і кулеметів він проліс на своєму літаку над лінією фронту і зняв цілий «кінофільм», що зафіксував воєнні об'єкти гітлерівців. За одержаними даними наша авіація

і кораблі завдали сильного удару по фашистських батареях, розчистили шлях піхоті, що наступала.

А через кілька днів відважного сокола викликав командуючий Ленінградським фронтом генерал-полковник Л. О. Говоров.

— Молодець, Григорію Івановичу,— сказав командуючий.— Оголошую вам подяку за повітряну розвідку і від імені Президії Верховної Ради СРСР вручаю орден Червоного Прапора.

Особливо відважно діяв Давиденко при знищенні далекобійних фашистських батарей, які обстрілювали Ленінград. Під час одного з таких обстрілів центральних районів міста Григорій, перебуваючи у польоті, дістав по радіо наказ виявити ворожу батарею і знищити її. Близько години літав він у районі Урицька під щільним зенітним вогнем, розшукуючи фашистську батарею. І знайшов. Добре замасковані гармати великого калібру знаходились у глибокому яру.

Давиденко кинув свій літак у піке. Бомбсвий удар був точний. Вогневі позиції гітлерівців покрились вибухами, виникла пожежа. Мужній екіпаж викликав по радіо свої бомбардувальники, які завершили розгром ворожої батареї.

У книзі «Під нами земля і море» Герой Радянського Союзу льотчик С. Г. Курзенков відводить багато сторінок опису подвигів свого друга Григорія Давиденка.

Старший лейтенант Давиденко 139 разів літав на розвідку морських комунікацій ворога. За його даними наша авіація і кораблі потопили на Балтійському морі десятки фашистських суден з військами і технікою. Він особисто не раз брав участь у знищенні гітлерівських кораблів.

За мужність, героїзм і високу бойову майстерність, проявлені в боях за Радянську Батьківщину, Г. І. Давиденко був нагороджений трьома орденами Червоного Прапора, орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня, а 22 січня 1944 року йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

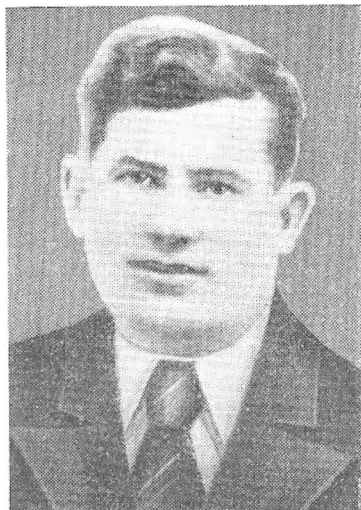
* * *

Григорію Івановичу Давиденку, що мужньо пройшов через усю війну, не довелося дожити до світлого Дня Перемоги. Він загинув смертю хоробрих 8 травня 1945 року.

НА КРИМСЬКІЙ ЗЕМЛІ

ДВОХБАБНИЙ
Ісаак Шайович
1922—1943

Народився в м. Тальному

Зі стенду «На їх грудях орден великого Леніна» в Тальному привітно дивиться на людей красивий юнак. Це — Ісаак Двохбабний. Був він п'ятою дитиною в сім'ї трудолюбивого стельмаха Шаї Двохбабного. Батько рано привчав до праці своїх дітей. Після закінчення семирічки Ісаак став теслею за верстат поруч з батьком і старшим братом. В 1941-му всім невеличким цехом поздоровили його з повноліттям, а через кілька місяців комсомолец Двохбабний вже був зарахований курсантом полкової школи артилеристів. На фронті він вважався одним з найкращих навідників 490-го винищувального протитанкового артилерійського полку. В боях на Кубані сміливий і винахідливий воїн неодноразово проявляв виняткову хоробрість.

Осіною 1943 року з Кубані було виметено рештки гітлерівських військ. У полках Окремої Приморської армії почалась напружена підготовка до штурму Керченської протоки. Ісаак із своїми бійцями не шкодував сил і часу для тренувань. За короткі хвилини вантажили гармату на судно, миттю викочували її на берег і приводили в бойову готовність, училися вести вогонь з палуби корабля.

В темну штормову ніч на 1 листопада судна з десантниками взяли курс від Тамані на селище Ельтиген на Керченському півострові. За кормою бурхало море, хвилі заливали палуби. Та ось один з променів ворожих прожекторів нервово затанцював на холодних хвилях і вихопив з темряви десантний катер. Над десантниками пунктирами простяглися довгі траси кулеметних черг. Але сержант Двохбабний з бійцями уже встиг викотити свою гармату на кримську землю.

— Вперед, товариші!

Першим в перехресті панорами з'явився ворожий прожектор.

— Вогонь! — і промінь зник. Замовкли два станкових кулемети і дві дрібнокаліберні гармати, які перешкоджали десантникам.

Пляцдарм захоплено. Але гітлерівці намагалися будь-якою ціною скинути радянських воїнів у море. Тільки протягом 1 листопада вони здійснили понад двадцять контратак. Та сміливці міцно закріпились на прибережній смузі кримської землі. А воїни дивізії полковника Гладкова, розвиваючи успіх, захопили зручні позиції в самому центрі Ельтигена.

На пляцдармі ні вдень, ні вночі не стихав жорстокий бій. Бомби, снаряди і міни кромсали землю, обпалювали її вогнем. Від безперервного ревіння моторів і скреготу заліза вона дрижала, мов жива. Радянські воїни назвали свій пляцдарм «вогненною землею».

В жорстоких боях беззавітно і мужньо стояв за рідну Вітчизну молодий комуніст Ісаак Двохбабний. На гармату сміливців 5 листопада посунули три фашистських танки. Вмілий навідник підпустив їх на близьку відстань. Точний постріл — у небо потягнувся чорний стовп густого диму.

— Молодці, артилеристи! Так їх, гадів! — раділи сусіді-піхотинці.

Двохбабний неначе злився з гарматою. Через якусь мить зупинилась і друга фашистська потвора.

Гітлерівці все ж виявили добре замасковану позицію сміливців і відкрили по ній сильний артилерійський і мінометний вогонь. Прямим попаданням пошкодило гармату і важко поранило частину obsługi. Третій танк збільшив швидкість і рушив на гармату.

— Не пройдеш, гадино! — викрикнув Двохбабний і затис у руці протитанкову гранату. Напруживши всю волю, сержант викинув своє сильне тіло з окопу і піднявся на весь зріст.

— Хай живе визволений Крим!

Розлігся вибух, і танк запалав смолоскипом. Та осколки пронизали і тіло мужнього воїна. Він упав. У відкритих очах героя пливла блакить осіннього кримського неба...

Президія Верховної Ради СРСР 16 травня 1944 року по-смертно присвоїла мужньому воїнові, славному синові партії і народу високе звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Минають роки. На місці чорних згарищ війни вирости нові красиві міста і села, розквітли сади. Нема в живих батьків Ісаака, їх закатували фашисти, загинув у бою під Нікополем і його старший брат. Грамоту Президії Верховної Ради СРСР про присвоєння Двохбабного звання Героя Радянського Союзу як святиню бережуть робітники Тальнівського заводу будівельних матеріалів, на якому він розпочав свою трудову біографію.

Тут вже стало традицією, що коли приймають на завод молодого робітника, завжди показують йому Грамоту Героя, розповідають про його безсмертний подвиг на «вогненній землі». Портрет героя встановлено на центральній площі Тального. Пам'ять про подвиг Двохбабного і його бойових друзів як святиню зберігає нове селище Героївське, що виросло на місці Ельтигена. На древній кримській горі Мітрідат на честь героїчного подвигу радянських воїнів горить Вічний вогонь. Ім'я Ісаака Двохбабного золотом викарбоване навечно на меморіальній дошці, що прикрашає площу Леніна в місті Керчі.

БІЙ ЗА ПЕРЕПРАВУ

ДЕЙНЕЖЕНКО
Михайло Никифорович

*Народився 1915 року
в с. Розсошинцях
Чигиринського району*

Михайло йшов знайомою стежкою, яка губилася в пісках. Скільки разів бігав нею до Тясмина, що голубою стрічкою тягнувся луками назустріч Дніпру-Слаутичу! В той день стежина вела його з рідної домівки на широкий життєвий шлях. Усім селом проводжали його в Червону Армію.

Батько кріпився. Вже на прощання, непомітно змахнувши сльозу шакарубким хліборобським пальцем, сказав:

— Гляди ж, синку, не підведи батьків. Служи старанно, як і личить нашому козацькому роду.

Ні, не підвів Михайло свою родину. Він з честю виконав солдатський обов'язок перед Батьківщиною, перед радянським народом.

...22 червня грізного 1941 року на Вітчизну посунула чорна фашистська орда. Не раз доводилось Михайлові зустрічатися з ворогом віч-на-віч. Глибшали суворі зморшки біля міцно стулених губ, погострішав погляд у молодого командира-артилериста.

У запеклих боях зростала командирська майстерність Дейнеженка. Гітлерівці, не рахуючись з власними втратами, рвалися на схід. Південно-Західний, Південний, Закавказький,

Північно-Кавказький фронт — ось шляхи мужніння Михайла Никифоровича Дейнеженка. Довелось пізнати і гіркоту відступу і біль тимчасових наших невдач...

Та прийшла нарешті і радість перших перемог. Тепер відступав ворог. Радянські воїни бачили спалені фашистами села, зруйновані міста, відчули тепло обіймів людей, визволених з німецько-фашистського рабства.

30 січня 1945 року командир батареї 40-ї артилерійської бригади Михайло Никифорович Дейнеженко одержав наказ: форсованим маршем дійти до річки Одер і разом з розвідгрупою армії оволодіти переправою.

Виконуючи наказ, розвідгрупа з боями вийшла на Одер і ввечері оволоділа мостами в районі населених пунктів Кебен і Зофієнталь.

Танки і мотопіхота розвідгрупи продовжували наступ у глибину ворожої оборони, а Дейнеженку було наказано утримувати мости.

В ніч на 31 січня батарея відбила у районі Зофієнталь дві перші атаки ворога.

Вночі, користуючись складками місцевості й туманом, майже 500 гітлерівських автоматників при підтримці трьох танків, двох самохідних гармат, артилерійської і мінометної батарей та 10 бронетранспортерів пішли в атаку. Вони намагались перерізати шосейну дорогу і захопити переправу в районі Кебена. Зосередившись у лісі на відстані 200 метрів від батарей, фашисти відкрили сильний вогонь.

Враховуючи обставини, Дейнеженко організував оборону так, що вона стала неприступною. Біля гармат залишилось по три артилеристи, а решта з кулеметами і автоматами зайняла окопи. Два станкових кулемети й дві рушниці ПТР були висунуті на фланги.

Гітлерівці продовжували насідати. Від перших влучних пострілів загорілися два ворожих танки. При світлі палаючих машин батарейці з усіх видів зброї розстрілювали ворогів. Фашисти залягли. Але через 20 хвилин при вогневій підтримці самохідних гармат ворог знову рушив на батарею, намагаючись оволодіти нею.

Перша й друга гармати вже не могли стріляти, бо гітлерівці були на відстані 20—30 метрів, і осколки снарядів вражали б своїх.

Ворог зазнавав великих втрат, але вперто ліз уперед. Настала критична хвилина. І тоді Дейнеженко наказав обслу-

гам третьої і четвертої гармат продовжувати вести вогонь, а сам очолив автоматників і кулеметників.

— Гвардійці, вперед! Смерть фашистам!

В хід пішли гранати. Фашисти зазнали великих втрат. Мужність і стійкість гвардійців перемогли. Гітлерівці відступили.

Під час бою ворог втратив два танки, бронетранспортер, дві гармати, три міномети, 20 кулеметів та понад 200 чоловік. Лише в радіусі 100 метрів навколо батареї залишилося 69 убитих фашистських солдатів і офіцерів. Важливу переправу через Одер було врятовано.

За зразкове виконання завдання командування і виявлені при цьому мужність, героїзм і відвагу гвардії капітану Дейнеженку Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 квітня 1945 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Нині підполковник запасу Михайло Никифорович Дейнеженко проживає в місті Кам'янець-Подільському.

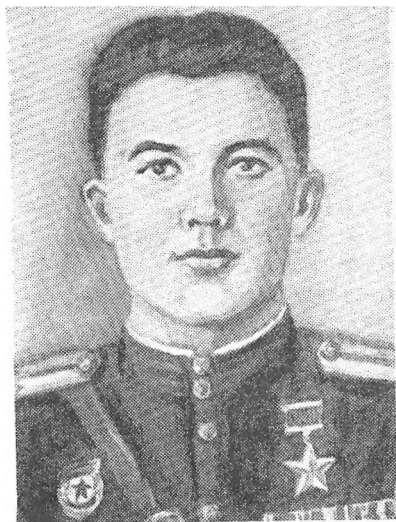
Його завжди запрошують до себе комсомольці і піонери. І він ніколи не відмовляє. Захоплено слухає юнь розповідь колишнього командира батареї артилерійської Новоросійської Червонопрапорної ордена Суворова бригади про невмирущі подвиги батьків.

ШТУРМ САПУН-ГОРИ

ДЗИГУНСЬКИЙ
Михайло Якович
1921—1944

*Народився в с. Цибулеві
Монастирищенського району*

Той, хто бачив діораму, присвячену подвигу радянських воїнів при визволенні від німецько-фашистських загарбників Севастополя, не міг не помітити цього епізоду. Майже на самій вершині славнозвісної Сапун-гори — ворожий дот. Поруч — молодий лейтенант, який, ще мить, і закриє своїм тілом амбразуру, що дихає вогнем і смертю.

І це не вигадка художників — авторів діорами. Це увічнений на полотні подвиг Михайла Яковича Дзигунського, який при штурмі Сапун-гори повторив безсмертний подвиг Олександра Матросова.

Призваний у 1939 році до лав Радянської Армії М. Я. Дзигунський в роки Великої Вітчизняної війни уже був молодшим лейтенантом. Воював під Сталінградом, визволяв від гітлерівських загарбників Кавказ, потім — Крим.

Штурм севастопольських укріплень був останньою ланкою в героїчній операції по визволенню Криму. Біля стін Севастополя ворог створив міцну оборону на вигідно розташованих і заздалегідь підготовлених рубежах. На один кілометр переднього краю припадало 2—3 доти, 5—7 дзотів, десятки кулеметів і мінометів різних калібрів. На схилах Сапун-гори гітлерівці

обладнали 3—4 яруси граншей. Їх розташування дозволяло вести вогонь одночасно з усіх ярусів і створювати перед наступаючими суцільну стіну вогню і металу.

Друга смуга оборони — не менш укріплена, ніж перша. І незважаючи на це, наші війська з ходу оволоділи в ряді місць сильно укріпленими авангардними позиціями ворога і підійшли до його головної лінії оборони. Однак розвинути цей успіх відразу не вдалося.

Радянські війська, які оточили гітлерівців, готувалися до вирішального штурму. Одночасно вогнем артилерії та авіації руйнувалися доти і дзоти ворога.

Ключем до всієї оборони гітлерівців у Севастополі була Сапун-гора. Тут на 7-кілометровій лінії оборони ворог мав 36 дотів, 27 дзотів. Схили гори були оперезані колючим дротом, а також чотирма рядами граншей.

7 травня 1944 року після 15-хвилинної артилерійської і авіаційної підготовки війська Приморської армії у взаємодії з Чорноморським флотом перейшли в наступ. Почався штурм Сапун-гори.

Чим вище піднімалися наші бійці, тим запеклішим ставав опір ворога. Майже скрізь зав'язались рукопашні сутички. Лейтенант Дзигунський із своїм взводом першим увірвався в граншеї гітлерівців. Він особисто знищив понад 20 гітлерівців. Його взвод зумів оволодіти трьома дотами. Вершина Сапун-гори уже зовсім близько. Але напівзруйновані ворожі доти ще жили і сіяли смерть.

Один з них, що був біля самої вершини, обрушив вогонь на взвод Дзигунського. Бійці залягли і спрямували вогонь по амбразурі. Але гітлерівців надійно прикривала залізобетонна споруда.

Падали вбиті й поранені. Дзигунського було вражено в плече і руку. Незважаючи на рани, командир взводу вирішив особисто знищити вогневу точку ворога. Прихопивши кілька гранат, він поповз назустріч кулеметній зливі.

Бійці з хвилюванням стежили за командиром. Кілька гранат влучило в амбразуру дота, але кулемет не замовк.

І тоді, зібравши останні сили, поранений Дзигунський піднявся на ноги і з словами: «Вперед! За Батьківщину!» кинувся на ворожий дот.

Кулемет захлинувся, а запалені подвигом командира бійці рвонулись уперед, на вершину Сапун-гори. Опір фашистів було зломлено.

У книзі Маршала Радянського Союзу С. С. Бірюзова «Суворі роки» розповідається про героїв штурму Сапун-гори. Прославлений полководець згадує також і про подвиг М. Я. Дзигунського.

За подвиг, здійснений Михайлом Яковичем на кримській землі, йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Ім'я лейтенанта-комуніста з хвилюванням вимовляють екскурсоводи Севастополя, коли розповідають про його подвиг. Свято шанують пам'ять про свого земляка і односельчани М. Я. Дзигунського. Вулиця в Цибулеві, на якій народився і жив герой, названа його іменем. Піонерська дружина місцевої середньої школи, в якій навчався Дзигунський, також носить ім'я героя.

ЕКІПАЖ ВІДВАЖНИХ

ДІДЕНКО

Данило Григорович

*Народився 1916 року
в с. Майданецькому
Тальнівського району*

Батько Данила Діденка був матросом на славнозвісному броненосці «Потемкин». То ж і дітей своїх виховував у дусі революційних традицій чорноморських моряків, був одним з перших організаторів колгоспу в своєму селі.

Данила призвали в армію в середині тридцятих років. Коли почалася війна з білофінами, він був уже командиром танка.

За 104 дні війни Данило Григорович узяв участь у тридцяти танкових атаках. Нелегко часом доводилося, але відважний екіпаж танка ніколи не пасував перед труднощами.

В атаці в районі Хотинен танк Діденка було ушкоджено. Це — вісімнадцяте попадання ворожих снарядів у броню радянського велетня. Екіпаж не розгубився.

— Зняти кулемет! Організувати оборону танка! — наказав командир.

Прицільний вогонь танкістів не дав можливості білофінам наблизитись до машини. Раптом кулемет замовк. Взявши зброю з рук пораненого стрілка, Діденко продовжував вести вогонь.

Дванадцять годин тримався екіпаж, аж поки не прийшли на допомогу однополчани.

Ще через місяць екіпаж Діденка, який входив до складу 108-го Окремого танкового батальйону 35-ї танкової бригади одержав наказ розвідати сили й укріплення противника на одній залізничній станції.

Вечоріло. Вирушили в складі двох машин. Танк Діденка йшов першим. Сніг дедалі ставав вологішим, налипав на гусениці, рухатись було важко. Не встигли танкісти добратися до першого ряду надоббів, як ворог відкрив артилерійський вогонь. Але танки продовжували йти вперед.

Ось і другий ряд надоббів. Попереду — мінне поле, проходу не було. Треба щось придумати. У цей час танк, що йшов позаду, спалахнув свічкою. Його командир і стрілець встигли вистрибнути й відповзти вбік. Механік-водій був убитий.

Діденко зупинився, не міг залишити в біді товаришів.

— Будемо оборонятися! — прийняв рішення старшина Діденко.

В цей час білофінни, ховаючись за надоббами, почали крадькома наближатися до машини відважних.

— Женю, — звернувся командир до механіка-водія. — Наготуй гранати...

Відбиваючись через люк гранатами, Діденко наказав під'їхати до підбитого танка. Взявши його на причеп, Діденко на світанку був у розташуванні свого підрозділу, готовий до виконання нових бойових завдань.

За відвагу і мужність у боях з білофіннами 21 березня 1940 року старшині Данилу Григоровичу Діденку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Підполковник Діденко учасник Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр. Після її закінчення продовжував службу в лавах Радянської Армії, до 1964 р. працював викладачем військового училища. Зараз Данило Григорович на пенсії, проживає в м. Харкові.

ГЕРОЙ ВІСЛИ

ДМИТРИК
Петро Федосійович

*Народився 1901 року
в с. Ягубці
Христинівського району*

У липні 1944 року батальйон, в якому сержант Петро Федосійович Дмитрик був командиром кулеметного відділення, підійшов до Вісли і одержав наказ форсувати її. В першому ешелоні мали йти кулеметники.

Шквальним вогнем гітлерівці прикривали підступи до ріки. Здавалося, ніщо живе не може пройти через цю смугу вогню. Та ось на воді загойдався пліт. Ще мить і семеро відважних бійців спрямували його до протилежного берега. Димова завіса надійно прикривала сміливців.

Та коли вони досягли середини ріки, фашисти помітили їх і скерували гарматний вогонь на пліт. Снаряди рвались усе ближче й ближче. Раптом поруч з плотом піднявся фонтан води. Хвилі від вибуху погнали подзьобані осколками колоди у різні сторони. Кулеметники, що лишились живими, разом з своїм командиром, схопившись за уламки плоту, прямували до ворожого берега. Ледве вибрались на берег, як з'явилися гітлерівці.

Командир відділення підняв бійців у рукопашну. Відтіснили ворога від ріки, зайняли оборону і протягом всієї ночі відбивали шалені контратаки противника.

Коли над Віслою загорілась ранкова зоря, фашисти знову розпочали атаку. Сержант Дмитрик перебинтував важко пораненого кулеметника Володю Кіндрука, перелічив боеприпаси і з гіркотою подумав, що на цей раз їм, мабуть, не вистояти: кулеметних стрічок обмаль, гранати вже кінчилися. Спалахнув жорстокий бій. І коли ворог мав ось-ось зім'яти жменьку сміливців, поблизу справа прогрімівало могутнє «ура!». То пішли в атаку основні сили батальйону, які під прикриттям відділення сержанта Дмитрика переправились через ріку.

У донесенні командуванню командир батальйону писав тоді: «Віслу форсовано і плацдарм надійно утримується. За особисту хоробрість при форсуванні ріки сержант Петро Федосійович Дмитрик заслуговує представлення до урядової нагороди». А через деякий час прийшло повідомлення про те, що Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 березня 1945 року Дмитрику присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

Петро Федосійович Дмитрик перебував на фронті до кінця війни. Визволяв Польщу, брав участь у штурмі Франкфурта-на-Одері, був поранений. А коли відгрімів останній постріл Великої Вітчизняної війни, попрощався з бойовими побратимами і повернувся в рідне село Ягубець Христинівського району. На грудях воїна, поряд із Золотою Зіркою та орденом Леніна, сяяли орден Червоної Зірки, два ордени Слави, кілька медалей.

* * *

Бувалий воїн брав активну участь у відбудові рідного села. Як і на фронті, був завжди там, де важче. А нині Петро Федосійович Дмитрик — на заслуженому відпочинку. Проте його енергійну постать можна завжди побачити серед односельчан. Він і сьогодні лишається в строю.

БЕЗСТРАШНИЙ СОКІЛ

ДРАЧЕНКО
Іван Григорович

*Народився 1922 року
в с. Великій Севастянівці
Христинівського району*

Їх небагато в нашій країні людей, які були б одночасно повними кавалерами ордена Слави і Героями Радянського Союзу. До славної когорти цих богатирів належить льотчик Іван Григорович Драченко.

Молодий пілот-випробувач одного з авіаційних заводів, вихованець Тамбовського авіаучилища Іван Драченко прибув у 66-й полк штурмової авіації під час напружених боїв на Курській дузі влітку 1943 року.

Після розгрому німецько-фашистських військ у районі Белгорода Радянська Армія, ламаючи опір противника, підійшла до Харкова і після запеклих боїв 23 серпня визволила його. Під час цих боїв радянські льотчики вкрили себе немеркнучою славою. Їх мужність була безмежною.

На протязі перших же чотирьох днів перебування в штурмовому полку Драченкові довелося взяти участь у багатьох повітряних боях. Не одна сотня ворожих солдат була знищена бомбовим вантажем літака славного радянського сокола. Горіли ворожі танки, злітали в повітря гармати і міномети загартбників.

Та ось бій 22-й...

...Стояло тихе надвечір'я. Групу штурмовиків вів сам командир полку. Зліва від нього — червонозора машина Драченка. Дещо вище летіли 10 винищувачів, які прикривали групу.

Панувала незвичайна для фронту тиша. І раптом на підході до лінії фронту постала суцільна вогненна стіна, аж в очах замерехтіло. Занепокоїлись фашисти. В цей час пролунала команда ведучого і літаки кинулись в атаку. Ворожу лінію потрясли вибухи бомб. Другий захід, третій... Раптом зенітки замовкли. «Ворог щось надумав», — промайнула думка у пілотів. І справді, з-за хмар з'явилась зграя «мессерів» і, мов шуліки, кинулись на літак командира групи. Блискавично вирвався Драченко вперед і прикрив командира. Від його бортового вогню один «мессершмітт» загорівся. Іван тут же рубонув консоллю другого, але й його літак був охоплений полум'ям...

...Схопили вороги його зраненого, непритомного.

Прийшов до пам'яті в таборі для військовополонених у Полтаві. Не встиг збагнути, що трапилось, як до приміщення зайшов довготелесий німець із золотим зубом. Мовчки блимнув очима з-під облізлих брів і поклав на стілець біля ліжка кусянь ще теплового хліба. Після дводобового голоду від запаху хліба стало не по собі. Рука мимоволі потягнулась до стільця. Та сусід прошепотів: «Тримайся, і тебе починають обробляти...» Справді, вечером знов зайшов золотозубий і потяг в регістратуру.

Допити, пропозиція зради, знущання...

Але людина, вихована радянською школою, Ленінським комсомолом, стояла вище цього. «Краще вмерти стоячи, ніж жити на колінах», — стиснувши зуби, повторював про себе Іван Григорович відомі слова мужньої Долорес Ібаррурі.

За відмову стати зрадником фашисти спотворили мужньому патріотові лице, вибили око.

Однієї ночі, задовго до світанку, виснажених і покалічених полонених почали зганяти у відкриті машини. По тридцять у кожну. Позаду зручно вмощувався автоматник. Хтось сказав: «У концтабір».

Розмокли від непогоди шляхи. Колона виїхала у поле. Куди не поглянь — пійма, хлюпотів холодний дощ. Іван Петрович ліктем штовхнув сусіда, теж пілота. І той усім тілом навалився на автомат конвоїра. А пальці Драченка вже стисли фашиста за горло. Всі, хто був здатний, кинулись геть з машини.

...Удвох з товаришем добралися до лінії фронту. Знесли-них, напівживих, їх знайшли наші розвідники і доставили до штабу армії. Потім Москва, військовий госпіталь.

Золоті руки професора Свердлова зробили декілька складних пластичних операцій. Навіть штучне око не відрізнялось від звичайного. Але професор дещо завагався, коли Іван Григорович подав йому аркуш паперу, в якому свідчилося, що пілот Драченко знову направляє в льотну частину. Свердлов здивовано взяв папірець, довго крутив у руках, розглядав його навіть на світло, потім узяв ручку. Йому подобалась безпосередня і чесна «хитрість» пілота.

— Що ж, ми ризикуємо обидва! — сказав професор і поставив свій підпис у тому місці, де значилося його прізвище.

Та чи дозволили б Драченку літати, якби не випадок, сказати важко. Повертаючись поїздом з Москви в полк, він зустрівся з інженером авіадивізії, в якій служив. Той повідомив, що на одному з аеродромів знаходяться літаки, які треба переганяти в полк. Драченко дістався до аеродрому і, одержавши дозвіл, з хвилюванням сів у кабіну літака.

А через кілька днів знову рідний полк. Івана Драченка радо зустріли друзі. Думали загинув. Міцно тисли руки, обнімали. Микола Наумович Кирток, Іванів бойовий товариш, подивився на змінене обличчя друга і очі йому застелила непрошена сльоза.

До командира полку прийшли разом: — Хочемо літати в парі.

— Радий за вас, хлопці. Дружба в бою велике діло. — сказав командир.

Так Микола став ведучим, а Іван — веденим.

Зробили пробний виліт. Дісталися до «стелі», кинули машини у віраж. Потім знову вгору, перехресний маневр... Всі, хто спостерігав за ними з землі, радісно посміхались: «Добре! Дуже добре!»

Іван Григорович почав літати на завдання. Воював хоробро й уміло. Ніхто не здогадувався, що їхній друг, пілот Іван Григорович Драченко, сліпий на одне око. Кращого повітряного розвідника не знав весь фронт.

Якось узимку 1944 року після позернення з завдання Іван Григорович зайшов на командний пункт погрітись. Там зібралось багато льотчиків, і ось Драченко витяг хустину, протер очі і не помітив, як повернув протез. Хтось вигукнув:

— Товариші, Драченко збожеволів!

Іван Григорович зрозумів, у чому справа, швидко поправив протез, але таємниця перестала бути таємницею. Те, що стало відомим, так вразило присутніх, що кілька хвилин ніхто не міг сказати й слова.

У середині липня 1944 року Драченко отримав бойове завдання — вилетіти на розвідку району Ясс. Доповідаючи по радіо дані спостереження, раптом помітив він на річці Серет катер. Хмарність досягала 8 балів, висота — 600 метрів. Мужній воїн прийняв рішення потопити катер щоб там не було. Під сильним зенітним вогнем з боку переправи, що знаходилась неподалеку, він зробив один захід, другий, третій... Нарешті на воді залишились тільки уламки. Через кілька днів агента на розвідка не тільки доповіла про знищення катера, а навіть передала дослівну розмову семи німецьких генералів і офіцерів, які залишились в живих із 18, що пливли тоді на катері. Один з них, мокрий як курка, вже на березі сказав: «Якби збили цього російського лева, я б йому віддав свій «залізний хрест». Ці слова невдовзі облетіли весь фронт.

На початку жовтня сорок четвертого Драченка викликав командир першого штурмового авіаційного корпусу генерал Рязанов:

— В горах поблизу річки в районі міста Дукля засіли в ущелині кілька «тигрів». Вони затримують нашу переправу, і їх необхідно будь-що знищити. Врахуйте, до вас уже намагались це зробити, але безуспішно.

На цю дуже відповідальну операцію Драченко повів шість штурмовиків. Хмари чіплялись за гори. Десять там поміж скель причаїлися залізні потвори. Спробуй дістань їх!

Спочатку летіли низько над землею. Так було надійніше, що фашистські винищувачі їх передчасно не викриють. Над лінією фронту довелося висоту збільшити. Треба було піднятися над горами, простежити за дорогами, «заглянути» в кожную ущелину.

Ворог з усіх видів зброї нарощував протизенітний вогонь. Драченко відчував, як в корпус машини впилися осколки снарядів.

Маневруючи під щільним вогнем, радянські пілоти-штурмовики ціль все ж таки відшукали.

Вони кидали машини вниз, злітали майже вертикально вгору, і «горішок» був розтрощений. Мов факели палали ворожі машини. Радянська піхота перейшла в наступ й успішно подолала опір противника.

Додому повернулися лише три екіпажі. Літаки — як решета. Але завдання командування було виконане.

А 26 жовтня 1944 року був опублікований Указ Президії Верховної Ради Союзу РСР про присвоєння І. Г. Драченку звання Героя Радянського Союзу.

В особовій справі Івана Григоровича написано, що він зробив 178 бойових вильотів, приймав участь у 24 повітряних боях.

На бойовому рахунку Івана Григоровича 76 знищених танків та бронетранспортерів, 6 залізничних ешелонів, 654 автомашини, 122 повозки з вантажем і живою силою, 7 складів з боеприпасами, 18 дотів і дзотів. У повітряних боях він особисто збив п'ять літаків противника та 9 спалив на аеродромах. Розбив 4 мости і знищив до 1600 гітлерівців.

* * *

Так завершив війну Герой Радянського Союзу і повний кавалер ордена Слави Іван Григорович Драченко.

Після війни він закінчив юридичний факультет Київського державного університету. Нині Драченко живе й працює в Києві. Він частий і бажаний гість у рідному селі.

КОМСОРГ БАТАРЕЇ

ДРОБАХА

Анатолій Іванович

*Народився 1924 року
в с. Русалівці
Маньківського району*

В один з квітневих днів 1945 року пошта принесла фронтовий лист-трикутник. Адреса була написана чужим почерком. Здригнулось материнське серце, покотились сльози. Невже... Та ні, це була вістка від командира частини, в якій служив її син Анатолій. Командир повідомляв Антонину Степанівну, що Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 березня 1945 року її сину Анатолію Івановичу Дробасі присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу. В листі гаряче дякували матір за виховання сина-героя, відважного артилериста.

І радісно стало на душі від теплих слів невідомої їй людини, від того, що син живий, здоровий і відважно б'є фашистів. А в цей час і Анатолій написав матері теплого листа, в якому розповідав про себе, про друзів-батареїців, згадував про бойові шляхи в передгір'ях Кавказу, на Україні, в Молдавії і Польщі. Він писав про запеклі бої на Одері, де ворог намагався будь-якою ціною скинути в воду мужніх захисників плацдарму.

Йшла тоді остання воєнна весна. Після прориву оборони гітлерівців на південь від Варшави радянські війська вийшли на кордон фашистської Німеччини.

Розмерзла земля всмоктувала колеса машин. Розбиті, роз'їзжені шляхи забаюрило. Знесилювалися люди й коні. Доставити гармати на вогневі позиції не було чим. І тоді він, комсорг батареї Анатолій Дробаха, зібрав своїх комсомольців, щоб обговорити становище, яке склалося. За пропозицією молодшого сержанта Небелиці вирішили тягти гармати самі. Опівдні батарея вже вийшла на вогневий рубіж. Не встигли артилеристи ще й окопатись, як на них рушили фашистські танки. Стріляючи, 16 броньованих потвор мчали на батарею. За ними йшло до двох батальйонів піхоти в сіро-зелених шинелях.

Артилеристи прийняли бій. Здригнулася земля, блиснуло полум'я. Передній танк ще повз, але на ньому вже танцювали вогняні язики. Незабаром від влучного пострілу спалахнула й друга машина. А потім третя, четверта...

І раптом позаду гармати пролунав вибух. Гарячий подих вибухової хвилі опалив лице Анатолію. Осколки ворожого снаряда важко поранили двох бійців, в обслузі гармати залишилося двоє. А бій тривав. До самого вечора.

Вранці наступного дня все почалося спочатку. На батарею йшло до двох батальйонів піхоти у супроводі 15 танків і 5 бронетранспортерів. І знову артилеристи прийняли бій. Шість разів у той день ворог контратакував бойові порядки відважних. Основний удар був спрямований на ділянку, яку захищала друга батарея. В ній уціліла лише одна гармата Дробахи. І вона продовжувала вести безперервний вогонь по танках і піхоті ворога...

У цьому нерівному бою командир обслуги був поранений, але не залишив товаришів до відбиття контратаки. Саме ця гармата значно сприяла тому, що плацдарм був утриманий, а піхота встигла закріпитись на зайнятому рубежі.

Вогнем батареї було підбито 9 танків, п'ять з яких особисто знищив Анатолій Іванович. За мужність і відвагу, проявлені в боротьбі з ворогом, йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Анатолій Іванович Дробаха війну закінчив у Берліні.

Нині він живе в Христинівці, працює головою виконкому районної Ради депутатів трудящих.

ДО ОСТАННЬОГО ПОДИХУ

ДЯЧЕНКО
Микола Сидорович
1921—1945

*Народився в с. Вільхівчику
Корсунь-Шевченківського
району*

Велика Вітчизняна війна застала двадцятирічного Миколу Сидоровича Дяченка на Західному фронті. Ворог переважаючими силами намагався зламати героїчний опір радянських військ і розгорнути наступ на Москву. Гітлерівські генерали не шкодували для цього ні солдат, ні техніки.

На шляху ворожої навали, мов безліч струмків у весняну повінь, вставали підрозділи, частини і з'єднання мужніх захисників Країни Рад. Вони зливались у єдину могутню ріку, ім'я якої — радянський народ.

Звірили від люті загарбники, але були безсилі перебороти стійкість радянських воїнів.

Одним з таких струмків-підрозділів був стрілецький взвод лейтенанта Дяченка, який вів бої з заклятим ворогом за кожний метр рідної землі.

...На підступах до Москви на позиції взводу Дяченка гітлерівці розгорнулись у чергову атаку, та влучний кулеметний вогонь змусив ворога відступити. Піднявшись на весь зріст, лейтенант гукнув: «За Батьківщину вперед!» і першим кинувся в контратаку, за ним в єдиному пориві весь взвод. Бій розгорався з ще більшою силою. Засніжене поле було вкрите

ворожими трупами. Тяжко пораненого командира взводу бійці відправили в тил.

Вісім місяців лікарі вели боротьбу за життя лейтенанта Дяченка. Та ледь загоїлися рани, і він знову поїхав на фронт. Повернувся в рідний полк. Бійці і командири з радістю зустріли свого відважного бойового друга. Миколі Сидоровичу присвоїли звання старшого лейтенанта і доручили командувати ротою.

У вересні 1942 року німецько-фашистські загарбники розпочали штурм волзької твердині. Розгорнулася безприкладна по своїй силі і напруженості Сталінградська битва, яка не припинялась до лютого 1943 року. У цьому вогненному пеклі вистояли радянські воїни, і в їх числі рота старшого лейтенанта Дяченка, солдати якої сповна відплатили ворогу за друге поранення їх улюбленого командира.

Та як тільки в лютому 1943 року Центральний фронт перейшов у наступ, старший лейтенант Дяченко знову очолив свою 5-у роту 524-го полку 112-ї стрілецької дивізії.

Після жорстоких боїв під Курськом дивізія наступала на Рильськ. Корпусна і дивізійна артилерія вела по противнику нищівний вогонь. Стрілецькі підрозділи вступали з гітлерівцями у рукопашні бої. Ворог чинив запеклий опір. В цьому бою Дяченка було знов поранено, вже втретє. Але, незважаючи на поранення, відважний командир залишився в строю. Не хотів розставатися з своїм полком, своєю ротою.

Розвиваючи наступ, у вересні 1943 року наші війська підійшли до Дніпра. Діючи на широкому фронті, вони з ходу приступили до подолання водної перепони. Під бомбами, артилерійським і кулеметним вогнем, переборюючи течію ріки, воїни досягали правого берега і вступали в бій з ненависним ворогом.

У грудні того ж року 112-а стрілецька дивізія вибила німецько-фашистських окупантів з Коростеня. В цьому бою особливо відзначились бійці роти Дяченка. Сам він був поранений вчетверте. За виняткову мужність багато воїнів роти було представлено до урядових нагород. Микола Сидорович Дяченко був удостоєний ордена Червоного Прапора.

На початку січня 1945 року 112-а стрілецька Рильсько-Коростенська Червонопрапорна ордена Суворова дивізія одна з перших вийшла на кордон з Німеччиною. За період наступальних боїв з 12 по 24 січня рота старшого лейтенанта Дяченка завдала великих втрат противнику в живій силі і техніці,

знищила до 150 солдатів і офіцерів, три автомашини з десантом, захопила великі трофеї.

Переслідуючи противника, рота підійшла до населеного пункту, який фашисти перетворили у сильно укріплений вузол оборони, і першою перейшла в наступ з завданням сприяти просуванню полку вперед.

В морозному повітрі пролунав гучний заклик:

— В атаку! За мною!

Командир роти першим вискочив на бруствер окопа. За ним піднялися бійці і кинулись у бій. Один за другим падали фашисти. Дяченко поранений продовжував командувати ротою. В цьому бою його рота відбила кілька запеклих контратак противника знищила до 50 фашистів і забезпечила вихід полку на головну магістраль. Безстрашний командир старший лейтенант Дяченко, який до останнього лишався на бойовому посту, загинув смертю героя.

За бойові подвиги, за мужність і відвагу Миколі Сидоровичу Дяченку Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 квітня 1945 року було посмертно присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Земляки героя свято бережуть пам'ять про нього. Його ім'я носить одна з вулиць міста Корсунь-Шевченківського. Постановою Ради Міністрів УРСР його ім'я присвоєно середній школі № 5, в якій Микола Сидорович Дяченко учився.

ГВАРДІЙЦІ ПЕРЕМОГЛИ

ЖАГАЛА

Віктор Макарович

*Народився 1911 року
в с. Драбово-Барятинському
Драбівського району*

Збурунений катерами й плотами сивий Славута котив на південь холодні білувато-піністі хвилі. Здавалося, що і йому передалося хвилювання й неспокій людей, які переправлялися на правий берег. «Швидше, швидше»,— підгонила бійців стривожена ріка. Та гвардійці й без цього добре розуміли, що треба поспішати, треба до світанку подолати водний рубіж.

О шостій годині ранку третя гвардійська легка артилерійська бригада резерву Головного Командування у повному складі була на західному березі Дніпра і разом з частинами 18-го стрілецького корпусу перейшла в наступ. Стрімким маршем гвардійці прорвали оборону противника і захопили плацдарм у районі населених пунктів Страхосілля, Горностайпіль, Губен.

Не зумівши перешкодити переправі наших підрозділів, фашисти вирішили будь-що зупинити даліше просування радянських військ і хоч таким чином навестати прогаяне. Частини противника, що діяли на цій ділянці фронту, при підтримці авіації вдалися до контрнаступу. Завдяки значній перевазі у живій силі і техніці, що склалася перед 206-м полком бригади, який вів кровопролитні бої, ворогові вдалося дещо відтіснити гвардійців і знову захопити кілька сіл. Настав надзвичайно кри-

тичний момент. Плацдарм, за який було пролито стільки крові, міг опинитися в руках гітлерівців.

Командир бригади Віктор Макарович Жагала розумів, що бійцям 206-го полку зараз, як ніколи, необхідні термінова допомога і підтримка. Та де взяти їх, якщо і 167-й і 200-й полки ледве витримують натиск ворога, що вперто пробивається до місця переправи? Ні, тут треба розраховувати на власні сили.

— Товаришу комбриг! — почувся голос телефоніста. — Вас викликає генерал-полковник Черняховський.

Телефонну розмову з командуючим військами 60-ї армії Черняховським, що відбулася 2 жовтня 1943 року, Віктор Макарович пам'ятає дослівно й сьогодні.

— Жагала, ти в мене зараз найкращий, ти найдорожчий у мене, друже. Віддати ворогові плацдарм не можна ні в якому разі. Дуже дорого ми заплатили за нього. Ми постараємося підтримати тебе вогнем артилерії з лівого берега. Потрібно витримати за всяку ціну. Снарядів не жалій. Благословляю тебе.

Це було одночасно і наказ і прохання. Слова Черняховського вмиг облетіли позиції бригади, дійшли до свідомості кожного воїна. Гвардійці знали, що від їх стійкості, вміння і винахідливості залежить дуже багато. І в момент, коли вирішувалася доля плацдарму, вони показали зразки справжнього героїзму, мужності і відваги. Неймовірним зусиллям волі бійці бригади зупинили ворога на підступах до переправи, змусили його відійти назад і залягти. Цим самим гвардійці забезпечили успішне форсування Дніпра основними силами радянських військ, дали змогу нашим частинам перегрупуватися тут і підготувитись до дальшого наступу.

Згодом із завойованого плацдарму радянські воїни завдали відчутного удару по фашистських загарбниках, які на той час ще займали Київ і деякі інші населені пункти Правобережної України. А вже 6 листопада столиця нашої республіки була звільнена від гітлерівських окупантів.

За виняткову мужність і безприкладну хоробрість, виявлені при форсуванні Дніпра і в жорстоких боях за плацдарм у районі населених пунктів Страхосілля, Горностаїпіль, Губен, двадцяти чотирьом бійцям бригади Указом Президії Верховної Ради СРСР було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Цієї високої урядової нагороди удостоївся і наш земляк, відважний комбриг Віктор Макарович Жагала.

...Народився Віктор Макарович на невеличкій станції Драбове-Барятинське. З дитинства його супроводжували вогні

залізничних світлофорів і постійний перестук важких коліс на стиках сталевих рейок. Це не тільки збуджувало дитячу уяву, а й манило допитливого і кмітливого хлопчину в далекі незвідані світи, кликало у вимріяні в снах мандри. А невдовзі ці мандри стали для Віктора реальністю. Його перша дорога від батьківської оселі пролягла до Сум, міста, в якому почалося трудове життя Жагали, зовсім нове, нічим не схоже на попереднє.

Закінчивши залізничну семирічну школу, юнак спочатку пішов працювати на Сумсько-Степанівський цукровий завод, а згодом поступив в Сумське артилерійське училище. У 1939 році Віктор Макарович став комуністом. У цьому ж році молодий здібний офіцер був зарахований в Артилерійську академію ім. Ф. Е. Дзержинського, яку, на жаль, не довелося закінчити. Перешкодив віроломний напад гітлерівської Німеччини.

З самого початку Великої Вітчизняної війни до останніх її днів Віктор Жагала перебував на фронті. Запеклі бої під Ленінградом, участь в оточенні армії Паулюса, бойові операції на Курсько-Орловській дузі, форсування Дніпра, звільнення від фашистської окупації Конотопа, Бахмача, Житомира, Шепетівки, Тернополя, визвольна місія в країнах Західної Європи, штурм Берліна і взяття Праги — та хіба тільки цими віхами позначена бойова біографія Віктора Жагали!

Як священну реліквію зберігає Віктор Макарович копії деяких фронтових листів і наказів. У одному з таких документів за підписом командуючого 13-ю армією генерал-полковника М. П. Пухова, зокрема, вказується:

«6 березня 1945 року на нараді керівного складу особливо відмічалися активні дії 3-ї гвардійської Бахмачсько-Київської, Червонопрапорної, орденів Суворова і Кутузова легкої артилерійської бригади резерву Головного Командування в районі населених пунктів Заган і Зорау. Ваші доблесні артилеристи своїм вогнем прокладали шлях піхоті. У винятково складній бойовій обстановці артилеристи під Вашим командуванням покрили свої гвардійські знамена немеркнучою славою. Відбиваючи жорстокі атаки піхоти і танків противника, бригада завдала йому значних втрат у живій силі і техніці. За зразкову бойову роботу Військова Рада Армії оголошує подяку Вам і всім офіцерам, сержантам та бійцям бригади».

У домашньому архіві гвардії полковника у відставці Віктора Макаровича Жагали таких листівок-подяк кілька десятків. За самовіддане служіння Батьківщині, партії і народу воїн-герой

нагороджений дев'ятьма орденами, п'ятнадцятьма медалями, десятками грамот і цінних подарунків. Але найбільшою і найзначнішою нагородою для Віктора Макаровича, як і для всіх радянських людей, була перемога, здобута у кривавому двобої з запеклим і ненависним ворогом. Як найбільше свято прийшла вона у його життя. Це задля неї йому довелося подолати довгий і важкий шлях від Сталінграда до Берліна.

* * *

Після війни Віктор Макарович якийсь час працював у Міністерстві Оборони СРСР, продовжував службу в лавах Радянської Армії. Демобілізувавшись, він у 1966 році закінчив Все-союзний інститут інженерів залізничного транспорту і почав працювати на Брянському заводі, де трудиться і нині.

Віктор Макарович бере активну участь у громадському житті міста й області, часто виступає перед молоддю з доповідями і лекціями, розповідає юнакам і дівчатам про події Великої Вітчизняної війни, безпосереднім учасником яких був сам. Він позаштатний інструктор Брянського міського партії, член районного штабу добровільної народної дружини, завідуєчий позаштатним відділом обкому профспілки. І зараз, у мирний час, на трудовому фронті Віктор Макарович Жагала показує зразки самовідданості і героїзму. Нещодавно до його бойових нагород додалась медаль «За доблесну працю».

ПОДВИГ НА ПЛАЦДАРМІ

ЗАВЕРТАЛЮК
Яків Гаврилович
1919—1969

*Народився в с. Глибочку
Тальнівського району*

Восени 1969 року червоні слідопити Глибочанської шксли написали листа в Дніпропетровський обласний військкомат і отримали невдовзі відповідь, яка порадувала їх. І пішла селом добра звістка: їхній односельчанин Яків Гаврилович Заверталюк — Герой Радянського Союзу.

Справа в тому, що Яків Заверталюк ще маленьким хлопчиком після смерті батьків потрапив у дитячий будинок і потім уже не повертався в рідні краї. Виховувався на хуторі Живі Ключі Ростовської області у колгоспі імені 26 бакинських комісарів, який допоміг йому стати на ноги.

Потім доля закинула його на Житомирщину. Тут учився в школі, звідти пішов в армію.

З перших днів війни він — на передовій. Воював на Західному фронті. Тут був поранений. Після одужання брав участь в обороні Москви. У 1943 році старший сержант Заверталюк командував відділенням автоматників.

Коли у вересні 1943 року підрозділи 77-ї гвардійської дивізії розпочали штурм Чернігова, відділення Заверталюка одержало завдання за всяку ціну пробитись до залізничного вокзалу і захопити його.

Бій у районі вокзалу зав'язався запеклий. Гітлерівці перекрили всі підступи до нього, намагаючись виграти час, щоб замінувати і висадити в повітря залізничне полотно. Сміливим натиском бійці відділення Заверталюка зім'яли ворога і пробилися на територію вокзалу. Будівлі, полотно колій буквально рясніли від толових шашок. Ось тут і проявилася сміливість та рішучість бійців. Вони зуміли відкинути ворога і не дали йому можливості здійснити свої плани. За цей бій Якова Заверталюка було нагороджено орденом Червоної Зірки.

Через кілька днів 77-а гвардійська Чернігівська стрілецька дивізія досягла берегів Дніпра. Відділення старшого сержанта Заверталюка на цей раз одержало завдання переправитись на правий берег і, як кажуть, зачепитись за нього.

Ніч з 26 на 27 вересня видалась темною. Опівночі дев'ять добре озброєних бійців були вже на березі Дніпра. А через деякий час три човни, по три чоловіки в кожному, відчалили від берега.

Темінь і тиша, мов перед грозою. Та раптом у небі спалахнули десятки ракет. Ворог помітив сміливців, відкрив вогонь з гармат і мінометів. Але бійці Заверталюка з усіх сил поспішали до берега. Висадившись, зразу ж розосередились і почали просуватись уперед. В одну мить вони знешкодили ворожий патруль і ввірвалися в траншеї противника. Дев'ять відважних сміливців зав'язали рукопашний бій, і захопили невеличкий «п'ятачок». Чотири рази гітлерівці кидались в атаку, та марно. Вогнем з автоматів, гранатами хоробрі воїни змусили ворога відступити. Підтримані вогнем наших батарей, вони розширили і поглибили плацдарм. Мужність і стійкість гвардії старшого сержанта Заверталюка та його бійців забезпечили успішну висадку десанту. До ранку переправилась уся рота, а за нею батальйони. Наступ було розвинуто.

Саме за цей подвиг Якову Заверталюку 15 січня 1944 року Указом Президії Верховної Ради СРСР було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Та Яків Гаврилович про це не знав. Тяжко пораненим його винесли з поля бою. Тривале лікування у госпіталі, а згодом — демобілізація по інвалідності.

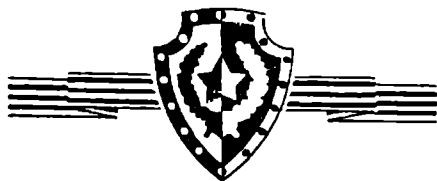
Лише через п'ять років після війни голова Андріївської сільради Покровського району на Дніпропетровщині Яків Заверталюк довідався, що за форсування Дніпра він удостоєний звання Героя Радянського Союзу. В штабі Київського військового округу відважному воїнові було вручено Золоту Зірку Героя, орден Леніна та Грамоту Президії Верховної Ради СРСР.

* * *

Перебуваючи у запасі, Я. Г. Заверталюк залишився в строю активних учасників військово-патріотичного виховання молоді.

Яків Гаврилович був громадським працівником, обирався депутатом до місцевих Рад, багато праці й енергії вкладав він у депутатські справи, часто зустрічався з виборцями, сумлінно виконував їх накази.

З 1952 року Яків Гаврилович перейшов на педагогічну роботу — викладав історію в одній із шкіл Дніпропетровська і заочно навчався в університеті. У 1967 році він пішов на пенсію. Бойові рани все більше й більше нагадували про себе. А ще через рік Я. Г. Заверталюка не стало.

ІЗ ПЛЕМЕНІ ВІДВАЖНИХ

ЗАГОРОДСЬКИЙ
Михайло Пилипович
1902—1966

*Народився в с. Яворівці
Драбівського району*

Коли в далекому Петрограді пролунав історичний постріл «Аврори», найменшенькому з восьми дітей бідняка Пилипа Загородського було вже 15 років. Не відав старий Пилип того, що в їх роду саме Михайлові судилося стати гордістю односельчан.

У 1922 році Михайла Пилиповича було призвано на військову службу. Сумлінність, дисциплінованість, потяг до знань і любов до військової справи дали свої наслідки. В 1925 році він був уже у званні старшини в 223-му Пирятинському полку. А в 1928 році його прийняли до лав Комуністичної партії. Потім служба у Волчанську. Пройшов час, і Михайло Пилипович Загородський з посади командира роти поїхав учитися у Військову академію ім. Фрунзе. 1941 рік він зустрів уже в званні майора.

Воєнні путі-дороги водили відважного воїна з одного бою в інший, але основний гарт він дістав на Волзі, в героїчному Сталінграді. Після боїв на Курсько-Орловській дузі Михайло Пилипович, очолюючи стрілецький полк, гнав ворога аж до повного визволення радянської землі від фашистських загарбників.

Потім — форсування Дунаю і вогненна траса: Ясси—Кишинів—Сандомирський плацдарм. Полк, що ним командував Загородський, після боїв на Кюстринському плацдармі прорвав

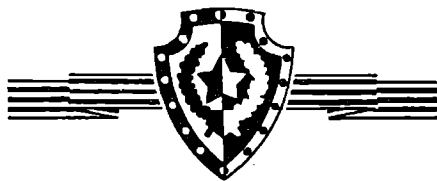
сильну оборону ворога в районі населених пунктів: Цехін, Нойхарденберг, Грунов, Лічін, Марцан, Ліхтенберг і, розвиваючи наступ, увірвався в Берлін з північного сходу, оволодів вокзалом Ост, Сілезьким вокзалом та іншими опорними пунктами. Полком було знищено до 1000 і майже 900 гітлерівських солдатів і офіцерів взято в полон. Знищено 97 кулеметів, 9 гармат, 17 мінометів, захоплено три склади з різним військовим майном, 300 мотоциклів та інші трофеї.

В умовах вуличних боїв у Берліні комуніст Загородський знаходився в батальйонах першого ешелону, організовуючи взаємодію артилерії, танків, керував боем. 17 квітня 1945 року в цих боях Михайло Пилипович був тяжко поранений.

За блискуче виконання наказів командування, мужність і героїзм Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 31 травня 1945 року Загородському Михайлу Пилиповичу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Після одужання Михайло Пилипович працював комендантом одного з районів Берліна. Ще довгий час він перебував у складі Збройних Сил країни, передавав свій багатий досвід молодим воїнам. Демобілізувався у званні полковника. Помер прославлений воїн у Києві на 64-у році життя.

КРИЛАТИЙ БОГАТИР

ЗАКЛЕПА Кирило Петрович

*Народився 1906 року
в с. Поташ
Тальнівського району*

Кінець 1944 року. Йшли жорстокі бої за укріплені райони Східної Пруссії — воріт до фашистського лігва. В ці дні гвардії підполковник Кирило Петрович Заклепа робив по кілька бойових вильотів на день. Одного разу група «ілів» піднялась у повітря і взяла курс на захід. Вели семірку літаків Заклепа і Герой Радянського Союзу Павлов. Треба було підтримати наступ наземних військ, які штурмували укріплені райони. Та раптом у повітрі з'явилося 20 німецьких винищувачів. Зав'язався нерівний бій. Двадцять літаків проти семи! Але наші льотчики сміливо пішли назустріч ворогові. Стогнало небо від виття моторів, без упину тріщали кулеметні черги. Літаки то йшли в штопор, то стрімко залітали вгору.

Ось спалахнув один «фокке-вульф-190», за ним — другий, третій, а потім і четвертий. Залишаючи за собою шлейфи чорного диму, вони падали на землю. Два наших «іли» теж одержали пошкодження, але дотягли до своєї території.

Бойові удари радянської авіації щодалі нарощувались з кожним днем. Вересневого дня під час виконання бойового завдання група «ілів» зазнала раптового нападу десяти німецьких винищувачів. На ведучого гвардії майора Бавикіна кинулися

два ворожих стервятники. Це помітив підполковник Заклепа. Він різко відвернув машину в бік винищувачів противника і влучним гарматним вогнем збив одного. Другий, побоюючись такої ж долі, втік. Літак Бавикіна був урятований.

Через п'ять днів гвардії підполковник Заклепа в складі бойової групи знову вилетів на штурм ворожих укріплень, живої сили і техніки гітлерівців. Група знищила 8 танків, 5 автомашин з військами і вантажем, три підводи і близько 50 солдат і офіцерів противника.

Удар за ударом завдавав підрозділ К. П. Заклепи по гітлерівцях. Командуючи полком, а потім дивізією, Кирило Петрович особисто брав участь у повітряних боях, зразково виконував завдання командування. На Західному, Калінінському, Прибалтійському і Білоруському фронтах він зробив 110 бойових вильотів.

311-а штурмова авіаційна Молодеченська Червонопрапорна дивізія під командуванням підполковника Кирила Петровича Заклепи з 12 листопада 1944 року по 10 квітня 1945 року пройшла з боями через всю Східну Пруссію, брала найактивнішу участь у розгромі кенігсберзького угруповання й оволодінні містом Кенігсбергом — важливим пунктом оборони німців на Балтійському узбережжі. Дивізія зробила близько трьох тисяч успішних вильотів, знищила або вивела з ладу велику кількість техніки і багато живої сили ворога.

За відмінні бойові дії дивізія нагороджено орденом Червоного Прапора, а її командир комуніст К. П. Заклепа удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

ПРИЦІЛЬНИМ ВОГНЕМ

ЗАПОРОЖЕЦЬ
Сергій Степанович

*Народився 1923 року
в с. Вергунах
Черкаського району*

Початок 1941 року для Сергія став знаменним: вступив до комсомолу. Потім — війна. 18-річному хлопцеві правління артїлі доручило відповідальну справу: евакуювати в тил країни колгоспну худобу.

Пробиралися лісами і перелісками. Часто під шаленим обстрілом ворожих літаків. І все ж доручення правління колгоспу комсомолец Запорожець виконав успішно. Вся худоба вчасно була доставлена в Курську область. А в грудні 1943 року він став бійцем 861-го стрілецького полку 52-ї армії 2-го Українського фронту. Спочатку був мінометником, згодом — командиром мінометної обслуги. Разом з однополчанами Сергій Запорожець брав участь у запеклих боях за визволення від гітлерівців міст Сміли, Городища, Умані, Корсунь-Шевченківського.

У березні 1944 року при визволенні села Тернівки Вінницької області міномет Запорожця знищив 2 станкових, 3 ручних кулемети противника і 27 фашистів.

У одному з наступних боїв гітлерівці несподівано перейшли в контратаку. Мінометну обслугу, якою командував Сергій Запорожець, було виведено з ладу. Та молодий командир не розгубився. Він, залишившись один, міняв вогневі позиції і продов-

жував вести прицільний вогонь по ворогу. Ним було знищено 30 солдатів противника, 2 ручних і 1 станковий кулемети. Коли закінчилися міни, сержант Запорожець з гвинтівки і гранатами убив ще 10 фашистів.

За мужні і вмілі дії при відбитті атак ворога Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року Сергію Степановичу Запорожцю було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Багато кілометрів фронтових доріг, тяжких випробувань припало ще на долю сержанта Запорожця. Він брав активну участь у форсуванні річки Прута, ліквідації ясо-кишинівського ворожого угруповання. Під Яссами він був важко поранений. А після одужання — знову в Діючій армії на 1-му Українському фронті. Визволяв від фашизму народи братньої Польщі.

* * *

Після війни С. С. Запорожець повернувся в рідне село і, закінчивши в 1948 році короткотермінові курси шоферів, почав працювати в колгоспі. Автогосподарство, яким нині керує комуніст Герой Радянського Союзу Запорожець, по праву вважається одним із кращих у районі.

Крім основної роботи, Сергій Степанович виконує партійні та громадські доручення. Він — член парткому, очолює комісію народного контролю колгоспу, депутат сільської і районної Рад депутатів трудящих, голова постійно діючої комісії сільської Ради по благоустрою і шляховому будівництву. В 1968 році трудівники колгоспу «Пам'яті Леніна» на своїх загальних зборах одностайно ухвалили присвоїти Сергію Степановичу почесне звання заслуженого колгоспника.

НА ПОРОМІ

ЗАХАРЧУК
Олександр Ананійович

*Народився 1911 року
в с. Майданецькому
Тальнівського району*

Олександр Ананійович Захарчук став солдатом у 1941 році. Пройшов від західного кордону Батьківщини до Волги, від Волги — до самої Німеччини. Воював на багатьох фронтах Великої Вітчизняної війни: на Південному, Північно-Кавказькому, Закавказькому, Воронезькому. І майже всі роки нелегкого солдатського життя був спеціалістом по переправах — водієм порому і гребцем. А воєнні переправи — одне з найнебезпечніших місць: завжди під вогнем, завжди відкритий кулям і снарядам.

Відділення Захарчука славилось майстерністю швидко і вправно долати будь-які водні рубежі. Не раз доводилось йому також розчищати шлях для наступу підрозділів через мінні поля в обороні противника.

25 вересня 1943 року Олександр Ананійович один з перших у своїй частині переплив на човні Дніпро і натяг канат для порому. На ньому він першим почав перевозити на правий берег гармати.

Ворог не шкодував боєприпасів. Вереснева ніч гриміла вибухами, свистіла кулями, але Захарчук мужньо робив свою справу. Вже в першу ніч він доставив на правий берег 15 гармат з обслугою. Кілька разів ворожі кулі й снаряди влучали в канат,

розривали його. Але Олександр Ананійович, не шкодуючи життя, зморений, змерзлий лагодив канат і продовжував виконувати поставлене перед ним завдання.

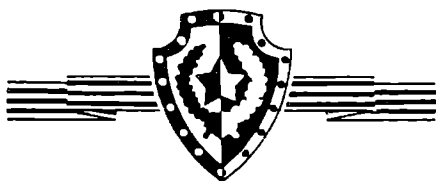
Щоб забезпечити однополчанам успішне просування вперед, Захарчук під шквальним вогнем противника зробив через Дніпро 136 рейсів, переправив на протилежний берег 1365 чоловік, 13,5 тонни боеприпасів, 18 тонн продовольства. У зворотному напрямі — з правого берега Дніпра на лівий — він перевіз 185 тяжко поранених бійців. І все це в короткий час, під щільним вогнем противника. Пором його, здавалося, був «зачарований». Його і справді «зачарував» тоді своїм умінням, винахідливістю, блискучим маневруванням Олександр Ананійович Захарчук.

До цих цифр можна додати ще одну — він особисто знешкодив 260 протитанкових мін ворога під час наступальних операцій Радянської Армії в 1943—1945 роках.

Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР О. А. Захарчуку 3 червня 1944 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

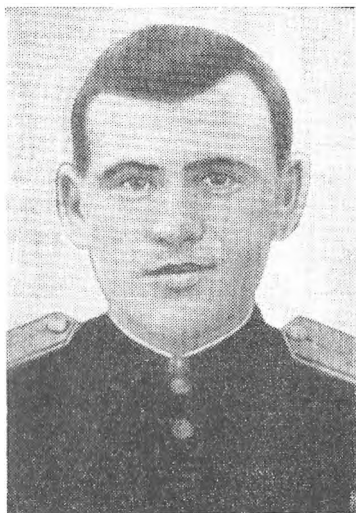
Нині Олександр Ананійович живе і працює в своєму рідному селі.

У РАЙОНІ КУММЕРСДОРФА

ЗЕЛЕНЮК
Йосип Павлович
1912—1945

*Народився
в с. Кочержинцях
Уманського району*

Йосип Павлович Зеленюк з дитинства полюбив землю, мріяв вирощувати для людей сади. У 1936 році він закінчив Городищенський технікум плідівництва. Працював на цитрусових плантаціях Абхазії, потім вирощував молоді сади в селах Уманського району.

Коли гітлерівські загарбники віроломно напали на нашу країну, Йосип Зеленюк разом з односельчанами пішов захищати її від фашистської навали. Рядовим бійцем матінки-піхоти почав він свій бойовий шлях у липні 1941 року. Червоноармієць Йосип Зеленюк бився з ворогом біля стін древнього Львова, потім на Дніпрі. У боях був двічі контужений, тяжко поранений і обморожений. Пізніше, вже офіцером-артилеристом, пройшов важкі шляхи війни від стін легендарного Сталінграда до фашистського лігва — Берліна.

Колишній агроном-садовод уміло і мужньо громив ворога, мріяв про довгожданий День Перемоги, про мирну працю на рідній землі.

Та не довелося відважному артилеристові знову побачити мирне небо Батьківщини.

В кінці квітня 1945 року на підступах до Берліна дивізіям

28-ї армії довелося вести важкі бої по ліквідації франкфуртсько-губернського угруповання гітлерівців. Особливо запеклий бій припав на долю 530-го армійського винищувального протитанкового артилерійського Барановичського ордена Олександра Невського полку.

«530-й армійський винищувальний протитанковий артилерійський полк,— пише у своїх спогадах колишній командуючий 28-ю армією генерал армії А. А. Лучинський,— виконуючи завдання по утриманню вузла шляхів у районі Куммерсдорфа, провів 30 квітня дуже важкий бій. Противник, який рвався на захід через Куммерсдорф, атакував ділянку, котру обороняв артполк. Значно ускладнювала становище артилеристів відсутність піхоти. У важкі хвилини бою гарматним обслугам доводилося братися за автомати й ручні гранати, щоб у рукопашній сутичці бити нападаючих гітлерівців. Ворог залишив перед вогневими позиціями батарей близько 1800 солдатів і офіцерів, 9 спалених танків і 7 бронетранспортерів, але оволодіти Куммерсдорфом не зміг».

У цьому жорстокому бою стояв на смерть командир вогневого взводу 530-го артполку лейтенант Йосип Павлович Зеленюк. Прямою наводкою він знищив 3 бронетранспортери і самохідну гармату, легкову машину і до 120 гітлерівців. Залишившись один біля гармати, протягом години він відстрілювався, не підпускаючи ворога. Коли ж вийшли патрони, Зеленюк підірвав себе протитанковою гранатою разом з дванадцятьма гітлерівцями.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 27 червня 1945 року Й. П. Зеленюк був посмертно удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Останки героя були урочисто поховані в містечку Трасс-Махнов Потсдамського округу. А в 1949 році вони перенесені на братське кладовище в місті Глазові Цосенського району Потсдамського округу НДР.

У травні 1947 року односельчани Йосипа Павловича Зеленюка встановили на честь свого відважного земляка гранітний пам'ятник-обеліск з написом: «Нашому славному земляку Герою Радянського Союзу лейтенанту Зеленюку Йосипу Павловичу, що поліг смертю хоробрих у боях за нашу Вітчизну. Вічна слава герою!»

Жителі села Кочержинець».

ВІД СТАЛІНГРАДА ДО БЕРЛІНА

ЗОРІН

Іван Митрофанович

*Народився 1919 року
в с. Яблуневому
Канівського району*

Бойова біографія артилериста лейтенанта Зоріна почалася на Південному фронті в 1941 році. Тоді ж в одному із запеклих боїв йому довелося вперше вступити в єдиноборство з фашистськими танками.

14 серпня 1941 року полк потрапив у оточення. Вогневий взвод, яким командував лейтенант Зорін, був поставлений на пряму наводку. На світанку німецька піхота під прикриттям танків пішла в атаку. Взвод лейтенанта Зоріна прийняв на себе удар. Хоробро бились відважні артилеристи, і в цьому нерівному бою підбили 4 німецьких танки, розсіяли і знищили майже батальйон піхоти. Було відбито шість атак противника. Вночі полк прорвав кільце і вийшов із оточення.

На півдні України, біля станції Юр'ївка, підрозділ, яким командував Зорін, на марші був атакований німецькими танками. Артилеристи лейтенанта Зоріна блискавично розвернули гармати і розстрілювали ворожі машини впритул. Було спалено один і підбито два фашистських танки. Решта повернула назад. У цьому бою Зорін був поранений, але залишився в строю, і тільки на другий день з підходом основних сил полку, дозволив відправити себе в госпіталь.

1942 рік для капітана Зоріна став виключною школою мужності і відваги. Під стінами Сталінграда він, як і сотні тисяч інших радянських воїнів, проявив нечуваний героїзм, не шкодуючи життя, захищав кожну п'ядь священної радянської землі.

На світанку 14 серпня 1942 року І. М. Зорін розташував свій спостережний пункт метрів за двісті попереду бойових порядків стрілецьких підрозділів. Він побачив, як до безлюдних будинків невеличкого роз'їзду один за одним почали підходити німецькі танки. Незабаром їх скупчилось там до 40 машин. Дочекавшись, поки танки підійдуть щільніше один до одного, Зорін відкрив по них вогонь. Ворожі танкісти схаменулись надто пізно. Від влучного артилерійського вогню запалали дві металевих потвори, а решта розповзлись по степу. У цей же день чотири середніх німецьких танки рушили на нашу піхоту, яка не встигла окопатись. Їх шлях проліг через спостережний пункт капітана Зоріна. Прикриваючись сильним вогнем, ворожі машини підійшли до підніжжя висоти. Комбат Зорін викликав вогонь на себе і відбив атаку противника. За уміле виконання цього бойового завдання і за мужність І. М. Зорін був нагороджений орденом Червоної Зірки.

У лютому 1943 року вже після розгрому 6-ї армії гітлерівського фельдмаршала Паулюса, переслідуючи відступаючого противника, Зорін у складі передового загону вийшов на висоту 105,3. Незабаром ворог почав люту контратаку, намагаючись відбити втрачені позиції. Перевага в живій силі була на боці противника, але капітан Зорін допоміг вогнем своєї батареї відбити цю атаку фашистів і підтримав наступ своїх стрілецьких підрозділів. Командування високо оцінило мужність і винахідливість капітана Зоріна. Його було нагороджено орденом Червоного Прапора.

І нові бої... Бої за Оршу, бої в Прибалтиці. Переможним маршем радянські війська йшли вперед. Беручи участь у цьому могутньому наступі, дивізіон капітана Зоріна знищував живу силу і техніку ворога. За період наступальних дій у напрямі Східної Пруссії лише на протязі жовтня 1944 року дивізіон Зоріна знищив 13 артилерійських і 12 мінометних батарей ворога, знешкодив 15 артилерійських і 21 мінометну батарею, спалив 2 танки, розбив 4 автомашини з вантажем, зруйнував 6 дотів і дзотів, знищив 3 спостережних пункти ворога.

Свій бойовий шлях Зорін завершив у Берліні. Груди важного офіцера прикрасили Золота Зірка Героя Радянського Союзу і багато інших урядових нагород.

ГЕРОЙ «ВОГНЕННОЇ ЗЕМЛІ»

КЛИНКІВСЬКИЙ
Олександр Кузьмич
1912—1943

*Народився в с. Тетерівці
Жашківського району*

«Вогненна земля»...

Не шукайте такої назви на карті країни. Так називалась під час Великої Вітчизняної війни невеличка смуга землі на березі Чорного моря біля Керчі. Тут здійснили свій безсмертний подвиг десантники 18-ї армії Північно-Кавказького фронту. 40 діб хоробрі воїни вели безперервні бої з фашистами. І саме це допомогло радянським військам захопити і розширити плацдарм на північ від Керчі. Подвиг героїв описаний у книгах Аркадія Первенцева «Вогненна земля» і генерал-майора В. Ф. Гладкова «Десант на Ельтиген». Серед героїв «вогненної землі» був і наш земляк Олександр Кузьмич Клинківський.

Війна застала Олександра Клинківського в Севастополі. Там пізнав усе: і жорстокі бої на підступах до Севастополя, і довгі дні облоги.

Навесні 1942 року його, тяжко пораненого, вивезли на Кавказ. Він у Батумі зустрівся з дружиною і сином, які евакуювались з Севастополя і про яких не мав жодних відомостей більше року. То була їх остання зустріч.

...Ельтигенський берег зустрів батальйон майора Клинківського щільним артилерійським, мінометним і кулеметним вог-

нем. Але, незважаючи на це, радянські воїни висадились на берег. Фашисти намагалися вибити батальйон з укріплених позицій. Точилися запеклі бої. Були відбиті перша, друга, третя, четверта атаки. Та найжорстокішою і навальною була п'ята. У десантників закінчились гранати. Вийшли з ладу протитанкові рушниці. Людей залишилось обмалъ. Аж ось на висоту вивозли ворожі танки. В цей час радист штабу дивізії прийняв сигнал: «Вогонь по квадрату 15—18». Начальник штабу перепитав:

— Ви не помилились?

— Клинківський не помиляється! — почулось у відповідь.— Швидше! Швидше давайте вогонь!

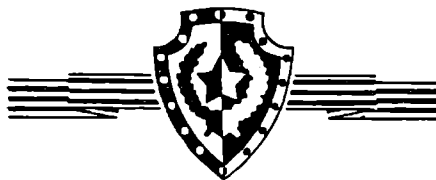
Важкі снаряди, послані артилеристами з Тамані, накрили висоту. Здавалось, там змішалось усе: земля, вогонь, дим, уламки металу. І з того пекла донісся радіоголос майора:

— Вони не пройшли!

17 листопада 1943 року Президія Верховної Ради СРСР присвоїла 34 ельтигенівцям звання Героя Радянського Союзу, серед них був і відважний комбат майор Олександр Кузьмич Клинківський.

У грудні 1943 року в одному з наступних боїв на «вогненній землі» комбат Клинківський упав скошений осколками ворожої міни. А через два дні воїни десанту прорвали оборону фашистів і вийшли з оточення.

На місці колишнього Ельтигена виросло нове селище — Героївське, назване так у пам'ять про героїзм тих, хто в роки війни, не шкодуючи власного життя, боронив рідну землю від ворога. На честь їх подвигу горить Вогонь вічної слави на древній горі Мітрідат.

ВІЙСЬКОВИЙ РОЗВІДНИК

КОБЕЦЬ
Семен Павлович

*Народився 1922 року
в с. Вікторівці
Маньківського району*

Розвідник, як кажуть,— очі і вуха військ. Саме слово — розвідник — завжди викликає повагу і неприховану заздрість. Адже ж не кожен має хист, кмітливість, витримку і спритність розвідника. Тож і шанували під час війни людей, яким доручалося виконувати складні, відповідальні і ризиковані розвідувальні завдання.

Хоробрим розвідником виявив себе також Семен Павлович Кобець, який з перших і до останніх днів блокади Ленінграда був у складі розвідницького підрозділу. Не раз пробирався він у тил ворога, ходив у засади. На його власному рахунку лише на Ленінградському фронті понад три десятки знищених гітлерівців.

На початку 1943 року у званні лейтенанта С. П. Кобець став командиром взводу полкової розвідки. Він брав участь у наступальних боях по прориву ворожої блокади, за що був нагороджений орденом Червоної Зірки. У цей же час він став комуністом.

20 червня 1944 року війська 21-ї армії штурмом оволоділи містом Виборгом. При сприянні Ладозької військової флотилії з'єднання армії зламали опір ворога і вийшли до Вуоксинської

водної системи, звідки противник, підтягуючи свіжі сили, чинив упертий опір.

Гітлерівці встигли укріпитися на лівому березі річки Вуокси і сподівались затримати наступ наших частин.

І вдень і вночі в полках дивізії кипіла робота. Радянські воїни готувались до переправи — різали ліс, робили плоти. Взвод на чолі з лейтенантом Кобцем у цей час розвідував розташування ворожих вогневих точок, вишукував найвигідніші місця для висадки десантів.

У ніч на 9 липня 1944 року група відважних розвідників підповзла до самої води. Тривожно лопотіла під вітром осика, що росла вздовж берега. На протилежному боці час від часу ракети заливали ліс мерехтливим світлом.

Розвідників було виявлено. Заговорили гармати і міномети. Закипала від вибухів вода навколо жменьки сміливців, які в цей час на підручних засобах продовжували переправлятися на протилежний берег Вуокси. Розвідники все ж досягли своєї мети — вони висадилися в розташуванні ворога і десять годин утримували захоплений «п'ятачок», аж поки не підійшли головні сили полку. За цей час було відбито 22 атаки противника.

Уночі розвідники захопили «языка». Стало відомо: ворог підтягнув свіжі сили. Полонений розповів, що недалеко від командного пункту полку в балці зосереджено до 200 гітлерівців, які мали завдання оточити і знищити штаб полку. Розвідники під командуванням лейтенанта Кобця непомітно і безшумно зайшли у тил ворога і відкрили нищівний вогонь. Від несподіванки гітлерівці розгубились. У цьому нерівному бою переможцями вийшли радянські воїни. Залишивши більше 50 вбитих, фашисти відступили.

За форсування ріки Вуокси, захоплення і утримання плацдарму весь особовий склад розвідвзводу нагороджено орденами і медалями, а Семену Павловичу Кобцю присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

15 березня 1945 року С. П. Кобець у боях за місто Гданськ був утретє важко поранений. У червні того ж року він за станом здоров'я демобілізувався з армії.

* * *

Повернувшись додому, С. П. Кобець працював на різних керівних посадах, обирався депутатом районної Ради депутатів трудящих.

Нині Семен Павлович — на заслуженому відпочинку.

ЗА МАЛИЙ БУКРИН

КОРЧАК
Йосип Павлович
1914—1943

*Народився в с. Гродзевому
Уманського району*

До рідних крутих берегів Дніпра Йосип Павлович Корчак підійшов уже майором, начальником штабу 1036-го артилерійського полку. Минав третій рік війни. Позаду залишилися суворі зимові дні і ночі оборони Москви, закіптявлені, вщент зруйновані будівлі Сталінграда, безліч міст і сіл України, у визволенні яких він брав участь.

Стояв жовтень 1943 року. Радянські війська готувались форсувати Дніпро. Перед особовим складом 1036-го артилерійського полку було поставлене завдання забезпечити вогнем форсування ріки стрілецькими підрозділами, допомогти захопити плацдарм у районі Малого Букрина й утримати його до підходу основних сил.

Через ріку вирушали вночі на плотах услід за стрілецькими батальйонами. Вода кипіла від вибухів, але артилеристи ніби не помічали їх і з усіх сил налягали на весла.

Нарешті перший пліт торкнувся берега. Ріка — позаду, попереду — Малий Букрин, а в ньому фашисти.

З трудом вгризалися в твердий ґрунт саперні лопатки, піт заливав очі, наливалися кров'ю мозолі, нестерпно боліла спина. Але перепочити артилеристам не було часу.

Коли настав похмурий ранок, п'ять батарей арtpолку вже зайняли вогневі позиції на правому березі Дніпра.

Зранку розпочався бій. У наступ на противника пішла наша піхота. Влучним вогнем підтримували її артилеристи майора Корчака. Гарматний вогонь був бездоганно влучним, ворог зазнав великих втрат. Фашисти намагалися будь-що виявити вогневі позиції радянської артилерії і знищити їх. Над плацдармом — ворожі літаки-розвідники. Вони спрямовували вогонь своїх наземних військ на мужніх радянських десантників. Піщані пагорби з рідкими кущами верболозу тонули у вирі вогню. Та коли фашисти знову піднімались у контратаку, на них обрушувався нищівний вогонь наших пушкарів.

Малий Букрин було взято. Але ворог не хотів змиритись з втратою вигідного рубежу і йшов у нові атаки.

З невеликою групою артилеристів-розвідників майор Корчак підповз до переднього краю оборони гітлерівців і звідти по рації корегував вогонь своїх батарей. Злітали у повітря ворожі бліндажі, вогневі точки.

Фашисти помітили спостережний пункт. У небі з'явились ворожі бомбардувальники, які невпинно скидали смертоносний вантаж на клаптик землі, де розташувались коректувальники.

У наступ пішла піхота противника. Відважно відбивались артилеристи. В живих лишилося лише кілька бійців на чолі з майором Корчаком. Патрони і гранати кінчались. А фашисти все щільніше оточували позиції мужніх воїнів.

І коли розлючені стійкістю радянських солдатів фашисти, прикриваючись танками і самохідками, пішли в наступну атаку, майор Корчак викликав вогонь на себе. За мить на тому місці, де був бліндаж артилеристів, високо в небо здійнялось і відразу ж упало яскраве полум'я...

Дорого заплатили загарбники за смерть героїв: на полі бою лишилися спалені танки і самохідки, сотні трупів у сіро-зелених мундирах.

За цей подвиг майор Йосип Павлович Корчак був посмертно удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

У НІЧНИЙ ВИЛАЗЦІ

КОСТЕНКО
Антон Миколайович
1918—1943

*Народився в с. Нечаєвому
Шполянського району*

Є в центрі Нечаєва хата, яку особливо часто відвідує молодь села. В ній живе Микола Петрович Костенко — батько Героя Радянського Союзу Антона Миколайовича Костенка.

Піонери люблять слухати розповіді про життя свого односельчанина, про його мужність під час Великої Вітчизняної війни. Вони знають, що Антон Миколайович добре навчався. Мав нахил до малювання, багато читав. Захоплювався подвигами героїв громадянської війни — Чапаєва, Щорса, Боженка. В шкільні роки завжди брав участь у спортивних змаганнях, у художній самодіяльності. У вересні 1938 року Антона призвали до лав Червоної Армії. Вже на першому році служби йому було присвоєно звання сержанта. І коли б у 1941 році не нагрянула війна, знову повернувся б до мирної праці.

...Бойові шляхи Антона Костенка пролягли спочатку на Західному фронті, потім на Воронежському та Центральному. В 1943 році він уже був у званні капітана і командував 385-ю окремою розвідувальною ротою 322-ї стрілецької дивізії. Тоді ж Антон Костенко був нагороджений орденом Червоної Зірки.

У серпні—вересні 1943 року поблизу населеного пункту Головеньок розвідгрупа Костенка проникла в тил ворога. Під час

виконання цього бойового завдання розвідники виявили штаб гітлерівської бригади. Біля одного з будинків села фашистські офіцери спішно вантажили документи в машину.

— Хенде хох! — наказав капітан Костенко, звівши автомат. Гітлерівці на якусь мить розгубились. Цього було досить, щоб їх роззброїти.

— У машину, швидко! — пролунав голос відважного розвідника.

До розвідників уже мчали фашисти. Машина рвонула з місця і під автоматним вогнем зникла за деревами.

Коли до нашої стрілецької частини підкотила німецька автомашина, виявилось, що кузов її був зрешечений кулями, а над радіатором клубочився пар. Бійці вивели з машини двох переляканих гітлерівців.

— Ось приймайте, — тільки й вимовив Антон Миколайович. Смертельно поранений, він упав на руки друзів.

За цей подвиг Антону Миколайовичу Костенку Указом Президії Верховної Ради СРСР від 16 жовтня 1943 року було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

ФРОНТОВА СЛАВА

КРІТ

Вячеслав Миколайович

*Народився 1922 року
в с. Веселім Куті
Тальнівського району*

Капітан Вячеслав Кріт втомлено обіперся на танк, витираючи ганчіркою огрубілі від металу дужі руки. В той день він майже до вечора не відходив від машин. Попереду — бій, і треба бути готовим до нього. Він в останній раз обійшов навколо свого командирського танка. В його неквапливих, упевнених рухах відчувалась влада людини над грізною технікою. Офіцер спритно просунув своє пружке тіло в отвір люка і зник за бронею. Машина здригнулась, оглушливо фиркнула й зірвалась з місця. Вячеслав був упевнений, що його танк у бою не підведе. Він виключив двигун і через відкритий люк вдихався в засніжений степ. Десь там Лисянка. Це майже вдома. Гайни навпростець степом — і ти в рідному селі, Веселому Куті. Та не веселий він тепер під чоботом окупанта. Як там ненька? Чи жива-здорова? Заплаканою запам'яталася тоді, як всім селом виряджали їх на війну.

— Бережи себе, синку. Обачним будь, бо це ж війна... Щастя тобі, любий мій,— все пригортала та наказувала.

Та хіба ж про обачність може бути мова, коли він Батьківщині поклявся невтомно мститися ворогові за смерть невинних людей, за муки і сльози народу?

Не знала ненька, що її син — танкіст. Що за плечима у нього великий бойовий шлях, повний знегод і тривоги. Що Корсунь-Шевченківський «котел» для загарбників — це вже другий після Сталінградського на бойовому шляху її сина. Що він майже поруч неї.

...Після велетенської битви за Дніпро радянські війська все дуже затягали зашморг навколо оточеного ворога під Корсунем.

Вранці 4 лютого 1944 року від села Ризино кілька танкових дивізій гітлерівців розгорнули наступ в напрямі Лисянки і Чеснівки з метою деблокувати оточене угруповання.

Командування 1-го Українського фронту направило проти фашистів другу танкову бригаду, в складі якої був і батальйон гвардії капітана В. Крота. Фашистів зупинили. Гітлерівці, що проривалися з котла на Шендерівку, несамоовито оборонялися. Мужність радянських воїнів була безмежною. Підрозділ гвардії капітана Крота неодноразово вступав у бій з гітлерівцями і здобував перемогу.

Ворога під Корсунем було розбито. І знову танки йшли безупинно вперед. Поруч з двома орденами на грудях комбата Вячеслава Крота засяяв і третій — орден Червоного Прапора.

Одного зимового дня 1945 року капітан Кріт вивів свій батальйон на річку Нейсе — кордон фашистської Німеччини. І тут, незважаючи на очевидну перевагу ворога, його батальйон знищив майже 400 ворожих солдатів і офіцерів есесівської дивізії, подавив 7 протитанкових гармат і майже 70 вогневих точок, захопив рясні трофеї.

З розгромом сильного угруповання гітлерівців батальйон гвардії капітана В. Крота дав можливість радянським військам форсувати водний рубіж і розгорнути наступ на території Німеччини.

За цю важливу операцію, за вміле командування батальйоном, за сміливість і мужність гвардії капітану Вячеславу Миколовичу Кроту Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 27 березня 1945 року присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Нині гвардії генерал-майор В. М. Кріт передає свій багатий бойовий досвід молодим воїнам.

НА КИЇВСЬКОМУ НАПРЯМІ

КРОТЮК

Василь Купріянович

*Народився 1910 року
в с. Добрій
Маньківського району*

Йшла битва за Дніпро. Полк тридцятичотирирічного підполковника Василя Купріяновича Кротюка зайняв плацдарм біля села Казаровичі.

О 8-й годині ранку в повітрі з'явилися ворожі літаки. Посипались бомби. Після удару з повітря гітлерівці відкрили сильний артилерійський і мінометний вогонь. І ще не встигла осісти на землю курява, піднята розривами, як із-за бугрів виповзли 12 «тигрів». Солдати Кротюка підпустили їх метрів на 30 до своїх окопів і закидали гранатами, пляшками з запалювальною рідиною. Фашистські хвалені машини палали, мов факели. В цьому бою особливо мужньо бився взвод старшини Яшина. Він знищив два танки.

Через дві години фашисти повторили атаку, але потерпіли поразку. Того дня ворог ще двічі атакував позиції полку, намагаючись скинути сміливців з плацдарму. Та радянські чудобогатирі вистояли.

Листопадового ранку 1943 року війська 1-го Українського фронту перейшли в наступ на Київ. Полк Кротюка визволяв Демидів, Димер, допомагаючи своїми активними бойовими діями військам на Київському напрямі.

Указом Президії Верховної Ради СРСР за героїзм при форсуванні Дніпра 306 воїнів 60-ї армії на чолі з генералом Черняховським були удостоєні звання Героя Радянського Союзу. Серед 17 бійців і командирів 705-го стрілецького полку 121-ї Рильської стрілецької дивізії був і підполковник В. К. Кротюк.

Потім — бої за Житомир, Проскурів, Кам'янець-Подільський.

Одна з радянських дивізій пробила вузький коридор в обороні гітлерівців біля Кам'янець-Подільського. Полку Кротюка було наказано пройти через цей прорив і зайняти позиції в іншому районі.

Вирушили надвечір. Немов по замовленню, погожа весняна ніч змінилась хуртовиною. З одного боку — це непогано, адже ж праворуч і ліворуч ворог. Але й орієнтуватися стало важко. Навіть місцеві провідники збивались з дороги. Тоді на чолі колони став Василь Купріянович Кротюк. Окрім карти і компаса, за допомогою яких звичайно визначають своє місце розташування, командир полку В. К. Кротюк мав військовому інтуїцію. Під ранок полк благополучно вийшов у заданий район.

Улітку 1944 року воїнам 705-го стрілецького полку довелось вести тяжкі кровопролитні бої в районі Львова. Ворог вперто відбивався, переходив у контратаки. В. К. Кротюк не раз з'являвся в бойових порядках полку, керуючи боем і надихаючи воїнів на успішне виконання завдань. Активні дії полку дозволили сусіднім дивізіям розгорнути успішний наступ і визволити Львів від фашистських загарбників.

...Польща, Німеччина, Чехословаччина. Участь у боях разом з чехословацькими воїнами корпусу Л. Свободи на Дуклінському перевалі, наступ на Прагу.

Особливо жорстокі бої були в районі Моравської Острави. Був момент, коли сусіди полку змушені були відійти і 705-й полк потрапив у напівоточення, відбиваючи безперервні атаки ворога. Створилося напружене становище. «Можливо, нам теж відійти?» — запропонував хтось з офіцерів штабу. «Ні в якому разі! — гнівно відповів Кротюк. — Ми залишимося на місці і битимемо гітлерівців».

У цей час його до рації запросив командир дивізії.

— Прощу повідомити ваші координати, — ледве доносилося з ефіру.

У відповідь навіть не повірив.

— Протримайтесь ще трохи, — сказав комдив, — вам буде організована допомога.

Через деякий час частини, що раніше відійшли, почали підтягуватись на рівень 705-го полку. Так мужність воїнів полку, вміле керівництво Кротюка боем дозволили стримати ворога і забезпечити через кілька днів перехід у наступ частин дивізії.

У цих боях була вбита дружина і бойовий друг В. К. Кротюка — санінструктор Ольга Пархомчук. Хоробро виносила з поля бою поранених воїнів, за що була нагороджена орденами Червоної Зірки, Слави 3-го ступеня та медаллю «За відвагу».

За два місяці до закінчення війни полковника В. К. Кротюка призначили заступником командира дивізії.

У 1945 році, напередодні перемоги, після поранення Василю Купріяновичу ампутували ногу і він демобілізувався. Працював на різних посадах у Києві.

* * *

Незважаючи на свої 60 років, Герой Радянського Союзу В. К. Кротюк відчуває себе завжди в строю. Його часто можна бачити в колективах трудящих, серед молоді, якій передає естафету любові до рідної Батьківщини.

ГЕРОЙ-КУЛЕМЕТНИК

КУЛЬБАШНИЙ
Сидір Захарович
1911—1947

Народився в м. Черкасах

У свої 30 років командир кулеметного відділення Кульбашний пройшов не одну сотню кілометрів фронтових доріг. За подвиги у боях на шляху від Сталінграда до Білорусії він був нагороджений орденом Червоної Зірки і медаллю «За відвагу». Це були перші його бойові нагороди.

У червні 1944 року Радянська Армія розгорнула наступ по визволенню Білорусії від німецько-фашистських загарбників. 856-й стрілецький полк, у складі якого воював Сидір Захарович Кульбашний, вів запеклий бій за село Хомичі.

Маючи перевагу в техніці на цій ділянці фронту, гітлерівці безперервно атакували позиції підрозділів полку. Станковий кулемет Кульбашного не замовкав на протязі всього дня. Вдало вибрана позиція давала змогу вести круговий обстріл. Помітивши, що дві роти піхоти противника намагаються оточити сусідній підрозділ, Кульбашний швидко підповз на відстань ста метрів до фашистських окопів і замаскував кулемет. Група гітлерівців, нічого не підозріваючи, піднялась в атаку. Вони були вже близько, але Кульбашний вичікував. Він вирішив косити їх напевно, спрямовуючи свій вогонь туди, де більше скупчення фашистів.

І коли такий момент настав, Сидір Захарович майже впри-
тул випустив кулеметну чергу. Потім другу, третю... Ряди гіт-
лерівців змішались, падали поранені, вбиті, виникла паніка,
а кулемет Кульбашного продовжував їх нищити. Ворог відсту-
пив. На полі бою, мов снопи у косовицю, валялись убиті і пора-
нені гітлерівці. З станкових кулеметів, одна гармата, багато
гвинтівок і автоматів — такі трофеї були здобуті нашими бій-
цями завдяки мужності кулеметника Кульбашного. Скористав-
шись відступом противника, підрозділи полку перейшли в наступ
і звільнили село Хомичі.

12 липня 1944 року 5-а стрілецька рота одержала завдання
звільнити білоруське село Мостище. При виконанні цього зав-
дання Кульбашний проявив виняткову військову майстерність
і кмітливість командира.

Непомітно пробравшись через двохкілометрове майже не-
прохідне болото, Кульбашний вийшов у розташування ворога і
відкрив вогонь. Німці в паніці відступили. На полі бою зали-
шилось 15 убитих, 4 станкових кулемети, мотоцикл і ящики з
боеприпасами.

У серпні того ж року радянські війська підійшли до річки
Нарев. 5-а стрілецька рота одержала завдання захопити село,
яке було розташоване на протилежному березі. Під вогнем про-
тивника кулеметник Сидір Захарович Кульбашний першим
форсував річку і допоміг вогнем свого кулемета виконати під-
розділам полку поставлене перед ними бойове завдання.

В цьому бою Кульбашний особисто знищив 20 фашистських
солдат, захопив 3 кулемети і 15 гвинтівок.

За мужність, відвагу, ініціативу та кмітливість, виявлені в
жорстоких боях з фашистами, старшому сержантові Кульбаш-
ному Сидору Захаровичу Указом Президії Верховної Ради
СРСР від 24 березня 1945 року було присвоєно звання Героя
Радянського Союзу з врученням ордена Леніна та медалі «Зо-
лота Зірка».

* * *

Після війни Сидір Захарович повернувся в рідне місто. Та
недовго судилось пожити. Важкі військові роки підірвали здоров'я
героя. С. З. Кульбашного не стало на 36-му році життя.

ПОДВИГИ ТОРПЕДНИКІВ

КУДЕРСЬКИЙ

Панас Іович

1904—1966

Народився в м. Умані

У лівій частині діорами Севастопольської битви майже аж до самого горизонту зображено бій загону радянських торпедних катерів з фашистськими кораблями, які намагалися прорватися до Севастополя. То був бій, в якому перемогли вміння, рішучість і мужність наших моряків. Жоден фашист не досяг тоді берега Херсонесу.

За здійснення цієї важливої і сміливої операції сім офіцерів-катерників удостоєні високого звання Героя Радянського Союзу. Одним із сміливців був черкашанин Панас Іович Кудерський.

Перший ранок війни капітан-лейтенант Кудерський зустрів на Чорному морі. У 1941 році Панас Іович зазнав біль відступу з палаючої Одеси, був свідком стійкості героїчного Севастополя. За подвиги в боях П. І. Кудерський нагороджений кількома бойовими орденами, а також медалями «За оборону Одеси» і «За оборону Севастополя».

230 разів виводив комуніст Кудерський свій торпедний катер назустріч смертельній небезпеці. Бої біля берегів Кавказу та в Новоросійській бухті, перевезення десантників, торпедування ворожих кораблів, врятування екіпажів наших суден і

літаків, ушкоджених ворогом,— такий короткий перелік подій із бойового життя Кудерського. Його катеру не раз доводилось відбивати жорстокі напади ворога під час супроводів наших санітарних і транспортних суден.

У листопаді 1943 року загін торпедних катерів Панаса Кудерського прикрив димовими завісами висадку десантників під Ельтигеном, відбивав атаки ворожих торпедоносців і швидкохідних барж. Влучно пущеними торпедами команда командирського катера відправила на дно дві ворожі баржі і дві пошкодила. Його загін подавав допомогу воїнам «вогненної землі».

У квітні 1944 року, коли розгорнулися бої за визволення Севастополя, перед екіпажами торпедних катерів було поставлено завдання виявляти і знищувати ворожі суда на підступах до міста. Тільки в ніч з 27 на 28 квітня катери загону комуніста Кудерського потопили два ворожих транспортні.

В день штурму нашими військами Сапун-гори, 7 травня 1944 року, моряки-торпедники пустили на дно чимало гітлерівських суден.

За 230 бойових походів загін катерів під командуванням П. І. Кудерського знищив три ворожі транспортні і чотири баржі, поставив 85 мін, перевіз понад 700 десантників.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 16 травня 1944 року капітан-лейтенант П. І. Кудерському присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

У липні 1948 року капітан II рангу Кудерський звільнився в запас.

Незважаючи на хворобу, Панас Іович вів велику партійну і громадську роботу в Севастополі, неодноразово обирався депутатом районної Ради депутатів трудящих. Був частим гостем у школярів і у молодих воїнів. Багато зробив П. Кудерський у Севастополі як член Історичної комісії при міській партії.

Важкі дні війни підірвали здоров'я героя. 22 травня 1966 року Панаса Іовича не стало. Севастопольці поховали відважного захисника міста на Братському кладовищі учасників оборони і визволення Севастополя.

На батьківщині героя, в Умані, у зеленому сквері обладнана галерея «Наші земляки—Герої». Поруч з портретом прославленого полководця І. Д. Черняхівського є і портрет П. І. Кудерського. А навколо всіма барвами веселки палають квіти. Тут завжди людно. Земляки шанують пам'ять героїв.

МУЖНІСТЬ АВТОМАТНИКА

КУНЕЦЬ

Олександр Миколайович

*Народився 1924 року
в м. Шполі*

Ворог рвався до серця України — Києва. Разом з батьками Олександр Кунець змушений був залишити місто й евакуюватися в Пензу. На серці неспокійно. Настирливо тривожила думка: «Як бути? Чим допомогти тобі, Вітчизно?» Він не раз ходив до військкомату, просив відправити його добровольцем на фронт. Та не вистачало років. І лише у липні 1942 року Сашка зарахували до полкової школи кулеметників. А вже через місяць він був у складі роти розвідників 21-ї гвардійської механізованої Червонопрапорної Ярославської ордену Богдана Хмельницького бригади. Його бойовий шлях незабаром позначився кількома нагородами — яскравими свідченнями бойової доблесті. В їх числі — орден Червоного Прапора і медаль «За відвагу». На початку другої половини січня 1945 року, ведучи розвідку біля польського містечка Одживул, кулеметник зустрівся з великим обозом противника. Близько сотні підвід нарахував він. Обоз супроводжувало майже дві роти фашистських солдат. З усього було видно, що підводи навантажені боеприпасами. Кунцю можна було уникнути сутички. Але тоді ворог одержав би підкріплення. Вибравши зручну позицію, Кунець відкрив прицільний вогонь. Фашисти спробували чинити опір. Та куле-

метні черги радянського воїна були влучними. І гітлерівці... почали здаватися. Відважний гвардієць полонив тоді 35 фашистських вояк.

У ніч на 25 січня 1945 року Олександр Миколайович виявив у тилу ворога аеродром і вирішив знищити літаки, які там знаходились. У цьому рідкісному для піхотинця бою вогнем автомата відважного воїна було виведено з ладу 5 ворожих літаків і знищено їх екіпажі, що намагались підняти машини в повітря.

За проявлені подвиги Батьківщина удостоїла свого сина-воїна високого звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена Леніна і медалі «Золота Зірка».

* * *

Нині Олександр Миколайович Кунець живе в Івано-Франківську. Часто навідується в Шполу. У дні відпусток зустрічається з своїми односельчанами, зокрема — з молоддю, для якої подвиги радянських воїнів у суворі дні війни є вже легендою.

ЗАХИСНИК ОДЕСИ

КУНИЦЯ
Семен Андрійович
1914—1941

*Народився
в с. Великім Хуторі
Драбівського району*

Комсомолія Золотоніського району тридцятих років добре пам'ятає свого секретаря райкому Семена Куницю. Молодь поважала його за невтомність, за вміння виконати найскладніше завдання, за щирі допомогу кожному, хто звертався до нього, і словом, і ділом.

І коли в 1935 році партія звернулася до комсомолу з закликом послати кращих своїх представників у військові учбові заклади, Семен Куниця з'явився до райвійськкомату першим.

Школа військових льотчиків імені М'ясникова в місті Кача—початок неспокійної бойової біографії Семена Андрійовича Куниця. Стали в пригоді молодому курсантові роки навчання в Золотоніському педтехнікумі: він опанував не лише льотну справу, але й пройшов підготовку військового комісара. Саме як комісара його у званні старшого політрука призначили у винищувальну ескадрилью 69-го авіаполку, що розміщався в районі Севастополя. До лав Комуністичної партії він вступив ще курсантом.

Військовий льотчик-винищувач Семен Андрійович Куниця був добре підготовлений для ведення боїв як вдень, так і вночі, в будь-яких метеорологічних умовах. Стріляв у повітрі відмінно.

Як комуніст був відданий справі ленінської партії, вважався людиною виключної чесності.

У своїх спогадах Герой Радянського Союзу гвардії полковник О. Т. Череватенко, розповідаючи про героїчну оборону Одеси, пригадує:

«29 серпня комісар ескадрильї старший політрук Семен Андрійович Куниця, будучи в групі прикриття під час вильоту на штурмовку, вступив у бій з четвіркою Ме-109. Збивши одного з них кулеметним вогнем, він таранив другого ударом крила. Літак комісара перейшов у штопор, вийти з якого не вистачило висоти. Куниця вистрибнув з парашутом над лінією фронту, але приземлився уже мертвим: гітлерівці вдарили по ньому рушнично-кулеметним вогнем».

Підбрали героя бійці славнозвісної Чапаєвської дивізії. Чотирнадцять ран налічили на його тілі. Куниця спочатку був похований у розташуванні дивізії, а після визволення Одеси від фашистів останки його з великими почестями були перенесені в Одесу і поховані біля могили Невідомого матроса в парку ім. Т. Г. Шевченка.

Командуючий оборонним районом Одеси контрадмірал Г. В. Жуков, відзначаючи заслуги С. А. Куниці, сказав: «Справді народним героєм є старший політрук льотчик Куниця. У нього 150 бойових вильотів і шість збитих «юнкерсів» і «мес-сершміттів».

Семену Андрійовичу Куниці 10 лютого 1942 року посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Всім відомий льотчик-винишувач, двічі Герой Радянського Союзу Олексій Алелюхін, що був вихованцем С. А. Куниці, після одержання другої Золотої Зірки Героя сказав:

— Спасибі комісарам. Вони навчили мене воювати. З таких, як Куниця, я брав приклад.

Так, саме з комуніста Куниці брали приклад його вихованці.

А сьогоднішні учні Великохутірської середньої школи ім. Героя Радянського Союзу С. А. Куниці пишуть у своїх творах:

«Хочу і буду любити свою Батьківщину так, як любив її наш Семен Андрійович Куниця!»

В Одеському історичному музеї є куточок Семена Андрійовича Куниці, де зберігаються його особисті речі, фотографії, спогади про однополчан. Свято шанують пам'ять героя, захисника міста-героя, одесити. Могила С. А. Куниці завжди в квітах. В урочисті дні біля неї стоїть почесна варта воїнів, піонерів, комсомольців.

Ім'я героя присвоєно одній з вулиць його рідного села. На будинку середньої школи встановлено меморіальну дошку з написом:

«В цьому будинку в 1927—32 рр. навчався Герой Радянського Союзу Куниця Семен Андрійович».

НАД ГОЛУБИМ ДУНАЄМ

ЛАСТОВСЬКИЙ
Максим Онурійович

*Народився 1905 року
в с. Михайлівці
Драбівського району*

Весна 1945 року видалась ранньою. Наближався кінець війни.

5 квітня розпочались бої на підступах до Відня. Противник сильним вогнем із усіх видів зброї, контратаками танків і піхоти намагався не допустити прориву наших військ у місто.

4-а гвардійська армія з приданим їй 1-м гвардійським мехкорпусом генерал-лейтенанта Русіянова увечері 6 квітня вийшла до південних і південно-східних окраїн столиці Австрії і розпочала запеклі бої у межах міста. Було видно, що фашистське командування вирішило зробити Відень ареною тяжких боїв. Але сили радянських військ, що діяли у цьому напрямі, зростали з кожною годиною.

Вирішальне значення в ці дні мав наступ 20-го гвардійського стрілецького корпусу, що входив до складу 4-ї гвардійської армії. Частини корпусу успішно просувалися вздовж міського парку Пратер. Ворог чинив у цьому районі особливий опір, адже вихід наших військ до дунайських мостів загрожував повним оточенням його угруповання, що обороняло місто. В алеях Пратера, в улюблених місцях прогулянок жителів Відня, точилися справжні лісові бої.

В ніч на 10 квітня помічника командира взводу 54-го Окремого саперного батальйону гвардії старшого сержанта Ластовського викликали до штабу, що був розташований у невеличкому двоповерховому будинку.

— Нашого полку прибуло, — усміхаючись до Максима Онуфрійовича, мовив незнайомий йому широкоплечий старший сержант, як тільки той відрекомендувався. Через деякий час на подвір'ї з'явилася група бійців на чолі з старшиною. Плямисті маскхалати свідчили про те, що це були розвідники. Знайомились по-фронтовому швидко.

В штабі розмова була короткою. Розвісивши на стіні план Відня, начальник розвідки корпусу провів зеленою гілочкою вздовж блакитної стрічки, що навіпіл перетинала карту з зображенням міста.

— Це — Дунай, товариші. Раніше його називали голубим. Нині він помутнів від крові... — Лице полковника посуворішало. — Відступаючи, ворог знищив майже всі мости через водні рубежі. Командування корпусу поставило перед нами завдання будь-що врятувати одну з найкрасивіших річкових споруд Європи, яку фашисти ще не встигли висадити у повітря, — міст Рейхсбрюкен. Поки що ворог сам користується ним, але вже підготував його для знищення...

Спецгрупі, до складу якої належав також М. О. Ластовський, було наказано непомітно проникнути на міст і розмінувати його.

— Це не лише ваше бойове завдання, але і велика почесна інтернаціональна задача, — сказав їм на прощання полковник.

З настанням темряви група в складі старшого сержанта Кульнева, старшини Мініна, старшого сержанта Ластовського, червоноармійців Борисова, Золкіна і Москальчука вирушила до ріки.

Пробираючись крізь вогонь палаючих вулиць і провулків, задихаючись від диму, напівосліплені і обпалені відважні воїни непомітно наблизились до мосту, в районі якого раз у раз гриміли вибухи мін і снарядів. Це (як і було домовлено) діяла наша артилерія з завданням «осліпити» охорону моста.

За крайнім будинком, неподалік від ріки, старший групи Андрій Кульнев наказав зупинитись.

— Головне, товариші, витримка, — зауважив старший сержант. — Нічим не виявляти себе передчасно. До цілей підповзати якнайближче...

Незважаючи на те, що це були вже обстріляні, досвідчені, з великим бойовим гартom воїни, поради бувалого розвідника вони вислухали уважно. Кожен розумів, що від умілих, цілеспрямованих і обміркованих дій залежить успіх усієї операції...

Та ось нічне небо прорізала ракета. Наша артилерія негайно перенесла свій вогонь на протилежний берег Дунаю.

Охорону, що сховалася від артобстрілу в бліндажі біля мосту, знищили блискавично.

В той час, коли наші артилеристи «обробляли» оборону протилежного берега, заганняючи вартових у підвали будинків, сміливці із групи Кульнева повисли на запаморочливій висоті над Дунаєм. Чіпляючись руками за переплетіння ферм моста, гвардійці метр за метром просувались уперед. На протилежному березі щось загорілось. Ластовський подивився на криваві відблиски пожежі, що затанцювали на чорних хвилях, і відчув, як неприємно похолоділо в грудях. Але це була лише якась мить.

По мосту в напрямі віденських околиць Кайзермюллен і Флорідсдорф відступали гітлерівці. Металеві частини моста гримотіли і тряслись. Скреготало залізо, і, здавалось, ось-ось провалиться настил, коли над головами відважних проходила колона ворожих танків.

Треба було поспішати. Аджеж як тільки противник відведе свої частини на правий берег, міст злетить у повітря.

Ризикуючи щохвилини зірватися у воду, гвардійці просувались уперед. Німіли від напруження руки, м'язи наливались свинцем. Шалено стугоніло в скронях. Внизу—прірва, зверху—ворог. Інколи здавалось, що цим клепаним іржавим фермам не буде кінця.

Та ось прогріміли останні машини колони противника.

— Чи встигнемо? Скоро світанок,—почув Ластовський голос старшого групи.

Нарешті окопи. Але вони порожні. Поки охоронці десь відсиджувались у бункерах, необхідно було діяти.

Одним рухом Ластовський перерізав дріт, що тягнувся до окопів. Хтось із бійців схопив і відкинув його геть.

Тепер назад. 50-кілограмові ящики з вибухівкою один за одним летіли у чорну прірву. Немов жили велетенського звіра, звисали перерізані різнобарвні дрти, якими були з'єднані заряди.

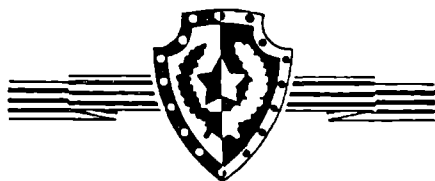
На світанку у Дунай було викинуто останній 76-й ящик з толом. Міст врятовано. Завдання командування виконано.

Зі сходом сонця війська 4-ї армії, розвиваючи наступ, рушили по мосту вперед. Радянська Армія продовжувала свою переможну ходу, не даючи ворогу втекти від розплати.

Наприкінці червня, коли війська 3-го Українського фронту були у передгір'ях Австрійських Альп, центральні газети опублікували Указ Президії Верховної Ради СРСР про присвоєння звання Героя Радянського Союзу всьому складу групи, яка брала участь у розмінуванні Рейхсбрюкена—імперського мосту через Дунай.

Демобілізувавшись у грудні 1945 року з Радянської Армії, М. О. Ластовський довгий час працював головою сільської Ради, а потім диспетчером колгоспбуду. Колишній гвардієць-сапер часто розповідає землякам про свої бойові шляхи, що пролягали під час війни через Сталінград, Курськ, Донбас, Угорщину і Австрію.

Нині Максим Онуфрійович на пенсії, проживає в рідному селі.

ПЕРШИЙ НА ЧЕРКАЩИНІ

ЛЕВЧЕНКО
Дорофій Тимофійович
1911—1941

*Народився в. с Посухівці
Уманського району*

29 липня 1938 року о 2-й годині ночі японські війська порушили радянський кордон. Невелика група наших прикордонників зав'язала з самураями бій. Незабаром до місця бою підійшла рота, якою командував лейтенант Дорофій Тимофійович Левченко. В запеклому бою рота вистояла і відігнала ворога за межі нашого кордону.

Наступного дня японські підрозділи знову порушили кордон, і відважний командир повів бійців у атаку. Левченко був кілька разів поранений, але не залишив поля бою. Самураї не витримали удару наших воїнів і відступили. Над висотами Заозерною і Безіменною знову замайоріли червоні прапори Країни Рад.

За героїзм, проявлений в цьому бою, майже всі воїни «роти безстрашних» були удостоєні урядових нагород, а Дорофію Тимофійовичу Левченку Указом Президії Верховної Ради СРСР від 25 жовтня 1938 року присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

Незабаром, після розгрому японських самураїв у районі озера Хасан, старшому лейтенанту достроково було присвоєно військове звання капітана. У числі інших героїв, які відзначи-

лися в боях, він був направлений на навчання у Військову академію ім. М. В. Фрунзе.

Велика Вітчизняна війна застала Дорофія Тимофійовича на переддипломному стажуванні в Гродненському гарнізоні. За наказом командування капітан Левченко був залишений при штабі 3-ї армії.

Вступивши у смертельну сутичку з сильним і підступним ворогом, частини цієї героїчної армії стримували шалений натиск озвірілих гітлерівських полчищ. Але сили були нерівні. Багато підрозділів опинилося в оточенні. Радянські воїни самовіддано билися до останньої краплі крові, відстоюючи честь, свободу і незалежність рідної Вітчизни.

З одним із таких підрозділів виходив з оточення і капітан Д. Т. Левченко. Під час наступної сутички з ворогом, коли скінчились патрони, радянські воїни пішли в рукопашну. В цьому бою хороброго командира важко поранило, але, стікаючи кров'ю, він продовжував керувати бійцями. Так на білоруській землі загинув смертю хоробрих Герой Радянського Союзу капітан Дорофій Тимофійович Левченко. Це було в серпні 1941 року. Поховали його поблизу села Новосьлок Осиповичського району Бобруйської області.

У 1967 році Осиповичський райвиконком прийняв рішення про спорудження пам'ятника Герою Радянського Союзу капітану Левченку Дорофію Тимофійовичу.

Напередодні 50-річчя Жовтня у Свислочі відбулося відкриття пам'ятника. Сюди було й перенесено з-під Новосьлок останки капітана Левченка.

Згідно постанови виконкому Свислочанської сільської Ради депутатів трудящих головна вулиця села Новосьлок віднині носить ім'я Дорофія Левченка.

Жителі Посухівки гордяться своїм земляком Д. Т. Левченком, який перший на Черкащині одержав високе звання Героя Радянського Союзу.

БАТАЛЬЙОН ЛИТОВЧЕНКА

ЛИТОВЧЕНКО
Степан Онуфрійович
1917—1969

*Народився в с. Лящівці
Чернобаївського району*

22 червня 1941 року зустрів Степан Онуфрійович Литовченко в рядах Військово-Морського Флоту. Він був у той час комісаром на підводному човні.

Після оборони Одеси особливо важке випробування припало на долю Литовченка під час боїв за Севастополь. Оточена ворогом невеличка група наших бійців на протязі кількох днів відбивала шалений натиск ворога і вийшла до своїх. Серед цих героїв був і Степан Онуфрійович.

Военна доля кидала його по різних фронтах. У 1944 році в складі 228-ї стрілецької дивізії він командував уже батальйоном.

У жовтні того року дивізія, переслідуючи ворога, підійшла до угорського міста Мако. Ввечері Литовченко одержав наказ оволодіти ним. На протязі ночі раптовим ударом його було очищено від ворога. У полон потрапила велика кількість фашистських солдат і офіцерів.

Наступного дня гітлерівці підтягли свіжі сили і розпочали контратаки. Становище погіршувалося щогодини.

Комбат Литовченко прийняв сміливе рішення: зробити блискавичну вилазку, підтриману двома кулемстами. План

удався на славу! Нищівний вогонь «максимів», узгоджені дії всіх рот батальйону примусили фашистів у паніці відступити.

Бойові товариші Литовченка поважали свого комбата за виняткову сміливість, винахідливість, рішучість і талант командира. Цей батальйон, навіть коли на чолі його стояв уже інший командир, ще довго називали «батальйоном Литовченка».

Незабаром полк з боями підійшов до річки Тиси. Батальйон Литовченка одержав наказ форсувати її. Бійці вночі спорудили плоти, роздобули кілька човнів. Навантажили на них боеприпаси. Комбат з трьома бійцями, озброєними гранатами і автоматами, непомітно для ворога переплив через річку.

Німці виявили групу сміливців уже майже біля свого берега. Зав'язався бій. Завдяки цьому й було досягнуто головне: увагу ворога вдалось прикути саме до цієї ділянки берега. Батальйон переправився через ріку в іншому місці. Після короткого бою противник відступив.

На світанку плацдарм було розширено до двох кілометрів по фронту і вглиб до одного кілометра.

Наступного дня, зломивши опір ворога, батальйон поглибив плацдарм до чотирьох кілометрів і забезпечив форсування ріки основними силами дивізії.

В бою при форсуванні ріки батальйоном було знищено і частково розсіяно близько 400 ворожих офіцерів і солдат, дев'ять взято в полон, захоплено неушкодженими 15 човнів.

За цю операцію 24 березня 1945 року С. О. Литовченку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Свій бойовий шлях Степан Онуфрійович закінчив у Празі. В кінці 1945 року він демобілізувався, повернувся в рідну Лящівку і ще багато років працював на різних керівних посадах.

В кінці червня 1969 року Степана Онуфрійовича не стало.

Колоситься пшениця на полях, на яких хоробрий воїн громив ворожі орди, вирує життя у селах і містах, які чверть століття тому він визволяв. А це найкраща пам'ять герою.

ЗА ШТУРВАЛОМ ВИНИЩУВАЧА

ЛИТВИНЕНКО
Трохим Панасович
1910—1963

*Народився в с. Пиляві
Канівського району*

У 1932 році Т. П. Литвиненко був призваний в ряди Радянської Армії. З того часу воїн-комуніст назавжди зв'язав своє життя з авіацією. За бойові заслуги у війні з білофінами в 1940 році його нагороджено орденом Леніна. Хоробрий пілот продовжував удосконалювати свою майстерність.

В перший же день Великої Вітчизняної війни, 22 червня 1941 року, Трохим Панасович на літаку І-15 біс вилетів у Сестрорецьк наперейми ворогові: двадцять «юнкерсів» у супроводі чотирьох «мессершміттів» наближались до Ленінграда.

Група з чотирьох радянських винищувачів вступила в нерівний бій. Литвиненко ринув у атаку першим. Влучна кулеметна черга — і бомбардувальник Ю-87 вривався в землю. Особистий рахунок хороброго пілота відкрито.

В багатьох повітряних сутичках побував після того Трохим Панасович. Особливо запам'ятався йому тридцять восьмий бій у вересні 1941 року. Швидкісні бомбардувальники, яких супроводжувала керована ним ланка винищувачів, виконавши своє завдання і прориваючись крізь шквальний вогонь ворожих зеніток, на висоті 5 тисяч метрів лягли на зворотний курс. Зненацька в крило літака Трохима Панасовича влучив снаряд.

Винищувач спалахнув. Важко поранений пілот зумів дотягти палаючий літак до лінії фронту, пересікти її і, напружуючи останні сили, вибрався з кабіни і смикнув кільце парашута...

Вже непритомним повис Литвиненко на гілках високого дерева. Парашутний шовк міцно накрив зелене верховіття могутньої сосни серед густого лісу. Три доби без води і їжі нерухомо провисів поранений пілот. Відшукали і підібрали Трохима Панасовича його бойові побратими, які, пролітаючи над лісом, помітили білий купол парашута.

Майже безнадійного, після великої втрати крові, доставили його в госпіталь. По дорозі в тил санітарний ешелон з пораненими бомбили гітлерівські пірати. Повітряною хвилею Литвиненка викинуло під укіс, осколок бомби вп'явся в раніше вражену ногу. Двічі перебита, вона надовго прикувала пораненого до ліжка.

Коли його через два роки виписали з госпіталю, нога вже не згиналась. Лікарі зробили висновок: служити в авіації непридатний. Але мужній воїн добився повернення в полк.

Він залишився в бойовому строю і наполегливо тренувався, а в січні 1944 року одержав призначення в 191-й винищувальний авіаційний Червонопрапорний полк на посаду штурмана.

Знов почались бойові дні. Т. П. Литвиненко вилітав у розвідку, штурмував ворожі колони, патрулював над нашою піхотою. Бойовий рахунок Трохима Панасовича поповнився двома «фокке-вульфами» та одним «юнкерсом».

Іншого разу чотири червонозоряні літаки на висоті чотирьох тисяч метрів зустріли змішану групу з восьми фашистських машин. Безстрашний командир першим атакував ворожий Me-109 і збив його. На другому розвороті запалав і другий винищувач.

Сміливий, відважний льотчик став грозою для гітлерівських загарбників на Ленінградському, потім Карельському фронтах. Коли Трохим Панасович піднімався на бойовому літаку, фашисти сповіщали своїх льотчиків:

— Ахтунг! Ахтунг! Литвиненко ін дер люфт!

— Увага! Увага! Литвиненко у повітрі!

Це означало: в бій не встрявати, рятуйся хто як може.

Невтомному стражу ленінградського неба Т. П. Литвиненку за видатні бойові заслуги, за успіхи в повітряних боях і проявлені при цьому хоробрість та відвагу Указом Президії Верховної Ради СРСР від 2 листопада 1944 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

У післявоєнний час Т. П. Литвиненко вчив майстерності пілотажу молодих авіаторів, виховував у них любов до Батьківщини. Він любив свою льотну справу, а тому не шкодував ні сил, ні здоров'я для того, щоб підготувати для Вітчизни відмінних пілотів, справжніх майстрів повітряного бою.

Т. П. Литвиненка часто можна було бачити в колі молодих пілотів-винищувачів на військових аеродромах. З захопленням слухали молоді авіатори розповіді героя про бої з німецько-фашистськими загарбниками.

Трохим Панасович завжди був бажаним гостем у молоді на підприємствах, у студентів і школярів.

Він до останніх днів своїх залишався в строю.

Неодноразові поранення і хвороба підточили здоров'я пілота-героя. У 1963 році перестало битися його серце.

СОЛДАТСКА ДОБЛЕСТЬ

ЛИТВИНЮК
Федір Григорович
1910—1944

*Народився в с. Рижавці
Уманського району*

1931 рік для Федора Литвинюка став роком, який на довгий час пов'язав його життя з Радянською Армією.

На фронт Литвинюк прибув у липні 1941 року. В складі 529-го стрілецького полку вже з перших днів війни він виявив сміливість і відвагу, брав участь у багатьох боях, а у вересні 1943 року його відділення першим форсувало річку Сулу і ввірвалося в місто Ромни Сумської області. 163-й стрілецькій дивізії, в якій служив Федір Григорович, за визволення міста було присвоєно звання Роменської, а його особисто нагороджено орденом Червоної Зірки.

При наступі радянських військ на Прилуки фашистам удалося підпалити міст через ріку Сулу. Литвинюк разом з своїм відділенням швидко погасив полум'я і дав можливість підрозділам полку своєчасно переправитись на протилежний берег, і місто від німецько-фашистських загарбників було звільнено.

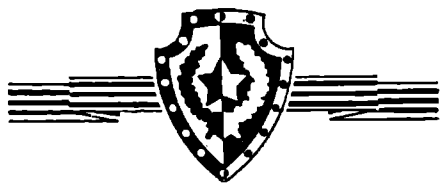
Після боїв за Прилуки Литвинюку присвоїли звання старшого сержанта. «Прошу первинну партійну організацію прийняти мене в члени ВКП(б),— писав тоді ж у своїй заяві Федір Григорович.— Буду нещадно громити фашистського звіра. Кля-

нуса високе звання члена партії носити з честю і не зганьбити його на полі бою з ненависним ворогом Вітчизни».

1 жовтня 1943 року при форсуванні Дніпра Литвинюка було призначено помічником командира стрілецького взводу. Відважний воїн одним із перших переправився на правий берег річки. Беручи з нього приклад, підрозділ під сильним вогнем противника у короткий строк завершив переправу.

2 жовтня 1943 року група Литвинюка просунулась уперед і вибила противника з його траншей. Під час однієї з атак був поранений командир взводу. Литвинюк прийняв на себе командування взводом і відбив дві контратаки ворога. Але сам був смертельно поранений.

За мужність і відвагу, виявлені в боях з німецько-фашистськими загарбниками, Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 10 січня 1944 року Литвинюку посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

КОМІСАР БРИГАДИ

ЛИСЕНКО

Микола Омелянович
1910—1943

*Народився в с. Софіївці
Золотоніського району*

Важким і безрадісним було його дитинство. Батько не повернувся з першої світової війни, а їх у матері — семеро, всі малеча, одне одного менше. Микола за віком — четвертий. Довелось наймитувати у куркулів.

Єдина надія була на комуну «Іскра», яку заснували в селі незабаром після громадянської війни. Пішла вдова Марія Олександрівна з дітьми проситись і собі до комуні. Хоч і не все ладилось спочатку, але в колективі стало легше. Комунари жили дружно. З кожним днем міцнішало їх господарство.

Підростали діти. Змужнів і Микола, подорослішав, вступив до комсомолу, який тоді кликав до активної праці і боротьби з куркульством, учив юнаків і дівчат грамоти, загартовував їх політично.

У 1930 році на заклик партії Микола поїхав у Донбас, вчився у школі фабрично-заводського навчання. А коли прийшов час служити в армії, він став курсантом військового училища.

У 1939 році політруком роти 255-го стрілецького полку 123-ї стрілецької дивізії Микола Омелянович Лисенко брав участь у боях з білофінами.

При штурмі висоти «Підешва» комуніст Лисенко виявив виняткову мужність і відвагу: в момент атаки очолив і повів за собою не лише бійців своєї роти, а цілий батальйон. Під сильним кулеметним вогнем ворога він першим досяг висоти. Запалені особистим прикладом політрука, бійці батальйону піднялися на штурм, прикладами гвинтівок і саперними лопатами пробили проходи в колючому дротяному павутинні й ввірвалися в ворожі укріплення. Політрук Лисенко закидав гранатами дот, знищив його обслугу.

За цей подвиг Указом Президії Верховної Ради СРСР від 21 березня 1940 року Миколі Омеляновичу Лисенку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Потім — навчання у Військовій академії ім. В. І. Леніна, яку Миколі Омеляновичу не довелося закінчити: почалася війна з гітлерівськими загарбниками.

16 грудня 1942 року в районі Середнього Дону розгорілися запеклі бої, безпосереднім учасником яких був заступник командира 170-ї танкової бригади по політичній частині полковий комісар М. О. Лисенко. Перебуваючи весь час у бойових порядках, Микола Омелянович своєю хоробрістю і відвагою, пристрасним словом і особистим прикладом надихав бійців і командирів на подвиги. За місяць боїв бригада знищила кілька тисяч фашистів, біля шести тисяч гітлерівців взяла в полон.

За надзвичайно складних умов бійцям бригади довелося виконувати наказ командування 1-ї гвардійської армії. Треба було прорвати ущільнену оборону противника, захопити станцію та селище Чевотівка і закріпитися на відвойованому плацдармі. В цьому бою полковий комісар Лисенко загинув.

* * *

Жителі села Гельм'язевого свято шанують пам'ять про свого земляка — Героя Радянського Союзу М. О. Лисенка. Його ім'я носить піонерська дружина місцевої восьмирічної школи, тут створено куточок, присвячений його бойовим подвигам.

БОЙОВИЙ ШЛЯХ ПІЛОТА

ЛИСЕНКО

Іван Йосипович

*Народився 1918 року
в с. Іскриному
Шполянського району*

Свій перший бойовий політ Іван Йосипович Лисенко здійснив у один із непривітних січневих днів 1942 року.

В той час фашисти ще намагалися за всяку ціну утримати свою перевагу в повітрі, яка тимчасово склалася на початку війни. Але добиватися такої переваги їм ставало дедалі важче. У небі все більше домінувала радянська авіація. Лисенко одним з перших у частині успішно освоїв техніку нічних польотів, наганяв жах на фашистів у будь-яку пору доби.

В дні сталінградських боїв група наших військ потрапила в скрутне становище. Закінчувалися боеприпаси, не вистачало продовольства. Про те, щоб доставити їх наземними способами, годі було й думати. Єдина надія — на авіацію. Та в той час над землею нависли важкі сірі хмари, почав сіяти сніжок. Вилетіти в таку погоду — означало загубити життя пілота й машину. Все ж Івану Йосиповичу Лисенку вдалося переконати командира, що продовольство і боеприпаси можна доставити на літаку навіть при такій несприятливій, нелютній погоді. Він вважав, що для радянського пілота неможливого не може бути і домогся дозволу на виліт. Екіпаж літака, незважаючи на втому, працював злагоджено.

Вісім разів піднімав тоді в повітря свою слухняну машину мужній пілот, вісім разів ризикував життям. Але якою радістю світилися його очі, коли на світанку доповів: «Завдання виконане!»

З почуттям гордості за свого бойового товариша розповідали захисники Сталінграда про те, як під сильним зенітним вогнем противника Іван Лисенко допомагав матросам Волзької флотилії прориватися до охопленого вогнем міста.

Флотилія мала пройти Волгою вночі. Фашисти, очевидно, здогадувалися про це, і ріка безперервно освітлювалася потужними прожекторами. По першому-ліпшому підозрілому предмету, що плив рікою, відкривався шалений артилерійський і кулеметний вогонь. Перед Іваном Лисенком було поставлене завдання — знищити прожектори і таким чином «осліпити» ворожу артилерію. Як завжди, одержавши наказ, пілот відповів коротко:

— Буде виконано!

І цього разу за ніч було зроблено вісім бойових вильотів. Після кожного з них Волга поринала в глибоку пільму, в якій невідступно йшла допомога Сталінграду.

426 бойових вильотів здійснив славний сокіл Радянської країни на своєму ПО-2, з них 331 — під час Сталінградської битви.

У червні 1943 року Іван Лисенко пересів на нову машину — ІЛ-2, яку освоїв у бойовій обстановці. На ній він зробив ще 86 нічних вильотів. І всі вони були виконані бездоганно. За виявлені мужність і відвагу І. Й. Лисенко був нагороджений бойовим орденом Червоного Прапора і медаллю «За оборону Сталінграда».

Значиму сторінку до своєї бойової біографії вписав Іван Лисенко навесні 1943 року. Йому було доручено розвідати аеродром противника в Таганрозі. Виявити ворожий об'єкт удалося досить швидко, але на підступі до аеродрому зенітна артилерія противника обрушила такий нищівний вогонь, що, здавалося, вже ніяким способом не можна буде вирватись з цього смертельного кола. І тоді сміливець прийняв відчайдушне рішення. Він майже до землі «притиснув» свою машину. На такій висоті ворожа артилерія вже не могла діяти прицільно. До того ж її обслуга була так приголомшена несподіваним маневром, що в паніці почала розбігатися. Скориставшись цим, Іван Лисенко підпалив два літаки, які стояли на аеродромі, і благополучно повернувся в свою частину.

Згодом «наднизькі» польоти стали звичними і для інших радянських льотчиків.

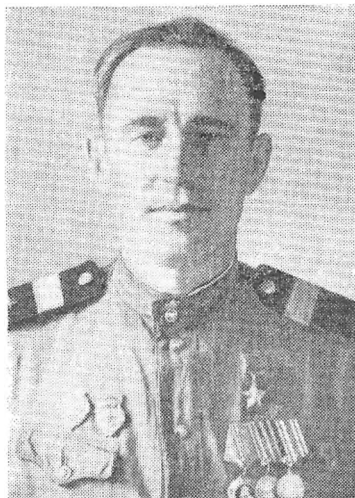
Багатьма героїчними епізодами позначений бойовий шлях мужнього штурмовика і повітряного розвідника Івана Йосиповича Лисенка, який протягом трьох років війни знищив і пошкодив 127 ворожих автомашин з військами і вантажами, 23 танки, 4 склади з паливом і 8 — з боеприпасами, 98 артилерійських точок, розбомбив переправу через Дніпро, знищив понад 500 гітлерівських солдатів і офіцерів.

Президія Верховної Ради СРСР своїм Указом від 23 лютого 1945 року присвоїла Івану Йосиповичу Лисенку звання Героя Радянського Союзу.

Закінчив війну славний радянський сокіл у Берліні.

72-ГОДИННИЙ БІЙ

ЛІНЧУК

Олександр Титович

*Народився 1925 року
в с. Розсішках
Христинівського району*

Машиніста локомотивного депо Героя Радянського Союзу Олександра Титовича Лінчука у Христинівці знають усі.

Після евакуації з України у 1941 році юнак працював на одній з шахт Кузбасу. Він прагнув у Діючу армію, та не вистачало років. Лише в травні 1943 року Лінчук добився свого. Його направили вчитися у военну школу.

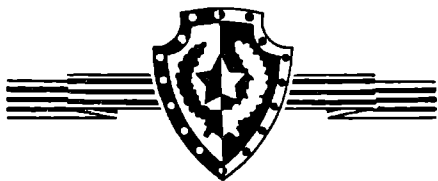
Незабаром колишній курсант старший сержант Олександр Лінчук командир обслуги станкового кулемета був на фронті. Його частина одержала бойове завдання: з ходу, не чекаючи, поки прибудуть інженерні засоби, подолати водний рубіж у районі Лоева.

Група сміливців зайняла вихідну позицію в плавнях і серед густого верболозу. Нашвидкоруч в'язали плоти. Перед світанком почали переправляться. Гітлерівці помітили десант лише тоді, як перші плоти були вже на середині Дніпра. Над рікою повисли освітлювальні ракети. Довгі кольорові тра-си попливли над водою, ворог відкрив шалений вогонь. Вибухова хвиля раптом ударила пліт, на якому переправлялась кулеметна обслуга Лінчука. Олександр і його другий номер Гусев опинилися у воді. І все ж їм удалося дістатись берега.

Зав'язався короткий, але запеклий бій за плацдарм, який не вщухав і наступної ночі. На захисників плацдарму обрушився щільний артилерійський вогонь. Невеличка прибережна смужка землі все більше рясніла воронками вибухів ворожих мін і снарядів. Становище ускладнювалось ще й тим, що фашисти безперервно обстрілюючи ріку й протилежний берег, не давали змоги нашим військам перекинути на плацдарм свіжі сили. Проте ворожі атаки щоразу захлинались. Під час бою загинув Гусев. За кулеметом залишився один Лінчук. Він продовжував нищити гітлерівців влучними чергами «максима» і гранатами доти, поки не переправилися на правий берег наші підкріплення. Сімдесят дві години героїчного бою десантників на плацдармі, особиста мужність і відвага Олександра Лінчука і його бойових друзів визначили успіх ще однієї операції по форсуванні Дніпра. За цей подвиг вісімнадцятилітнього кулеметника було удостоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

...Відгрімилі бої. Гвардії старший сержант Олександр Титович Лінчук повернувся до мирної праці. Закінчивши Одеську залізничну школу, він ось уже більше десяти років працює машиністом Христинівського локомотивного депо. Спочатку на паровозах, а після перекваліфікації на спеціальних курсах він водить тепер тепловози.

ВИСОТА 110,5

ЛОБОДА

Тимофій Тимофійович

*Народився 1922 року
в с. Оксаниному
Уманського району*

Коли Тимофій Лобода з підрозділом розвідників глибокої ночі вперше ступив на берег Славутича, стислось серце. Здавалось, візьми цей рубіж, і до рідного села — рукою подати. Навіть не думав у ту хвилину ні про можливі поранення, і навіть смерть. Він вдивлявся в темноту ночі, вірив, що оця незборима любов до рідної землі вбереже його, заслонить від ворожої кулі.

Вночі з двома десятками сміливців Тимофій дістався до правобережного села Ясногородки. Утримати невеличкий клаптик берега, дати можливість переправитись іншим підрозділам — було основним завданням групи. Воно вимагало мужності, бойової хитрості і вміння. І Тимофій Лобода завдання виконав. На плацдармі біля Ясногородки його групу замінили автоматники іншої дивізії, а сам він, згідно наказу, повинен був з групою відійти на острів, на якому вже окопались підрозділи його 121-ї Рильської стрілецької дивізії. Острів знаходився проти села Казаровичі, але висадитись з нього на берег у цьому районі було майже неможливо. До того ж ворог сам міг нанести контрудар по острову. Обставини вимагали діяти негайно. В даному випадку плацдарм потрібно було захопити

зненацька. Тому й доручили виконати це завдання воїнам капітана Лободи.

12 розвідників зуміли ще перед заходом сонця непомітно переправитись через річку, зняти без шуму ворожих патрулів, забезпечити переправу решті бійців групи. Бій був тривалим. Група Лободи тієї ж ночі зайняла висоту 110,5 біля села Борки. На світанні жменьку розвідників атакували фашисти. Шість раз вони робили спробу вибити радянських бійців з зайнятої ними вигідної позиції і шість разів відкочувалася хвиля сіро-зелених мундирів назад. А коли не стало патронів, не залишилося жодної гранати, капітан Лобода підняв бійців у рукопашний бій. Сонце палало над землею. Десятки гітлерівців навіки застигли на збитій ногами, обпаленій розривами траві. А уцілілих сім радянських воїнів з криком «ура» вибігли назустріч фашистам. І ті не витримали. Зупинились спочатку в заціпенінні, а потім повернули назад.

Захопивши трофейну зброю, розвідники знову повернулись в траншеї. Здавалось, не буде кінця цьому неймовірному дню. Але герої вистояли, не віддали висоти. Надвечір підійшла допомога.

Дніпро залишився позаду, а попереду воїна чекали нові бої, чекали батьки, рідне село Оксанине, в яке капітан Лобода повернувся героєм.

За виняткову відвагу і мужність, виявлені в цьому бою, Тимофію Тимофійовичу Лободі Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 17 жовтня 1943 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Нині полковник Т. Т. Лобода у відставці, проживає в м. Харкові.

ВІДВАГА БРОНЕБІЙНИКА

ЛЮБАРСЬКИЙ
Микола Якович

*Народився 1922 року
в с. Вільхівці
Звенигородського району*

Вперше Любарському довелося взяти участь у бою з ворогом 3 вересня 1942 року під Новоросійськом. Три доби бійці морської піхоти, і серед них Микола Якович, вели жорстокі бої з гітлерівцями. Становище захисників Новоросійська було критичним: ворог підійшов до стін міста. Любарський неодноразово ходив у контратаки, підірвав гранатою ворожий бронетранспортер, знищив біля десятка гітлерівців. І хоч фашистам вдалося захопити місто, східний берег Цемеської бухти радянські воїни утримували в своїх руках на протязі тривалого часу, прострілюючи бухту артилерійсько-мінометним і кулеметним вогнем.

Наступ Радянської Армії на Україні влітку 1943 року підготував умови для успішних дій наших військ на Таманському півострові.

Зломивши опір ворога, 16 вересня частини 18-ї армії звільнили Новоросійськ і, переслідуючи ворога, одержали завдання провести десантну операцію й захопити плацдарм у Криму, в районі Керчі.

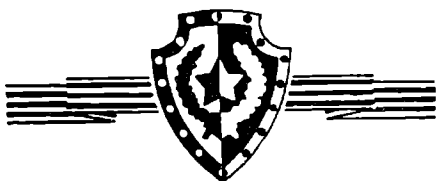
В цей час Любарський служив бійцем-бронейником 1-го батальйону 1339-го стрілецького полку 318-ї Новоросій-

ської стрілецької дивізії, яка 1 листопада 1943 року почала форсувати Керченську протоку в районі Ельтигена. На морі бушував шторм, плавучих засобів не вистачало. І все ж таки радянським воїнам удалося захопити невеличкий плацдарм. Ворог кинув проти десантників піхоту і танки, протягом доби двадцять разів переходив у контратаки. Радянські воїни стійко захищали позиції. Шість днів точилися запеклі бої. Любарський виявив у цих боях виняткову мужність, відвагу і героїство. Підпустивши на близьку відстань ворожі танки, він влучним вогнем своєї протитанкової рушниці розстріляв і знищив два з них.

Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 17 листопада 1943 року Любарському Миколі Яковичу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

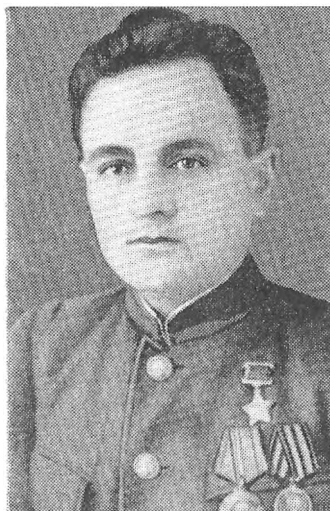
Після війни Любарський повернувся в своє рідне село. Працював на цукрозаводі, а потім переїхав у Донбас. Зараз Микола Якович трудиться на шахті «Червоний партизан» Ворошиловградської області.

НАГОРОДА ЗНАЙШЛА ГЕРОЯ

ЛЮТИЙ
Григорій Михайлович

*Народився 1924 року
в м. Городищі*

Гірка звістка про те, що батько загинув у боях з німецько-фашистськими загарбниками пекельним болем відіzwалася у серці Григорія. Він горів непереборним бажанням швидше влитися в лави захисників Вітчизни, прагнув нещадно мстити ворогові за розбите щастя, за сльози і горе тисяч радянських сімей. І коли така нагода трапилася, Григорій Лютий відразу ж пішов на фронт.

Хоробро й самовіддано бився з фашистами молодий воїн, проявляючи неабияку витримку і винахідливість. Незабаром Григорію було присвоєно звання сержанта і доручено командувати підрозділом автоматників.

У квітні 1944 року в кровопролитних кількодобових боях під Яссами сержанта Лютого було тяжко поранено. Пройшов час, Григорій знову був на фронті, громив ворога уже за межами Батьківщини, визволяючи від коричневої чуми поневолені народи Європи.

...Йшов останній рік війни. Відчуваючи свій близький крах, фашисти чинили відчайдушний опір, намагалися будь-що стримати могутній наступ радянських військ. Та вже ніщо не могло їх спасти від поразки.

На березі Одеру, недалеко від села Дюрхейн гітлерівці зосередили значні сили і прагнули якийсь час утримувати в своїх руках одну із панівних висот, щоб прикрити відступ своїх частин. При форсуванні ріки був тяжко поранений командир взводу. І сержант Лютий прийняв командування взводом на себе. Він уміло організував переправу бійців на протилежний берег. Та найважче було попереду: необхідно було заволодіти висотою.

Користуючись нічною темрявою, взвод атакував противника. Незважаючи на значну перевагу в силах, фашисти почали відступати. Вони залишили на полі бою 18 зенітних гармат і багато іншої бойової техніки. Та ворог не бажав примиритися з втратою такої вигідної позиції. Вони раз-у-раз йшли в нові атаки, але успіху не мали.

Взвод поступово рідшав. У одній із наступних атак сержант Лютий був важко поранений. Пам'ятає, як гойднулась тоді перед ним земля і затьмарились весняна блакить неба...

Незабаром у Городище до матері Григорія прийшла звістка про те, що її син в бою з ворогом загинув смертю хоробрих, і що йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

...Довго сержант Лютий пролежав у той день непритомним на полі бою, аж поки не підібрали і не відправили його в госпіталь бійці наступаючих частин. Півроку пробув Григорій Михайлович на лікуванні, і лише восени 1945-го повернувся у рідне містечко. Два роки згодом герой отримав заслужену ним нагороду.

* * *

Чимало часу минуло відтоді. Нині комуніст Г. М. Лютий— голова правління Смілянської райспоживспілки, шанована в районі людина. Він неодноразово обирався членом райкому партії, депутатом районної Ради депутатів трудящих.

До сторіччя з дня народження В. І. Леніна груди героя прикрасила ще одна урядова нагорода — медаль «За доблесну працю». У 1971 році Г. М. Лютого було нагороджено орденом «Октябрьской Революции».

ЛЯЛЬКО

Григорій Григорович

*Народився 1908 року
в с. Старосіллі
Городищенського району*

Перше бойове хрещення Г. Г. Лялька відбулося поблизу сіл Рижанівки та Чиживки на Звенигородщині, де радянські війська стримували значні сили ворога, що намагався прорватися до свого угруповання, оточеного під Корсунь-Шевченківським. Уже тут молодий кулеметник зумів проявити надзвичайну сміливість і неабияку витримку. Успішно відбиваючи атаки фашистської піхоти на своєму фланзі, він устигав у критичну хвилину прийти на допомогу товаришам, спрямувати вогонь свого кулемета туди, де створювалася найбільша небезпека.

За місяць боїв 254-а стрілецька Черкаська дивізія, в якій служив Григорій Лялько, підійшла до Південного Бугу і одержала завдання закріпитися на його правому березі. На перешкоді нашим воїнам стали підрозділи ворожих військ, які при підтримці авіації безперервно переходили у контратаки.

Відбиваючи спроби противника відновити втрачені ним рубежі, кулеметник Лялько міняв вогневі позиції, невпинно просувався вперед, загнав у річку 50 гітлерівців і знищив їх. У цьому бою він ліквідував ворожу обслугу трьох кулеметів.

Як хороброго і кмітливого воїна командування підрозділу послало якось Григорія Лялька разом з групою товаришів у

розвідку. Повертаючись назад, група натрапила на засідку. Зав'язався нерівний бій, під час якого прямим попаданням снаряда було розбито кулемет Лялька. Тоді Григорій узяв гвинтівку убитого товариша і почав відстрілюватися, прикриваючи відхід розвідувальної групи. При здійсненні цієї операції Григорій Лялько знищив 20 солдатів і офіцерів противника.

Навесні 1944 року радянські війська, переслідуючи ворога, вступили на територію Румунії. 929-й стрілецький полк, в якому служив тоді Григорій Лялько, просувався вперед так стрімко, що розміщений в одному з монастирів штаб ворожої дивізії не встиг відступити і в повному складі потрапив до рук наших воїнів. Зважаючи на складність ситуації і на те, що монастир розташований у досить зручному місці, вороже командування вирішило повернути втрачені позиції. Для цього було кинуте проти наших підрозділів великі сили, які наступали на монастир з трьох боків.

Наші бійці зайняли кругову оборону і успішно відбивали атаки фашистів. Проте сили були явно нерівні, і скоро Григорій Лялько залишився один біля свого кулемета. Ось тут мужнього солдата виручила його богатырська сила. Він легко піднімав на дужі плечі станковий кулемет і перебігав туди, де створювалася найбільша небезпека.

Чотири рази піднімався ворог на штурм наших позицій, але всі атаки захлинались від влучного вогню кулемета.

Сотні трупів залишили фашисти на підступах до висоти, яку тримали бійці 929-го стрілецького полку, але так і не змогли зламати стійкості радянських воїнів. Зазнавши великих втрат, ворог відступив.

У цьому бою Г. Г. Лялько був поранений. Указ Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року про присвоєння йому звання Героя Радянського Союзу застав Григорія Григоровича в госпіталі.

* * *

Після лікування Г. Г. Лялько повернувся в свою частину, яка невдовзі направила героя вчитися на курси офіцерів. Проте тяжке поранення підірвало сили Григорія Григоровича, і він змушений був демобілізуватись з армії. Нині славний воїн проживає на рідній Черкащині.

ЛЬОНЧЕНКО
Микола Костянтинович
1912—1941

*Народився
в м. Корсунь-Шевченківсь-
кому*

Там, де над стрімкими кручами стоять посивілі верби, де прозорі хвилі мальовничої Росі б'ються в скелясті береги, пройшли дитячі та юнацькі роки майбутнього героя.

Активний по натурі, захоплюючись усім новим, Микола Льонченко закінчив семирічку, став членом Всесоюзної Ленінської Комуністичної Спілки Молоді.

І коли на чолі щойно організованої сільськогосподарської артілі «Червона Зірка» став його батько комуніст Костянтин Остапович, юнака часто бачили то на розорюванні куркульської ниви, то на суботниках, які організовувала комсомолія.

І ще в той час, за плугом, прокладаючи перші колгоспні борозни, він бачив себе за штурвалом літака. Згодом Микола Льонченко став курсантом авіаційного училища, яке закінчив з доброю атестацією по основному предмету — техніці пілотування; були особливо відзначені його кмітливості під час перебування в повітрі і вміння зразково проводити бомбометання.

Безприкладну мужність і хоробрість проявив комуніст Микола Льонченко з перших днів боїв з білофіннами.

Одного зимового ранку полк одержав завдання вилетіти на бомбардування ворожих укріплень. Бомбардувальники його

ланки, як і інші літаки полку, завдали відчутного удару по хваленій лінії оборони Манергейма. На другому заході, коли бомби кришили на шматки бетоновані укріплення білофіннів, у повітрі з'явилося десять літаків ворога. Льонченко по радіо наказав ланці:

— Дистанцію між літаками зменшити! Посилити спостереження за повітрям.

Винищувачі, які прикривали ланку Льонченка, відразу зав'язали бій з сімома ворожими винищувачами, що раптово виринули з-за хмар. Але троє з них все ж кинулись на бомбардувальників. Стрільці всіх трьох літаків відповіли дружним вогнем. Один «мессер», перекручуючись, пішов униз, залишаючи за собою густий шлейф чорного диму. Потім був збитий ще один. Виконавши бойове завдання, бомбардувальники без втрат повернулися на рідний аеродром.

Незабаром Микола Костянтинович був нагороджений орденом Червоного Прапора.

Першим в полку він застосував бомбометання з малих висот, майстерно здійснював нічні польоти. Одночасно з виконанням бойових завдань йому, як відмінному льотчику, доручалась дослідницька робота по сліпій посадці літаків, з якою він відмінно справлявся.

Указом від 7 квітня 1940 року Президія Верховної Ради Союзу РСР за зразкове виконання бойових завдань командування у боротьбі з фінською білогвардійщиною і виявлені при цьому відвагу і героїство присвоїла капітану Льонченку Миколі Костянтиновичу звання Героя Радянського Союзу.

Комуніст майор Льонченко проявив виняткову мужність і відвагу, захищаючи від фашистських круків столицю нашої Батьківщини — Москву. Славний син українського народу загинув смертю героя в грудні 1941 року.

* * *

Трудящі міста не забувають свого героя-земляка. Його іменем названо одну з нових вулиць. А постановою Ради Міністрів Української РСР від 7 лютого 1969 року Корсунь-Шевченківській середній загальноосвітній трудовій політехнічній школі № 1, в якій навчався безстрашний сокіл, присвоєно його ім'я.

ГОРОДИЩЕНСЬКИЙ ГАСТЕЛЛО

МАМАЙ
Микола Васильович
1914—1945

Народився в м. Городищі

Старшому лейтенанту Миколі Мамаю навіть не вірилось, що пощастить звільнити рідні місця. Знав, яка то примхлива фронтова доля. А коли начальник штабу поставив перед пілотами бойове завдання, серце забилося тривожно і радісно — полк мав прийняти участь у розгромі фашистського угруповання, оточеного під Корсунь-Шевченківським.

У ті дні літак Мамая птахом проносився над Городищем, де все було з дитинства знайоме Миколі: і заводські труби, і вокзальна площа, і рідна вулиця, де народився і виріс. Мабуть, саме через це такий біль у серці народжувала кожна руїна, кожне попелище. Ще не так давно ходив він по зелених затишних вулицях рідного містечка і мріяв про шахтарську професію. Уявляв, як водитиме під землею вугільні комбайни...

Багато живої сили і техніки ворога було знищено під Корсунь-Шевченківським відважним екіпажем бомбардувальника, в складі якого був штурман Мамай.

У попередніх боях уже не раз відмічався мужній воїн умінням наносити точні й дошкульні удари по противнику. У фронтовій обстановці повною мірою розкрились здібності молодого офіцера, його штурманський талант.

Однополчанам Миколи Васильовича надовго запам'ятались бої за Великі Луки. Фашисти одягли місто в бетон і залізо численних дотів, виширилися у небо сотні стволів гармат. Здавалось, що крізь суцільний вогонь зенітної артилерії не те що літак, а й птах не пролетить. А треба було будь-що прорватись, прокласти шлях піхоті. І офіцер Мамай попросився на виконання цього складного завдання. Вісім разів водив він свою групу бомбардувальників на місто. Після останнього польоту його літак нагадував решето, але завдання було виконано, бомби змели все.

Друзі від широкого серця поздоровляли Миколу з бойовим успіхом, а незабаром штурман Мамай прикріпив до гімнастерки перший орден Червоного Прапора.

Потім знову були бої і навчання, навчання і бої. Миколі Васильовичу, якого вважали найхоробрішим і найскромнішим у полку, доручили навчати молодих льотчиків. Особистим прикладом він довів, що для радянських пілотів немає неможливого.

...Йшов квітень 1944 року. Ворог відкочувався на захід. Через два мости на річці Прут у районі міста Унгени він спішно виводив з-під флангового удару свої піхотні й танкові дивізії, щоб зайняти оборону на протилежному березі ріки. Розгадавши задум ворога, наше командування поставило завдання розбомбити мости.

— Мости буде знищено, — запевнив командир ланки Микола Мамай, і три бомбардувальники піднялися в повітря. Непомітно підійшли до річки, зробили кілька прицільних заходів над мостами. Точний штурманський розрахунок, міцна воля, залізна витримка екіпажів досягли мети: від перших же бомб мости злетіли в повітря. На лівому березі річки залишились сотні ворожих танків, тисячі автомашин.

Другий бойовий орден Червоного Прапора засяяв на грудях відважного льотчика. Пізніше Микола Мамай був нагороджений орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня і кількома медалями. Слава про нього лунала по всій повітряній армії.

На німецькій землі Микола Васильович воював уже майором-штурманом полку. Наближався День Перемоги. Війська 1-го Українського фронту приступили до форсування ріки Нейсе. Бомбардувальники 6-го гвардійського полку могутніми ударами з повітря перешкоджали ворогові зайняти оборону на ділянці Котбус—Шпремберг. На землі і в небі точилися запеклі бої з приреченим фашизмом. В одному з них 16 квітня

1945 року ворожа зенітка підбила літак Миколи Мамає. І тоді майор повторив подвиг Гастелло, направивши палаючий літак у колону фашистських автомашин.

За цей подвиг гвардії майору Миколі Васильовичу Мамає було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Трудящі Городища свято шанують пам'ять про відважного сокола. Одну з вулиць над річкою Вільшанкою, яку так любив Микола Васильович, вони назвали його ім'ям. Живуть на ній нині колгоспники, робітники, студенти сільськогосподарського технікуму і з почуттям глибокої вдячності й шани згадують славного земляка, який віддав життя в ім'я їх світлого сьогодення, в ім'я миру і щастя на землі.

ЛІТАВ У НЕБІ СОКІЛ

МАРТИНЕНКО
Іван Назарович
1915—1944

*Народився в с. Березняках
Смілянського району*

...Це був 194-й бойовий виліт майора І. Н. Мартиненка. Власне, він міг і не летіти. Для заступника командира полку вистачало справ і на землі. Та Іван Назарович був іншої вдачі. Він усім єством рвався у бій. Операція по знищенню гітлерівського угруповання в Курляндському котлі розгорталася. Тільки вчора він особисто розвідав позиції ворожої артилерії і оборонних укріплень. Завдання виконав відмінно. Чи міг же тепер він сидіти склавши руки? Хто краще за нього скоректує вогонь наших батарей?

Ніхто не міг і подумати, що цей виліт буде для нього останнім. Ім'я безстрашного льотчика жахало ворогів, воно жило в легендах. Радянські бійці і друзі пілота вимовляли його з любов'ю і повагою, фашисти — з ненавистю і страхом.

Він теж не думав про смерть. Вів свого коректувальника спокійно і, як завжди, впевнено. Ось і ворожі позиції. Так, це вони: він добре їх знає: тільки вчора розвідав усе до найменшої дрібниці. Координати назвав точно. Перший же залп наших батарей влучив у ціль. Вогненний шквал колихав під ногами ворогів землю. У таборі гітлерівців паніка, горіли склади з боеприпасами і паливом, злітали у повітря машини і гармати.

А льотчик майор Мартиненко продовжував коректувати вогонь, уміло маневруючи між розривами зенітних снарядів.

«Мессершмітти» з'явилися несподівано. Вони підкрались під прикриттям хмар — один зверху, другий знизу. Почався нерівний повітряний бій. Майор Мартиненко розгадав їх намір і кинув машину в глибоке піке. Та вороги виявилися досвідченими льотчиками. Тоді Іван Назарович вирішив не оборонятись, а йти в атаку. Він зробив різкий крен на ліве крило і в ту ж секунду поставив літак «свічкою». Верхній гітлерівець не сподівався такого. Коротка і точна кулеметна черга перетнула череву фашистського винищувача. Але інший «мессершмітт» устиг прожити кулями кабіну Мартиненка. Це був останній бій відважного радянського сокола.

...У селі Березняках Смілянського району є вулиця І. Н. Мартиненка. Тут він народився. Сім'я жила в нестатках. Нужда відступила лише після організації колгоспу. Літні люди ще й зараз пам'ятають Ваню, який зростав у них на очах. Після закінчення сільської школи подався до льотного училища.

Війна для нього почалася на світанку 22 червня 1941 року. Частина, в якій проходив службу лейтенант І. Мартиненко, розташовувалась у Києві. Для бойового льотчика почалися гарячі дні. По три-чотири вильоти на добу робив його екіпаж. Бомбили і штурмували фашистських голворізів, колони танків і автомашин, громили ворожі переправи. У Івана Назаровича зростала ненависть до загарбників. Для їх розгрому він віддавав усі свої сили. Скільки днів і ночей провів у той небачено тяжкий і грізний період війни!

Бої, бої... Вдень і вночі. Тільки в листопаді 1941 року під Ростовом старший лейтенант Мартиненко зробив близько 50 бойових вильотів. Знищував живу силу і техніку ворожого угруповання, провадив розвідку і фотографування ворожих позицій, бомбив ешелони і залізничні колії. Лише за один день біля містечка Бондарного відважний пілот знищив 12 автомашин, 10 підвід з вантажем, склад боеприпасів, дві вогневі точки і майже сотню гітлерівських солдатів і офіцерів.

На початку червня 1942 року І. Н. Мартиненко одержав бойове завдання: знайти ворожий аеродром в районі Белгорода. Розвідка виявилась вдалою: шукав один, а знайшов аж два. На одному з них було 85 бомбардувальників і 10 транспортних літаків, на другому — 45 винищувачів. Наступного ранку Іван Назарович повів на виявлені цілі полк бомбардувальників. Дві ескадрильї вийшли з тилу на один аеродром, третя — на інший.

Фашисти не чекали нападу, але швидко опам'ятались. Шалений вогонь зеніток перетнув шлях нашим літакам. Та радянські соколи сміливо пішли в атаку. Через кілька хвилин на землі запалали 52 фашистські машини. Було знищено кілька ворожих зеніток. Полк повернувся на свій аеродром без втрат. За цю блискучу операцію льотчик Мартиненко був нагороджений другим орденом Червоного Прапора.

І знову пішли фронтові будні, заповнені важкими боями. 3 серпня 1942 року пілот громив ворога на Сталінградському фронті. Понад тридцять боїв провів у сталінградському небі хоробрий льотчик разом з екіпажем. Чотири ворожих винищувачі збив над славним містом радянський сокіл, вісім разів приводив підбитий літак на свій аеродром, рятуючи життя членам екіпажу. За успішне виконання бойових завдань по обороні Сталінграда Радянський уряд нагородив І. Н. Мартиненка третім орденом Червоного Прапора. А всього він мав їх чотири.

Чимало славних справ здійснили соколи Івана Назаровича під Курськом, Орлом та Брянськом. Потім бої в Прибалтиці, розгром курляндського угруповання. Відважний сокіл загинув у небі біля латвійського міста Ауце.

24 березня 1945 року Президія Верховної Ради СРСР по-смертно присвоїла Івану Назаровичу Мартиненку звання Героя Радянського Союзу.

* * *

...У селі Березняках встановлено меморіальну дошку в пам'ять про героя. Один з піонерських загонів сільської середньої школи носить його ім'я. Свято бережуть і шанують колгоспники пам'ять односельчанина-героя. Партійна організація і правління місцевого колгоспу імені ХХІ з'їзду КПРС у 1967 році, на честь 50-річчя Жовтня, заснували для переможців соціалістичного змагання три премії і дипломи імені І. Н. Мартиненка. Живе герой серед своїх земляків і житиме вічно.

ЛЬОТЧИК-ВИПРОБУВАЧ

МАСИЧ
Віктор Григорович
1916—1947

*Народився в с. Матусеві
Шполянського району*

Віктору Григоровичу Масичу було тільки 23 роки, коли він написав заяву: «Хочу йти у бій комуністом». Це сталося на початку війни з білофінами. 1 грудня 1939 року в складі ланки винищувачів комуніст Масич вилетів у свій перший бій. Штурмував у Виборзі військовий поїзд противника.

Наступного разу командир полку проводжав ланку Масича в розвідку. Він був кращий розвідник частини. І на цей раз Віктор, як завжди, блискуче виконав завдання. В цьому польоті ланка хоробрих пілотів знищила чотири ворожі літаки.

Віктор, здавалось, не знав втоми. Йому часом доводилось вилітати по 4—5 разів на день. Він запалював товаришів особистим прикладом, захоплював бойових побратимів своєю відвагою.

В одному із бойових вильотів у розвідку ланка винищувачів, керована Масичем, знищила два літаки на ворожому аеродромі, але й сама потрапила в скрутне становище.

Противник за всяку ціну прагнув знищити хоробру трійку радянських соколів. Від літаків ворога небо стало схожим на суцільний бджолиний рій. Прямо на Віктора мчав тупорилий «бульдог». «Тільки б з хвоста не підбрались»,— блискавкою

пронеслась думка. Першим відкрив вогонь «бульдог». На фюзеляжі з'явилися пробойни. Масич скерував машину назустріч ворогові, і той не витримав, звернув убік. Масич бачив, як почав диміти мотор його винищувача. Ворог навідав з усіх боків. Масич робив віраж за віражем, вивів свою машину з-під удару, взяв на приціл «бульдога» і прошив його влучною чергою. Ворожа машина упала. Та Віктора знову атакували з двох боків. А мотор димів ще дужче. Друзів не видно. Ім, мабуть, теж нелегко. Попереду з'являється «фоккер». Червона траса куль йшла по крилу прямо на Віктора. Але в цю мить він звалив літак набік, потім вивів його з піке і скерував до лінії фронту. Машина ледве не ковзала по верхів'ях дерев. Вороги заходили з хвоста, набирали висоту і шуліками кидалися на нього. Навколо траси ворожих куль. А в Масича кінчилися патрони. Знахабнілі переслідувачі підійшли зовсім близько. Віктор бойовим розворотом кинув свій літак прямо на ворога, і той полохливо відійшов.

Вдалині вже видно лінію фронту. Літак з ходу пішов на посадку і важко ліг на лід. Назустріч бігли товариші.

— Молодець, Вітю! — командир полку Зеленцов міцно обійняв Масича. — Добрався таки.

За мужність і героїзм, виявлені в боротьбі з фінською білогвардійщиною, Указом Президії Верховної Ради СРСР Віктору Григоровичу Масичу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Велику Вітчизняну війну старший лейтенант Масич розпочав заступником командира ескадрильї, однак воювати йому довелося недовго. Командування послало відважного пілота вчитися у Військову академію, після закінчення якої він став пілотом-випробовувачем бойових літаків.

Чимало бойових машин освоїв і випробував досвідчений льотчик. Батьківщина високо оцінила заслуги В. Г. Масича, нагородивши його бойовими орденами. На своєму бойовому посту при виконанні службових обов'язків, даючи путівку в життя новій машині, вірний син Батьківщини В. Г. Масич загинув. Це сталося 19 серпня 1947 року.

ВИТЯЗЬ У БРОНІ

МЕДВІДЬ
Іван Федосійович
1918—1945

Народився в м. Городищі

Війну Іван Федосійович зустрів офіцером-танкістом. Ледь закінчивши танкове училище, відразу потрапив у вир боїв. Сталінградський, Воронежський, 3-й Український фронти — це сторінки його командирської біографії. Відважний офіцер був кілька разів поранений, але знову повертався на передову. Заслуги І. Ф. Медведя перед Батьківщиною були відзначені у 1943 році орденом Червоної Зірки, а в 1944 — орденом Червоного Прапора.

У січні 1945 року танковий батальйон капітана Медведя дійшов до Одера. Командування фронту поставило перед військами завдання з ходу форсувати ріку. Гітлерівські танкові дивізії «Герман Герінг» та «Бранденбург» намагалися будь-що відрізати радянських танкістів від переправи. Та лють приреченого ворога була безсилою перед справедливим гнівом наших воїнів.

Танкісти під командуванням І. Ф. Медведя вступили у бій після 600-кілометрового маршу. Вони першими ввійшли в міста Піотркув та Равич, і міцно утримували у своїх руках ці важливі населені пункти аж до підходу наших передових армійських частин.

Слава про героїзм і відвагу капітана Медведя поширювалась далеко за межами з'єднання. В роки війни молодий танковий офіцер виявив справжній військовий талант командира й організатора. Лише на марші і в боях при форсуванні Одера з 12 по 31 січня батальйон знищив 16 ворожих танків, 8 самохідних установок, 80 автомашин, 30 гармат, 1150 гітлерівських солдатів і офіцерів, захопив 8 танків, 440 автомашин, 1000 возів з вантажами і 2 ешелони з боеприпасами. В запеклому бою на Одері танковий батальйон Медведя майже без втрат знищив багато живої сили і техніки противника.

Радянські війська наближались до Берліна. День Перемоги був уже близько. Та не дожив Іван Федосійович до того світлого дня. У березні 1945 року він був смертельно поранений, але навіть стікаючи кров'ю, продовжував керувати боем. Далеко від Батьківщини, біля невеличкого німецького містечка Бріг відважного капітана поховали його бойові товариші. Віддаючи улюбленому командирі останню військову шану, вони поклялися відплатити ворогові за смерть І. Ф. Медведя, за смерть і страждання мільйонів радянських людей.

Батьківщина високо оцінила подвиг відважного воїна. 10 квітня 1945 року Указом Президії Верховної Ради СРСР Івану Федосійовичу Медведю за відмінне виконання наказів командування, безприкладну хоробрість і винятковий героїзм було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Бойові подвиги героя не забуті. У Городищенській восьмирічній школі № 5, де вчився І. Ф. Медвідь, його ім'я занесено в книгу почесних піонерів, тут створено куточок, присвячений бойовим подвигам відважного земляка. Ім'я героя з честю носить один з кращих піонерських загонів школи.

БОЙОВИЙ РАХУНОК ГЕРОЯ

МИГАЛЬ
Андрій Іванович
1910—1963

*Народився в с. Васютинцях
Чорнобаївського району*

Тисячі кілометрів фронтових доріг сходив солдатськими чобітьми Андрій Іванович за роки війни, але більш за все запам'ятався йому невеличкий кількасотметровий відрізок цих доріг, що вів на гребінь висоти, яка знаходилася південніше станиці Неберджаєвської Краснодарського краю.

23 липня 1943 року, напередодні вирішального наступу, старший лейтенант Мигаль з командирами взводів довго вивчав передній край оборони противника, засікав його вогневі точки.

Висота, яка оширилась десятками дзотів, з'єднаних між собою траншеями, кулеметними гніздами, окопами, утримувалась двома батальйонами гітлерівців. На підступах рясніли мінні поля, виднілись дротяні загорожі. Час від часу круті схили висоти рясніли розривами снарядів нашої артилерії, пролизувались кулеметним вогнем. Ворог огризався, виявляючи розташування своїх вогневих засобів.

Увечері, ледь почало сутеніти, Андрій Іванович віддав останні розпорядження перед боєм. На світанку почався наступ.

Рота старшого лейтенанта Мигала в складі батальйону першою під вогнем противника проклала собі шлях до висоти.

Несподівано ожив напівзруйнований ворожий бліндаж. Не роздумуючи ні хвилини, командир роти ввірвався туди з гранатою в руці. Чотири гітлерівці склали зброю.

Андрій Іванович розумів: як би не було важко — бойове завдання треба виконати. Бій тривав майже годину. Висоту було захоплено. Але попереду була ще одна, визначена на картах відміткою 532,1. Незважаючи на те, що в попередніх боях підрозділи полку зазнали великих втрат, командування вирішило продовжувати наступ. На другий день старший лейтенант Мигаль повів рештки роти на штурм висоти.

Дванадцять радянських бійців бились мужньо, не знаючи ні страху, ні втоми. Поруч наступали поріділі роти полку. Сім контратак відбила рота А. І. Мигалья, невпинно, крок за кроком просуваючись уперед, до своєї мети.

У цих боях відважні сміливці на чолі з старшим лейтенантом Мигалем взяли у полон 35 гітлерівських солдатів і офіцерів, захопили 19 кулеметів і 2 гармати. Близько 50 загарбників знищив Андрій Іванович особисто.

За успішне виконання наказів командування, за мужність і відвагу, виявлену в боях з фашистами, старшому лейтенантові Андрію Івановичу Мигалю Указом Президії Верховної Ради СРСР від 25 жовтня 1943 року було присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

* * *

...Йшов на війну Андрій Іванович рядовим, а повернувся офіцером, героєм. Односельчани зустріли його з великими почестями — шлях від самого Ірклієва вистелено було квітами і сосновим гіллям. Хлібом-сіллю вітали його в рідному селі.

За волею і бажанням односельчан став Андрій Іванович головою колгоспу і до останніх днів свого життя був його чесним і сумлінним керівником.

МІЛЬНЕР
Рафаїл Ісайович

*Народився 1910 року
в м. Монастирищі*

32-й гвардійський стрілецький полк, в якому майже всю війну прослужив Рафаїл Ісайович Мільнер, пройшов з боями від Москви аж до Берліна. Любили і поважали бійці Рафаїла Ісайовича, і називали його не інакше, як «наш комісар». Він був душею полку. В будь-якій навіть найскладнішій бойовій обстановці — завжди спокійний, бадьорий, урівноважений. У його землянці можна було побачити свіжий військовий журнал, новинку художньої літератури. Рафаїл Ісайович і сам писав: то статті про бойовий досвід гвардійців, то нариси про героїв полку.

Але головним для нього була безпосередня, жива робота з людьми. Здавалось, він ніколи не залишався наодинці. Був для бійців наставником і командиром, товаришем і батьком. І, мабуть, найчастіше батьком. Дбайливим, суворим і вимогливим.

На початку жовтня 1943 року полк підійшов до Дніпра. Готуючись до форсування ріки, гвардійці відремонтували покинуті на березі човни, побудували плоту, розшукали канати, дріт. Ріка на ділянці фронту полку протікала двома рукавами, які утворювали невеликі острови. На них, як і на правому

березі, були ворожі укріплення. Щоб успішно зламати опір ворога і оволодіти островами, треба було продумати все до найменших дрібниць. У цьому полягало найперше і найважче завдання. Залишеним серед ріки гітлерівським частинам відступати не було куди. Тому й чинили вони нашим військам відчайдушний опір.

З настанням вечора почався штурм правого берега Дніпра. Ніщо не могло зупинити героїв. Човни, плоти, порожні бочки— все було використано для переправи. Багато хто долав ріку вплав. Вода кипіла. Могутнє «ура», переборюючи гуркіт бою, неслося над рікою. Бійці атакували ворога з ходу, билися з ним прикладами, кололи багнетами, гранатами та автоматним вогнем пробивали собі шлях уперед.

Р. І. Мільнер брав безпосередню участь в організації переправи. Давав необхідні вказівки і поради офіцерському складу, гарячим, від серця, словом підбадьорював бійців.

Під час боїв по розширенню плацдарму 6 жовтня 1943 року Рафаїл Ісайович весь час перебував у бойових порядках полку, неодноразово піднімав бійців у атаку. Після того, як був поранений командир полку, Мільнер прийняв командування на себе і забезпечив успішне виконання поставленого завдання.

За відмінке проведення операції по форсуванню Дніпра, особисту хоробрість і мужність Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15 січня 1944 року Рафаїлу Ісайовичу Мільнеру було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Після форсування Дніпра Рафаїл Ісайович брав участь у боях за звільнення міст Калинковичі, Мозир, Пінськ, Брест, воював на території гітлерівської Німеччини. В жовтні 1944 року він був призначений командиром 37-го гвардійського стрілецького полку. Закінчив війну Рафаїл Ісайович на німецькій річці Ельбі.

* * *

Демобілізувавшись з армії в 1960 році, Рафаїл Ісайович уже десять років працює старшим викладачем історії КПРС у Харківському інституті громадського харчування. Він член правління обласної організації товариства «Знання», вмілий вихователь і друг молоді, палкий пропагандист бойових традицій радянської гвардії.

СОЛДАТСЬКИМИ ШЛЯХАМИ

МІРОШНИЧЕНКО
Сергій Єлисейович
1912—1957

*Народився в с. Копійчаній
Кам'янського району*

Чорною грозовою хмарею, вогненною всепустошуючою лавиною котилася на схід війна. Перетворювалися в попіл міста і села, шматувалась смертоносним металом рідна земля, лилась невинна кров...

А він нічого не міг вдіяти, аби якось запобігти цьому лихові: у військкоматі сказали, що за станом здоров'я до служби в армії непридатний.

Не міг заспокоїтись. Чи можна сидіти без діла, коли там, на фронті, у смертельному двобої з ворогом вирішується доля Батьківщини! Знав — і в тилу справжні патріоти знаходять для себе справу. Ходять чутки, що в навколишніх лісах діють загони народних месників. Але як їх знайти? Де?

У лютому 1942 року Сергію Єлисейовичу Мірошніченку вдалося зв'язатися з підпільною організацією, яка діяла на залізничному вузлі імені Т. Г. Шевченка. Одержавши завдання, пішов на «біржу праці» просити роботу. Став лісорубом. З дружиною та сином оселився на околиці Сміли. Там під Юровою горою біля Ірдинського болота стояла старезна напіврозвалена хата. Вона й стала притулком для його сім'ї. Заготовляв дрова, ставив ятері, уважно придивлявся і прислухо-

увався довкола — збирав потрібні дані й передавав їх у партизанський загін імені Пожарського. Частенько Сергію Єлисейовичу доводилося переховувати і супроводжати до партизан потрібних людей, постачати у загін продовольство, вести розвідку.

Наприкінці 1943 року радянські війська підійшли до Дніпра і в багатьох місцях форсували ріку. Готувався дальший розвиток наступу на ворога. Для активізації дій партизанських загонів, на які покладалася далеко не остання роль у майбутніх операціях, у німецький тил доставлялися групи десантників, боеприпаси. Нелегко доводилось парашутистам, які приземлялися на Ірдинському болоті. Не знаючи місцевості, легко було потрапити до рук ворога або в трясовину. На допомогу десантникам прийшов Сергій Єлисейович, який ночами бродив у заростях, показуючи радянським парашутистам шлях до партизанів.

Не менш важливим було завдання забезпечувати прибулих продовольством.

Запідозрівши Мірошніченка у зв'язках з партизанами, поліцаї схопили його. В жандармерії люто били, загрожували розстрілом, але Сергій Єлисейович уперто заперечував всі доводи фашистів. Біди почастило уникнути завдяки одному з підпільників, який «служив» у поліції. «Рибалити», звичайно, більше не довелося. Пішов у загін.

У кінці 1943 року партизани загону імені Пожарського з'єдналися з наступаючими частинами Червоної Армії. Став солдатом і С. Є. Мірошніченко.

У лютому 1944 року частина, в складі якої він воював, разом з іншими брала участь у замиканні кільця навколо оточених ворожих дивізій в районі Корсунь-Шевченківського. Вже тут, під старовинним українським містом полковий розвідник Сергій Мірошніченко продемонстрував неабияку витримку і відвагу, вміння орієнтуватися у найскладнішій обстановці. Цих якостей він набув ще в партизанському загоні, пройшовши там велику школу боротьби.

Від Корсуня шлях Мірошніченка проліг далі на захід. В одному із боїв контужений вибухом, він потрапив у полон. Сім днів кували фашисти радянського розвідника, домагаючись від нього відомостей про бойовий склад наших частин, які діяли на цьому напрямку. Сергію загрожував розстріл. Та в ніч перед стратою, знищивши вартового, мужній розвідник утік з полону і приніс командуванню полку важливі дані.

...Потім були бої за Дністром. Радянські воїни готувалися до нового наступу. Потрібні були додаткові дані про розташування противника, силу його вогню. За завданням командування Сергій Мірошніченко в сутінках пробрався в тил ворога і запам'ятав кожен дзот, бліндаж, кожную замасковану гармату. Вже можна було повертатися до своїх. Спустився у вибалок, в кінці якого починався гайок. Звідти до своїх — рукою подати. Та що це? Неподалік помітив близько сорока гітлерівців. Сергій блискавично прийняв рішення: маскуючись, майже впритул наблизився до ворогів і відкрив прицільний вогонь. Ті аж ніяк не чекали удару з тилу. Мов сполохані кури, кинулись врзнібіч, залишаючи вбитих і поранених. 15 гітлерівських солдатів і офіцерів знищив у цій сутичці відважний розвідник.

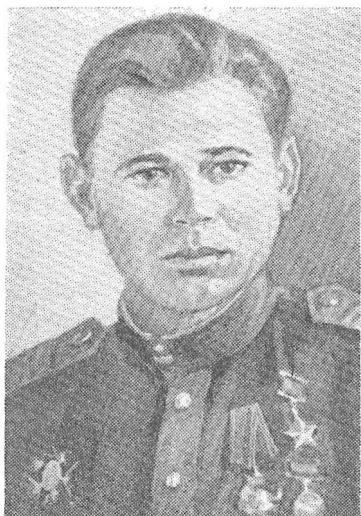
Перед форсуванням ріки Прут командування доручило Сергію Єлисейовичу переправитися на правий берег і, заглибившись у розташування противника, дістати необхідні дані про його бойові позиції. Розвідник швидко зібрав потрібні відомості, та коли повертався, його помітили і відкрили вогонь. Стрімголов кинувшись у холодну воду, Сергій плив, напружуючи всі сили. Про небезпеку не думав. Тільки б дістатися до своїх, донести зібрані дані. Та ось ворожа куля впилася в тіло і на якусь мить затьмарила свідомість. «Ні, ні, тільки не зараз»,— подумав він. Втрачаючи останні сили, вибрався з води, відповз у зарості. Від втоми й пекельного болю тіло було немов чуже. Повз уперед, міцно зціпивши зуби. Непритомного, його підібрали свої солдати.

2 квітня 1944 року С. Є. Мірошніченко знову був важко поранений. Вісім місяців лікувався у госпіталі, а потім демобілізувався за станом здоров'я. Повернувся в Смілу до дружини й сина.

А незадовго до Дня Перемоги з Москви надійшла радісна звістка: за героїчні дії в тилу ворога, за виняткову мужність і відвагу в боях Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 березня 1945 року Сергію Єлисейовичу Мірошніченку присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Після війни, коли відступала тяжка недуга, Сергій Єлисейович гаряче брався до роботи. Та фронтові рани знову й знову нагадували про себе. А в 1957 році С. Є. Мірошніченка не стало.

ІМЕНЕМ ГЕРОЯ

НЕБЕЛИЦЯ
Василь Іванович
1910—1945

*Народився в с. Яснозір'ї
Черкаського району*

Жовтнева революція відкрила нову епоху в житті знедолених трудівників, які споконвіку прагнули до світла й знання. Малий Васильок тоді вперше переступив поріг сільської школи. Вчився добре, та через хворобу батька не міг продовжувати навчання. З 15-річного віку почав працювати, але думку про навчання не залишив. Довгими зимовими вечорами багато читав, розповідав про прочитане батькові і братам.

Після служби в рядах Червоної Армії Василь Іванович Небелиця повернувся у рідне село, працював у сільській чоботарні. Славився шевською майстерністю і вправністю.

Батьком трьох дітей пішов він у 1939 році на війну з білофінами. Службу ніс чесно, сумлінно, як і личить синові трудового народу. Згодом, після демобілізації, Василь Іванович знову повернувся у Яснозір'я до своєї сім'ї.

Та недовгою була радість зустрічі з дітьми й дружиною. Мирну працю радянських людей перервала війна з німецько-фашистськими загарбниками. Василь Іванович Небелиця з честю проніс крізь воєнні роки високе звання радянського воїна. Був сапером, розвідником. Славився відвагою і мужністю.

У районі Триріччя на Белгородському напрямку Василь Іванович, уже до того учасник багатьох бойових операцій, виявив 80 ворожих мін і знешкодив їх. Згодом, разом із трьома бойовими побратимами, розмінував ще 700 мін. При виконанні цього відповідального завдання В. І. Небелиця був поранений. Але лікуватися не було часу: радянські війська стрімко форсували Дніпро. Виконуючи наказ командування, під щільним артилерійським вогнем Небелиця одним з перших у своїй частині переправився через Дніпро, розвідав і показав зручні місця для переправи танків на правий берег ріки. Він особисто знищив 8 німецьких солдатів.

За виявлені мужність і хоробрість під час форсування Дніпра Василь Іванович Небелиця був удостоєний високого звання Героя Радянського Союзу.

Ще гриміли важкі бої на заході, коли сержант Василь Небелиця за наданою командуванням відпусткою приїхав у рідне село. Зустріли його тут як найдорожчого гостя. Вечорами збирались сусіди, знайомі, просили героя розповісти про фронтові будні, про бої за Дніпро.

Непомітно пройшла коротка відпустка. Треба було збиратись у дорогу. Сумна і невесела була Варвара Андріївна, знов проводжаючи чоловіка на фронт. Ніби знала, що бачила його востаннє.

Ще цілий рік йшли з фронту його солдатські «трикутники». Просив у листах голову колгоспу Івана Семеновича Суханка потурбуватись про сім'ю, розпитував дружину, як діти вчать. Останній лист від Василя Івановича був із госпіталю. Бідкався, що не встигне вилікуватись до того, як почнеться наступ на Берлін. Цей лист не зберігся, але назавжди відклався в пам'яті Варвари Андріївни. Читала ж його й перечитувала вже після похоронної.

Помер Василь Іванович Небелиця від ран 1 лютого 1945 року і похований у колишньому місті Лінкенау (Східна Пруссія), нині Калінінградської області.

* * *

Жителі Яснозір'я свято шанують пам'ять про свого славного земляка. Його іменем названо одну з найкращих вулиць села.

У РОЗВІДЦІ

НЕЗДОЛІЙ
Кузьма Павлович

*Народився 1923 року
в с. Кумейках
Черкаського району*

Кінчався серпень 1944 року. Третю добу низько над землею клубочились хмари. Третю добу не вщухала злива. На розбитих, роз'їджених дорогах лип до чобіт глинозем.

На світанку комсорг 2-го батальйону 294-го стрілецького полку 184-ї стрілецької Духовщинської Червонопрапорної дивізії гвардії лейтенант Нездолій одержав наказ командування розпочати підготовку до нічної розвідувальної операції під назвою «Німан». Завдання було складним. Від його виконання залежав розгром великого гітлерівського угруповання на західному березі Німану. На роздуми залишалось мало часу, а робота розвідників, як відомо, не дозволяє ані найменшого прорахунку. До вечора слід було обміркувати все до дрібниць.

Крізь густий туман лейтенанту Нездолію вдалось розгледіти невелику частину лівого берега Німану, вкритого рідким чагарником. Протилежний берег здавався тихим, спокійним, лише, ламаючись з тріском, по розбурханій зливою річці пливло гілля. В ці хвилини Німан нагадував Кузьмі річку Вілею, яку довслось форсувати, звільняючи місто Вільнюс. І тоді, у світанковій імлі берег Вілеї здавався спокійним, мирним. Та як тільки бійці після нашого артилерійського обстрілу кинулись у річку, берег

раптово ожив, зустрів їх смертельним вогнем. На якусь мить солдати розгубилися.

— Гвардійці, за Батьківщину! Вперед! — пам'ятає вигукнув тоді він і кинувся назустріч огненній зливі ворога. На все життя запам'яталось, як кулеметні черги буравили заплаву ріки, а на горизонті палав Вільнюс. Вчасно помітив він, як фашисти вискочили з траншей і перейшли в контратаку, намагаючись потопити відважних воїнів, що через Вілею вплав наближались до берега. Долю гвардійців вирішували секунди. Нездолій блискавично розмахнувся, і граната полетіла в фашистів. Його підтримали вогнем кулеметники. Берег заgrimів дужим, стоголосим «ура».

Потім важке поранення...

Спогади лейтенанта перервав голос командира роти старшого лейтенанта Філософова:

— Над чим голову ламаєш, друже?

— Думаю, кого з хлопців послати на завдання. Треба підібрати найдосвідченіших і найхоробріших...

Разом з командиром роти склали список бійців, які підуть у нічну розвідку. А за годину десять відважних комсомольців сиділи у невеличкій землянці, що служила місцем короткочасного перепочинку. За півсотні кроків від передової ця землянка вважалася глибоким тилом. Свого комсорга, лейтенанта Нездолія, бійці зустріли радісно.

— Що нового? — запитав латиш Вацекліс. — Може, знову на нічне побачення до фріців підемо?

Нездолій посміхнувся, згадавши, як під Вітебськом разом з Вацеклісом і Горедубом вони пробралися в тил противника і взяли в полон 17 гітлерівців.

— Є важлива справа, товариші. Треба переправитись на той берег, — сказав лейтенант.

— Найкраще було б плотом, — порадив Горедуб. — От тільки переодягтися не завадило б...

— Хіба мало у нас гітлерівських трофеїв? Хоч у генерала переодягайся, — усміхнувся Подолянчук.

— А я мову німецьку знаю непогано, — додав Вацекліс. — Гадаю, в пригоді стане.

Увечері Кузьма Нездолій пішов на командний пункт, щоб доповісти про задуманий план. А десять дужих хлопців взялися за спорудження плоту. Старшина Зирянов забезпечив групу необхідним одягом.

Опівночі розвідники без єдиного пострілу переправились на ворожий берег. Нечутно обігнули невеличкий пагорбок, укритий

молодим сосняком, зупинились перед густою сіткою колючого дроту. Швидко прорізали хід і поповзли до будиночка, що бовванів на узвишші. А коли вже здавалося, що небезпека позаду, над головами розвідників блиснув ліхтар, і різкий голос прорізав нічну тишу:

— Хенде хох!

На якусь мить усі завмерли.

— Остолопе! З яких пір перестав своїх розпізнавати? — сердито вилаявся німецькою мовою Вацекліс.— Краще допоможи вилізти з цієї пастки. Не бачиш, «язика» тягнемо. Веди до командира.

Підштовхуючи закутаного в плащ Горедуба, розвідники поспішали за «провідником».

Вузьким коридором, що чорнів між навислими кронами дерев, бійці вийшли до бункеру, спритно, без шуму зв'язали «провідника» та вартових і зайшли до приміщення. За столом у глибокому кріслі куняв черговий офіцер. Він навіть не обернувся до прибулих.

— Це ви, ефрейтор Шварц? — промимрив крізь сон.

— Ні, це оберлейтенант Шульц, з розвідки,— відповів Вацекліс і, навівши на чергового автомат, запитав, де гауптман.

— Там...— сполотнілий офіцер кивнув на двері.

Вацекліс залишився біля чергового, а Нездолій і Горедуб зайшли до кімнати гауптмана. Той спокійно спав у ліжку, а поруч на маленькому столику лежали пістолет і планшет.

Нездолій відправив полонених і документи командуванню, а сам з групою бійців залишився в бункері. На світанку після артилерійської підготовки полк розпочав переправу.

Коли вогонь радянської артилерії почав віддалятися у тил ворога, розвідники вийшли з бункера і помітили, як декілька фашистів намагаються встановити гармату. Через мить її ствол був направлений проти гітлерівців, які наступали з флангу.

А берегом уже бігли бійці роти старшого лейтенанта Філософа.

За героїзм, виявлений при виконанні важливого завдання по захопленню плацдарму на західному березі Німану, лейтенанту Нездолію Кузьмі Павловичу Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 березня 1945 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Нині полковник К. П. Нездолій продовжує службу в лавах Радянської Армії. Очолюючи політвідділ Полтавського обласного військового комітету, він передає свій бойовий досвід будучим воїнам.

ЗАВЖДИ ПОПЕРЕДУ

ОРЕЛ
Іван Якович
1914—1944

*Народився в с. Кліщенцях
Чорнобаївського району*

Кінець червня 1944 року... Прорвавши німецьку оборону між ріками Прип'яттю і Дніпром, війська 1-го Білоруського фронту розгорнули свої бойові дії на Бобруйському напрямку.

З району Рогачов—Жлобин разом з іншими арміями фронту перейшла в наступ і 48-а під командуванням генерала П. Л. Романенка. Долаючи відчайдушний опір ворога, бійці 40-го стрілецького Амурського полку 102-ї стрілецької дивізії на відкритій болотистій місцевості просуvalися вперед.

Батарея 76-міліметрових гармат під командуванням капітана Івана Яковича Орла форсувала ріку Друть. Переборюючи природні перешкоди, артилерійський, мінометний і кулеметний вогонь гітлерівців, відважні артилеристи супроводжували свою піхоту вогнем і колесами. За перший день бою батарея знищила одну німецьку гармату, 25 кулеметних точок, розсіяла і частково знищила до роти ворожих солдат і офіцерів.

Наступного дня німецьке командування ввело в бій значні сили, щоб ліквідувати прорив своєї оборони. Артилеристи капітана Орла відкрили вогонь по фашистах прямою наводкою. В обхід наших бойових порядків ворог кинув танки. Батарея гвардійців висунулася вперед і відкрила вогонь у фланг гітле-

рівським танкам. Запалали дві ворожі машини. Інші зупинилися.

Фашисти засікли батарею. Розпочалася дуель.

— Тримайтесь, товариші, ні кроку назад! — вигукнув Іван Якович. Помітивши, що осколком міни тяжко поранило навідника однієї з гармат, він став на його місце. Кілька пострілів — і підбито ще один танк. А ворог скаженів, прагнучи знищити батарею. В небі з'явилася ціла ескадрилья ворожих літаків. Загула земля. Але твердо стояли на своїх місцях артилеристи. Вогонь їх був влучним. Навколо диміли підбиті танки, лежали трупи гітлерівців. Батарея виконала своє завдання. Нерви у загарбників не витримали, і вони повернули назад.

Переслідуючи відступаючого ворога, полк підійшов до села Поболове, біля якого фашисти зайняли вигідний рубіж і відкрили кулеметно-мінометний вогонь.

У батареї на кожну гармату залишилося лише по 3—5 снарядів. І тоді капітан Орел прийняв сміливе рішення.

Непомітно балкою майже галопом батарея, взвод за взводом, за кілька хвилин наблизилась до ворожої оборони. Коней залишили за прикриттям. Гармати викотили на пагорб.

— Прямою наводкою, вогонь! — подав команду капітан. З відстані триста метрів останніми снарядами батареї відкрили нищівний вогонь.

Фашистів охопила паніка. Кидаючи зброю, вони почали тікати.

Відважні артилеристи продовжували нищити ворога з автоматів. З вигуками «ура» вони ввірвалися у ворожі окопи.

Батарея капітана Орла без втрат звільнила село, захопила в полон 23 ворожих солдатів і офіцерів.

Наступ радянських військ був нестримним. Особливо запеклі бої розгорілися 27 червня. Німці закріпилися на правому березі річки Оли, утримуючи село Воротинь і мости через водний рубіж, котрі в умовах болотистої місцевості мали надзвичайно важливе значення. Їх будь-що треба було захопити.

Комбат Орел одержав завдання підтримати вогнем батареї штурмові групи свого полку, які зав'язали бій на околицях села.

Пристосувавши для пункту спостереження напівзруйнований ворожий окоп, капітан Орел і зв'язківець уважно слідували за ворогом. Та ось командир батареї скомандував у телефонну трубку:

— Батарея, вогонь!

І вдарили гармати по кулеметних гніздах, мінометних точках і скупченнях ворога. Капітан Орел бачив, як горіли машини з чорними хрестами на бортах, злітали в повітря колоди перекрить дзотів і бліндажів.

Фашисти не витримали натиску, почали безладно відступати в напрямі річки.

— Ні, не вийде! — мовив капітан і наказав: — Батарея, вперед!

Відважний комбат прийняв сміливе рішення: не дати гітлерівцям можливості переправитись на протилежний берег. Переслідуючи фашистів, артилеристи взяли напрям до мостів, щоб захопити їх. Капітан Орел — попереду, як завжди там, де найбільш «жарко». Артилеристи били прицільно, прямою наводкою. Так він учив їх битись під Курськом і Белгородом, так його самого вчили в артилерійському училищі, яке він закінчив перед війною.

Дії батареї були настільки навальними, що ворог не встиг підірвати мости, заміновані ним.

В цьому бою комбата було смертельно поранено. Бойові побратими поховали свого командира з великими почестями в селі Полонах Рогачівського району на Гомельщині.

25 вересня 1944 року Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР капітану Орлу Івану Яковичу було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

...Чорнобаївський район на Черкащині. Тихе село Кліщенці. Тут народився герой, тут минули його дитячі роки і юність, тут працює трактористом у колгоспі ім. Суворова його син Олексій Іванович. Учні школи, в якій навчався Іван Якович Орел, обладнали куточок героя, присвячений йому.

Не забувають хороброго офіцера і трудящі Білорусії, за яку він віддав своє життя. На могилі, в якій спить вічним сном Іван Якович Орел, ніколи не в'януть квіти.

ВІД ЛЕЙТЕНАНТА ДО ГЕНЕРАЛА

ПАЛІЙ
Федір Прокопович

*Народився 1916 року
в с. Кобриновому
Тальнівського району*

Вранці 26 червня 1941 року, одержавши чергове бойове завдання, заступник командира ескадрильї Федір Палій у складі ескадрильї бомбардувальників вилетів на Захід, туди, де війська гітлерівського генерал-полковника Евальда фон Клейста намагалися прорватися в напрямі Києва.

Під крилом літака пропливала рідна земля, на якій уже четвертий день точилися запеклі бої. Ескадрилья взяла курс на сокальський виступ, з якого гітлерівці рвалися на Луцьк, Рівне, Новоград-Волинський. У ранковій імлі було видно, як у напрямі Дубна палали пожежі. Вогонь нищив усе, що піддалося його першій навалі. На місці невеличких хуторів тліли згарища, огорталися синім чадом ліси. По всьому було видно, що тут пролітали зловісні круки фашистської люфтваффе. Серце Палія закипало лютою ненавистю до ворогів. Він горів бажанням швидше обрушити свій бомбовий вантаж на голови німецько-фашистських загарбників.

На підході до станції Сокаль ескадрилью обстріляли польові зенітні батареї ворога. Майже над ціллю радянські літаки були атаковані «мессершміттами». Вогняні траси перехрещували небо.

Нищівним вогнем бомбардувальників атака фашистських стервятників була відбита. Смертоносний вантаж з дев'яти радянських літаків було скинуто точно на ціль. Гітлерівське угруповання в районі станції Сокаль недорахувалось у той день не один десяток бойових машин, не одну сотню своїх головорізів.

У цьому бою Федір Прокопович дістав перше поранення. Перемагаючи біль, лейтенант Палій зумів привести свій бомбардувальник на аеродром і вдало приземлитися на ньому.

Після короткочасного лікування Федір Прокопович повернувся до строю і знову продовжував громити ворога.

Після того ще не один раз доводилось Федору Палію дивитись смерті в очі, ризикувати машиною і власним життям, та бойова майстерність і витримка, винахідливість і сміливість допомагали йому завжди виходити переможцем, успішно виконувати завдання. Траплялось, з багатьма пробоїнами у площинах повертався «Пе-2» Палія на аеродром, дивуючи молодих пілотів своєю живучістю.

Восени 1942 року розгорнулась велетенська битва на Волзі.

Десятки разів у ті дні підіймався Ф. П. Палій над палаючими руїнами Сталінграда. Сміливо, майже з бриючого польоту, скидав він бомби на окопи ворога, на скупчення його живої сили і техніки.

Ім'я безстрашного сокола було відоме далеко за межами його авіакорпусу. Про нього писала армійська преса.

Погода в той час не завжди сприяла сміливцям. Доводилось підійматися у повітря, коли над землею нависали сірі важкі хмари і колюча снігова хуга застинала все навколо. За мирного часу синоптики безумовно визначали б: погода нелітна. А тоді ні в кого не було про це й думки — треба літати: ворог рвався на лівий берег Волги.

Під час сталінградської епопеї виняткові здібності комеска особливо яскраво проявились у бою в районі озера Цаца, коли дев'ятьом нашим бомбардувальникам довелося вести боротьбу з вісімнадцятьма фашистськими винищувачами. Бій був надзвичайно запеклим. Від ворожого снаряда спалахнуло крило бомбардувальника. Та Палій мужньо вистояв до кінця. Лише коли три фашистських літаки було підпалено, а шість виведено з ладу, Федір Прокопович повів свою ескадрилью на аеродром. На Сталінградському фронті ескадрилья, якою командував Ф. П. Палій, провела 245 бойових вильотів.

Комеск Ф. П. Палій на чолі свого підрозділу багато разів вилітав на бомбардування гітлерівців на переправах Дону, заважаючи військам гітлерівського генерала Манштейна деблокувати оточену в районі Сталінграда 6-у армію Паулюса.

Груди відважного воїна прикрасив орден Червоного Прапора.

Другу свою бойову весну Ф. П. Палій зустрічав на Україні уже будучи комуністом. Наша авіація стала на той час господарем неба.

Якось, ведучи свій літак до цілі в район Мелітополя, Федір Прокопович помітив, як на обрії у сонячних променях засвітила, заграла золотава стрічка ріки.

— Дніпро! — вирвалось мимоволі. За декілька сот кілометрів на північ від того місця лежало його вишневе село Кобринове. І згадалося бойовому командирі босоного дитинства, буремна юність. Син хлібороба, він рано полюбив землеробську працю, мріяв засівати колгоспні лани. Допомігав сільським активістам боротися з куркульством. Вступив до комсомолу. Згодом райком ЛКСМУ направив його на навчання до Тальнівського сільськогосподарського технікуму. Міг стати відомим агрономом-буяководом, а став відомим льотчиком-бомбардувальником. У 1935 році Київський обком комсомолу послав його — одного з своїх кращих сільських комсомольців-активістів — у Качинську школу військових пілотів...

Раптові розриви зенітних снарядів перервали спогади. Палій спрямував свою ескадрилью на ворожу переправу.

Тут, у пониззях Дніпра, в складі військ Південного фронту Федір Прокопович Палій провів 60 успішних вильотів. Його ескадрилья зробила 767 бойових вильотів. Вона бомбардувала ворога у Донецьку, Таганрозі, на ріках Молочній і Міусі.

Хороброго командира ескадрильї було нагороджено другим орденом Червоного Прапора і орденом Олександра Невського.

Пізніше Федір Прокопович Палій воював на 4-му Українському і 3-му Білоруському фронтах. Будучи командиром авіаційного полку, він не раз водив свої ескадрильї на бомбардування живої сили і техніки ворога. За період війни Ф. П. Палій особисто здійснив 180 бойових вильотів. Війну закінчив на території Східної Пруссії.

За виняткові мужність і відвагу, виявлені в боях з німецько-фашистськими загарбниками, Вітчизна присвоїла Федору Прокоповичу Палію звання Героя Радянського Союзу, відзна-

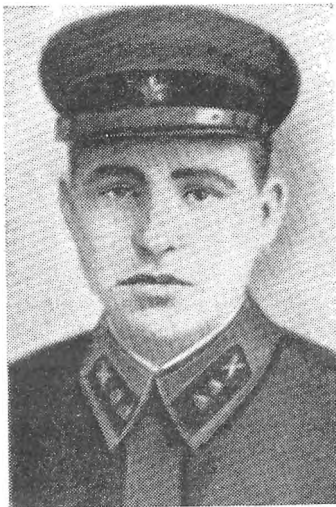
чила його бойову доблесть трьома орденами Червоного Прапора, орденами Олександра Невського, Вітчизняної війни 1-го ступеня, Червоної Зірки та багатьма медалями.

* * *

Чимало весен пролетіло з того часу. Давно загоїлись рани рідної землі. Життя стало ще багатшим і прекраснішим, ніж до війни. Широка дорога відкрилась перед вчорашніми воїнами. Зріднившись з небом, Федір Прокопович присвятив авіації все життя. Закінчивши війну у званні генерал-майора, досвідчений пілот залишився в армії, передавав свої знання і вміння молодим воїнам.

Зараз прославлений льотчик -- на заслуженому відпочинку. Живе Федір Прокопович у Ленінграді, та не забуває свого рідного Кобринового, розквітлого молодими садами. Часто з сім'єю він приїжджає сюди відпочивати. Він завжди бажаний гість у односельців.

АРТИЛЕРІЙСЬКИЙ КОРЕКТУВАЛЬНИК

ПАРХОМЕНКО
Никифор Михайлович
1919—1944

*Народився в с. Косенівці
Уманського району*

Уже кілька днів точилися запеклі бої в районі населеного пункту Сиротино Вітебської області. Як завжди, одержавши бойове завдання, гвардії старший лейтенант Пархоменко вирушив на передній край, щоб звідти коректувати артилерійський вогонь.

Йшов лісом, обережно обходив завали та заболочені місця.

Сонце було ще високо, коли Пархоменко облюбував зручне місце, заліг у кущах і почав уважно вивчати позиції ворога. Блиснуло полум'я, гримнув постріл... Пархоменко схилився до мікрофону:

— Я «Волна», я «Волна»! Праворуч на узліссі мінометна батарея, поруч дзот з кулеметом...

Через кілька хвилин над гвардійцем з вереском пронесли снаряди, і там, де були ворожі укріплення, піднялись клуби диму.

В цей час зліва вдарили фашистські гармати.

— Орієнтир п'ять. П'ятдесят метрів ліворуч — батарея.

Знову лунали постріли, і снаряди, послані радянськими артилеристами, лягли у розташуванні гітлерівців.

Почало сутеніти. В небі замерхтіли зірки. Пархоменко поповз уперед. Рухався обережно, інколи зупинявся, прислухався. Досвідченим оком розвідника відшукав острівця, що горбком піднімався на незамерзлому болоті. «Чудовий спостережний пункт! З нього буде видно всю місцевість»,— подумав Никифор Михайлович. Обережно ступаючи по мулястому дну, він незабаром опинився на острові, вилив з чобіт воду й заліг, ніким не помічений. Розсунув очерет, оглянувся довкола і почав настроювати рацію.

— Я «Волна»! Знаходжусь у квадраті...

Раптом зовсім поруч почувся шум моторів. На узліссі, в 100—150 метрах від болота, з'явилися ворожі тягачі, за якими повзли три важкі гармати. Тягачі зупинилися, і біля гармат запрацювала обслуга. Незабаром офіцер махнув рукою. Один за одним тишу розітнули постріли.

— Я «Волна», я «Волна»,— понеслося відразу в ефір...

І через мить там, де стояли фашистські гармати, загуркотили вибухи, все огорнулось димом. У цей же день за донесенням Пархоменка наша артилерія накрила вогнем скупчення ворожої піхоти і дві штабні машини гітлерівців.

Переслідуючи ворога, полк, в якому служив Н. М. Пархоменко, підійшов до Західної Двіни. Німці тримали оборону на протилежному березі, і щоб успішно форсувати ріку, необхідно було знищити вогневі точки противника.

Проникнути з рацією в тил ворога і дати точні координати ворожих укріплень на протилежному березі ріки командування доручило групі гвардії старшого лейтенанта Пархоменка.

Кілометрів за чотири від місця, де наводилася переправа, розвідники і зв'язківці вночі збили невеликий пліт і, озброївшись автоматами та гранатами, вирушили у небезпечну путь. А вже через дві години в ефірі почулося: «Я — «кукушка»!...» Голос розвідника звучав спокійно і впевнено.

Цілу ніч коректував артилерійський вогонь полку відважний розвідник. Щоб не бути виявленим, Пархоменко переходив з місця на місце, з'являвся там, де його найменше могли чекати. За ніч радянські артилеристи завдали відчутного удару по ворогу, і вогонь противника почав слабшати. Це дало змогу бійцям полку успішно форсувати ріку і закріпитися на її західному березі.

За відмінне виконання цього бойового завдання, виняткову мужність і відвагу, виявлені у боротьбі з ворогом, гвардії старшому лейтенанту Никифору Михайловичу Пархоменку

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 22 липня 1944 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Точилися нові бої. І знову Пархоменко пробирався в тил ворога. В ефірі продовжував владно лунати його голос.

Щасливе радісне почуття охоплювало Пархоменка, коли від влучного вогню радянських пушкарів металась у паніці вороги.

У своє останнє коректування вийшов відважний артилерист наприкінці 1944 року.

— У видолінку на північ від орієнтира сім — скупчення піхоти,— полинуло в ефір.— Ліворуч на шляху — колона танків противника...

Занадто пізно помітив Пархоменко гітлерівських солдат. Навіть не встиг приготуватися до бою. Але зумів все ж метнути назустріч ворогам гранату.

...Прийшов до пам'яті від гострого болю в плечі. Зібравши останні сили й прихопивши здоровою рукою рацію, старший лейтенант поповз до лісу в напрямі своїх військ.

Відшукали його наші розвідники під ранок. У руці мужнього воїна була міцно затиснута мікрофонна трубка, немов він щойно збирався передати нові розвіддані про ворога.

В той же день Н. М. Пархоменка поховали на узліссі невеличкого гаю.

Лише півроку не дожив відважний офіцер до Дня Перемоги.

Світла пам'ять про нього, про його бойові подвиги в народі житиме вічно.

ПРЯМОЮ НАВОДКОЮ

ПАХОЛЮК
Іван Арсентійович
1916—1967

*Народився в с. Цибуліві
Монастирищенського району*

Довгими зимовими вечорами, примостившись серед дорослих і затаївши подих, любив малий Іванко прислухатися до розповідей батька про кровопролитні бої на російсько-німецькому фронті під час першої світової війни. А розповідати колишньому артилеристу Арсентію Митрофановичу було про що. Майже всю війну він провів на передовій.

— Як виросту, обов'язково стану артилеристом,— мріяв Іванко.

Дивився Арсентій Митрофанович у такі хвилини на сина і думав: невже й на його долю випадуть важкі випробування війни?

Йшли роки, набиралася сил і мужніла молода Країна Рад. Підростав і Іванко, був допитливим, кмітливим хлопчиною. Дисциплінований і уважний, він добре вчився.

«Школа,— розповідав пізніше Іван Арсентійович Пахольок,— відкрила мені дорогу в життя, в безмежний світ знань, прищепила гарячу синівську любов до Батьківщини».

Через чотири роки після закінчення семирічки І. А. Пахольок був зарахований в артилерійське училище, яке з успіхом закінчив напередодні Великої Вітчизняної війни.

Його бойове хрещення відбувалося під обложеною ворогом Одесою. Там на позиції гітлерівців уперше обрушився артилерійський вогонь артпідрозділу, яким командував лейтенант І. А. Пахолюк. Пізніше були важкі бої за Крим, кровопролитні битви під Ростовом-на-Дону, героїчна оборона Сталінграда, визволення Орла, Чернігова, Бреста, Варшави, взяття Данціга. З усіх боїв, в яких йому довелося брати участь, Іван Арсентійович найбільше запам'ятав бої за Дніпро.

У ті вересневі дні 1943 року перед артилерійським дивізіоном гвардії капітана Пахолюка командування поставило завдання — забезпечити переправу бійців 234-го гвардійського стрілецького полку.

Одержавши наказ, Іван Арсентійович побував біля кожної гармати дивізіону, визначив конкретне завдання для кожного бійця дивізіону. В цій операції з особливсю силою проявилися його організаторські здібності, уміння підняти бойовий дух підлеглих солдатів і офіцерів. Під шквальним артилерійським вогнем дивізіону противник змушений був залишити свої позиції й відійти. А коли наші підрозділи успішно форсували Дніпро і закріпилися на правому березі, капітан Пахолюк за короткий строк зумів переправити через ріку всі гармати дивізіону і включитися в бій у безпосередній близькості до ворога.

Ведучи стрільбу прямою наводкою, дивізіон завдав ворогу нищівного удару. В цих боях противник остаточно втратив надію зупинити стрімкий наступ наших військ.

При форсуванні Дніпра Іван Арсентійович виявив глибоке знання своєї справи, високу командирську майстерність, безмежну хоробрість і залізну витримку.

Указом Президії Верховної Ради СРСР йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Війну Іван Арсентійович закінчив гвардії підполковником.

* * *

Після війни І. А. Пахолюк деякий час перебував у лавах Радянської Армії, але через важку хворобу змушений був піти у відставку.

Помер він 13 липня 1967 року.

Жителі Цибулева назвали його іменем вулицю, на якій він народився і виріс. Ім'я І. А. Пахолюка носить також pionерська дружина місцевої восьмирічної школи.

ВИСОТУ ВІДСТОЯНО

ПЕРЕВЕРТНЮК

Охрім Климович

*Народився 1915 року
в с. Степківці
Уманського району*

Далеко позаду залишились перші й найважчі місяці війни, кровопролитні бої під Нікополем, героїчна оборона Москви, поранення, звільнення Калуги, військове училище в одному з підмосковних міст.

Кидаючи на полях Росії бойову техніку та своїх недобитих вояк, гітлерівці відступали. Бліцкріг провалився, але ворог ще не здавався. Знімаючи піхотні й танкові дивізії з різних напрямків Західного театру воєнних дій, німецьке командування перегруповувало їх і стягувало на схід.

Та вже ніщо не могло зупинити стрімкого наступу Червоної Армії. Звільнивши тимчасово окуповані райони країни, радянські воїни гнали лютого звіра в його лігво, щоб там, над рейхстагом, підняти Червоний прапор Перемоги.

На початку 1945 року війська 1-го Білоруського і 1-го Українського фронтів вийшли на кордон фашистської Німеччини.

Січень того року видався туманним, дощовим. Фронтові дороги у ковдобинах і вибоїнах. Застрявали в дорозі автомашини, танки, трактори. Піхота брела по коліно у багні. Важко, дуже важко. Але війська йшли лавиною.

25 січня у просторому палаці, який ще недавно належав німецькому поміщику, командир бригади підполковник Ривж зібрав нараду командного складу. Серед присутніх був і командир стрілецького взводу лейтенант Перевертнюк.

Згідно з наказом взвод Охріма Климовича у складі передового загону бригади повинен був першим форсувати ріку Одер.

Як тільки почав згасати день, Перевертнюк востаннє уважно подивився крізь бінокль на протилежний берег. Низький, жовтуватого-сірий, він таємниче мовчав. На пагорбах вздовж берега виднілись ворожі окопи. За невеличким ліском червоніли дахи населеного пункту. Ніч перед боєм була напружена зоряною. Розбитий снарядами та авіабомбами лід Одера через кожні дві—три хвилини заливався сяйвом освітлювальних ракет. Позаду — готові до рішучої атаки товариші, попереду — невідомість. З протилежного берега пунктирами неслись трабуючі кулеметні черги. Час від часу на середині ріки здіймались розриви мін. Це німці пострілювали для острашки.

По сигналу командира батальйону понтони повільно попливли до протилежного берега. Занурюючись у крижане місиво, вони впевнено йшли вперед. На понтонах пліч-о-пліч 27 сміливців...

Уже на березі відбувся короткий, але жорстокий рукопашний бій. Перша ворожа траншея була захоплена. Лейтенант Перевертнюк зробив перекличку. Тільки семеро відгукнулись—двадцять бійців загинули смертю хоробрих.

Ніч промайнула непомітно. Вранці гітлерівці перейшли у контратаку. Сміливці знали, що на тому боці ріки готуються до форсування їх бойові друзі. А тому будь-що треба вистояти, щоб забезпечити переправу основних сил бригади...

...Коли чотирьох знесилених від надлюдської фізичної і нервової напруги сміливців підвели до комбата, лейтенант Перевертнюк не зміг навіть доповісти по-військовому. Його взвод завдання виконав: утримав захоплену висоту до підходу основних сил. На схилах висоти лежали 60 трупів знищених гітлерівців.

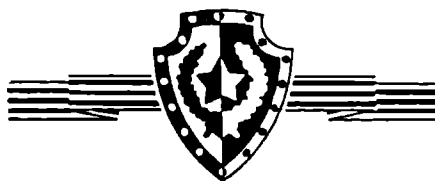
За успішне виконання наказу командування, особисту мужність і відвагу, виявлені при форсуванні ріки Одер, лейтенанту Перевертнюку Охріму Климовичу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

А війна тривала. Після завершення боїв у Берліні частина, в складі якої був гвардії старший лейтенант Перевертнюк, взяла напрям на південь. Вона поспішала на допомогу чехо-

словацьким друзям. Його бригада брала участь у визволенні Праги. Тут гвардієць Перевертнюк одержав ще одну урядову нагороду — орден Олександра Невського.

* * *

Демобілізувавшись з армії в 1946 році, Охрім Климович повернувся в рідну Степківку і до 1947 року очолював місцевий колгосп. Пізніше працював агентом міністерства заготівель, брав участь у будівництві Лисичанського хімкомбінату. Та три поранення, одержані в роки Великої Вітчизняної війни, все частіше нагадували про себе, і в 1957 році О. К. Перевертнюк пішов на пенсію. Коли відчуває себе краще, гаряче береться до громадської роботи, зустрічається з молоддю, розповідає юнакам і дівчатам про мужню боротьбу і славу перемогу радянського народу у грізні воєнні роки.

НА ЧОЛІ БОМБАРДУВАЛЬНИКІВ ПЕ-2

ПІВНЮК

Микола Володимирович

*Народився 1917 року
в м. Умані*

Віроломний напад гітлерівської Німеччини застав молодого лейтенанта Миколу Півнюка у Вітебську. В перший же день війни він попросився на фронт і перебував у складі військ Діючої армії аж до Дня Перемоги. Воював на Західному фронті, літав на бомбардувальнику СБ, завдаючи дошкульних ударів по мотомеханізованих військах і танкових колонах ворога в районах міст Сувалок, Гродна, Вільнюса, Молодечного.

Тогочасні радянські бомбардувальники, в тому числі і СБ, значно поступалися бойовим машинам ворога. Наша промисловість розпочала масовий випуск бомбардувальників нового типу — Пе-2. Потрібні були досвідчені пілоти, які змогли б швидко і досконало оволодіти новою машиною. Серед тих, кого було відряджено в резерв Головного Командування, був і лейтенант Півнюк. Протягом місяця Микола Володимирович на «відмінно» освоїв техніку пілотування на чудовій машині і був призначений командиром ланки бомбардувальників Пе-2 128-го бомбардувального полку, який діяв на Калінінському фронті.

Ланка безстрашного командира виконувала найвідповідальніші завдання по знищенню опорних пунктів ворога в без-

посередній близькості від лінії фронту. Переважна більшість бойових вильотів здійснювалася в складних і несприятливих метеорологічних умовах, коли від пілота, а тим більше від ведучого командира, вимагались виключна витримка, залізна воля і майстерність водіння бойової машини. Саме цими якостями відзначався Микола Півнюк. Він уміло виводив свою ланку до цілі, раптово й несподівано атакував ворога, завдаючи йому нищівних ударів. Коли у повітрі доводилось зустрічатися з фашистськими літаками, ланка, майстерно поєднуючи маневрування і вогонь, завжди виходила переможцем двобою. За три місяці перебування на Калінінському фронті старший лейтенант Півнюк здійснив 92 успішних бойових вильоти.

Нелегкі фронтові шляхи, особливо повітряні. Під час оборони столиці нашої Батьківщини наприкінці 1942 року Микола Володимирович повів свою ланку на бойове завдання. Коли остання бомба лягла в заданому квадраті, у ще відкритий люк літака влучив снаряд ворожої зенітки, розбив бензобак, зіпсував електрообладнання. Літак охопило полум'я. Ідкий дим заповнив кабінку пілота. Не було чим дихати. Працював лише один мотор.

Марно намагався Півнюк відкрити заклинений капот. За бомбардувальником тяглася довга смуга чорного диму. А ззаду навідав «мессершмітт», поливаючи наш літак кулеметним вогнем. Усе ж Миколі Володимировичу вдалось посадити на землю палаючий Пе-2. Від удару об землю капот відкрився. Старший лейтенант і стрілець-радист ледве встигли вискочити з розбурханого вогню.

Інші вісім бомбардувальників успішно впоралися з бойовим завданням і, повернувшись на аеродром, доповіли про загибель командира. Та якими ж були здивування і радість бойових друзів, коли через три дні Микола Володимирович повернувся у свою дивізію живим і здоровим.

— Досі вас, старший лейтенанте, не брали ні кулі, ні снаряди,— сказав тоді уславлений пілот командир дивізії генерал Громов.— Коли ж тепер вас не взяв і вогонь, жити вам ще багато-багато років!

Слова комдива виявились пророчими. Колишній уманський комсомолець після того пам'ятного бою брав участь у розгромі гітлерівців на Курсько-Орловській дузі у складі військ Центрального фронту, водив бойові літаки проти гітлерівців під час наступу 1-го Українського, а потім 1-го Білоруського фронтів. За виняткові мужність і відвагу, виявлені в боях з ворогом,

Миколі Володимировичу Півнюку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Своїм самовідданим служінням Вітчизні, особистим прикладом Микола Півнюк запалював на подвиги бойових побратимів. Дев'ятка бомбардувальників Пе-2, якою командував капітан Півнюк, була однією з кращих у дивізії, неодноразово відзначалась командуванням. Вона переможно дійшла аж до Берліна і тут зробила свій останній бойовий виліт — на бомбардування скупчення танків у парку біля рейхстагу, де було зосереджено велику кількість ворожої зенітної артилерії. Коли бомби посипалися на голови фашистів, Микола Володимирович раптом помітив, що вийшов із ладу один мотор і відмовили прилади. А фашистські зенітки продовжували вести вогонь.

«Невже наприкінці війни доведеться загинути, так і не розділивши з усім радянським народом радості перемоги? — подумав він. — Ні, не треба панікувати. Зараз найголовніше — твереза думка і спокій». Величезним зусиллям волі Півнюку вдалося підкорити поранену машину. І вона, відчувши сильні й умілі руки, рівно пішла на посадку.

День Перемоги Микола Володимирович святкував у Берліні. Груди його прикрашали Зірка Героя, орден Леніна, три ордени Червоного Прапора, орден Червоної Зірки та кілька медалей.

* * *

Двадцять два роки прослужив Микола Володимирович Півнюк у радянській військовій авіації. Вийшовши підполковником у запас, він почав працювати на Понінківському паперовому комбінаті в Хмельницькій області. Нині М. В. Півнюк на заслуженому відпочинку.

ВІН ЗВІЛЬНЯВ ЧЕРКАЩИНУ

ПЛИСЮК
Микола Юхимович

*Народився 1913 року
в с. Степанках
Канівського району*

«Вчитись, вчитись і вчитись...»

Ці ленінські слова Микола Плисюк сприйняв усім серцем. Вони стали для нього найпершою заповіддю, найголовнішим орієнтиром у житті. Юнак добре розумів, що молодій Країні Рад, яка тільки-но почала будувати соціалізм, потрібні грамотні люди. І тому, закінчивши у рідних Степанках семирічку, Микола не вагався у виборі професії — пішов на педагогічні курси.

У 1931 році він повернувся на Канівщину, працював вчителем у Беркозівці і Синявці. Педагогічну роботу любив і віддавався їй цілком. Молодий учитель швидко завоював авторитет серед сільських трудівників. До нього, вісімнадцятирічного юнака, з пошаною ставилися не тільки малеча, а й вся громада села.

Коли прийшов час йому йти на військову службу, Микола вдруге залишив мальовниче Придніпров'я. На цей раз уже надовго.

Лиховісний червневий день 1941 року Плисюк зустрів, перебуваючи в лавах Червоної Армії. Воював на Донському, Сталінградському, Воронежському і 1-му Українському фрон-

тах. Багато бойових звитяг здійснив Микола Юхимович Плисюк у роки війни.

В ніч на 6 липня 1943 року 322-й гвардійський винищувально-протитанковий артилерійський Червонопрапорний полк підполковника Плисюка, що діяв на Курській дузі, одержав наказ прикрити дорогу на Олексіївку і підтримати вогнем 67-у гвардійську дивізію, яка займала оборону в районі населених пунктів Раково, Шепелівка, Луханіно. До самого ранку працювали артилеристи — готували до гарячого бою техніку, окопувалися. На позиціях то тут то там з'являлася постать М. Ю. Плисюка — він перевіряв готовність людей і техніки до бою, теплим батьківським словом підбадьорював бійців.

Опівдні майже сотня німецьких танків з'явилася з-за молоденького переліску і на великих швидкостях рушила до окопів. Здавалось, ніяка сила не зможе зупинити грізну броньовану лавину. Та винищувачі не здригнулися, вони мали міцні нерви і непереборне бажання вистояти. Підпустивши ворожі машини на близьку відстань, артилеристи відкрили нищівний вогонь, впритул розстрілюючи ненависні потвори з чорними хрестами на броні. Один за одним спалахували фашистські тапки, зупинялись, дзигами крутились на місці. За день бою винищувачі Плисюка підбили шістнадцять гітлерівських танків, в числі їх — трьох «тигрів». Ворог змушений був відступити.

За успішне виконання наказу командування, за героїзм і мужність, виявлені бійцями в бою під Курськом, полку Плисюка було присвоєно звання гвардійського.

Немеркнучою славою вкрили себе гвардійці у наступних боях за звільнення Батьківщини від фашистської навали. В районі селища Цибулів біля Монастирища бійці полку знищили 45 гітлерівських танків, вісім бронетранспортерів, майже 500 ворожих солдат і офіцерів. У боях за плацдарм на Одері полк М. Ю. Плисюка першим форсував ріку і, відбиваючи шалені атаки гітлерівців, забезпечив просування вперед основним силам наших наступаючих військ.

Наприкінці війни, 10 квітня 1945 року, Миколі Юхимовичу Плисюку за вміле командування полком, за особисту мужність і відвагу, виявлені в боях з ворогом, було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Закінчивши свій славний бойовий шлях у Берліні, Микола Юхимович у складі зведеного полку 1-го Українського фронту взяв участь в історичному Параді Перемоги, який відбувся 24 червня на Красній площі Москви. Перед Мавзолеєм

В. І. Леніна гордо пронесли свій гвардійський прапор представники 8-ї Окремої винищувально-протитанкової бригади, до складу якої входив і гвардійський полк Героя Радянського Союзу полковника Плисюка.

* * *

Чимало літ і зим минуло відтоді, але й тепер гвардії полковник запасу Микола Юхимович Плисюк добре пам'ятає цей переможний марш на Красній площі, гарячі потиски рук незнайомих йому людей, теплі усмішки, безліч квітів, сльози радості на очах москвичів.

Нині Герой Радянського Союзу М. Ю. Плисюк перебуває на заслуженому відпочинку, разом з іншими пенсіонерами Курська веде активну громадсько-патріотичну роботу серед молоді.

ГВАРДІЙСЬКА ХВАТКА

ПОГРІБНИЙ
Данило Кононович
1896—1965

*Народився
в с. Буді-Орловецькій
Городищенського району*

Данило Погрібний з юних літ пізнав працю. Вона, виснажлива і підневільна, роками гнула долу батька і матір; гірка хліборобська праця судилася і йому — синові бідняка. Так було споконвіку. І Данилові, який народився за двадцять один рік до звершення Жовтневої революції, здавалося б, годі було й гадати про іншу долю. Та інша доля для нього і для таких же, як він, бідняцьких дітей, уже кувалася в горнилі революційних подій.

...Розправлялися плечі, новою силою наливалися руки. Йшов 1929 рік. Кликав до себе Донбас — край шахтарів, вугільна скарбниця країни. Данило з сім'єю виїхав туди. Працювати пішов на шахту.

Що знав він до цього про працю підземного робітника? Хіба тільки, що нелегка вона й незвичайна. А прийшов сюди — руки самі роботи просили. Данило Кононович Погрібний став ударником праці, стахановцем.

Яскрава бойова біографія колишнього шахтаря розпочалась лише в лютому 1944 року. В складі 933-го стрілецького полку 254-ї стрілецької Черкаської Червонопрапорної дивізії він брав активну участь у боях з ворогом на Яссо-Кишинів-

ському напрямку. Саме тут, на західному кордоні країни, здійснив відважний воїн свій героїчний подвиг.

2 квітня 1944 року полк розпочав запеклі бої з ворожим угрупованням за висоту 170, що знаходилася на правому березі річки Прут. Атака радянських воїнів була несподіваною і стрімкою. Данило Кононович першим увірвався до траншеї ворога, закидав гранатами три кулеметні точки противника, знищив чотири автомашини з боеприпасами і 22 фашистських солдатів.

Та ворог не хотів примиритися з втратою зручних позицій. Знову і знову ішов він у наступ, намагаючись відвоювати висоту. Протягом дня атаки повторювались багато разів, але безрезультатно. Непохитна стійкість і мужність радянських воїнів перемогли.

В цьому бою Данило Погрібний знищив ще п'ятнадцять ворожих солдатів і офіцерів. Він безстрашно вступав у рукопашний бій, уміло володів своїм автоматом.

За виняткову відвагу, хоробрість і витримку, виявлені в боях з ворогом, Данилу Кононовичу Погрібному Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Закінчивши війну, Д. К. Погрібний у серпні 1945 року демобілізувався з лав Радянської Армії і повернувся до мирної праці. Він довгий час трудився на мирному фронті, показував зразки самовідданого служіння Вітчизні, був передовиком колгоспного виробництва.

12 квітня 1965 року Данило Кононович помер. Проводжати героя в останню путь вийшло усе село. Добра, світла пам'ять про Д. К. Погрібного вічно житиме в серцях його земляків.

ПОДЗІГУН

Володимир Пилипович

*Народився 1923 року
в с. Березиному
Жашківського району*

З дитинства любив Володя милуватися краєвидами Гірського Тікича. Годинами, бувало, слідкував за вправними руками батька, поважав його ковальську справу, і мріяв про море.

Та війна вирішила все інакше. У червні 1941 року він став артилеристом.

Той, хто безмежно любить свою рідну землю, ненавидить її ворогів. Володимир Подзигун любив свою Батьківщину безмежно. Це був хоробрий і кмітливий воїн. За два роки війни він власноручно знищив 115 гітлерівців і 7 взяв у полон. Командування полку і товариші по зброї поважали Володимира за відвагу і мужність. Одного разу, перебуваючи у розвідці, старший сержант Подзигун захопив у ворога гармату і два станкових кулемети. Трофейна зброя була використана розвідниками проти фашистів.

Зимового ранку 1943 року підрозділи полку перейшли у наступ. Гітлерівські кулемети відкрили щільний вогонь. Нашим довелося залагати. І тоді старший сержант Подзигун непомітно пробрався у тил ворога. Гранатою знищив перший кулемет, а шість гітлерівців на чолі з офіцером, які були біля другого

кулемета, поспішно склали зброю і здалися в полон радянському розвідникові. Як тільки замовкли кулемети, бійці полку зайняли траншеї ворожого опорного пункту і успішно продовжували наступ.

Того ж дня при підтримці двох танків, фашисти перейшли у контрнаступ, намагаючись повернути втрачені позиції. Тут і став у пригоді захоплений Володимиром німецький кулемет. Його вогнем старший сержант Подзигун знищив шістдесят ворожих солдатів і офіцерів. У цьому запеклому бою був важко поранений командир батальйону. Двадцятирічний Володимир Подзигун прийняв командування на себе і підняв бійців в атаку. Гітлерівці не витримали і у паніці побігли. Опорний пункт було захоплено.

23 грудня 1943 року біля невеличкого села Ковальового Володимир Подзигун знову пробрався у тил ворога, блокував гітлерівський бліндаж і сміливо вступив у рукопашний бій. Вдала вилазка старшого сержанта у тил противника допомогла нашим підрозділам прорвати оборону ворога і вигнати фашистів з села.

За безприкладну хоробрість, виявлену в боях за Батьківщину, Президія Верховної Ради СРСР своїм Указом від 22 серпня 1944 року присвоїла Володимирі Пилиповичу Подзигуну звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Повернувшись з війни, майор запасу В. П. Подзигун займався мирною працею, став у стрій будівників нового світлого життя. Нині він трудиться на обувній фабриці у Білій Церкві. Як і личить героєві, Володимир Пилипович і на трудовому фронті показує зразки самовідданості і героїзму.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

ПОЛІЩУК
Іван Іванович
1918—1944

*Народився в с. Лип'янці
Шполянського району*

На берегах невеличкої річки, в широкій долині розкинулося село Лип'янка. Тут у 1918 році в сім'ї молодого подружжя Івана та Олени Поліщуків народився син Іванко, який став великою втіхою для батьків. Та не довелося йому, малому, зазнати батьківської ласки. Ненавидів батько куркулів, які заважали будувати нове життя, перешкоджав їм здійснювати їхні чорні задуми. А ті підступно — щодня, щогодини чекали нагоди, щоб розправитись з радянським активістом. І коли така нагода трапилася, вони по-звірячому вбили старшого Івана Поліщука.

Залишився малолітній син з матір'ю. Всю любов свою вона віддавала йому. І на радість їй зростав Іванко допитливим, кмітливим хлопчиною, добре вчився в школі, допомагав матері.

Закінчивши місцеву семирічку, поступив Іван Поліщук в Новомиргородське педагогічне училище, успішно закінчив його і пішов працювати вчителем у сусіднє село Журавку. Любив роботу, дітей.

У 1939 році Івана Івановича призвали до армії. Добре піс юнак військову службу, був відмінником бойової і політичної

підготовки. Мати часто одержувала подяки і вітальні листи від командування. Як одного з кращих воїнів підрозділу Івана Поліщука послали на навчання до артилерійського училища. Закінчивши його, лейтенант Поліщук став командиром батареї. Писав матері листи, ділився з нею своїми мріями на майбутнє. Та не довелося тим мріям здійснитися: почалася Велика Вітчизняна війна. З перших днів війни Іван Поліщук бився з ворогом, не шкодуючи життя.

У жовтні 1943 року розпочалася легендарна битва за Дніпро. Гвардії лейтенант Поліщук, командир батареї 9-го Окремого винищувального протитанкового дивізіону 10-ї повітряно-десантної дивізії брав участь у цих боях. Рухаючись у бойових порядках піхоти, батарея Поліщука завдавала відчутних ударів по ворогу.

В ніч з 14 на 15 жовтня в районі Дніпровакам'янки на Дніпропетровщині фашисти перейшли у контрнаступ, кинувши на цю ділянку фронту свіжі сили. Перед батареєю стояло завдання: вийти на передові позиції і, зустрівши противника артилерійським вогнем, зупинити його. Кілька десятків ворожих танків і майже батальйон піхоти обстрілювали батарею Поліщука, та, незважаючи на це, радянські артилеристи не відступили. Вони знищили чотири ворожих танки і майже роту гітлерівців. Але сили були нерівні. На жменьку радянських бійців з усіх боків наступали фашисти. Батарея потрапила в оточення. Один за одним падали артилеристи, вийшла з ладу майже вся техніка. Становище здавалось безвихідним. Фашисти хотіли захопити радянського офіцера живим. Вони були вже зовсім близько. Серед пожовклих бур'янів виднілись сіро-зелені мундири гітлерівців, які робили короткі перебіжки. Вогонь противника шохвилини наростав.

— Не діждете, гади! — вигукнув відважний командир і кинувся до єдиної гармати, що вціліла у цьому пеклі. Один за одним пролунало кілька пострілів, і два німецьких танки закруtilись на місці, охоплені полум'ям. Тоді, схопивши протитанкову гранату, комбат метнув її в атакуючих і знищив більше десяти фашистів. Прикриваючись вогнем автомата, лейтенант Поліщук вийшов з оточення. І саме в цей час на допомогу гвардійцям прибуло підкріплення.

Указом Президії Верховної Ради Радянського Союзу від 20 грудня 1943 року за виняткову мужність і героїзм, виявлені в цих боях, Іван Іванович Поліщук був удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Та до щасливого Дня Перемоги І. І. Поліщуку не довелося дожити. Він загинув у одному з наступальних боїв, загинув, як і личить героєві, смертю хоробрих.

Мужність і стійкість І. І. Поліщука, його безмежна любов до Батьківщини, самовідданість у боротьбі з ворогами є прикладом для нашої радянської молоді.

Воїни, уродженці Лип'янки, гордяться своїм земляком-героєм, і йдучи до лав Радянської Армії, обіцяють служити так, як служив свій Вітчизні їх односельчанин Герой Радянського Союзу Іван Іванович Полішук.

Світлу пам'ять про відважного гвардійця бережуть також і учні Лип'янської середньої школи. Тут створено куточок, де розповідається про життя-подвиг славного сина Країни Рад.

БІЙ У ТИЛУ ВОРОГА

ПОЛІЩУК
Спиридон Кирилович

*Народився 1916 року
в с. Кайтанівці
Катеринопільського району*

Спиридон Кирилович Поліщук до війни працював комбайнером, водив трактор, добре знав слюсарну справу. Був, як кажуть, механізатором широкого профілю. Ніколи не думав потімствений хлібороб Спиридон Поліщук, що доведеться йому назавжди залишити улюблену професію комбайнера. Так, війна розпорядилася по-своєму: колгоспний механізатор став командиром Червоної Армії, взяв у руки зброю, щоб захистити завоювання Великого Жовтня.

Прибувши в Діючу армію, Спиридон Кирилович відразу ж потрапив у саме пекло війни. Він брав участь у жорстоких боях під Ленінградом, на берегах Ладоги, на Синявинських висотах, під Новгородом. Багато разів молодому лейтенанту доводилося водити свій взвод, а пізніше роту і батальйон в атаки, здійснювати нічні бойові рейди і в проливний дощ, і в хуртовину. Та найбільше запам'яталися йому останні дні війни, бої на території Німеччини, у самому лігві фашистського звіра.

13 квітня 1945 року перед батальйоном капітана Поліщука командування поставило завдання — прорвати оборону ворога і, захопивши позиції противника, утримати їх до підходу основ-

них сил дивізії. На підступах до ворожих укріплень фашисти обрушили на бійців батальйону сильний кулеметний, мінометний і артилерійський вогонь. Треба було подолати вогневу завісу, захопити ворожі траншеї, та обстріл з боку противника дедалі посилювався.

Спиридон Кирилович розумів, що успіх вирішуватимуть дві—три хвилини. Перемога батальйону залежить від одного ривка вперед. Може, навіть від пориву однієї людини. Але хто? Хто буде цією людиною? Адже в серце кожного, хто першим підніметься, будуть націлені автомати і кулемети ворога. Та знає комбат і інше. Бойовий запал того, хто першим підніметься, і навіть його загибель, покличе солдатів уперед, наблизить День Перемоги.

І ось у цей напружений, вирішальний момент на весь зріст піднявся капітан Полішук.

— Батальйон, за Батьківщину, за мною, вперед! — крикнув він і кинувся до укріплень противника.

Комбат оглянувся назад, і його обвітрене обличчя засяяло радісною усмішкою. За ним йшов весь батальйон. Могутнє «ура» прокотилось над полем. Захлинувся гітлерівський міномет. Спалахнув танк, що виповз назустріч, другий закрутився на місці з перебитою гусеницею, сповзла у яр підбита самохідка... Діючи багнетами, прикладами, гранатами, бійці батальйону успішно виконали поставлене завдання, знищили у цьому бою понад 100 ворожих солдатів і офіцерів, захопили 120 гвинтівок і автоматів, 9 кулеметів, дві гармати, багато боєприпасів.

А через деякий час у протаранений батальйоном прорив ввійшли підрозділи полку, частини дивізії. Міцну оборону ворога було зламано.

Радянські війська продовжували наступ. На підступах до великого промислового міста Раушен гітлерівцям вдалося зупинити підрозділи полку. Капітан Полішук попросив командира частини дозволити йому проникнути з батальйоном у тил ворога і звідти завдати нищівного удару.

Вночі група бійців під командуванням Полішука вузькою лісовою стежкою вийшла в тил ворога. Крізь ранковий серпанок дерев сірою стрічкою стелилась дорога. Праворуч, прикритий десятками гармат, мінометів і кулеметів, червоними цегляними будівлями маячили околиці міста.

Послана вперед розвідка донесла, що шлях з тилу в місто вільний. Кілька хвилин на підготовку, і батальйон рушив на ворога. Атака була раптовою. Захоплені зненацька гітлерівці,

як і передбачав комбат, не прийняли бою. Одні здавалися в полон, інші кинулися тікати. 800 гітлерівських солдат і офіцерів склали зброю. Сімнадцять гармат, сто автомашин з військовим майном, сотні гвинтівок, автоматів, кулеметів стали трофеями батальйону.

За виняткову хоробрість і винахідливість, виявлені в цьому бою, Спиридону Кириловичу Поліщуку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Зараз майор запасу С. К. Поліщук живе і працює в селищі Кизилі Магнітогорського району Челябінської області.

НАД ФІОРДАМИ БАРЕНЦОВОГО МОРЯ

ПОПОВИЧ
Григорій Данилович
1905—1966

*Народився в с. Моринцях
Звенигородського району*

Молоді роки його пройшли в рідному селі. Навчався у місцевій школі, працював у Моринській сільськогосподарській артілі «Боротьба». Закінчивши курси механізаторів, Попович став одним із перших трактористів на селі.

Військову службу Григорій Данилович почав у 1927 році на Чорноморському флоті. Був авіамотористом, молодшим авіатехніком, старшим авіатехніком, молодшим інженером, командиром авіаланки. Великий досвід у галузі авіаційної техніки Григорій Попович набув ще задовго до військового училища, яке він успішно закінчив до війни.

3 березня 1942 року Попович очолив авіаескадрилью у Діючому флоті Заполяр'я. Сміливий, рішучий, ініціативний, він досконало володів мінно-торпедною зброєю. Не раз ворожі кораблі відчували на собі нищівні удари радянських торпедоносців. Особовий склад ескадрильї Поповича потопив у Баренцовому морі сторожовий корабель, танкер, три транспортні гітлерівців. Командир ескадрильї Г. Д. Попович часто вилітав у розвідку, бомбив аеродроми ворога, ставив мінні загородження у фіордах. Він здійснив 43 бойових вильоти, знищив сторожовик і транспорт ворога.

Виняткову мужність виявив заступник командира авіаполку гвардії майор Попович у боях з японськими загарбниками. 10 серпня 1945 року він у складних метеорологічних умовах торпедував японський есмінець і потопив його.

За бойові подвиги Г. Д. Попович Указом Президії Верховної Ради СРСР від 14 вересня 1945 року удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

Відважного воїна Батьківщина відзначила також двома орденами Червоного Прапора, орденами Олександра Невського, Червоної Зірки і медалями.

* * *

Після демобілізації підполковник запасу Г. Д. Попович жив у м. Херсоні. Помер у вересні 1966 року.

У БОЙОВИХ ПОРЯДКАХ ПІХОТИ

ПОТУЖНИЙ
Микола Никодимович
1919—1943

*Народився в с. Горобіївці
Канівського району*

Той пам'ятний червневий ранок видався на диво тихим і теплим. Як і вчора, у пишному зеленовітті дзвінко і весело лунав пташиний спів і ніяк не хотілося вірити, що цей лагідний недільний ранок приніс на рідну землю велике горе. Микола знав, що десь там, на західному кордоні такі ж, як і він, хлопці, його однолітки, вже зіткнулися з ворогом у смертельному бою, стали на захист своєї Вітчизни.

Важкий то був час. Як і тисячі інших радянських воїнів, Микола пізнав гіркоту відступу, з болем у серці залишав паляючі міста і села. Та навіть у ці найважчі хвилини він вірив у перемогу, чекав переламного моменту в ході війни. І такий час настав.

...Серпень 1942 року. Жорстокі, кровопролитні бої точилися в районі села Кумово Калузької області. Підтримувана кількома танками ворожа піхота йшла в атаку. Понад тисячу гітлерівців сунули на позиції, які обороняла також і мінометна рота Потужного. Та хоч сили були нерівними, і рідшали ряди мінометників, бійці роти не відступили. Вони зупинили противника, змусили його залягти. З-за переліску виповзло три ворожих танки. Наміряючись підійти до наших позицій з тилу,

вони невинно наближались. Виникла смертельна небезпека для всієї роти. І капітан Потужний, не роздумуючи, з протитанковою рушницею вирушив назустріч броньованим потворам. Влучним пострілом він підпалив головний танк, а два інших, наразившись на несподівану перешкоду, повернули назад. Атака гітлерівців захлинулася.

Прославила себе мінометна рота Потужного і в бою за село Кукуевки на Орловщині. В хуртовину і лютий мороз не легко було атакувати ворога, який зайняв вигідні позиції. Завчасно обладнавши багаточисленні вогневі точки, гітлерівці зустріли наші підрозділи зливою гарматного, мінометного і кулеметного вогню. Перша атака радянських воїнів була невдалою. На допомогу піхоті прийшли мінометники. Під пекельним обстрілом ворога вони влилися в бойові порядки наших піхотинців і відкрили прицільний вогонь по фашистській обороні.

Одна за одною замовкли ворожі гармати, захлинулися кулеметні черги. І знову піднялася наша піхота. Рвалися гранати, навкруги розлягалось багатоголосе «ура». Гітлерівці не витримали натиску і, залишивши на полі бою техніку, убитих, поранених, відкотилися від села.

У нестримному наступі радянські війська гнали фашистських окупантів на захід. 25 вересня 1943 року 1150-й стрілецький полк 121-ї гвардійської стрілецької дивізії одержав завдання форсувати ріку Іпоть. Мінометна рота Потужного під шаленим обстрілом ворога в числі перших підрозділів пододала водний рубіж. Влучним вогнем мінометники притиснули гітлерівців до землі, забезпечили просування нашої піхоти вперед у напрямку села Овчинця.

Враховуючи важливе значення цього населеного пункту, гітлерівці ціною величезних втрат тримались за його околиці. В цей день фашисти одинадцять разів переходили у контратаки, намагаючись будь-що повернути втрачені позиції.

Становище з кожною хвилиною ставало складнішим. Вичерпались запаси мін, і міномети один за одним замовкали. Не вистачало патронів для бронебійок. А свіжі сили ворога при підтримці самохідних гармат посилювали натиск.

Уже в складі роти залишилося лише 6 чоловік. Потім три... Коли німці наблизились до наших воїнів метрів на сорок, командир наказав захищатися гранатами — єдиною зброєю, яка була в розпорядженні сміливців. Сімдесят фашистів знищили відважні мінометники. Ворогові так і не вдалося утри-

мати село, бо в цей час підійшли наші підкріплення, і фашисти поспіхом відступили.

В цьому бою М. Н. Потужний був смертельно поранений. Бійці батальйону обережно поклали командира на селянський віз і відправили його в медсанбат. Але врятувати життя капітана Потужного уже не вдалося.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15 січня 1944 року гвардії капітану Потужному Миколі Никодимовичу було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

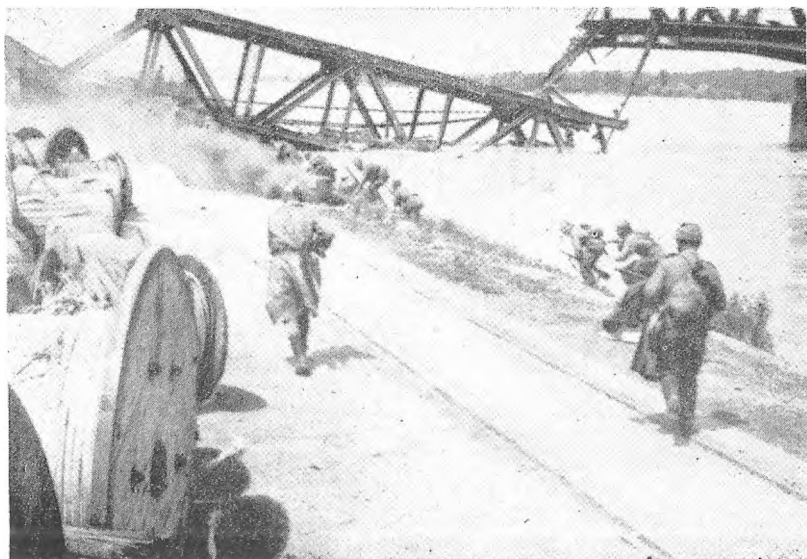
Пам'ять про відважного капітана свято шанують жителі російського села Овчинця, при звільненні якого М. Н. Потужний загинув, і в його рідному селі, на Канівщині, де народився і виріс герой. Ім'я М. Н. Потужного викарбувано на пам'ятнику воїнам-визволителям Овчинця. Його ім'ям названо одну з вулиць міста Канева.

Бій на правому березі р. Прут.

Бій за водну перешкоду.

Дивізійна газета з наказом Верховного Головнокомандуючого.

Стрілецький підрозділ у наступі, літо 1944 р.

По звільненій Україні.

Радянські воїни встановлюють прикордонний стовп на кордоні з Румунією, 1944 р.

Бої у Відні.

Штурм Кенігсберга.

У гості до червоних слідопитів м. Монастирища приїхав колишній вихованець школи нині Герой Радянського Союзу Р. І. Мільнер.

Герой Радянського Союзу Г. Є. Брик (у нижньому ряді перший зліва) серед однополчан — учасників параду Перемоги в Москві.

Вступ радянських військ у Бухарест.

Парад Перемоги в Москві.

Учасник боїв на землі Черкащини льотчик-космонавт, генерал-майор авіації Г. Т. Береговий (зліва) і колишній командуючий 2-м Українським фронтом Маршал Радянського Союзу І. С. Конев у музеї Корсунь-Шевченківської битви, 1969 р.

РИБАЛКО
Василь Іванович

*Народився 1921 року
в с. Дібрівці
Золотоніського району*

Був жовтень 1943 року. Змітаючи у визвольному пориві фашистські полчища, радянські війська розпочали грандіозну битву за Дніпро.

Великим щастям для себе вважав Василь Іванович Рибалко те, що йому довелося взяти участь у форсуванні Дніпра. Він пристрасно і впевнено з'ясовував підлеглим бойові завдання, закликав мстити ворогу за сплюндровану Радянську Україну.

Мінометники батареї, в якій служив сержант Рибалко, переправились через ріку неподалік від Соснівки. Холодна вода сковувала тіло. Але ніщо не могло зупинити бійців. Обслуга Рибалка діяла злагоджено й упевнено. За виявлену в цьому бою мужність комсомолець Рибалко був нагороджений медаллю «За відвагу».

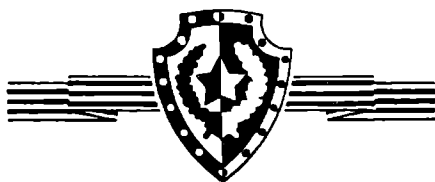
А битва за звільнення України розгоралася дедалі все більше. При прориві оборони противника в районі села Рижанівки на Звенигородщині гарматний і кулеметний вогонь противника скував і затримав на деякий час наступ батальйону. Встановити, звідки гітлерівці ведуть вогонь, узявся сержант Василь Рибалко. Ризикуючи життям, він доповз до ворожих

позицій і викликав вогонь на себе. Кулеметні точки фашистів були виявлені й знищені. Завдяки цьому батальйон успішно виконав поставлене завдання.

Своею безмежною відвагою Рибалко завжди показував приклад бійцям. Під Тарнавкою, коли фашисти перейшли у контратаку, він під градом куль виніс з поля бою пораненого офіцера. У рукопашній сутичці знищив 14 фашистів. За ці подвиги Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року сержанту Рибалко Василю Івановичу присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Після війни В. І. Рибалко закінчив Ташкентський політехнічний інститут. Комуністи обрали його першим секретарем Янги-Юльського міськкому партії Ташкентської області Узбекської РСР. Нині його фронт — боротьба за світле майбутнє народу, за перемогу комунізму.

РОМАНЮК
Василь Григорович

*Народився 1910 року
в селищі Драбові*

Народився Василь Григорович Романюк в сім'ї робітника. У 1925 році він вступив до Ленінського комсомолу, був піонер-вожатим, обирався членом бюро комсомольського осередку села. Прагнення бути військовим і бажання стати авіатором зародились у нього з дитинства. Василь сам конструював крила, подібні до пташиних, і з покрівлі хати робив спроби літати.

Мрія Романюка стала дійсністю у 1933 році, коли його було відряджено на навчання в Оренбурзьке авіаційне училище. Там він уперше здійснив стрибок з парашутом. У своїй книзі «Нотатки парашутиста-випробувача» Василь Григорович писав: «Я вважаю, що власне тоді вирішив назавжди зв'язати своє життя з парашутизмом і зробити його своєю професією».

Незабаром він став інструктором парашутного спорту, а через деякий час був призначений на роботу в один із великих дослідних центрів радянської авіації.

Дуже відповідальне завдання виконав Василь Григорович при випробуванні парашутів, призначених для затяжних стрибків. При цьому він не раз наражався на небезпеку — більше тридцяти разів йому доводилось користуватись запасним парашутом. За успішне випробування парашутів у 1939 році Ро-

манюк отримав з рук М. І. Калініна свою першу нагороду — орден Червоної Зірки.

В роки Великої Вітчизняної війни В. Г. Романюк брав участь у підготовці офіцерів-десантників, продовжував уважно слідкувати за розвитком парашутної техніки.

10 лютого 1942 року 4-й повітряно-десантний корпус, в якому служив парашутист-випробувач В. Г. Романюк, увійшов до складу військ Західного фронту. Корпус одержав завдання висадити десант в районі Юхнова, з тилу прорвати фронт оборони противника в напрямку Ключів і, оволодівши рубежами Куракіно, Підсосенки, Ключі, Леоново, вийти на Варшавське шосе, з'єднатися з частинами 50-ї армії для спільних дій проти юхновського угруповання німців.

У цій операції радянські воїни проявили відвагу, сміливість і стійкість. І в цьому немалою була заслуга офіцера Романюка, який готував десантників. Бойовими подвигами прославились десантники — вихованці Романюка — і при форсуванні Дніпра.

Бойові заслуги Василя Григоровича, його натхнення творчість, новаторство у тактиці парашутистів і випробувачів були відзначені ще трьома урядовими нагородами.

Після війни, закінчивши Червонопрапорну Військово-повітряну академію, Василь Григорович Романюк одержав звання полковника і повернувся до своєї любимої професії випробувача. Відважний радянський парашутист багато зробив для того, щоб льотчики в польотах на реактивних літаках на випадок необхідності могли скористатись парашутом. Одним із перших Романюк почав робити стрибки з парашутом методом катапультування.

Василію Григоровичу також належить ряд світових і всесоюзних рекордів з парашутного спорту. Одним із найвизначніших був стрибок із стратосфери з затримкою розкриття парашута. Це нове видатне досягнення радянського парашутиста було здійснено 25 вересня 1945 року.

У серпні 1957 року Василь Григорович побив ряд всесоюзних і світових рекордів стрибками з затриманням у розкритті парашута. В складі груп, які здійснювали рекордні стрибки із стратосфери, брав участь і заслужений майстер спорту полковник В. Г. Романюк. Його мужність і висока майстерність принесли нашій Батьківщині не один світовий рекорд. Ім'я Романюка добре відоме не тільки в Радянському Союзі, а й далеко за його межами.

За зразкове виконання службових обов'язків, за мужність, відвагу і героїзм, виявлені при випробуванні парашутів і різної авіаційної техніки, Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 9 вересня 1957 року Василю Григоровичу Романюку присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

2 вересня 1959 року увійшло визначною датою в історію радянського і світового парашутного спорту. В цей день в літописі найкращих досягнень радянських авіаторів з'явилась ще одна яскрава сторінка. Відважний випробувач парашутів В. Г. Романюк здійснив свій 3000-й стрибок. Три тисячі стрибків з парашутом — це своєрідний світовий рекорд. Жодна людина на земній кулі не має такої кількості стрибків. Він стрибав з літаків різних типів, планерів, вертольотів, дирижаблів, аеростатів, здійснював стрибки на суші і на воді, і з холодних просторів стратосфери і з висоти бриючого польоту.

28 років життя віддав Василь Григорович парашутному спорту. Він випробував більше ста конструкцій парашутів, різноманітні прилади, авіаційне обладнання і спорядження, не раз катапультиувався. Скільки волі, відваги, витримки потрібно було для цього!

В радянській і зарубіжній пресі у свій час з'явилися дві цифри: «Дванадцять із тринадцяти». Що це за цифри? За всю історію парашутизму тільки тринадцять спортсменів носили значок «2000» — дванадцять з них — радянські майстри. Парашутистом № 1 був і лишається Герой Радянського Союзу, заслужений майстер спорту полковник В. Г. Романюк, володар 18 світових рекордів, який здійснив 3475 стрибків.

ЗВІЛЬНЯЮЧИ ДНІПРОПЕТРОВСЬК

РУВИНСЬКИЙ
Веніамін Абрамович

*Народився 1919 року
в м. Черкасах*

Ще в школі Веніамін Рувинський мріяв піти дорогою батька, інженера-будівельника.

У 1937 році він поступив на фортифікаційно-будівельний факультет Військово-інженерної академії ім. В. В. Куйбишева. Але закінчити навчання завадила війна. Слухач академії Веніамін Абрамович Рувинський пішов на фронт. Він будував фортифікаційні укріплення, виконував важливі завдання командування. Перебуваючи у складі військ Карельського фронту, командував ротою розвідки, не раз пробирався в тил ворога.

З воєнних років особливо пам'ятним став 1943-й. Частина, в якій служив капітан Рувинський, звільняла Харків, брала участь у форсуванні Північного Донця і Дніпра, визволяла Дніпропетровськ.

«Всі ми прагнули якомога краще виконати завдання командування по забезпеченню переправи наших військ через Дніпро і ліквідувати опорні пункти ворога на правому березі,— згадує Веніамін Абрамович.— Було дуже важко палагодити переправу під пекельним вогнем гітлерівців. Майже дві доби ніхто не змикав очей. Всі бійці і командири батальйону готували цю переправу. Не вистачало переправних засобів. Доводилось ви-

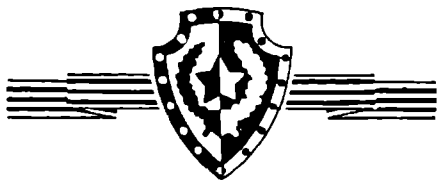
користовувати рибальські човни. Але це не спинило нашого великого могутнього пориву».

Командуючи саперним батальйоном, у надзвичайно складних умовах капітан Рувинський у короткий строк забезпечив переправу частин дивізії через Дніпро.

За відмінне забезпечення переправи та зразкове керівництво самою переправою і виявлену при цьому особисту мужність, доблесть і відвагу, внаслідок чого нашим військам удалось захопити плацдарм на правому березі Дніпра і визволити Дніпропетровськ, капітану В. А. Рувинському було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Після поранення на Дністрі в червні 1944 року Веніамін Абрамович тривалий час лікувався. У 1946 році він закінчив навчання в академії, яке обірвала війна, й отримав диплом військового інженера. Весь свій досвід, знання і майстерність Рувинський віддає справі зміцнення оборонної могутності Збройних Сил нашої Батьківщини. Нині він полковник, кандидат технічних наук, доцент, має понад двадцять наукових праць.

РУДЕНКО

Михайло Климович

*Народився 1898 року
в с. Петрушках Корсунь-
Шевченківського району*

Радянські війська успішно форсували Дністер, Буг, вийшли за Прут. Фашисти чинили відчайдушний опір. Батальйон, в якому рядовим автоматником служив Михайло Климович Руденко, одержав завдання оволодіти висотою, за яку вже чотири дні точилися жорстокі бої. Комбат вирішив вислати у тил противника групу сміливців. Розрахунок простий — відвернути увагу ворога і тим самим забезпечити наступ батальйону.

— Добровольці є? — запитав він бійців.

Руденко вийшов наперед. Поруч стали ще чотири відважних гвардійці.

П'ятеро бійців з автоматами і гранатами під покровом ночі пробиралися в стан ворога. Непоміченими пройшли село, перебралися через річку, обійшли дорогу, що вела на Ясси, і потрапили до невеличкого хутора. Необхідно було з'ясувати обстановку, провести розвідку. І тут першим визвався Михайло Руденко.

Гітлерівці почували себе в безпеці, спокійно курили. Цього було досить, щоб досвідченому оку радянського воїна визначити, де пролягає траншея противника. Руденко нечутно підповз, і в напрямі фашистів одна за другою полетіли гранати.

Гітлерівці в паніці вискакували з окопів і падали від куль відважного бійця.

Німці, що займали позицію в другій лінії окопів, спровоковані своїми ж переляканими солдатами, почали тікати. Руденко косив їх з автомата. А коли закінчились патрони і гранати, він стрибнув у ворожий окоп і продовжував розстрілювати противника з захопленого ним у бою кулемета.

У цей час приспіли його товариші і теж кинулися до трофейних кулеметів.

Як і передбачалось, увага фашистів була зосереджена на групі розвідників. Їх оточували з усіх кінців. Руденко наказав підпустити німців ближче, щоб даремно не витратити патронів. П'ятеро гвардійців майже до світанку вели нерівний бій. Невеличкий клапчик землі навколо був завалений ворожими трупами.

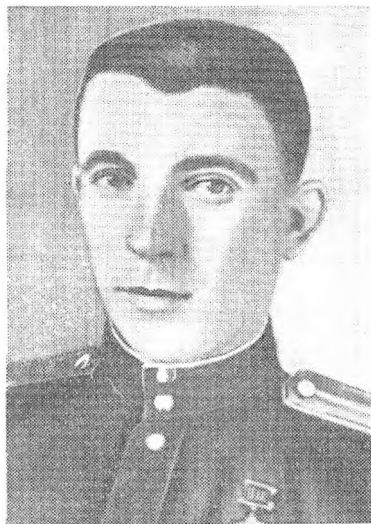
Незабаром батальйон пішов у наступ. Завдання командування було виконане.

* * *

Приїхав у рідне село Михайло Климович Руденко немолодим, з посивілими скронями і Зіркою Героя Радянського Союзу на грудях. Приїхав, щоб повернути зраненій війною землі її красу. Тому і обрав наймирнішу в світі професію садовода. Потопають тепер Петрушки в садах, вирощених руками колпашного воїна.

ДОБЛЕСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ

РУЖИН

Володимир Михайлович
1919—1946

*Народився в с. Хлистунівці
Городищенського району*

Льотчиком він став напередодні війни. Заповітна мрія, яку Володимир Ружин плекав ще з дитинства, здійснилася. До останнього подиху він любив небо і бойову машину, що слухняно підкорялася його рукам.

Майже з перших днів війни Ружин брав участь у боях з німецько-фашистськими загарбниками. Він воював на Південному, Північно-Кавказькому та 2-му Прибалтійському фронтах. За героїзм, проявлений у боротьбі з фашистами, льотчик-бомбардувальник був нагороджений двома орденами Червоного Прапора, орденом Червоної Зірки та багатьма медалями.

Старший лейтенант Ружин здійснив 202 бойових вильоти. Більш ніж 217 годин був у повітрі, виконував найвідповідальніші завдання командування. Понад 50 разів вилітав на бомбардування скупчень бойової техніки і живої сили гітлерівців, 16 разів — у розвідку. Його ланка завдавала нищівних ударів по ворогу. Групами літаків, які він очолював, було знищено: 10 фашистських літаків, 33 танки, близько 160 автомашин, 43 залізничних вагонів, 96 артилерійських гармат, 9 мінометів, 11 складів з боеприпасами і паливом.

В складі 15-ї Повітряної армії 2-го Прибалтійського фронту заступник командира авіаескадрильї 367-го бомбардувального авіаційного Червонопрапорного полку старший лейтенант Ружин 25 серпня 1944 року одержав завдання знищити техніку і живу силу ворога в районі одного населеного пункту в Латвійській РСР. На чолі дев'ятки Пе-2 Ружин піднявся у повітря. Перебуваючи вже над ціллю, ескадрилья була атакована дванадцятьма фашистськими «фоккерами». Не маючи прикриття, радянські пілоти-бомбардувальники відбили всі атаки противника і пошкодили один ворожий літак. У той день вони знищили склад з боеприпасами, 5 автомашин і подавили вогонь 5 гармат. У районі Вецмуйжа ланка бомбардувальників Ружина знищила 4 гітлерівських склади з боеприпасами і 6 автомашин. Над ціллю літак Ружина був пошкоджений осколками, вийшов з ладу лівий мотор. Відмінно володіючи технікою пілотування, безстрашний воїн привів машину на свій аеродром, за що одержав подяку від командира полку.

27 грудня 1944 року група комуніста Володимира Ружина знищила 3 фашистських артбатареї, 2 доти, 10 автомашин.

Протягом всієї війни відважний радянський сокіл мужньо боровся за визволення рідної Батьківщини від фашистських загарбників. Лише на 2-му Прибалтійському фронті він здійснив 13 героїчних нальотів на ворожі позиції, виконав ряд спеціальних завдань командування.

Комуністична партія, Радянський уряд та військове командування високо оцінили бойові заслуги льотчика-бомбардувальника Володимира Михайловича Ружина. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 серпня 1945 року йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

*. * *

У липні 1946 року під час випробування літака Володимир Михайлович Ружин трагічно загинув.

**ПОЧЕСНИЙ
ГРОМАДЯНИН УНГЕНІВ**

**САПОТИНСЬКИЙ
Федір Миронович**

*Народився 1904 року
в с. Прутильцях Корсунь-
Шевченківського району*

Часто з різних сіл і міст Батьківщини надходять листи на ім'я Героя Радянського Союзу Федора Мироновича Сапотинського. Пишуть друзі-фронтовики, піонери. Шлють привітання з Молдавії, у визволенні якої він брав участь.

Багато фронтових доріг пройшов Федір Миронович: бився з білофінами, захищав Київ. Його кулемет косив ворога під час Уманської операції. Сапотинський пройшов з боями всю Правобережну Україну, визволяв Румунію, Австрію. На все життя запам'ятався бій за невеличке молдавське село Грисень.

248-й стрілецький полк 31-ї стрілецької Сталінградської дивізії, в якому воював Сапотинський, 30 березня прорвав оборону противника на підступах до Грисеня. В запеклому бою, який точився цілий день, село було звільнене. Але фашистам удалось відрізати полк від основних сил дивізії. Стомлені воїни зайняли кругову оборону. Гітлерівці прагнули знищити оточений полк. На світанку вони почали інтенсивний артилерійський обстріл, а слідом за цим розгорнула наступ ворожа піхота. Кидаючи в бій все нові й нові підрозділи, противник протягом дня провів шість атак, але бійці стояли на смерть. Поранені, яких не встигали перев'язувати санітари, залишались на вогне-

вих позиціях. Кулемет Сапотинського не змовкав весь день. Підпускаючи ворога на відстань 200—300 метрів, кулеметник примушував його повертати назад. Здавалось, сама ненависть до загарбників натискувала на гашетку кулемета. Бій біля Грисеня нагадував Сапотинському бій за звільнення Прутильців. Біль тяжкої втрати пік груди: з дітей вижив лише Сашко, тяжко було поранено дружину, згоріла оселя... З тих пір у кожному фашисті він бачив убивцю своїх дітей.

Остання, шоста атака була вирішальною. Снарядів і патронів залишилося мало, а фашисти підтягували і кидали в бій свіжі сили. Вони вирішили розрахуватись з кулеметом, розташованим на околиці села, він їм особливо дошкуляв.

Відчув якусь тривогу і Сапотинський. Він оглянувся назад і побачив групу фашистів, які несподівано з'явилися за спиною кулеметної обслуги. В короткій сутичці Сапотинський знищив автоматом 12 гітлерівців.

Батьківщина високо оцінила його подвиги. 13 вересня 1944 року Сапотинському було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Нині Федір Миронович на заслуженому відпочинку.

На честь 25-річчя визволення Молдавської РСР від німецько-фашистських загарбників рішенням Виконавчого Комітету Унгенської районної Ради депутатів трудящих йому присвоєно звання почесного громадянина Унгенського району.

ЗАХИЩАЮЧИ МОСКВУ

СВІТЛИЧНИЙ
Григорій Лаврентійович

*Народився 1921 року
в с. Дмитрівці
Золотоніського району*

Якщо про декого з людей крилатої професії можна сказати словами: «Він ніколи не думав бути льотчиком», то це зовсім не властиво Григорію Світличному. Вже в дитинстві Григорій Лаврентійович захоплювався авіацією.

— Обов'язково буду пілотом! — наполегливо говорив він рідним і вперто продовжував відвідувати аероклуб. І мрія комсомольця здійснилась. Він поступив у Балахівську льотну школу, після закінчення якої одержав призначення в Ригу. Там і застала сержанта Світличного Велика Вітчизняна війна.

24 жовтня 1941 року він здійснив свій перший бойовий виліт. Дев'ятка «ілів» штурмувала автоколону фашистів на шосе Можайськ—Дорохово. Було знищено десять танків і тридцять автомашин з піхотою. Григорій Світличний уже в першому повітряному бою діяв сміливо і вміло. Наступного дня 312-й штурмовий авіаційний полк знову завдав відчутного удару по гітлерівцях, що рвалися до Москви. І так день за днем.

27 жовтня і 2 листопада Світличний, уже в званні лейтенанта, на чолі своєї ланки штурмував автоколони на шосе Покровське—Михайлівське, а через два дні зробив наліт на

скупчення автомашин, танків і піхоти у районі Дорхова, знищив автоколонну на шосе Можайськ—Дорохово, завдав бомбового удару по танках і артилерії фашистів на південь від Можайська.

Особливо суворе випробування довелося витримати ланці лейтенанта Світличного 11 листопада, коли фашистські війська підтягували нові резерви, щоб відновити наступ на Москву. Під час операцій біля Покровського і Михайлівського—Редчіно Григорій Лаврентійович Світличний був тяжко поранений і все ж довів пошкоджений літак до свого аеродрому і посадив його.

Після госпіталю хоробрий пілот повернувся в свою частину і через деякий час за зразкове виконання бойових завдань, за мужність та героїзм був удостоєний високої урядової нагороди — ордена Леніна.

Багато подвигів на рахунку відважного льотчика. 1 травня 1942 року ланка штурмовиків, яку вів у бій Світличний, під прикриттям винищувачів, несподівано для ворога атакувала чотири залізничних ешелони на станції Гжатськ, де гітлерівці вивантажували війська і боеприпаси. До місця призначення ворожі ешелони так і не дійшли.

3 листопада до кінця грудня 1942 року ланка Світличного щоденно бомбардувала і розстрілювала з повітря фашистські війська. За час свого перебування на фронті він провів 62 бойових вильоти, знищив або вивів з ладу більше 20 ворожих танків, 169 автомашин, 11 літаків, 24 гармати, 11 залізничних вагонів, 3 автоцистерни, 5 мінометів, 6 зенітно-артилерійських гармат та понад 1000 фашистських солдат і офіцерів.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 1 травня 1943 року лейтенанту Світличному присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Після закінчення війни славний пілот ще довгий час продовжував службу в Радянській Армії. Нині полковник у відставці Г. Л. Світличний не припиняє громадсько-політичної роботи, головною ділянкою якої вважає виховання молоді в дусі радянського патріотизму і пролетарського інтернаціоналізму.

**ЙОГО ІМ'ЯМ
НАЗВАНА ШКОЛА**

СЕНАТОР
Василь Трохимович
1921—1944

Народився в м. Смілі

На одному з будинків в центрі Сміли ще здалека видно табличку: «Смілянська середня школа № 14 імені Героя Радянського Союзу В. Т. Сенатора». Тут він навчався, тут у 1938 році одержав атестат зрілості, звідси пішов у авіаційне училище.

День 22 червня 1941 року Василь Сенатор зустрів курсантом. Та вже через кілька тижнів начальник училища поздоровив його з присвоєнням звання лейтенанта. Молодий авіатор став штурманом бомбардувальника далекої дії.

Потяглися важкі фронтові будні, безперервні вильоти на бомбардування ворожих тилів, гітлерівських військ, що рвалися до столиці України.

У 1942 році Василя Сенатора прийняли до лав КПРС. Високе звання члена партії комуністів він з честю виправдав у запеклих боях.

У ті дні ворог штурмував Сталінград, рвався на Кавказ. У серпні 1942 року, виконуючи наказ командування, досвідчений штурман уперше повів свій важкий бомбардувальник на Берлін. Потім він ще дванадцять разів бомбардував військові об'єкти гітлерівців у Кенігсбергу, Данцігу, Тільзіті. За прояв-

лені хоробрість і мужність Вітчизна нагородила комуніста Сенатора бойовим орденом Червоного Прапора, а згодом — орденом Леніна.

Одного липневого вечора 1943 року командуючий 3-ю гвардійською повітряною армією викликав командира 10-го гвардійського авіаполку бомбардувальників далекої дії. Було наказано знищити важливий військовий об'єкт ворога в районі одного великого міста на західному кордоні фашистської Німеччини.

Розуміючи, що шансів на повернення літака — майже ніяких: не вистачило б пального, командир викликав добровольців. Бажання летіти на завдання виявили всі екіпажі. Генерал зупинився на екіпажі, в якому штурманом був гвардії капітан Сенатор.

Цілий вечір Василь Трохимович просидів над картою. Розрахунки підтвердили, що на зворотний рейс пального не вистачить: літак доведеться посадити десь у партизанському краї...

В указаний день машина відірвалася від землі. Її екіпаж узяв курс на захід. Небо облягли густі хмари, земля майже не проглядалась. Така метеорологічна обстановка сприяла тому, що ворожа протиповітряна оборона була безсила стати відважним на перешкоді.

Непомітно минув час. Інколи доводилось міняти курс, щоб триматись ближче до хмар, обминали міста з сильною проти-повітряною обороною ворога. Всім цим диригував штурман. Прокладання маршруту — це його справа.

Капітан Сенатор в останнє звів карту.

— Увага! Виходимо на ціль! — схвильовано повідомив він.

Літак стрімко пішов на зниження. Навколо зарясніли розриви зенітних снарядів. Але бомби вже точно накрили об'єкт. Завдання було виконано блискуче. Літак, використовуючи протизенітні маневри, вийшов з зони вогню і взяв курс на схід.

...Вісла з'явилася під крилом літака тоді, коли в баках бомбардувальника майже закінчилось пальне. Небо вкрилось спалахами зенітних снарядів. І на цей раз пілот капітан Параменко вдало вивів машину з-під ворожого обстрілу, намагаючись будь-що відшукати умовні сигнали партизан.

...На партизанській базі бомбардувальника чекали ще довго. Та він не приземлився. В районі Варшави літак було підбито і його екіпаж приземлився на території Польщі. Сотні

кілометрів через ворожі тили ночами троє відважних пробиралися до лінії фронту. Незабаром вони були вже у Москві.

За зразкове виконання важливого завдання командування і проявлені при цьому мужність і відвагу Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 вересня 1943 року звання Героя Радянського Союзу було присвоєно пілоту гвардії капітану Параменку, штурману гвардії капітану Сенатору та стрільцю-радисту гвардії сержанту Іванову.

Наступного дня Михайло Іванович Калінін вручив їм високі урядові нагороди. Незабаром героїчний екіпаж бомбардувальника виконував пові бойові завдання.

Весною 1944 року Василь Сенатор побував у рідних у Смілі. Це була його остання зустріч з батьками. Василь Трохимович трагічно загинув.

Нині в центрі Сміли над могилою героя височить скромний обеліск з п'ятикутною зіркою. Біля його підніжжя завжди лежать букети живих квітів, вінки. Вклонитись могилі героя сюди часто приходять жителі Сміли.

РАДЯНСЬКИЙ АС

СИДОРЕНКО
Марко Лук'янович
1915—1945

*Народився в с. Дубіївці
Черкаського району*

Перше своє бойове хрещення молодший лейтенант авіації Сидоренко прийняв на Халхін-Голі в 1939 році. Коли розпочалася Велика Вітчизняна війна, Марко Лук'янович служив в одному з військових з'єднань на Далекому Сході. Він подавав рапорт за рапортом, прохаючи направити його на фронт. Та на сході теж була складна обстановка і йому довгий час відмовляли. Лише на початку 1942 року його гаряче прагнення було задоволено.

У травні 1942 року ланка винищувачів розпочала бої з фашистами. Перші ж бої показали, що Марко Лук'янович — безстрашний і здібний командир. Особистий приклад відваги і мужності в бою, рішучість і наполегливість згуртували його бойову четвірку.

Відважні радянські аси сміливо вступали у бій з переважаючими силами ворога, примушували його з ганьбою залишати поле бою.

13 липня 1943 року гвардії старший лейтенант Сидоренко одержав від командування наказ: прикрити з повітря наступ наших військ. Піднявшись у небо, бойова четвірка зустрілася з групою ворожих літаків. Сили були нерівними: назустріч

ішли близько п'ятдесяти ворожих бомбардувальників і винищувачів. За наказом командира четвірка врізалась у саму гущу чорнохрестих стерв'ятників. Зав'язався запеклий бій. Безстрашними соколами носились швидкі і спритні «ястребки», розладнуючи ворожі ряди. Фашистські льотчики змушені були відбомбитись на ділянках своїх військ.

У цьому бою німці втратили 7 літаків, у тому числі 4 бомбардувальники. 2 з них — на особистому рахунку командира четвірки Сидоренка.

У боях з ворогом на Південно-Західному, Карело-Фінському, Північно-Західному і Брянському фронтах комуніст Сидоренко був п'ять разів поранений. Його ланка збила 45 літаків ворога, не маючи власних втрат. Командир особисто збив 11 літаків.

За зразкове виконання бойових завдань командування в боротьбі з німецькими загарбниками і проявлені при цьому доблесть, мужність, відвагу і героїство командира ланки 66-го гвардійського винищувального авіаполку гвардії капітану Сидоренку Марку Лук'яновичу Указом Президії Верховної Ради СРСР від 28 вересня 1943 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Життя безстрашного сокола, льотчика-винищувача Сидоренка трагічно обірвалося 27 березня 1945 року.

Дубіївці пам'ятають свого славного земляка. Його іменем названа одна з кращих вулиць села.

КРИЗЬ БОЙОВИЙ ГАРТ

СКЛЯР
Григорій Михайлович

*Народився 1906 року
в с. Шевченковому
Звенигородського району*

Славний бойовий шлях пройшов Григорій Михайлович Скляр,— один з перших комсомольців колишньої Кирилівки — батьківщини великого Кобзаря.

У 1928 році Григорій Скляр пішов до лав Червоної Армії. Навчався в інженерному училищі, потім — у військовій академії. В полку, де проходив службу, він здобув заслужений авторитет серед бійців і командирів, був обраний членом партбюро полку, пізніше працював у складі парткомісії з'єднання. Військову справу знав і любив.

Суворі дні Великої Вітчизняної війни Григорій Михайлович зустрів уже досвідченим командиром. Інженерна частина, якою він командував, витримала жорстокі бої на кордоні. Потім — 36-денний похід від Києва до Чугуєва в тилу ворога. Фронтові випробування, що припали на його долю, ще більше загартували хороброго комбата, допомагали завжди знаходити вірні рішення в будь-якій складній бойовій обстановці.

Окремий саперний батальйон під командуванням Скляра брав участь в обороні Сталінграда, в битві за Орел. Особливо він проявив себе при форсуванні Десни біля міста Остер, і Дніпра в районі Скунинове і Старий Глибов.

З 19 по 27 вересня 1943 року командир 9-го Окремого мотопонтонно-мостового батальйону підполковник Склад майже цілодобово під нищівним вогнем ворога керував переправою через Дніпро. Він завжди був там, де виникала небезпека, де необхідно було ризикувати життям. Своєю сміливістю він запалював бійців. Коли на одному із понтонів загинула обслуга, Склад під ворожим обстрілом став за кермо й привів понтон на правий берег Дніпра.

Ініціатива, винахідливість, сильна воля, уміле керівництво батальйоном, особиста хоробрість Склада допомогли виконати поставлене завдання в указаний строк і забезпечити переправу на правий берег Дніпра військ 60-ї армії. За цей подвиг Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 17 жовтня 1943 року Г. М. Складу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Фронтові дороги мужній воїн пройшов з честю і закінчив їх у Берліні. Після розгрому гітлерівської Німеччини Григорій Михайлович брав участь у боях на Далекому Сході проти японських самураїв.

* * *

Комуніст Склад завжди вважав своїм обов'язком бути на передньому краї там, де відстоюються завоювання Великого Жовтня. І Батьківщина високо оцінила мужність свого сина: на його грудях сяє Золота Зірка Героя, два ордени Леніна, два ордени Червоного Прапора, орден Суворова 2-го ступеня, два ордени Червоної Зірки і сім медалей.

Зараз полковник Г. М. Склад у відставці, проживає у місті Бобруйську, Білоруської РСР.

СКИТИБА
Борис Якович

*Народився 1913 року
в с. Хрестителевому
Чорнобаївського району*

В одну з вересневих ночей 1943 року хтось постукав у вікно старої скитибинської хати. Коли Борис переступив поріг, мати трохи не зомліла. Село кишіло німцями. Борис з дев'ятьма товаришами був посланий командиром у розвідку і заглянув на хвилинку до батьківського двору.

Наступного дня в складі танкового десанту він першим в'їздив у рідне село. Односельчани зняли Бориса з танка і понесли на руках.

Воював він тоді в складі 3-го гвардійського механізованого корпусу, який у жовтні 1943 року вів запеклі бої на Україні. Виконуючи завдання командування 47-ї армії, корпус форсував Дніпро в районі Студенця на північ від міста Канева і закріпився на невеличкому плацдармі.

Гітлерівці докладали всіх зусиль, щоб скинути в Дніпро гвардійців і по кілька разів на день переходили у контратаки, вели нищівний вогонь, щоб не допустити переправи підкріплень.

На лівий берег Дніпра з групою бійців прибув і командир телефонного взводу Борис Скитиба. Необхідно було відновити зв'язок через річку з підрозділами корпусу на плацдармі. Коли човен був навантажений усім необхідним, четвірка сміливців

розпочала свій небезпечний рейс. Маневруючи серед розривів снарядів, зв'язківці добралися до середини річки. Човен, пробитий осколками, незабаром затонув. До протилежного берега довелося добиратися плавом. Осіння холодна вода сковувала тіло. І все ж телефонний зв'язок через Дніпро було встановлено.

В боях за плацдарм Б. Я. Скитиба, незважаючи на небезпеку, багато разів переправлявся на правий берег ріки і відновлював ушкоджені лінії зв'язку.

Про ці бої розповідав сам Борис Якович:

— Переправившись на правий берег, ми тягли лінію на командні пункти частин. По 10—20 разів на добу ворог піднімався в атаки і нам доводилось вступати в бій, одноразово слідкуючи за цілістю зв'язку. Одного разу гітлерівці кинули проти нас десять танків. Про їх появу ми повідомили на лівий берег і викликали вогонь артилерії. Треба віддати належне нашим артилеристам: стріляли вони влучно і зразу ж підбили шість танків. Решта повернула назад. Але на цьому гітлерівці не вгамувались. Вони кинули проти нас ще групу танків і знову нас виручили артилеристи. Чотири ворожі машини свічками спалахнули на полі бою...

За проявлену мужність у цих боях лейтенанту Скитибі 25 жовтня 1943 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Давно відгриміла війна. На полях, де прокладав телефонний кабель Борис Скитиба, його земляки водять трактори і комбайни, вирощують рясні врожаї. В районі Канева, де командир телефонного взводу, а нині капітан запасу Скитиба, забезпечував плацдарм зв'язком, споруджується нова ГЕС.

Коли Борис Якович приїздить з Києва до рідних, серце його сповнюється законною гордістю. Він і його товариші по зброї зробили свій воїнський внесок у справу визволення рідного краю від лютого ворога.

СКУСНІЧЕНКО
Яків Соловейович
1914—1943

*Народився в с. Русалівці
Маньківського району*

Частини 60-ї армії під командуванням генерала Черняхівського прорвали оборону гітлерівців і розгорнули наступ на Конотоп. У ніч з 4 на 5 вересня 1943 року 3-й батальйон 498-го стрілецького полку 132-ї Бахмачської Червонопрапорної стрілецької дивізії підійшов до Сейму. Заступник командира батальйону по політичній частині капітан Скусніченко разом з сьомою стрілецькою ротою першим переправився на протилежний берег ріки і вступив у бій з ворогом.

Коли гітлерівці пішли в контратаку, комуніст Скусніченко знаходився в бойових порядках роти. Бійці уже звикли в критичні хвилини бачити свого замполіта поруч. Не раз він водив їх в атаки, не раз доводилось відбивати натиск противника. Капітан спостерігав за двома ворожими бронетранспортерами, які вели вогонь з кулеметів. Він вичікував, поки машини наблизяться. Незабаром від влучного вогню протитанкової рушниці спалахнув один бронетранспортер, потім — другий. Їх підбив особисто замполіт батальйону. Гітлерівців, які почали вискакувати з машин, бійці знищували автоматним вогнем.

Контратаку було відбито. Переправившись через Сейм, батальйон продовжував переслідувати ворога.

Особливо запеклі бої зав'язалися 18 вересня на Десні. Переправу вирішили здійснити вночі без попередньої артпідготовки. Першими протилежного берега досягли розвідники. Незабаром звідти двічі мигнув вогник ліхтаря. Це був умовний сигнал. Скусніченко на чолі штурмової групи розпочав переправу.

Коли ріка освітілася ракетами і ворог відкрив з усіх видів зброї вогонь, човни з штурмовою групою наближались до берега. У захопленій траншеї спалахнула запекла сутичка з гітлерівцями. Перемогли десантники.

На світанку противник перейшов у контратаку. Підпускаючи фашистів на близьку відстань, бійці розстрілювали їх з автоматів. Та ворог майже щогодини нарощував свої сили і після короткочасного артилерійського нальоту знову атакував. У бій вступили фашистські танки.

Скусніченко викликав по рації артилерійський вогонь з протилежного берега. Горіли ворожі машини. Противник розпочав наступ з флангів. Становище ставало дедалі критичнішим. Рідшали лави відважних, закінчились боеприпаси.

— Стріляти лише прицілним вогнем, — наказав капітан. Він піднявся на весь зріст і з вигуком: «За рідну Радянську Україну!» — кинувся вперед. Наслідуючи його приклад, бійці побігли назустріч ворогу, кололи гітлерівців багнетами, били прикладами, саперними лопатками. Противник відступив.

А 25 вересня полк уже форсував Дніпро. Коли до берега залишилась сотня метрів, над плотами і човнами спалахнули ракети, річку перехрещувало проміння прожекторів. Вода закипіла від вибухів. Та жоден човен не повернув назад. На очах у Скусніченка загинув командир штурмової групи, і він прийняв командування на себе. Вже на березі очолив атаку.

Сходило сонце, та його ніхто не помічав. Гітлерівці йшли в контратаку суцільними рядами.

Вогонь, вдало організований капітаном Скусніченком, примусив ворога відійти. Та через двадцять хвилин у небі з'явилося дев'ять «юнкерсів», які за кілька хвилин перетворили клаптик землі в пекло.

Німці розпочали другу атаку. На цей раз танками і бронетранспортерами. А в штурмовому загоні залишилось лише 73 бійця. Потім була третя атака, п'ята., сьома...

Згас день. Яків Скусніченко, змарнілий від втоми, обходив бійців. І замполіт, і бійці розуміли: зараз головне одне — вистояти!

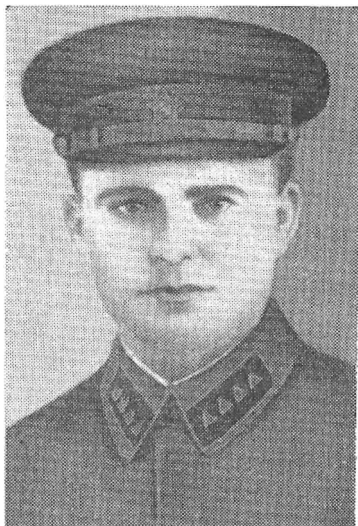
На світанку наступного дня фашисти поновили атаки. В дію пішла трофейна зброя. Коли закінчилися патрони, комуніст Скусніченко знову підняв бійців у контратаку.

— За мною! Вперед, за Батьківщину!..

І двадцять вісім бійців, які залишились у живих, кинулись на ворога. В цей час гойднулась земля. На голови ворога посипались міни і снаряди наступаючих частин 60-ї армії, що переправились на правий берег. Але Скусніченко цього вже не бачив. Смертельно поранений, він упав на руки своїх бійців.

За подвиги, здійснені гвардії капітаном Яковом Соловейовичем Скусніченком на Сеймі, Десні й Дніпрі, Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 17 жовтня 1943 року йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

У БОЯХ ЗА ОДЕР

СОВЕНКО
Яким Онопрійович
1914—1945

*Народився в с. Хижинцях
Лисянського району*

«Герою Радянського Союзу офіцеру Радянської Гвардії Совенку Якому Онопрійовичу, який здійснив свій безсмертний подвиг у Великій Вітчизняній війні і віддав своє життя в боях за любиму Батьківщину 27.I.1945 року, від колишнього командира дивізії Героя Радянського Союзу гвардії генерал-майора в запасі Іванова І. В. і від усіх воїнів-ветеранів 6-ї гвардійської стрілецької Ровенської Червонопрапорної ордена Суворова дивізії».

З таким написом дбайливо зберігається в сім'ї героя пам'ятна фотокартка — подарунок ветеранів дивізії.

Яким Онопрійович Совенко був у числі тих, хто на початку війни прийняв на себе перший удар ворога на західному кордоні країни. Його стрілецький взвод, піднятий по бойовій тривозі, стійко стримував натиск противника. В одному з нерівних боїв з фашистськими загарбниками Совенко був поранений.

У наступні воєнні роки він нищив гітлерівців під Ростовом-на-Дону, на Кавказі, брав участь у форсуванні Дніпра і Вісли.

В боях і походах, у подоланні труднощів гартувався характер, міцніли воля, майстерність і мужність командира. Збільшувався бойовий досвід.

Восени 1944 року полк, в якому гвардії майор Совенко командував батальйоном, перебував на Сандомирському плацдармі, готувався до завершальних боїв за визволення Польщі.

В один з грудневих днів його батальйон був виділений в передовий загін дивізії.

У бойовому донесенні того часу говориться: «В цих боях велику роль відіграв передовий загін. Його командир т. Совенко вміло керував підрозділами, розумно поєднуючи силу вогню з маневром, а сам проявив на полі бою мужність, героїзм, розпорядливість».

Батальйон Совенка у дивізії першим досяг річки Одера. Було одержано наказ форсувати річку, захопити плацдарм і закріпитися.

Розгорівся важкий бій. Гвардійці відбивали одну за одною ворожі атаки. Особливо відчутних ударів завдавали фашисти на ділянці старшого лейтенанта Зеньковського. Створилася серйозна обстановка. Майор Совенко поспішив у роту. Він бачив, як замовк кулемет, що притискував ворожих автоматників до землі, і кинувся туди. Комбат розумів: якщо противник прорветься тут, усьому батальйону загрожує оточення.

Припавши до кулемета, він розстрілював знахабнілих фашистів. На полі бою залишилися десятки гітлерівців. Але в цьому бою майор Совенко загинув смертю хоробрих.

За мужність і героїзм, проявлені в боях, 10 квітня 1945 року йому було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

В Хиженцях піонерська дружина восьмирічної школи і одна з найкрасивіших вулиць носять його ім'я. В центрі села височить обеліск Слави односельчанам, які загинули у боях за Вітчизну. Першим у списку виکارбовано ім'я Героя Радянського Союзу Якима Онопрійовича Совенка.

ЧЕРЕЗ НІМАН

СОЛОПЕНКО
Тимофій Іванович
1899—1944

*Народився в с. Перервинцях
Драбівського району*

...Під натиском радянських військ ворог поспішно відходив на захід. Смертельно поранений, але недобитий фашистський звір чинив запеклий опір, чіплявся за природні рубежі. Приречений до загибелі, він все ще намагався продовжити своє існування.

Влітку 1944 року 64-а стрілецька Могилівська дивізія підійшла до Німану. 433-й стрілецький полк, в якому служив рядовий Солопенко, одержав завдання форсувати ріку, захопити плацдарм на протилежному березі і забезпечити переправу головних сил дивізії. Першою виступила рота, якою командував лейтенант Сухін. Тут і виявилась кмітливість і мужність рядового Тимофія Солопенка.

— Розберемо повітку і переправимось на колодах,— запропонував солдат.

Колоди спустили на воду. Штовхаючи їх поперед себе, бійці вплав почали переправлятися через Німан. У намоклому одязі, що заважав рухатись, вони метр за метром долали водну перепону. У передрапковій імлі вже продилювався протилежний берег. Та раптом вдарили кулемети, відкрила вогонь ворожа артилерія.

— Вперед! — подав команду Сухін.

Група воїнів оволоділа клаптиком землі, що нараховував п'ятдесят метрів по фронту і стільки ж у глибину. Група сміливців одержала наказ: триматись до підходу підкріплень.

Тим часом ворог насадив, атака йшла за атакою. Радист Осінній, відклавши на хвилину автомат, кілька разів зв'язувався з полком. Відповідь була одна: «Триматись будь-що! Чекати підкріплень!».

— Рус, здавайся! — репетували гітлерівці.

— Вогонь! — командував Сухін. І фашисти відступали знову, залишаючи на полі бою поранених і вбитих.

— Патронів майже немає, — доповідали командиріві. І тут Сухін прийняв відчайдушне рішення. Разом з кулеметником Шереметом він підповз до ворожого кулемета в той час, коли фашисти його перезаряджали. Знищивши обслугу, сміливці захопили кулемет. Тепер гітлерівців косив вогонь їхньої ж зброї.

Ворог заліг. Скориставшись цим, рядовий Солопенко зібрав автомати і патрони з убитих фашистів.

В наступну, дев'яту контратаку піднялось до ста п'ятдесяти гітлерівців. Радянські воїни зустріли їх щільним вогнем. Рядовий Солопенко з гвинтівки і автомата, міняючи вогневі позиції, впритул розстріляв понад двадцять гітлерівців.

Бій наростав з новою силою. Остання атака була найжорстокішою. На позиції відважних сміливців на цей раз рухалось понад 300 фашистів. Гітлерівці підійшли так близько, що на їх мундирах було видно фашистські відзнаки.

— Гранатами—вогонь! — скомандував старший лейтенант. Першим піднявся з окопу Тимофій Солопенко і пішов на ворога з гранатами в руках. Бійці наслідували приклад відважного воїна. Тяжко поранений Солопенко продовжував вести вогонь. І цю атаку було відбито. Втративши понад 150 солдат і офіцерів, противник відступив.

Героїчний подвиг здійснили радянські воїни. Вони утримали плацдарм, забезпечили успішну переправу головних сил дивізії через Німан. У нерівному бою з ворогом загинули Олексій Нечипуренко, кулеметник Шеремет, був тяжко поранений радист Іван Осінній. Смертю хоробрих поліг наш земляк Тимофій Іванович Солопенко.

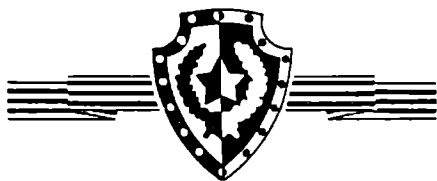
Батьківщина високо оцінила подвиг воїнів-богатирів. У числі тих, хто особливо відзначився у цьому бою, був і Тимофій Іванович Солопенко. Він посмертно удостоєний Золотої Зірки Героя.

* * *

Пливе над Німаном спокійне сонце, визолочує собі стежку. В невеличкому сквері містечка Лунна з дерев тихо спадає осінній лист. Тут неподалік ріки двадцять сім років назад, звільняючи землю Білорусії, загинув відважний син України Тимофій Іванович Солопенко.

На братській могилі майорять квіти. Їх приносять сюди вдячні жителі містечка. Вони ніколи не забувають тих, хто віддав своє життя за їх щастя, визволяючи їх рідний край від німецько-фашистських загарбників.

Свято шанують пам'ять свого односельчанина і у Перервинцях. Піонерська дружина школи носить ім'я Солопенка. Його життя і бойовий подвиг є взірцем для молоді.

НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ

СТРИЖАЧЕНКО
Олексій Аврамович

*Народився 1911 року
в с. Білозір'ї
Черкаського району*

Дитинство і юність Героя Радянського Союзу Олексія Аврамовича Стрижаченка пройшли в дружній робітничій сім'ї. Ще в школі Олексу знали як комсомольця-активіста, сміливого, принципового.

У 1930 році, коли область проводжала комсомольців, які виявили бажання працювати в Казахстані, був серед них Олекс Стрижаченко. З початком війни він зі зброєю в руках пішов захищати свою рідну Батьківщину.

Холодного ранку 19 листопада 1942 року залпи гармат, мінометів і «катюш» розірвали степну тишу на багатокілометровому фронті. Нищівний вогонь змітав живу силу і техніку ворога, трошив оборону фашистів: розпочався наступ військ Південно-Західного фронту. В перших рядах наступаючих були бійці підрозділу лейтенанта Стрижаченка.

Командир полку поставив перед ротою лейтенанта Стрижаченка завдання: нічним штурмом захопити станицю Головську. Лейтенант прийняв сміливе рішення — рухатись до станції в похідній колоні. Передав наказ: «Приготуватись до самостійних дій по захопленню центра станиці і утримувати його до підходу основних сил полку.

Фашистські солдати при світлі ракет бачили, як по дорозі впевнено йде колона і заспокоїлись. Так можуть ходити війська, яким нічого не загрожує.

Вороги спохватилися лише тоді, коли голова колони була вже біля крайніх хат, і відкрили кулеметний вогонь. Почали рватися міни. Стриженченко дав зелену ракету. Колона блискучо розгорнулась. Бійці кинулись до центра станиці. З будинків у паніці вискакували фашисти. Радянські бійці захоплювали будинок за будинком, вулицю за вулицею. Ворог кидав зброю і здавався у полон.

Незабаром усе закінчилось. Лише в центрі станиці біля великого будинку школи лунали постріли. Кам'яна будівля була прекрасним укриттям. Ворог вів сильний вогонь із вікон і з горища. Стриженченко оцінив обстановку і наказав підпалити хлів, що стояв поблизу. Це відвернуло увагу ворога і дало змогу вести прицільний вогонь по будинку. Через декілька хвилин противник змушений був викинути білий прапор. Як з'ясувалося, у приміщенні школи знаходились штаби двох ворожих дивізій.

У цьому нічному бою було взято в полон командування дивізій, 90 офіцерів, 1020 солдатів, велику кількість зброї та боеприпасів.

За успішне виконання бойової операції по захопленню станиці Головської Олексій Аврамович Стриженченко був нагороджений орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня.

Радянські війська вже стояли на лівому березі Дніпра. Комуніст капітан Стриженченко командував на той час батальйоном 1118-го стрілецького полку 333-ї Червонопрапорної Синельниківської дивізії. Згідно з наказом командування він один із перших переправився на правий берег річки і атакував німецькі траншеї. В рукопашній сутичці знищив з автомата десять гітлерівців. Бійці його групи протягом 15 хвилин зламали опір ворога, захопили трьохкілометрову смугу оборони противника, а також дві гармати, мінометну батарею, автомашину, шість станкових кулеметів та багато іншого військового озброєння. Батальйон майже не мав утрат.

Фашисти протягом п'яти діб безперервними атаками намагалися скинути захисників плацдарму в Дніпро, але ці спроби закінчилися невдачею. Ворог утратив чимало живої сили, техніки і змушений був відступити.

За вмiлу організацію та проведення форсування Дніпра і особистий героїзм, виявлений у цих боях, капітану Стрижа-

ченку Олексію Аврамовичу Указом Президії Верховної Ради СРСР від 19 березня 1944 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Війну О. А. Стрижаченко закінчив на угорській землі. У 1946 році він демобілізувався і поїхав у Казахстан, з яким зріднився ще з 1930 року. В той рік Олексій Стрижаченко по путівці Смілянського райкому комсомолу був зарахований до переселенчеської комуні «Нове життя» і з рідного Білозір'я виїхав на далеке Приуралля.

У 1933 році О. А. Стрижаченка було покликано до лав Радянської Армії. Служив у 46-му кавалерійському полку 1-ї Морозовської козачої дивізії — однієї з ушлавлених і заслужених дивізій Збройних Сил країни.

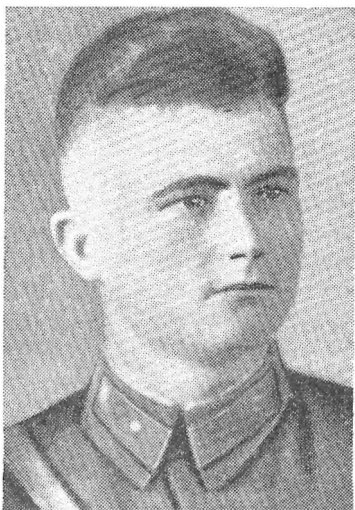
Після демобілізації у 1935 році Олексій Аврамович повернувся у свій колгосп. Спочатку працював заступником, а пізніше головою колгоспу. Хороші врожаї збирали черкашанці на землях Казахстану. У 1938 році побував у Москві на Все-союзній сільськогосподарській виставці.

Перед війною, після закінчення Вищої торгової школи, О. А. Стрижаченко працював завідувачим торговим відділом райспоживспілки.

По війні, повернувшись на землю своєї другої батьківщини, Олексій Аврамович ще довгий час працював на різних керівних посадах, трудився чесно й сумлінно, як і належить воїнові.

Нині, перебуваючи на заслуженому відпочинку, він веде активну військово-патріотичну виховну роботу з молоддю.

У 1970 році у видавництві «Казахстан» вийшла книга О. А. Стрижаченка «Ходили мы походами». Вона повертає читача до героїчних днів, розповідає про друзів-однополчан, з якими Олексій Аврамович ділив і гіркоту втрат і радість перемог. Нині герой проживає в столиці Казахської РСР.

КРОК У БЕЗСМЕРТЯ

СУКАЧ

Микола Архипович
1919—1944

*Народився в с. Лукашівці
Золотоніського району*

Він з тих, хто фронтовими шляхами сходив не одну сотню кілометрів, зносив не одну пару чобіт, не раз дивився смерті в очі. Для таких, як він, війна складалася з довгих днів і ночей ущерть наповнених тривогою за долю Батьківщини, свого народу. В часи війни героїчні дії і вчинки окремих воїнів зливались у єдиний могутній потік масового героїзму Червоної Армії, яка ламала і кришила любу ворожу перепону на своєму переможному шляху.

Чимало героїчних вчинків і на рахунок відважного комбата Сукача. Але сталося так, що день найвищого подвигу, за який Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 березня 1945 року йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу, став останнім днем його життя.

В ніч з 19 на 20 липня 1944 року батальйон Миколи Архиповича Сукача одержав завдання оволодіти висотою 227,7 у районі села Осова. Фашисти переважаючими силами чинили відчайдушний опір і прорвати їх оборону було нелегко. Та все ж висоту було взято.

Прагнучи повернути втрачені позиції, гітлерівці протягом дня сім разів переходили в контратаки. Але всі вони були від-

биті. Переслідуючи ворога, батальйон перейшов у наступ. Мужність комуніста Сукача служила взірцем для бійців і командирів батальйону.

Кровопрлитний бій розгорівся на шосе Рацінієки—Режіця. Комбат майор Сукач добре розумів, що від того, хто володітиме цією магістраллю, залежатиме доля міста Режіці. Весь час командир батальйону знаходився в бойових порядках рот, запалюючи бійців особистим прикладом.

В одну з вирішальних хвилин Микола Архипович побачив, що на ділянку його підрозділу рушають п'ять гітлерівських танків. Майор Сукач гранатою підірвав передній танк. З іншого помітили сміливця, і стальна потвора посунула прямо на нього. Майор метнув другу гранату, і танк спалахнув. Решта повернула назад.

— Вперед! За мною! — пролунала команда, і батальйон піднявся в атаку.

Режіцю було звільнено. В цьому бою смертю хоробрих загинув командир батальйону Микола Архипович Сукач. Двадцятип'ятирічний воїн зробив свій останній крок у житті, крок у безсмертя.

* * *

Скромний обеліск, споруджений на честь воїнів, що загинули в боях при звільненні Лукашівки, потопає в квітах і вінках.

Сюди майже щодня приходить літня сива жінка з пучечками волошків чи матинок у руках. Це мати героя — Улита Романівна. Вона часто зустрічається з молоддю, розповідає їй про славного свого сина.

ЗАЛПАМИ «КАТЮШ»

СУПРУН
Василь Якович

*Народився 1913 року
в с. Мошнах
Черкаського району*

Звернення Радянського уряду до нашого народу про підступний напад фашистської Німеччини на Радянський Союз Василь Якович сприйняв як наказ.

— Гітлеру нас не здолати,— спокійно, з внутрішнім переконанням сказав Василь Якович Супрун, виступаючи на мітингу.— Справедливість на боці нашої країни, на боці нашого радянського ладу. В цей грізний час місце кожного із нас там, де вирішується доля Вітчизни...

28-річний старший лейтенант В. Я. Супрун одним із перших серед слухачів передостаннього курсу Військової академії ім. М. В. Фрунзе подав у той день рапорт з проханням відправити його на фронт.

Минуло кілька днів, і він уже поспішав на вокзал з наказом про призначення в Діючу армію.

З болем у душі дивився Василь Якович на Москву, яка раптово змінила свій мирний нарядний вигляд на сувору воєнну діловитість. Уже в першу ніч війни погасли вогні на вулицях і площах міста, було замасковано світло в житлових будинках і установах. І вдень, і вночі по вулицях столиці йшли в строю і їхали на машинах молоді й літні бійці, зодягнуті в нове

обмундирування захисного кольору. Вони поспішали на захід, туди, де вирішується доля Батьківщини.

У жовтні 1941 року Москва перетворилась на прифронтове місто. Тисячі москвичів вийшли на будівництво оборонних рубежів. На підприємствах Москви розгорнулось виробництво зброї.

В цей час Василь Якович Супрун командував артилерійським дивізіоном, захищаючи підступи до столиці нашої країни. Мужньо билися його гарматники, відстоюючи Підмосков'я. Старшому лейтенанту Супруну не раз доводилося вступати у запеклі сутички з ворогом, натиск якого з кожним днем усе наростав. Відважні радянські воїни, відбиваючи запеклі атаки гітлерівців, примушували їх платити чорною кров'ю за кожен п'ядь радянської землі.

— Помремо на лафетах, але не пропустимо ворога в Москву,— поклялися воїни дивізіону В. Я. Супруна.

В середині листопада гітлерівське командування почало другий свій наступ на Москву, виділивши для цієї мети 51 дивізію, в тому числі 13 танкових і 7 моторизованих, але й ця спроба ворога зазнала краху.

В жорстокому двобої ворог, зазнавши великих втрат, вичерпав свої резерви.

6 грудня 1941 року радянські війська силами трьох фронтів перейшли під Москвою у контрнаступ, який на початку 1942 року переріс у загальний наступ наших військ на фронті довжиною 800 кілометрів.

У одному з боїв Василя Яковича було важко поранено. Але в госпіталі він довго не затримався. На милицях утік у свій дивізіон і продовжував воювати з ненависним ворогом.

Багато фашистської нечисті було знищено дивізіоном відважного сина Черкащини в ці грізні дні. За бойові звитяги під Москвою Батьківщина відмітила Василя Яковича Супруна кількома бойовими нагородами.

26 червня 1944 року для гвардії підполковника Супруна стало найважчим днем у роки війни. Нашим військам було наказано форсувати Західну Двіну. Мінометний полк, яким командував Василь Якович, прикривав наступ. Ворог, маючи значну перевагу у вогневих засобах, притиснув наші частини до берега, дезорганізував на деякий час управління боєм. І тоді командир полку гвардійських мінометів, нехтуючи небезпекою, переніс свій командний пункт безпосередньо на лінію вогню. Це набагато поліпшило обстановку: ворожа артилерія зазнала

великих втрат. Наша піхота, підтримана вогнем «катюш» Супруна, успішно просунулась уперед і зайняла протилежний берег ріки. Але на щойно відвойованому плацдармі її зустрів вогонь артилерії з глибини оборони противника. В атаку піднялося кілька батальйонів гітлерівців. І тоді на допомогу нашої піхоті знову прийшли гвардійці підполковника Супруна: всіма батареями, з усіх стовлів ударив полк по гітлерівцях. Понад 200 солдатів і офіцерів противника було знищено з перших залпів. Вогонь легендарних «катюш» змітав фашистських вояк перед фронтом наступу наших військ. Атака противника заглинулась.

Та ворог не вгамувався. Не рахуючись з власними втратами, він з проміжних рубежів продовжував свої контратаки, посилював вогонь артилерії, вводив у бій авіацію. Поступово виходили з строю міномети гвардійців, зазнавали втрат їх бойові обслуги. І все ж не меншала сила вогню мінометників. Було поранено Супруна, та він не залишив поля бою. Василь Якович продовжував командувати полком.

Частини стрілецького корпусу, що підійшли в цей час, скориставшись залпами гвардійських мінометів, майже без втрат форсували Західну Двіну на кількох ділянках.

За ці подвиги на Західній Двіні Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 березня 1945 року Василю Яковичу Супруну було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. До двох орденів Червоного Прапора додалися орден Леніна і медаль «Золота Зірка».

* * *

Кілька років тому гвардії полковник Супрун демобілізувався з лав Радянської Армії. Зараз він працює в одному з інститутів Москви, яку з честю відстоював у грізні 1941—1942 роки.

ВОГНЯНА ЮНІСТЬ

ТАНЦЮРА
Іван Лазарович

*Народився 1920 року
в с. Добрій
Маньківського району*

22 червня 1941 року Іван Танцюра разом з товаришами по заставі збирався відзначити свій день народження: йому сповнився 21 рік. Та іменини не відбулись. Радіо принесло на далекий південний кордон грізну звістку: «Війна»... Іван ловив кожне слово, що линуло з гучномовця, і уявляв, як важко доводиться в цей час захисникам Вітчизни на її західних рубежах. Він добре знав нелегку службу прикордонника. За два роки перебування в складі прикордонних військ старший сержант Танцюра не раз брав участь у сутичках з порушниками кордону.

В той грізний час, коли в боях з фашизмом вирішувалась доля Вітчизни, Танцюра рвався на фронт. І незабаром його бажання здійснилось.

Частина, в яку було призначено старшого сержанта Танцюру, брала участь у боях за Ростов-на-Дону. Вже в той час за хоробрість і вміле керування боєм йому присвоїли звання лейтенанта. А через деякий час за відвагу і військову кмітливість Танцюру було нагороджено орденами Червоної Зірки і Червоного Прапора. Це були його перші нагороди. З кожним днем все більше зростала командирська майстерність воїна.

На Кубані Іван Лазарович дістав важке поранення і на тривалий час вибув із строю.

Наздогнав він свою частину вже тоді, як радянські війська форсували Сиваш. У важких умовах багатоозерної місцевості група Танцюри однією з перших провела розвідку Сиваша.

7 квітня 1944 року під час завершення розгрому сивашського і перекопського угруповання німців загинув командир батальйону. Керівництво боєм узяв на себе капітан Танцюра. Оборона противника була глибоко ешелонованою, з протитанковими ровами, дротяною огорожею і мінними полями. Але, незважаючи на це, ворог змушений був відступати.

Під Севастополем радянські війська готувались до вирішального штурму укріплень гітлерівців. У напрямку головного удару височіла Сапун-гора. Крутий східний схил, стрімкі скелі до трьох і більше метрів були не тільки природними перешкодами, вони дали можливість противнику створити кілька ярусів оборонних споруд, залізобетонних сховищ і бліндажів, опорних і вогневих вузлів, розташованих уздовж усього схилу гори — від основи до її вершини. Долина біля підніжжя гори перетворилася у суцільне мінне поле.

Уранці 7 травня 1944 року війська 51-ї Приморської армії почали штурм укріплень гірських позицій противника. Вони перейшли в наступ зразу по всій 15-кілометровій ділянці фронту — від морського узбережжя під Балаклавою до східного схилу Сахарної Головки.

Іван Лазарович Танцюра з своїм батальйоном знаходився в резерві командуючого 51-ю армією і готував для взяття Сапун-гори штурмові групи.

Після трьох днів запеклого бою передових частин Танцюра одержав наказ зайняти вихідні позиції для штурму Сапун-гори. Ворог чинив відчайдушний опір. Крізь вогнений шквал пробивались радянські воїни до вершини гори.

Не шкодуючи життя, бійці відвойовували укріплення за укріпленням. За ніч з 7 на 8 травня на висоту 1727, яку зайняв батальйон капітана Танцюри, фашисти 14 разів кидались у контратаку і щоразу відкочувалися. Очолюючи одну з штурмових груп, комбат діяв з нею на найбільш небезпечних і загрозливих ділянках. Поранений ще на початку бою, він не залишив батальйону. Всі атаки були відбиті. Бійці Танцюри підірвали 6 дзотів. На світанку висота була в наших руках. Першим досяг її вершини сам командир батальйону з чотирма матросами.

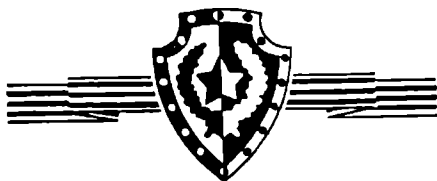
За цей бій Івана Лазаровича Танцюру удостоєно звання Героя Радянського Союзу.

Далі бойовий шлях Івана Лазаровича проліг у Прибалтику. У 1945 році, повертаючись у свою частину з московського Параду Перемоги, він заїхав у рідне село, на Маньківщину.

Сумно дивилась на Івана Лазаровича батьківська хата. Не довелось приїздом порадувати матір. Вона загинула в 1941 році, вражена ворожим снарядом.

* * *

Нині Герой Радянського Союзу майор у відставці Іван Лазарович Танцюра проживає на Кубані, працює в радгоспі «Тимошівський».

У ТАНКОВИХ ПОЄДИНКАХ

ТИРСА
Володимир Геронтійович

*Народився 1923 року
в с. Антонівці
Шполянського району*

Третю добу не вщухали бої. Ворог не міг примиритися з втратою своїх позицій і все більше нарощував свої сили. Гітлерівці ввели в бій «пантери».

Командир танкової роти 13-ї гвардійської танкової Червонопрапорної Шепетівської бригади лейтенант Тирса вичікував. Він уважно стежив за кожним рухом хрестатих металевих потвор, що, стріляючи, наближались у його напрямі. І коли фашистські самоходки підставили свої борти, з замаскованого серед кущів сосняка Т-34 один за одним пролунало кілька пострілів. Дві «пантери» оповились димом. Але й танк гвардійців був виявлений. Ворог обрушив на нього шквал вогню. В панораму було видно, як землю рвали вибухи.

— Вперед! — пролунала команда лейтенанта, і танк ринувся на ворога. Навколо свистіли сталеві болванки. Це фашисти били бронебійними снарядами. Раптом сніп іскор обсіпав броню Т-34. Густий чорний дим огорнув машину, але вона стрімко неслася туди, де засіли гітлерівські артилеристи. Постріл — і на місці протитанкової гармати ворога одні уламки.

Від нового попадання «тридцятьчетвірка» спалахнула, але, мов живий факел, продовжувала рухатись уперед...

...Лише під вечір бійці бригади знайшли обпалені останки екіпажу відважних. Над шляхом виросла ще одна фронтова могила з іменами героїв на дерев'яній таблиці.

...Минув деякий час, і в рідну хату Володимира Тирси прийшла хвилююча звістка. Писала медична сестра з далекого військового госпіталю:

«...Дорога Текле Денисівно! Ваш син Володя після поранення лікується у нас в госпіталі в Новоград-Волинському...»

Як потім виявилось, тяжко поранений, обпалений Володимир Геронтійович знайшов сили вилізти з палаючого танка. Непритомного лейтенанта підібрали танкісти іншої дивізії, яка йшла в наступ.

Незабаром мати була біля сина. Але він мало розповідав про себе, більше цікавився сільськими новинами, мріяв про повернення на фронт.

Ледь загоїлись рани, молодий офіцер наполегливо почав вимагати відправити його в Діючу армію. І нарешті добився свого, повернувся в рідну, тепер уже Шепетівсько-Тернопільську бригаду.

В наступних боях своєю відвагою Володимир Тирса дивував навіть бувалих воїнів. У районі Бауцена танковий батальйон зав'язав надзвичайно важкі бої з противником. Маючи перевагу в артилерії і танках, фашисти намагалися будь-що пробитися на північ, щоб порушити комунікації наших діючих частин і з'єднатися з угрупованням, оточеним на південний захід від Берліна. Командир батальйону поставив перед танковою ротою гвардії лейтенанта Тирси завдання будь-якою ціною затримати ворога.

На великій швидкості радянські танки наблизилися до противника і вступили з ним у бій. Запеклий опір не міг зупинити мужніх гвардійців. Перед їх навалюючою атакою ворог не витримав і відступив. Танкова рота лейтенанта Тирси без втрат оволоділа населеним пунктом Ельтрих.

На протязі дня і ночі 28 квітня 1945 року фашисти намагались повернути втрачені позиції і дев'ять разів переходили в контратаки. Але вірні своєму обов'язку радянські воїни не дали ворогові можливості просунутися ні на крок.

Наступного дня атаки тривали. Чотири рази, прикриваючись шквальним вогнем артилерії, ворог йшов на штурм, але змушений був відступити. В запеклім бою противник був знекровлений, і танкісти перейшли в наступ. Під вечір вони оволоділи населеним пунктом Устріц. У цих боях Володимир Тирса

особисто знищив шість ворожих танків і п'ять бронетранспортерів.

За відмінне виконання поставленого завдання й виявлені в боях відвагу і мужність Президія Верховної Ради СРСР Указом від 27 червня 1945 року присвоїла Володимиру Геронтіювичу Тирсі звання Героя Радянського Союзу. Золоту Зірку до грудей героя прикріпив власноручно Михайло Іванович Калінін. У цьому ж році комуністи прийняли мужнього воїна в свою сім'ю.

* * *

Після війни В. Г. Тирса закінчив академію бронетанкових військ і академію Генерального штабу Радянської Армії. Володимир Геронтіювич і нині продовжує службу в складі Збройних Сил країни. Всі свої знання і бойовий досвід він віддає справі захисту миру на землі, справі побудови комунізму.

ТІЛЬКИ ВПЕРЕД!

ТИЩИК
Євген Костянтинович
1919—1943

*Народився в с. Чеснівці
Лисянського району*

Слава про хороброго танкіста старшого лейтенанта Євгена Тищика і його товаришів йшла по всьому фронту.

Весняного ранку 1944 року танк Євгена першим з'явився на вулицях стародавньої Умані. Півтори години тривав жорсткий бій. Від ворожого снаряда машина загорілася. Але екіпаж продовжував вести вогонь. Ось і ще одна фашистська гармата утнулася стволом у землю. Та це був останній постріл. Снаряди і патрони закінчилися. Бійці дивились на свого командира. Євген розумів: рішення може бути тільки одне. Нехай же вороги запам'ятають радянських танкістів. Він показав рукою: вперед!

Екіпаж зрозумів командира. Мов вогненний смерч, помчав палаючий танк на ворога. Сильний вибух розлігся на околиці міста. Танк вривався в гітлерівські бензовози. Вирувало над містом море вогню. Уцілілі фашисти стрімголов тікали хто куди.

Так загинув відважний танкіст Євген Костянтинович Тищик і його сміливий екіпаж.

Женя, як звали його друзі, народився і провів дитячі роки в своєму рідному селі на Черкащині. Потім працював електромонтером у Києві.

У 1939 році Євген Костянтинович Тищик пішов служити в ряди Червоної Армії, в танкову частину. Через кілька місяців його, як відмінника бойової і політичної підготовки, рекомендували в Київське танково-технічне училище. Та не довелось Євгену його закінчити. Почалася війна. Тищик разом з своїми однокурсниками пішов захищати Країну Рад.

В одному з боїв на Ленінградському фронті ворожий снаряд влучив у танк Тищика. Механіка-водія було тяжко поранено, але молодий танкіст не розгубився. Він зайняв місце водія, повів машину на ворожу гармату і знищив її. Таким було його перше бойове хрещення.

У боях з німецько-фашистськими загарбниками Тищик проявив себе здібним і вольовим командиром. За бойові подвиги його було нагороджено орденами Червоної Зірки та Вітчизняної війни 2-го ступеня.

У пам'ятному 1943 році йому, як досвідченому офіцеру, запропонували роботу в штабі, але Євген не захотів залишити свій підрозділ і його призначили командиром танкової роти.

У першому ж бою, командуючи танковою ротою, Тищик особисто підбив два ворожих танки, три автомашини і знищив до роти ворожої піхоти. Рота завоювала славу кращого підрозділу в частині.

У 1944 році під натиском героїчної Червоної Армії фашистські загарбники відкочувалися на захід. Євген Тищик з своєю ротою 254-го танкового батальйону 50-ї танкової бригади, спочатку в складі 2-го, а потім 1-го Українських фронтів узяв участь у визволенні Києва, Фастова, Білої Церкви та інших міст і сіл України.

В один із сонячних днів того року закурений пилюгою танк з десантом на броні зупинився біля подвір'я Тищиків. На порозі хати стояла старенька жінка. Євген упізнав би її серед тисяч людей. Це була мати. По її щоках котилися сльози. Вона притисла до грудей пропахлого бензином і порохом сина. Дивився в рідні материнські очі. Не знав, що то була остання їх зустріч. Він спішив на захід. Попереду — ще поневолені міста і села. Їх, визволителів, там ждали матері, брати і сестри.

Євген вів свою роту на Умань, а перед очима стояло обличчя матері, було чути її прощальні слова: «Щасти вам, синочки...»

У своєму останньому бою під час визволення Умані Тищик і його екіпаж підбили чотири ворожих танки, знищили чотири

87-міліметрових протитанкових гармати, а на полі бою залишилось близько 100 трупів гітлерівських солдат і офіцерів.

Відважний син Батьківщини загинув смертю хоробрих.

* * *

Старшому лейтенанту Тищику Євгену Костянтиновичу Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 13 вересня 1944 року було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Поховали бойовий екіпаж танка на міській площі. Жителі Умані часто приходять на могилу героїв. В їх руках квіти — символ тепла і поваги.

Мати героя, Євдокія Архипівна, і нині проживає у Чеснівці. У неї новий будинок і багато друзів. Це учні, піонери місцевих шкіл. Діти приносять у її дім тепло своїх сердець, подяку за те, що вона виховала для Батьківщини мужнього сина.

**ШТУРМАН
812-го ВИНИЩУВАЛЬНОГО**

ТИЩЕНКО
Олександр Трохимович

*Народився 1916 року
в с. Шельпахівці
Христинівського району*

Початок Великої Вітчизняної війни застав пілота-винищувача Олександра Тищенка на Далекому Сході. Рапорт з проханням відправити в Діючу армію був поданий відразу, але відповідь була невтішною: відмовити. Лише в грудні 1942 року прохання комсомольця Тищенка командуванням було задоволене і він виїхав на фронт.

Справжнім своїм бойовим хрещенням Олександр Трохимович вважає польоти на Кубані, де на початку 1943 року розгорнулись запеклі повітряні бої, в яких перемогла радянська авіація. 40 бойових вильотів і 4 збитих літаки — ось особистий рахунок командира ескадрильї капітана Тищенка в повітряних боях над гітлерівською «Голубою лінією».

Пізніше в складі 8-ї Повітряної армії він брав участь у визволенні Донбасу, Південної України, Криму. Зростала й міцніла майстерність молодого командира. Про нього стали говорити, як про одного з кращих асів винищувального авіаційного корпусу, яким командував двічі Герой Радянського Союзу, нині маршал авіації Є. Я. Савицький.

Молодого командира посиляли на найнебезпечніші завдання. Розвідувальна інформація, добута досвідченим пілотом,

була дуже цінною, і він не раз відзначався подяками командуючого фронтом генерал-полковником Ф. І. Толбухіним.

Після звільнення Криму корпус, у складі якого воював Олександр Трохимович, був перебазований на 3-й Білоруський фронт. Знову тяжкі повітряні бої, штурмові удари по ворожих аеродромах, прикриття військ. За два місяці кількість літаків, знищених Тищенком, збільшилась до дванадцяти.

Наближались завершальні операції Великої Вітчизняної війни — штурм Берліна. О. Т. Тищенко в складі 16-ї Повітряної армії першим із радянських винищувачів піднявся в небо над Берліном.

День Перемоги Олександр Трохимович зустрів з рахунком: 397 бойових вильотів і 24 знищених ворожих літаки.

Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 15 травня 1945 року штурману 812-го винищувального авіаційного Севастопольського Червонопрапорного полку капітану Тищенку присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Після війни Олександр Трохимович закінчив Військово-повітряну академію ім. Ю. О. Гагаріна. З 1952 року розпочалась його педагогічна діяльність в академії.

Кандидат наук полковник у відставці О. Т. Тищенко депутат міської Ради, автор широко визнаних глибоко патріотичних книг «Ведучі «Дракона» та «Дракон» іде на ціль». Це працелюбна і життєрадісна людина. Він уміло поєднує наукову і пропагандистську роботу, продовжує виховувати молоде покоління на славних традиціях рідної Батьківщини.

ТКАЧЕНКО
Никанор Корнійович
1912—1944

Народився в м. Смілі

...Радянські війська переможно просувались на захід. Настрій у солдат і офіцерів був наступальний, бойовий. Заступник командира полку по політчастині Никанор Корнійович Ткаченко підбадьорював бійців теплим словом, особистим прикладом, добився того, що полк став монолітним колективом, завжди і за всяких умов здатним виконати будь-яке завдання командування.

Ткаченка завжди можна було бачити у бойових порядках. Він особисто добирав і організовував людей у штурмові групи, і там, де було найважче, першим ішов на штурм укріплених рубежів противника.

До попередніх нагород — двох орденів Червоної Зірки і ордена Червоного Прапора додалася ще одна: орден Вітчизняної війни 1-го ступеня.

Відважний політпрацівник пройшов з своєю частиною весь її бойовий шлях, вніс особисто чимало в літопис її бойових звершень. У Белграді разом з дванадцятьма сміливцями буквально по п'ятах ворога Ткаченко ввірвався на міст через ріку Саву, чим забезпечив успіх усієї операції. В листах додому, бадьорих і сердечних, він писав:

«Нас зустрічають тепло, привітно, як дорогих визволителів. Ми робимо все, щоб найшвидше знищити чорну потвору в її барлозі і повернутися додому, щоб на землі знову запанував мир. Знову заживемо, як колись. Ні, ще краще, веселіше...»

Никанору Корнійовичу не судилося дожити до світлого Дня Перемоги. За цей довгожданий день на землі він, не вагаючись, віддав життя.

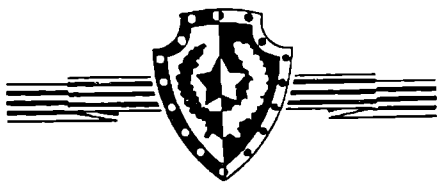
Одного весняного дня 1945 року його дружина Ірина Семенівна отримала коротке повідомлення про те, що її чоловік, Никанор Корнійович Ткаченко, гвардії майор, заступник командира по політчастині 211-го гвардійського стрілецького Бессаргінського полку 73-ї гвардійської стрілецької Сталінградської Червонопрапорної дивізії загинув смертю хоробрих. Вірний син народу, талановитий і хоробрий воїн не дожив своєї 32-ї весни...

У Смілу приїхав його однополчанин. Він і розповів сім'ї про останні хвилини Никанора Корнійовича.

...Полк форсував міцно укріплений фашистський рубіж на Дунаї. Повільно, але невпинно розширювся плацдарм у районі Батіно. Ворог кілька разів на день переходив у контратаки. Не було перепочинку ні вдень ні вночі. Никанор Корнійович, хоч ще й не загоїлись рани, одержані в боях за Белград, знаходився весь час на передовій. Він запалював своїм прикладом бійців, брав безпосередню участь у штурмі однієї з висот.

Того дня полк відбив дев'ять контрatak, але вистояв. При черговій контратаці Никанор Корнійович загинув.

За особисту мужність і вміле керівництво боєм Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 24 березня 1945 року Никанору Корнійовичу Ткаченку посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

ОСОБИСТИЙ ПРИКЛАД ПАРТОРГА

ТУР'ЯН
Пінхус Григорович

*Народився 1896 року
в с. Лебедині
Шполянського району*

Дитинство цієї чудової людини було коротким. В п'ятнадцять років став робітником Лебединської цукроварні. В дев'ятнадцять був уже в окопах першої світової війни.

На фронтах зріло незадоволення проти війни і царизму. Молодий солдат уважно прислухався до слів більшовиків, а з лютого 1917 року з захопленням поринув у революційний вир. Фронтвик потрапив у лазарет, а звідти — додому. Знову рідний завод. З такими ж, як сам, колишніми фронтвиками, взяв активну участь у встановленні Радянської влади в Лебедині, а потім із зброєю в руках пішов боронити її від ворогів. У буремному 1918-му політбоек 6-ї польової дивізії Тур'ян став членом партії Леніна. На різних фронтах громив молодий комуніст білогвардійців і білополяків. А коли настав період мирного будівництва, Пінхус Тур'ян з головою поринув у партійну і господарську роботу. Працював у Шполі, Сквирі, Києві. Виборці Дарницького району обирали його депутатом районної Ради. Сумлінно й старанно виконував Пінхус Григорович накази виборців. І за це його поважали.

Потім знову служба в лавах Червоної Армії, визвольний похід у Західну Україну.

Коли почалася Велика Вітчизняна, комуніст Тур'ян, як і в грізному 1918-му, взяв у руки зброю і став на захист Вітчизни. Вже 7 липня 1941 року він очолив один з інженерних підрозділів і вступив у двобій з фашистами. Йшли тяжкі оборонні бої на Україні. Воїнам-саперам часто ставились завдання мінувати дороги, нищити переправи. Сапери відходили завжди останніми і не раз з боями пробивались із оточення. Відстоював Тур'ян героїчний Сталінград. Брав також участь у прориві ворожої оборони під Тацінською. Воював у придонських степах, визволяв міста і села Донбасу.

В рідкі хвилини перепочинку витягав з кишені листи.

«Я з тобою, мій любий! Мої дівчата удостоїлись звання фронтової бригади. Ми, жінки, всі сили віддаємо, щоб більше виготовити зброї, щоб ви нею швидше розгромили ворога і повернулись додому», — писала дружина — бригадир на одному з воєнних заводів.

«Дорогий татусю, більше знаходитись у тилу не міг. Мое місце в рядах воїнів, рядом з тобою. Недавно одержав медаль «За відвагу», — радо повідомляв танкіст Володимир Тур'ян.

...Вересень 1943 року. Ще здалеку почули воїни дихання могутньої ріки. Радісно забилося серце — перед очима знову води рідного Славутича.

Дивізія вийшла до Дніпра в районі села Петровського на Дніпропетровщині. 269-й Павлоградський Окремий саперний батальйон 12-ї армії одержав наказ навести поромну переправу і забезпечити захоплення і розширення плацдарму на правому березі ріки. Парторг батальйону капітан Тур'ян — весь час серед бійців, допомагав готувати спорядження, перевіряв його готовність.

Круті схили правого берега Дніпра наїжилися кулеметами і артилерією. Темну вересневу ніч гітлерівці освітлювали ракетами. Першими на протилежний берег висадились сапери. Гранатами і багнетами вибили фашистів з окопів.

— Плацдарм наш! Закріпитись! — Тур'ян обійшов бійців, перевіряв їх позиції. — Тримайтеся, товариші, скоро буде підкріплення.

Переправа запрацювала. А коли ворог вперто насадив на плацдарм, — парторг піднімав своїх воїнів у контратаки. Силами інженерних рот він захопив і укріпив пануючу над місцевістю висоту, зробив її неприступною для фашистів. Протягом кількох днів Тур'ян управляв боєм, надихав воїнів пристрасним словом, особистою хоробрістю і мужністю.

Осколки ворожої міни вп'ялись у плече, руку. Але він не звертав уваги на поранення. Воїни бачили мужнього офіцера в найважчих місцях. Тур'ян не залишив поля бою до приходу основних сил.

Президія Верховної Ради СРСР 19 березня 1944 року присвоїла хороброму воїну Пінхусу Григоровичу Тур'яну звання Героя Радянського Союзу.

Після лікування були ще бої за Дністер, Прут, за визволення країн Європи. Пінхус Григорович брав участь у наведенні нових переправ, створенні нових плацдармів.

* * *

Після війни комуніст Тур'ян став героєм праці: брав активну участь у відбудові зруйнованого фашистами Києва, в налагодженні промислового виробництва.

Зараз Пінхус Григорович на заслуженому відпочинку. Він частий гість молоді, школярів. За активну роботу з молоддю ЦК ЛКСМУ нагородив його ювілейною грамотою на честь 50-річчя комсомолу України. За героїзм, проявлений у роки громадянської війни, П. Г. Тур'ян нагороджений медаллю «За бойові заслуги». Нині він заступник голови ради старих комуністів Жовтневого району Києва.

ГЕРОЙ ДЕСАНТУ

УДОД
Іван Михайлович
1920—1944

*Народився в с. Мехедівці
Драбівського району*

Набухлий від весняних вод Південний Буг свинцево тьмянів у густих березневих сутінках. Десь із заходу доносився гул гармат, а над Миколаєвом колихалось полум'я пожеж. Фашисти з останніх сил тримались за місто.

Командування радянських військ вирішило висадити в тил фашистам морський десант. Командир загону старший лейтенант Костянтин Ольшанський відібрав 67 сміливих, обстріляних воїнів-добровольців. Серед них був і комуніст Іван Михайлович Удод, заступник командира відділення роти ПТР 384-го Окремого батальйону морської піхоти героїчного Чорноморського флоту.

Враховуючи те, що в цьому місці гирло Південного Бугу значно звужувалось, а гітлерівці знаходились на обох його берегах, десантники плили тихо і обережно. Весла глибоко занурювались у воду, і з кожним змахом сильних рук шлюпки стрімко рухались уперед. Через деякий час з темряви ночі виринули перші будівлі міста, в якому були фашисти.

Гітлерівці десанту тут не чекали. Радянські моряки безшумно зняли німецьких вартових, захопили елеватор, кілька будинків порту і зайняли кругову оборону.

На першому поверсі елеватора свою вогневу позицію влаштував морський піхотинець Удод.

Потім зібралися в підвалі. Тісним кільцем оточили бійці командира загону і замполіта. Під склепінням урочисто звучало: «Перед своїми друзями по зброї, перед лицем народу клянемося мстити ворогові безпощадно за наші зруйновані міста і села, за страждання, муки і кров радянських людей...»

— Клянемося! — повторили одним подихом.

Повільно наставав похмурий ранок 26 березня — дня, в який шістдесят вісім героїв здійснили свій безсмертний подвиг. У двір елеватора в'їхала підвода з гітлерівцями. Наблизилась до контори. І, раптом:

— Стій! Хенде хох!

Автоматні черги пришили фашистів до землі. Але одному вдалося втекти, і він підняв тривогу. Елеватор оточило кілька підрозділів гітлерівських автоматників.

— Рус, здавайся! — кричали фашисти.

У відповідь кулеметні черги прочесали подвір'я.

Іван Удод узяв на приціл найближчу, найщільнішу групу.

— Одержуйте, гади! — і, мов підкошені, фашисти валились на землю.

Через кілька хвилин нова атака. Але й вона захлинулась. Вороги підтягували резерви і під прикриттям артвогню знову переходили в атаку. Десантники пильно стежили за гітлерівцями і стріляли тільки напевне. Незабаром на допомогу атакуючим підійшли танки.

Удод від кулемета перейшов до протитанкової рушниці. І ось над одним танком спалахнуло полум'я.

За танками юрмилися сіро-зелені постаті фашистів.

— Рус, здавайся! Все рівно капут!

— Вам, гади, буде капут! — І ще один танк запалав свічкою. Це вже друга хрестата потвора була на рахунку Удода.

Гітлерівці викликали літаки, обстрілювали вогневі позиції десантників термітними снарядами. Здавалось, ніхто не зможе вижити в такому пеклі, але тільки піднімалися фашисти в наступну атаку, їх зустрічав вогонь героїв. Місця вбитих займали живі, поранені білись до кінця.

Настала ніч, а з нею короткий перепочинок. Перев'язали рани, укріпили вогневі точки, піднесли боезапаси. В ефір полинуло: «Клянемося перед Батьківщиною, що поставлене завдання будемо виконувати до останньої краплі крові, до останнього подиху».

А на ранок знову бій. Смертю хоробрих полягли в бою командир і замполіт загону, командири взводів. Але матроси тримались. Іван Удод, поранений, на вигуки фашистів відповідав влучними чергами з кулемета. Фашисти застосували вогнемети. Горіли будівлі. Дим роздирав груди, тлів одяг, сльозилися очі.

В кінці другого дня жорстокого бою втрати фашистів склали майже полк солдатів, але і в складі загону живими залишилось лише одинадцять героїв-чорноморців.

Настав третій день бою. В ньому незвичайний героїзм, стійкість і відвагу виявив червонофлотець Удод. Отруєний чадом, тяжко поранений він бився з ворогом до останнього подиху. 28 березня, коли в місто, зломивши опір гітлерівців, вступили війська Червоної Армії, Іван Михайлович помер від тяжких ран на руках у свого друга.

Радянські червонофлотці стійко виконали бойовий наказ і клятву, дану перед боем. Вони увійшли у безсмертя.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 20 квітня 1945 року за виявлений героїзм і відвагу під час визволення міста Миколаєва від німецько-фашистських загарбників Удоду Івану Михайловичу посмертно присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

* * *

...У центрі Миколаєва, на площі імені Шістдесяти семи, де в братській могилі похований харківський комуніст Костянтин Ольшанський і його бойові товариші, на честь мужності і відваги героїв-десантників споруджено величний пам'ятник.

ПО ТОЙ БІК ПРУТУ

УС
Іван Маркіянович
1924—1944

Народився в м. Городищі

...Другу добу йшли тяжкі бої під Уманню. Радянські війська, долаючи ворожі укріплення, просувалися вперед на захід. Ранок 6 березня 1944 року видався похмурим. Цілу ніч йшов дощ з снігом, в окопах хлюпала вода. Незважаючи на погоду, ворог атакував уже втретє.

Кулеметник 929-го стрілецького полку 254-ї стрілецької Червонопрапорної дивізії комсомолец Ус уже кілька годин не відходив від свого «максима». Він знищив дві фашистські кулеметні обслуги, десятки трупів ворожих солдат назавжди застигли на снігу. Двадцятилітній городищенець був безмежно радий, що звільняв свою рідну область.

Противник змушений був відступити. Але бої тривали. Просуваючись вперед, полк підійшов до річки Прут, форсував її і зав'язав бої за розширення плацдарму.

В ніч на 1 квітня командир батальйону послав Уса з групою бійців у розвідку. Пробираючись у темряві, розвідники натрапили на окопи противника. Вирішили вступити в бій. Відкрили з усіх чотирьох кулеметів ураганний вогонь по ворогові. Зненацька атакований ворог, залишаючи вбитих і поранених, відступив.

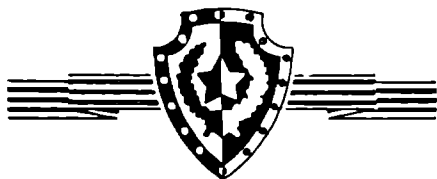
На світанку гітлерівці опам'яталися і перейшли в контратаку. Рідшали лави радянських воїнів. Але Ус з своїм другим номером продовжував вести бій. Вороже кільце стисалося все більше й більше. Смертельно поранено товариша. Іван з подвійною енергією поливав фашистів свинцем.

На ранок батальйон перейшов у наступ. Бойові побратими знайшли свого улюбленця поруч кулемета. Його серце було прошите фашистською автоматною чергою. В кулеметних стрічках не знайшлося жодного патрона. Навколо — 57 трупів ворожих солдат.

Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 13 вересня 1944 року комсомольцю-кулеметнику Усу Івану Маркіяновичу посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Є в Городищі зелена вулиця, яка звивається понад тихою Вільшанкою. Колись нею бігав до школи білоголовий хлопець Іванко. А нині вулицею поспішає до школи нове покоління, гомінке, веселе. Діти знають: вони йдуть вулицею імені Івана Уса. Вулицею героя.

ВІН СТОЯВ НА СМЕРТЬ

УСТИМЕНКО
Степан Якович
1917—1945

*Народився в с. Кутьках
Чорнобаївського району*

Ще з шкільних років мріяв Степан бути танкістом. Довго засиджувався над книгами в хаті-читальні, займався спортом: адже ж техніка потребує грамотних і фізично розвинених людей. Але склалося інакше.

В 1939 році хлопець-богатир став матросом Чорноморського флоту. Незабаром його як відмінника бойової і політичної підготовки було прийнято кандидатом у члени партії, обрано комсоргом військового корабля.

В травні 1942 року Степанові довелося евакуюватись у місто Поті, перейти в сухопутні війська. Вчився на армійських командних курсах, а влітку 1943 року на Воронезькому фронті вперше вступив у запеклий бій з гітлерівцями.

Солдати достойно оцінили позитивні риси й здібності командира взводу бронетранспортерів молодшого лейтенанта Устименка. Винятково мужня і смілива людина, він завжди йшов у перших лавах атакуючих.

У боях на підступах до Дніпра у вересні 1943 року Степана Устименка нагороджено орденом Червоної Зірки, а за виявлену відвагу в битвах на Правобережній Україні в 1944 році — орденом Червоного Прапора.

24 березня 1944 року 20-а гвардійська Червонопрапорна механізована бригада підійшла до Дністра в районі міста Залещиків Тернопільської області. Бурхлива весняна річка стала важкою перешкодою на шляху розвідників. У одній із спроб пробратися на протилежний берег загинув командир розвідроты гвардії старший лейтенант Баранов. Командування підрозділом узяв на себе Устименко. На підручних засобах рота під вогнем ворога подолати ріку і вступила в бій.

— Вперед! За Батьківщину! — гукнув Устименко, очолюючи атаку. Здавалося, що не плащ-накидка здійснювалась за спиною у бойового командира, а крила вирости і понесли його назустріч ворогу.

Ні крижана вода, що зводила руки і ноги, ні жорстокий опір ворога, ні дротяна загорожа, ні мінне поле на тому березі не могли зупинити гвардійців. Ворожий заслін було знищено, розвідники закріпились на п'ятачку відвойованого берега. Противник незабаром збагнув, що його атакувала лише невеличка група радянських передових частин, і перейшов у контратаку.

— Стояти на смерть, поки в жилах кров тече! — закликав Устименко. — Клянусь: ні кроку не відступлю. — І вперше побачили солдати свого командира в тільнящі і матроській безкозирці. Бився він самовіддано і всім додавав сил і мужності своїм прикладом. Він особисто знищив більше десятка ворожих солдатів. З підходом головних сил бригади ворог відступив.

Батьківщина високо оцінила подвиг Степана Яковича Устименка. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 26 квітня 1944 року йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Не довелося славному сину Вітчизни комуністові гвардії лейтенанту С. Я. Устименку зустріти День Перемоги. Він загинув 20 квітня 1945 року при форсуванні ріки Шпрее.

* * *

Земляки свято бережуть пам'ять про свого героя. Його іменем названо місцевий колгосп. У сільському парку та в школі встановлено бюсти С. Я. Устименка.

ЦІНОЮ СВОГО ЖИТТЯ

ФЕСЕНКО

Василь Пилипович
1921—1944

*Народився в с. Млієві
Городищенського району*

Правобережна Україна залишилась далеко позаду. Війська 2-го Українського фронту підійшли до річки Прут. Весняні дощі утруднювали просування радянських частин. Долаючи бездоріжжя, йшли могутні Т-34, а на них — автоматники. Серед бійців 936-го стрілецького полку 254-ї стрілецької Черкаської Червонопрапорної дивізії був і Василь Пилипович Фесенко, ім'я якого вже не раз згадувалося в наказах по полку. Безстрашний кулеметник відзначався вмінням відмінно володіти своєю зброєю.

Могутньою лавиною радянські війська почали форсувати Прут. 28 березня 1944 року Василь Фесенко влучним вогнем кулемета розчистив шлях своєму батальйону до річки. У вечірніх сутінках він перебрався плавом на правий берег і з тилу відкрив нищівний вогонь по ворогу. Сміливими діями відважний воїн знищив два кулемети і до 40 солдатів та офіцерів противника.

Відступаючи, ворог закріплювався на вигідних рубежах.

31 березня шквалом кулеметного вогню Фесенко і його товариші підтримали наступ підрозділів полку на село Кірпиці. Незважаючи на тяжке поранення, Фесенко залишився в строю

і вів безперервний вогонь. Близько 60 ворожих солдат і офіцерів знищив він у цьому бою.

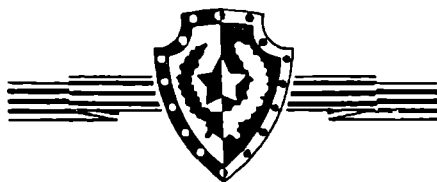
Фронтові побратими знайшли після бою нерухоме тіло Василя Фесенка. Лікарі були безсилі врятувати його життя.

Безстрашний подвиг радянського воїна високо оцінений. Президія Верховної Ради СРСР Указом від 13 вересня 1944 року посмертно присвоїла Василю Пилиповичу Фесенку звання Героя Радянського Союзу.

* * *

У Млієві проживає дружина Василя Пилиповича. Виконала Надія Вікторівна наказ чоловіка: виростила і виховала діток. Дочка Лідія працює хіміком на цукровому заводі, син Микола служить у Військово-Морському Флоті.

Шанують мліївці пам'ять про героя. Його ім'я присвоєно кращому піонерському загоні середньої школи, де навчався Василь Пилипович Фесенко.

ГЕРОЙ П'ЯТОГО ОКЕАНУ

ФРАНЧУК
Карпо Якович
1915—1956

*Народився в с. Вишнопілі
Тальнівського району*

Після закінчення технікуму механізації сільського господарства Карпа Франчука запитали у військкоматі, де б він хотів служити. Юнак, не вагаючись, відповів:

— Бажаю в авіацію, пілотом...

Та не зразу здійснилась його заповітна мрія. Спочатку Карпо служив у батальйоні аеродромного обслуговування і з заздрістю дивився в небо, де льотчики виконували складні фігури пілотажу. Лише після кількох рапортів він став курсантом школи військових штурманів.

Бойове життя штурмана бомбардувальної авіації Карпа Яковича Франчука розпочалося вже з перших днів війни. На чолі своєї авіаланки він бомбив ворожі тили, порушуючи комунікації, нищив переправи.

За два місяці боїв лише в 1941 році мужній радянський сокіл зробив понад 110 бойових вильотів і кожний з них — подвиг.

У серпні 1941-го Франчук повів сім літаків на знищення ворожої переправи через річку Синюху в місті Первомайську. За 20 кілометрів до цілі групу атакували ворожі винищувачі. Зав'язався повітряний бій, в якому машину Франчука було

сильно пошкоджено. Та він устиг збити одного «мессершмітта» і вивів свою групу на ціль. Униз по річці попливли розбиті понтони. Було знищено велику кількість ворожих танків, автомашин і живої сили ворога.

А ще через три дні відважний воїн власноручно збив фашистського «хейнкеля».

У вересні того ж року група в складі 27 літаків вилетіла на бомбардування ворожої дивізії, яка розташувалася на відпочинок. Стояла хмарна погода, і гітлерівці відчували себе в безпеці. Групу вів командир полку полковник Олександр Кожем'якін. Франчук був його заступником. Як сніг на голову посипались на ворогів бомби. Було знищено понад 70 автомашин, 120 підвід. Мало не 500 ворожих солдатів і офіцерів знайшли собі могили в той вересневий день.

Успішним був виліт і на знищення переправи через Дніпро в районі Каховки. Прорвавшись через зенітний заслін майже 20 ворожих батарей, літаки скинули бомби на переправу, що простяглась через Дніпро в чотири ряди. Другим заходом атакували скупчення ворожих машин і солдатів на березі. Гітлерівці втратили 8 танків і 16 автомашин. Від вогню ворожих винищувачів загорівся літак Франчука, але Карпо Якович у повітрі ліквідував пожежу і привів групу на свій аеродром. У цьому бою група Франчука збила двох фашистських винищувачів.

У тому ж грізному 1941 році Карпо Франчук став членом партії Леніна. На грудях відважного штурмана засяяв перший бойовий орден Червоного Прапора.

В один з осінніх днів під час розвідки на літак Франчука напали чотири фашистських винищувачі. Тяжко поранений штурман, перемагаючи біль, вивів палаючий літак по приладах у хмари. Тільки завдяки мужності й витримці всього екіпажу вони змогли дотягти до свого аеродрому і посадити машину на фюзеляж.

Новий, 1942-й рік безстрашний воїн зустрів у Діючій армії. Він вів бої на Північному Кавказі і Кубані, в Криму і Прибалтиці, вилітав у розвідувальні польоти, водив групи літаків на бомбардування ворожих скупчень, не раз брав участь у бомбардуванні Берліна.

В роки Великої Вітчизняної війни К. Я. Франчук здійснив 315 бойових вильотів. 180 разів літав у розвідку, провів 131 повітряний бій. Особисто збив три і в групових боях сім ворожих літаків. На голови гітлерівців скинув понад 200 тонн бомб. На

особистому рахунку героя 18 знищених танків, 45 автомашин, 12 гармат різного калібру, 5 барж, 4 переправи, два залізничних ешелони, до 1700 ворожих солдатів і офіцерів.

Комуніст К. Я. Франчук був не тільки відважним штурманом і сміливим розвідником. Він був умілим і досвідченим вихователем молодих воїнів. Багато з них і сьогодні в строю. З вдячністю й любов'ю згадують свого бойового друга і вчителя офіцери Лісовий, Лунін, Дубровинський.

Партія і уряд високо оцінили героїзм і сміливість вірного сина Вітчизни, мужнього сокола — штурмана ескадрильї 650-го бомбардувального авіаційного Червонопрапорного полку капітана Франчука. Він нагороджений трьома орденами Червоного Прапора, орденом Вітчизняної війни. 18 серпня 1945 року йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

У мирні післявоєнні дні підполковник Франчук віддавав усі сили навчанню і вихованню молодих авіаторів, передавав їм свій багатий бойовий досвід.

Знегоди війни, поранення, контузії далися взнаки. Довелося залишити військову службу. Але й після демобілізації, тяжко хворий, К. Я. Франчук брав активну участь у громадському житті рідного села. Розповіді героя надихали молодь наснагою в навчанні і труді.

В центрі села Вишнополя височить скромний гранітний обеліск. На ньому в яскравому сонячному промінні золотом сяють слова: «Вічна слава Герою Радянського Союзу Карпу Яковичу Франчуку». Тихо шумлять під подихом вітру віти дерев над його могилою. А біля підніжжя пам'ятника завжди райдужють квіти.

Ім'ям героя названо вулицю, на якій він народився і виріс. Є чим згадати звитязця, добрий слід він залишив у людських серцях.

ПІД ЛЮТИЖЕМ

ХАРКОВЕЦЬ
Анатолій Порфирівич
1917—1943

*Народився в с. Пішках
Корсунь-Шевченківського
району*

Мужні бійці — літні й молоді, — обстріляні не в одному бою, уважно слухали свого комбата.

— Наше завдання, — виразно лунав голос капітана Харковця, — з початком темноти форсувати Дніпро і закріпитися на його правому березі.

Він на якусь мить замовк, немов прислухався до грому артилерійської канонади, яка розпочалась десь північніше.

— Пам'ятайте, на тому боці буде важко. Беззапасів брати вдосталь. Можливо, доведеться не одну годину вистояти під натиском ворога. Не забувайте про взаємовиручку, товариші... На вас дивиться вся Батьківщина.

Любили і поважали бійці свого комбата, який перебував на фронті з перших днів війни. На їх очах він виріс від командира взводу до командира батальйону. На Брянському і Воро- незькому фронтах командував мінометною ротою і не раз безстрашно йшов у смертельний бій, влучно клав міни на вогневі точки ворога. Восени 1942 року був двічі поранений. Велику мужність проявив їх командир в бою під Верилівкою. Сходячи кров'ю, він продовжував командувати батальйоном. І тільки після другого важкого поранення змушений був залишити поле

бою. Орден Вітчизняної війни прикрасив груди відважного командира.

Дуже ретельно вибирав Анатолій Порфирович Харковець місце для переправи. Він розумів, що, окрім відваги і уміння, потрібна ще й військова хитрість. Вирішено було нижче по течії Дніпра спустити на воду кілька плотів з чучелами. Розрахунок був простий: противник прикує свою увагу до цього місця, а батальйон у цей час переправиться через Дніпро на іншій ділянці.

...Ніч на 27 вересня 1943 року, неначе на замовлення, видалась безмісячна, темна. За сигналом роти рушили уперед і зосередились на завчасно підготовленому місці для переправи. В діло пішли саморобні плоти, пороми, рибальські човни та інші підручні засоби. Дії батальйону були чіткими і злагодженими.

Противник все ж виявив переправу. Та було пізно. Зав'язався жорстокий бій за плацдарм. Закріплюючись, наші бійці нестримно тиснули на ворога, який вперто оборонявся.

З тяжкими боями батальйон просувався вперед і захопив важливий опорний пункт у районі села Лютіж, що на північ від Києва. Ворог безперервно кидав у контратаки піхоту і танки, завдавав бомбових ударів. Шквал вогню не затихав ні на хвилину. Та воїни капітана Харковця стояли на смерть. На протязі доби вони відбили сім контратак. Під час останньої капітан Харковець був смертельно поранений.

У цьому бою фашисти втратили понад 300 солдатів і офіцерів і відступили. Це дало змогу частинам 180-ї стрілецької дивізії 38-ї армії успішно форсувати Дніпро і розширити плацдарм на його правому березі. Капітану Анатолію Порфировичу Харковцю було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Народ не забув свого славного сина — стійкого воїна, доблесного командира і палкого патріота матері-Вітчизни. В музеї Корсунь-Шевченківської битви є портрет А. П. Харківця. Екскурсоводи розповідають про його життя і подвиг. Для учнів Корсунь-Шевченківського педучилища колишній випускник училища комуніст Харковець є зразком мужності, стійкості і безмежної відданості Батьківщині.

ЗВ'ЯЗОК ДІЯВ БЕЗВІДКАЗНО

ХИМИЧ

Василь Сидорович
1907—1951

*Народився в с. Брідок
Лисянського району*

Василь Сидорович Химич любив землю — орав, сів, косив. З такою ж ретельністю працював пізніше в Донбасі шахтарем. Звідти пішов захищати Країну Рад у 1941 році.

Славний бойовий шлях пройшов Химич у роки Великої Вітчизняної війни. Воював на Сталінградському, Воронезькому та Степному фронтах, проявив себе сміливим і хоробрим воїном. У багатьох запеклих сутичках з нього брали приклад інші солдати. Та найбільше відзначився Василь Химич при форсуванні Дніпра.

...Кінчилося літо 1943 року. 222-й гвардійський орден Леніна стрілецький полк 72-ї гвардійської стрілецької дивізії з боями дійшов до могутньої української ріки. В ніч з 25 на 26 вересня штурмова група полку одержала бойове завдання переправитись на правий берег Дніпра, захопити плацдарм і утримувати його до підходу головних сил. Телефоніст роти зв'язку рядовий Василь Химич міцніше затягнув ремінь, і ще раз прискіпливо перевірів зброю. Він був певний, що вона його не підведе.

Плоти, а вірніше дошки, збиті до купи, стояли біля самої води, в лозах. На них уже були складені шинелі і речові мішки,

наповнені патронами, сухарями, консервами, а також катушки телефонного дроту.

— Час! — глянувши на годинник, сказав командир. У цю хвилину загриміла канонада. То відкрили вогонь наші гармати, щоб подавити виявлені вогневі точки ворога і прикрити переправу перших сміливців.

Усю свою увагу ворог зосередив на річці. Снаряди і міни вибухали невпинно. Осяяні світлом ракет високі фонтани диму й води вставали поперед плотів. Здавалось, кипіла дніпрова вода. Але група досягла мети. Переправившись на правий берег, сміливці зайняли плацдарм, окопались, підготувались до відбиття контратак.

Коли зійшло сонце, гітлерівці обрушили на оборону зливу куль, снарядів і перейшли в наступ. Але їх зусилля виявились марними. Радянські воїни стояли на смерть, відбили протягом дня шість ворожих навал. Зранку й до вечора під ураганим вогнем Химич відновлював і підтримував зв'язок між підрозділами.

Надвечір телефонний дріт удесьте був пошкоджений снарядами. Химич поповз відшукувати пошкодження. Зв'язуючи дріт, він побачив, як до нього наближаються гітлерівці. Їх було четверо. На якусь хвилину вони зупинились. Цього було досить, щоб Химич оцінив обстановку: гранатами і пострілами всі чотири фашисти були знищені.

А бій то наростав, то вгасав. Остання, шоста, ворожа атака була найжорстокішою. В рукопашній сутичці Химич знищив ще сім гітлерівців, а всього за день від його рук найшли собі смерть одинадцять фашистських загарбників. Зв'язок — нерв армії — діяв безвідказно.

За цей подвиг Василю Сидоровичу Химичу 26 жовтня 1943 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

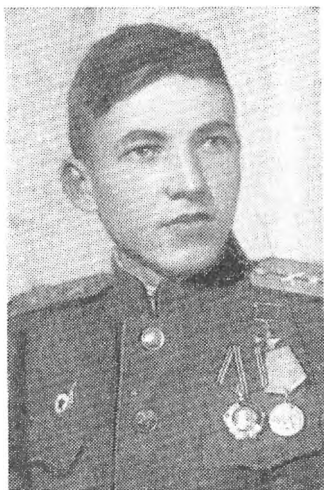
* * *

Після демобілізації з рядів Радянської Армії старший сержант Химич повернувся в рідне село. Працював на різних відповідальних посадах. Але війна підірвала його здоров'я, і в 1951 році Василя Сидоровича не стало.

ЗА МІСТО ЛЕНІНА

ХОМЕНКО
Іван Антонович

*Народився 1923 року
в с. Степанках
Черкаського району*

Котяться степом хвилі стиглих пшениць, зривається у блакитний простір літнього неба тремтливий спів ранніх птахів. Незабаром жнива... А в серці Івана неспокій. Не доведеться йому цього літа разом з батьком збирати врожай на рясних колгоспних нивах. Вирішив їхати в інститут, щоб стати вчителем. Пригадав батькові слова:

— Різні збиратимемо врожаї, синку. Я — на хліборобській ниві, ти — на ниві освіти. Тож не підведи...

Лише рік провчився Іван Хоменко в Черкаському педагогічному інституті. Студентське життя подарувало йому вірних друзів, цікаві книжки, світло нових знань. Літню сесію 1941 року довелось зустріти йому, будучи вже у військовій формі курсанта артилерійського училища. А наступного року у званні лейтенанта Хоменко прибув на Ленінградський фронт командиром взводу. Саме тут йому довелося отримати свій бойовий атестат командирської зрілості.

Ворог обстрілював незламну фортецю — місто Леніна — з далекобійної артилерії, бомбив з літаків. Але місто жило, боролось, стояло на смерть. Воно здавалось Іванові Антоновичу могутнім велетнем, непереможним, гордим. Він, як і кожний

воїн, глибоко усвідомлював, яка велика честь захищати Ленінград — колыску Жовтневої революції.

Про славні діла бійців мінометної батареї 318-го гвардійського Червонопрапорного полку лейтенанта Хоменка знали не тільки товариші по частині, але й жителі міста. Фронтові газети у нарисах «Бастіон взято», «В боях за місто Леніна» тепло писали про цих славних захисників Ленінграда, про їх героїзм і мужність.

В одному з боїв старший лейтенант Хоменко вміло підтримував своєю батареєю бойові порядки піхоти, влучно вів швидкий вогонь по скупченнях живої сили і укріпленнях ворога. Підтримуючи наступ, його мінометники успішно, майже в бойових порядках піхоти, пройшли важкий шлях від першої до третьої лінії оборони гітлерівців.

У червні 1944 року під час важких кровопролитних боїв в районі села Маттіла поблизу фінського кордону ворог кинув на наші наступаючі частини відбірні війська — мотопіхоту і артилерію. Бійці мінометної батареї Хоменка відбивали в ці дні по декілька контратак противника. Влучним вогнем вони знищили 250 гітлерівських солдат та офіцерів, дві протитанкові гармати і один бронетранспортер. У результаті наша піхота успішно просунулась уперед. Під час найбільшого напруження бою, коли ворог погрожував з флангів, старший лейтенант Хоменко, будучи вже пораненим, вміло спрямував вогонь по противнику. Атака гітлерівських військ захлинулась під шквалом смертоносного вогню радянських мінометників. Гітлерівці змушені були відступити.

За вміле ведення бою і проявлену при цьому хоробрість Івану Антоновичу Хоменку Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 листопада 1944 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Продовжуючи громити ворога, Іван Антонович разом із своїми бойовими побратимами дійшов до Ельби.

Після переможного завершення війни І. А. Хоменко продовжує службу в лавах доблесної Радянської Армії. У 1951 році він з відзнакою закінчив військово-інженерну академію ім. Ф. Е. Дзержинського. Нині генерал-майор інженерних військ, ветеран війни, мужній комуніст Іван Антонович Хоменко вміло виховує радянських воїнів, прищеплює їм любов до Вітчизни.

НА РУМУНСЬКІЙ ЗЕМЛІ

ХОМЕНКО
Іван Федотович

*Народився 1920 року
в с. Буді Горобіївській
Канівського району*

У 1942 році на долю Івана Федотовича Хоменка випали важкі випробування. В одному з боїв під Воронежем військова частина, в якій він служив, потрапила в оточення. Становище невпинно погіршувалося. Не стало гармат. Майже не було патронів. Поранені не могли дістати медичної допомоги, не було води. З гарячою ненавистю до ворога бійці і командири залишали окопи і кидалися в рукопашний бій: краще вмерти в бою, ніж потрапити в руки ворога. Іван Федотович з групою бійців під вигуки «ура!» піднявся в атаку. Діяли штиками. Фашисти вперто насадили. Тупий удар по голові звалив Хоменка з ніг...

На тих, хто залишився живим, чекав табір військовополонених. Потрапив туди і Хоменко. На початку січня 1943 року їх вивели з-за колючого дроту і погнали до залізничної станції. Підштовхуючи прикладами та криками «льос!», фашисти загнали полонених у холодні товарні вагони. Незабаром по той бік загратованих віконечь поплили рідні простори. Припавши до шорстких дошок, Іван Федотович крізь шпарину з сумом дивився на засніжені степи, і серце його болісно стискалося. Мозок ні на хвилину не залишала думка: будь-що треба втекти. Хай краще смерть, ніж фашистська неволя! Так думали і товариші Івана.

Ешелон поспішав на захід. Стукали на стиках рейок колеса, брязкали буфера. На перегоні Таганча—Миронівка вночі, коли паровоз уповільнив хід на підйом, Хоменко і його товариші зламали залізні ґрати вікна і один за одним залишили вагон.

Іван Федотович пробрався в Таганчанський ліс і там потрапив до партизанського загону К. Солодченка («Баті»). З якою безстрашністю і ентузіазмом виконував бойові завдання народний месник Іван Хоменко в глибокому тилу ворога! Він рвався на найбільш ризиковані операції, ходив у розвідку по селах, де знаходились опорні пункти гітлерівців, підривав ешелони, руйнував лінії зв'язку, ходив за «языками».

Наприкінці вересня 1943 року в тилу ворога на території Канівщини приземлилася гвардійська повітряно-десантна бригада. Партизани загону Солодченка всебічно допомагали командуванню бригади. Івана Федотовича Хоменка прикомандирували до розвідки десантників. Добре знаючи місцевість, він був чудовим провідником. Не раз брав участь у сутичках з карателями, руйнував містки, виконував важливі доручення розвідників.

Дедалі більш відчутним ставало наближення фронту. Радянські війська були вже біля Дніпра. Партизанські загони на той час отримали завдання: забезпечити переправу радянських військ в районі Свидівок під Черкасами. Завдання було виконане. 12 грудня у Свидівок ввійшли частини Радянської Армії.

Після розформування партизанського загону І. Ф. Хоменка зарахували командиром відділення 857-го стрілецького полку 294-ї стрілецької Черкаської ордену Богдана Хмельницького дивізії, в складі якої він брав участь у визволенні Черкас, Городища, Шендерівки, Корсуня та інших населених пунктів.

Червона Армія з боями просувалась на захід. 14 березня 1944 року стрілецький взвод, який очолював Хоменко, першим форсував річку Бершадь у Вінницькій області, прорвався в тил противника і ураганим кулеметним та автоматним вогнем знищив понад 70 гітлерівських солдат та офіцерів.

Через кілька днів на станції Дроки батальйон румунської піхоти і біля 300 кіннотників перейшли в наступ. У цьому бою Хоменко вогнем ручного кулемета знищив 58 солдатів противника.

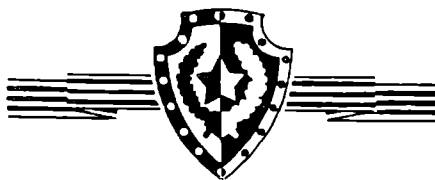
Під час бою було поранено командира роти. І. Ф. Хоменко прийняв на себе командування. Ворог відступив. У цьому бою ротою було знищено і взято в полон кілька сот солдатів і офіце-

рів противника, захоплено трофеї: 180 коней, 5 мінометів і 8 ручних кулеметів.

Потім були гарячі бої за визволення Радянської Молдавії. 294-а дивізія отримала завдання форсувати Прут в районі села Скулени і вийти на кордон СРСР з Румунією. На протилежний берег ріки першим висадився відважний Іван Хоменко з своїм взводом. Мужні воїни відстояли плацдарм і забезпечили переправу головних сил. 28 березня 1944 року сміливцям довелося цілу добу стримувати шалені атаки гітлерівців. Село Скулени, біля якого кипів бій, вісім разів переходило з рук у руки. Мужньо тримаючись за невеличкий плацдарм, радянські воїни створили умови для форсування Прута всією дивізією. За виключну сміливість і відвагу в боях старшині І. Ф. Хоменку Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Нині Іван Федотович на пенсії, проживає в Черкасах.

ВОРОГ НЕ ПРОЙШОВ

ЦИБУЛЬСЬКИЙ
Микола Степанович
1920—1943

*Народився в с. Товмачах
Шполянського району*

У 1942 році під час червневого наступу радянських військ загартований у попередніх боях старший лейтенант Цибульський уже був командиром стрілецького батальйону, який відзначився при прориві сильно укріпленої оборони гітлерівців на Волховському напрямі, а також у боях під Козельськом і Бельовим. Досвідчений комбат швидко орієнтувався в складній обстановці бою і вміло приймав необхідні рішення. Його батальйон не знав поразок.

Батальйону комуніста Цибульського випала честь захищати дороги російському народу тургеневські місця — села Спаське-Лутовинове і Красне поблизу Мценська.

У могутньому контрнаступі радянських військ у районі Орла в середині липня 1943 року взяло участь і з'єднання, в складі якого був батальйон Цибульського. Його підрозділи швидко наздогнали відступаючих, майстерно спрямовували свої удари на фланги, знищували і змیتали ворога з проміжних рубежів.

Але ось попереду постала серйозна водна перешкода — ріка Ока. На її західному березі гітлерівці встигли закріпитись, спорудили доти і дзоти.

Під покровом темряви батальйон капітана Цибульського перший форсував ріку в районі села Щасливі. Це був сміливий, блискавичний удар. У результаті запеклого бою на протилежному березі Оки був створений плацдарм. Шаленіли фашисти, ведучи ураганний вогонь з усіх видів зброї, вводили в бій танки, переходили за день до десяти разів в контратаки, намагались за всяку ціну повернути втрачені позиції. Але сміливці Цибульського стояли непохитно, а незабаром і самі перейшли в наступ, внаслідок чого було звільнено кілька сіл.

Протягом наступних днів йшов жаркий бій за сильно укріплений вузол оборони ворога Апалькове, який прикривав шлях до міста Орла. Батальйон Цибульського разом з іншими підрозділами полка оточив і полонив там весь ворожий гарнізон. Батальйон захопив у фашистів справний танк «тигр», кілька гармат та багато іншої техніки.

Радянський уряд високо оцінив подвиг гвардії майора Цибульського. Він був нагороджений орденом Олександра Невського.

Героїчні якості офіцера-гвардійця особливо проявились при прориві сильно укріпленої оборонної смуги ворога під час форсування великої водної перешкоди — ріки Сож. Батальйон Цибульського забезпечив переправу і успіх усієї частини. Швидким фронтальним натиском і обходами він визволив у цьому бою понад десять населених пунктів. Рішучі дії наших частин сприяли визволенню обласного міста Білорусії — Гомеля і успішному завершенню Гомельської операції.

Гітлерівці при підтримці танків, самохідних гармат, сильного артилерійсько-мінометного вогню десятки разів переходили в контратаки, намагаючись відкинути гвардійців. Але де стояла гвардія, там ворог не пройшов.

В одній з таких шалених, жарких сутичок гвардії майор Цибульський загинув смертю хоробрих.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 3 червня 1944 року герою форсування рік Оки і Сож, боїв за Орел і Гомель — гвардії майору Цибульському Миколі Степановичу за зразкове виконання бойових завдань командування у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками і проявлені при цьому відвагу і героїство посмертно присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Ратні подвиги гвардії майора Цибульського ніколи не померкнуть. Відважного воїна завжди пам'ятатимуть ті, хто разом з ним трудився і воював.

Герої не вмирають. Вони живуть в серцях радянських людей, на них рівняються ті, хто йде шляхами батьків, буде наше світле щасливе життя.

В селі, де народився і вчився Микола Степанович Цибульський, споруджено мраморний обеліск з вирізьбленими золотими літерами: «Вічна слава героям, які загинули за свободу і незалежність нашої Батьківщини! Хай живе мир, життя, комунізм!»

ЦІЛІ ПО КУРСУ

ЦИСЕЛЬСЬКИЙ Михайло Петрович

*Народився 1909 року
в с. Петраківці
Катеринопільського району*

У 1935 році, коли Михайлу Петровичу було 26 років, здійснилась його заповітна мрія: він став штурманом морської авіації.

22 червня 1941 року Цисельський зробив свій перший бойовий виліт. У складі 3-х бомбардувальників його літак брав участь у розгромі танкової колони противника в районі Грос—Лібенталь—Одеса. Багато гітлерівців знищила у той день ця ланка радянських соколів.

23 вересня 1941 року в районі Дністровського лиману екіпаж Цисельського потопив великий транспортний корабель противника. А в районі Перекоп—Севастополь Михайло Цисельський знищив сотні гітлерівських солдат і офіцерів, 15 танків, 20 автомашин.

У дні героїчної оборони Одеси, коли німецько-фашистські загарбники півкільцем оточили місто, наші війська потрапили в надзвичайно важкі умови. Доставляти зброю, боеприпаси, продовольство, поповнювати війська можна було тільки морем. У цей час чорноморська авіація приймала участь в ескортуванні своїх кораблів, охороняючи їх від фашистських підводних човнів і торпедних катерів.

У одному з таких польотів у районі Тендорової коси на групу наших бомбардувальників налетіли ворожі винищувачі. Радянські льотчики прийняли бій. Кілька фашистських піратів пішли на дно Чорного моря. Одного з них збив екіпаж Цисельського.

Радянські кораблі без втрат дійшли до Одеси. Але літак Цисельського зазнав пошкоджень. І лише мужність і витримка екіпажу та досвід командира літака Кумейка допомогли при трьохбальному штурмі посадити машину на воду.

94 бойових вильотів зробив екіпаж до кінця 1941 року. Капітан Цисельський був удостоєний за них високої урядової нагороди — ордена Червоного Прапора.

19 квітня 1944 року ескадрилья вилетіла на знищення ворожих кораблів. За п'ятдесят миль від берега було виявлено караван фашистських транспортів і барж, які йшли курсом на Констанцу. Караван охороняли два міноносці, шість сторожових кораблів, з повітря його прикривала велика група винищувачів. Наші літаки прорвалися крізь густий вогонь зенітної артилерії і завдали удар по каравану. Транспорт і 2 баржі з живою силою та технікою противника пішли на дно.

Та під час повітряного бою літак Цисельського був пошкоджений. З великим трудом екіпажу вдалося досягти берега і зробити вимушену посадку в щойно визволеному нашими військами районі Тарханкут.

23 серпня 1944 року ескадрилья Цисельського вилетіла для бомбардування порту Браїлова. Багато вильотів уже мав на своєму рахунку Цисельський, але цей був особливим. До цілі потрібно було йти більше 160 кілометрів над територією ворога на висоті 300—400 метрів. Та всюди відмічалась низька хмарність. У деяких місцях йшли дощі. Треба було враховувати і те, що склад ескадрильї зовсім недавно поповнився молодими, ще необстріляними екіпажами. Командир і штурман домовились, якщо погода не проясниться, бомбардування виконати з висоти 300—400 метрів.

Але на підході до Дунаю піднялися до двох тисяч метрів, видимість різко поліпшилась. З'явилась реальна можливість завдати точний удар.

Дешифровані фотознімки показали, що того дня ескадрильею було знищено 13 кораблів, що будувалися на судноверфі. Потоплено два транспорті і 3 баржі ворога.

Коли фашисти були вигнані з рідної України і Чорного моря, частину, в якій служив Цисельський, перевели на Балтику.

30 жовтня 1944 року екіпаж здійснював наліт на військово-морську базу ворога Лібаву. Керований досвідченим льотчиком гвардії майором Поповим «петляков» блискавкою пішов у піке на ворожі кораблі. Бомби відокремились від літака, і в цей час Цисельський помітив, що ззаду відкрадаються три «фокке-вульфи». Сигнал пілоту, і машина вислизнула з-під удару. Розпочався нерівний бій. Один ворожий літак був збитий. Однак і бомбардувальник загорівся. Тяжко поранений Цисельський знепритомнів. Поранений у руку стрілець-радист Семушин продовжував відбивати атаки ворога.

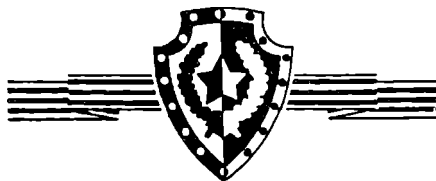
Командир екіпажу вивів палаючий літак у хмари, відірвався від гітлерівців і зробив посадку на полі.

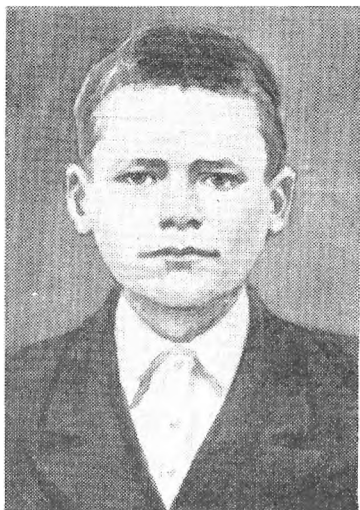
Невдовзі після цього подвигу бойові друзі гаряче поздоровили штурмана авіаескадрильї 12-го гвардійського авіаполку 8-ї Гатчинської авіадивізії Військово-Повітряних Сил Червонопрапорного Балтійського флоту майора Цисельського з присвоєнням йому звання Героя Радянського Союзу.

За роки війни майор Цисельський здійснив 269 бойових вильотів. Потопив три ворожих транспорти водотоннажністю 11 000 тонн, 2 мотоботи і торпедний катер, знищив 31 танк, 20 автомашин, 2 зенітні батареї, 2 склади з паливом, збив 3 ворожих літаки.

* * *

Після війни Михайло Петрович повернувся додому, працював головою колгоспу, зараз живе в Києві.

ВІН БУВ РОЗВІДНИКОМ

ЧЕКАЛЬ
Кузьма Хомович
1920—1944

*Народився в с. Райгороді
Кам'янського району*

У січні 1944 року Кузьма Хомович Чекаль став розвідником 857-го стрілецького полку 294-ї стрілецької Черкаської орденна Богдана Хмельницького дивізії. Не відаючи страху, проникав він у тил ворога, виявляв його сили та розташування вогневих засобів. Про відважного воїна не раз писали дівізійна і фронтова газети.

Після форсування річки Буг рядовий Чекаль у складі розвідгрупи пробрався у ворожий тил. Необхідно було захопити «языка». Та склалося так, що групу передчасно було виявлено, і фашисти вирішили захопити радянських воїнів живими. Розвідники змушені були вступити в бій. Як старший групи Чекаль наказав товаришам відходити, а сам з кулеметом зайняв вигідну позицію. Сутічка була короткою, але запеклою. Гітлерівці не витримали прицільного вогню розвідника і відступили. Чекаль повернувся з товаришами в розташування полку з цінними відомостями. Коли полк перейшов у наступ, на місці бою розвідників було виявлено 25 ворожих трупів.

21 березня 1944 року Чекаль знову очолив свою групу в складі 6 бійців. Крізь ніч, вибалками та чагарниками, розвідники безшумно просувались до ворожих позицій. Десь на ліво-

му фланзі лунко гриміли гармати, та час від часу татакали кулемети. Передній край освітлювався ракетами. Доводилось вичікувати, поки зникне зеленкувате мерехтливе сяйво. Десь за північ бійці перейшли нешироку долину і обережно почали підійматись на узгір'я. Тут їм шлях перетнули загородження з колючого дроту. Розвідники перерізали ножицями дріт і незабаром були вже в населеному пункті, в якому розташувався ворожий кавалерійський полк. Біля одного з будинків виднівся бліндаж. Поруч входу окреслилась постать вартового, що час від часу пострілював з ракетниці. Кузьма припинив і тихо зашепотів:

— Будьте напоготові! Без потреби не стрілять. Ждіть мене тут! — і розтанув у темряві.

Непомітно крадучись, Кузьма з фінкою в руці доповз до самого бліндажа. Солдат ще раз підняв ракетницю, але вистрілити не встиг. На нього пантерою стрибнув розвідник. Холодно блиснула сталь, і вартовий беззвучно звалився на землю. Кузьма миттю збіг у бліндаж. Там було троє. Автоматна черга — і двоє повалилися на підлогу.

— Руки вгору! — наказав боець опецькуватому, рудоволосому офіцеру з погонами полковника. Той, певне, збирався поголитися, бо одна щока була густо намілена. А тепер він злякано витріщився на радянського розвідника. Кузьма не гаяв часу. Швидко скрутив полковникові руки і підштовхнув у спину автоматом.

Ворог схаменувся лише тоді, коли розвідники з «язиком» уже поминули загородження і почали спускатись у долину. Ворожі окопи враз ожили. Запрацювали кулемети і міномети. А з лівого флангу наздогін розвідникам вилетіли кавалеристи.

— За всяку ціну доставте в штаб цього полковника. А я прикрию вас, — наказав Чекаль.

Почало світати. Через півгодини мало зійти сонце. Про те, щоб відійти непоміченим, не могло бути і мови.

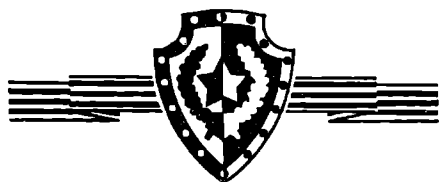
Вимахуючи шаблями, мчали кіннотники. Кузьма дав коротку чергу з автомата, і передній вершник разом з конем гепнувся на землю. Від вдало кинутих гранат упало ще три. Інші спішилися і відкрили вогонь з карабінів. Кузьма економив патрони. Коли спорожнів диск автомата, Чекаль відбивався ножем. Дорого заплатили вороги в той день за життя відважного розвідника.

Ворожа оборона полком була прорвана. Цінні свідчення полковника, захопленого розвідгрупою Чекаля, командуванням були використані своєчасно.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року за виняткову мужність у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками в роки Великої Вітчизняної війни гвардії рядовому Кузьмі Хомовичу Чекалю посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

В центрі села Райгорода, у молодому парку, злітаючи червоною зіркою в блакить неба, гордо височить обеліск Слави. На його мармурових плитах золотими літерами вписано імена полеглих у боях односельчан. І першим у тому списку — Кузьма Хомович Чекаль. Тут, біля підніжжя обеліска, завжди смарагдово зеленіють вінки і полум'яніють квіти, сюди ніколи не заростає стежка.

ДО ОСТАННЬОГО СНАРЯДА

ЧЕРЕДНІЧЕНКО
Леонід Григорович

*Народився 1921 року
в с. Плєскачівці
Смілянського району*

Тріскучі січневі морози 1945 року міцно тримали в своїх лабетах усе живе. Артилеристи 6-ї гвардійської стрілецької дивізії, лаючи гітлерівців, вкопували гармати в мерзлу землю. Йшла підготовка до Вісло-Одерської операції.

Начальник артилерії 25-го гвардійського стрілецького полку гвардії майор Черєдніченко не змикав очей. Він побував у танкістів, говорив з піхотинцями, добиваючись чіткої організації взаємодії між батареями, стрілковими і танковими підрозділами. Особисто готував своїх пушкарів до наступу, якого вони всі з таким нетерпінням чекали; збирав офіцерів-артилеристів, виступав на партійних і комсомольських зборах, роз'яснював солдатам поставлене перед полком завдання.

В ранковій заметілі 12 січня 1945 року здригнулася земля. Сотні гармат, мінометів і «катюш» обрушили на ворога нищівний удар — 13-а армія генерала Н. П. Пухова перейшла в наступ.

Підтримуючи піхотинців вогнем, артилеристи гвардії майора Черєдніченка рухались вперед. Усе навколо було занесено снігом, а хуртовина не вщухала. Просуватися ставало все важче. Бійці провалювалися в сніг, тягли на собі гармати, міномети,

підштовхували автомашини і підводи з боеприпасами. Від нестерпного холоду клякли руки, пронизливий вітер обпалював обличчя.

Протилежний берег ріки Чарна Ніда зустрів бійців зливою вогню. Тривалий час готуючись до оборони, ворог спорудив тут численні лінії траншей, дротяні загородження, протитанкові рови, мінні поля.

Леонід Григорович слідкував за полем бою і майстерно зосереджував вогонь своїх батарей на особливо небезпечних напрямках.

У перший же день наступу стрілецькі й танкові підрозділи полку при підтримці артилеристів успішно прорвали першу лінію оборони німецько-фашистських військ і продовжували просуватися вперед.

Гітлерівське командування кинуло в контратаку значні сили піхоти і танків, намагаючись повернути втрачені позиції. Зав'язався жорстокий бій. У такому бою завжди є вирішальна хвилина. І вона наступила. Коли піхота не витримала натиску, Чередніченко з своєю артилерією висунувся вперед і під ураганним вогнем фашистів прямою наводкою впритул почав розстрілювати контратакуючу піхоту і танки ворога.

Трапилось так, що група танків противника прорвалася до вогневих позицій наших батарей. І тоді відважний начарт видав короткий наказ:

— Всі — до гармат!

І тут же в супроводі ординарця, з автоматом в руках сам побіг до вогневиків. Перебігаючи від гармати до гармати, він підбадьорював артилеристів.

Почали рватися міни. Довкіл хурчали осколки. На снігу все частіше з'являлися неглибокі воронки. Упав важко поранений ординарець, виведено з ладу обслугову сусідньої гармати. І Леонід Григорович поповз туди. Ось він біля прицілу. Постріл... І танк з чорними хрестами закрутився на місці. Постріли лунали один за одним. У кипінні бою, в критичні його хвилини, люди втрачали лік часу. Скільки продовжувався двобій з ворогом, бійці, що стояли на смерть, не відчували. Билися до останнього снаряда. Багато з них загинули біля гармат, але гітлерівців не пропустили. У цьому бою вони знищили сотні гітлерівців, одинадцять танків і бронетранспортерів.

...Темпи переслідування ворога наростали з кожним днем. Радянські воїни прагнули як можна скоріше увірватися в фашистське лігво, Берлін.

23 січня бійці армії Пухова вийшли на Одер — останню серйозну перешкоду перед Берліном. Гітлерівці покладали на цей рубіж велику надію і люто захищали його.

Тисячі бомб, снарядів і мін переорювали східний берег ріки — вихідний рубіж наших частин для форсування. Перед своєю обороною гітлерівці поставили суцільну вогневу завісу.

Маневруючи між вибухами і використовуючи короткі паузи між вогневими нальотами, гвардійці переправлялися через ріку, з ходу вступали у бій за перші метри майбутнього плацдарму.

Разом з стрілецькими підрозділами Чередніченко першим переправився на протилежний берег. Швидко обладнавши пункт спостереження, він організував вогневу взаємодію між артилерійськими підрозділами, швидко перекинув на відбитий у ворога клаптик землі своїх пушкарів.

Діючи чітко і впевнено, артилеристи миттю встановлювали гармати на пряму наводку, допомагали гвардійцям полку відбивати контратаки противника.

Лише в перший день бою на Одері артилеристи Чередніченка знищили 8 ворожих танків і бронетранспортерів, більше 3-х десятків гітлерівців. У рукопашній сутичці з фашистами, які намагалися оточити спостережний пункт, Леонід Григорович особисто знищив 8 солдат і офіцерів ворога.

За виявлені мужність і героїзм, уміле керівництво артилерійськими підрозділами в боях, а також за героїзм при форсуванні рік Чарна Ніда й Одери гвардії майору Чередніченку Леоніду Григоровичу 10 квітня 1945 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

У 1940 році Л. Г. Чередніченко був покликаний до лав Радянської Армії. 7 липня 1941 року вперше вступив у бій з німецько-фашистськими загарбниками. Воював у складі військ Західного фронту, громив ворога під Брянськом, Орлом, Черніговим і Львовом, звільняв Польщу. Війну закінчив у Німеччині, але ще деякий час продовжував службу в Радянській Армії. Нині підполковник запасу Леонід Григорович Чередніченко на пенсії, проживає в місті Сімферополі.

КОЛИ ВИБУВ З СТРОЮ КОМАНДИР

ЧМИРЕНКО
Микола Романович
1917—1943

*Народився в с. Білозір'ї
Черкаського району*

У ніч з 25 на 26 вересня 1943 року в складі групи розвідників 236-ї стрілецької дивізії Микола Чмиренко форсував Дніпро в районі північніше міста Дніпродзержинська. Холодні хвилі Славутича плескались біля рідного берега. Радість, тривога і ненависть до ворога переплелись у душі воїна в єдине прагнення — діяти. В боях, які точилися вже кілька днів, він особисто знищив 10 гітлерівців. Коли вибув з строю командир взводу лейтенант С. П. Шпаковський, командування взводом узяв на себе Чмиренко. Він уміло організував оборону східної околиці населеного пункту.

Радянські воїни успішно відбивали атаки переважаючих сил противника. Більш як сто фашистських солдатів було вбито і поранено. Ворог не наважився продовжувати свої контратаки і поспішно відступив.

Ось як розповідається про ці події в академічному виданні «Історія міст і сіл Української РСР» (Дніпропетровська область):

«Восени 1943 року радянські війська, переправившись через Дніпро, утворили плацдарм. Звідси частини військ Південно-Західного фронту завдали ворогові нищівного удару, що сприя-

ло визволенню Дніпропетровська, Дніпродзержинська та інших міст і сіл області.

Радянські війська форсували Дніпро в районі Аулів у ніч на 25 вересня 1943 року. Спочатку на правий берег у двох човнах переправилась група розвідників 236-ї стрілецької дивізії 46-ї армії в складі 19 чоловік на чолі з лейтенантом Шпаковським. Перший човен вів сам командир, другий — старший сержант М. Р. Чмиренко. Цей невеличкий загін проклав шлях нашим частинам на правий берег Дніпра. Коли почалася переправа радянських військ, ворог відкрив кулеметний і артилерійський вогонь. Тоді Шпаковський з своїми розвідниками вступив у бій і примусив гітлерівців відступити. Радянські воїни крок за кроком тіснили фашистів. До ранку вони укріпилися в північній околиці Аулів.

...Німецько-фашистське командування вирішило за будь-яку ціну ліквідувати Аульський плацдарм. Були спішно кинуті в бій підтягнуті з Дніпродзержинська резерви піхоти, танки і авіація. Користуючись з численної переваги, ворог місцями вклинився в наші позиції, але вийти до берега йому не вдалося.

Майже місяць тривали запеклі бої на Аульському плацдармі. Більше 700 літаків ворога систематично піддавали бомбардуванню радянські війська в цьому районі. Радянські бійці, закріпившись на вузькій смужі правобережжя Дніпра та в північній частині Аулів, виявляючи безмежну стійкість, героїзм і відвагу, відбивали по 10—15 атак в день.

...Комуністична партія і Радянський уряд високо оцінили ратні подвиги воїнів 46-ї армії при форсуванні Дніпра і в боях за утримання Аульського плацдарму. 32 гвардійці за виняткову мужність і героїзм були удостоєні звання Героя Радянського Союзу¹. Серед них це високе звання отримали лейтенант С. П. Шпаковський та старший сержант М. Р. Чмиренко.

20 листопада 1943 року Микола Романович Чмиренко з кількома товаришами пішов у розвідку, останню розвідку в своєму житті. Розвідники потрапили під мінометний вогонь противника. Смертельно пораненого Чмиренка бойові друзі внесли з поля бою. Поховали відважного розвідника М. Р. Чмиренка в селищі Щорську на Дніпропетровщині.

¹ Історія міст і сіл Української РСР, Дніпропетровська область. К., 1969, стор. 352.

Його життя було коротким, яскравим і прекрасним. Ось що писав про славного черкашанина його командир офіцер С. П. Шпаковський:

«Про цю скромну й добру, сильну й вольову людину можна дуже багато розповідати. Такі люди, як ваш земляк, а мій побратим, не вмирають, вони й після смерті живуть у наших серцях».

Так, це була мужня, до кінця віддана своїй Вітчизні, своєму народові людина.

Подвигами відважного черкашанина гордяться і його земляки, і його товариші по зброї.

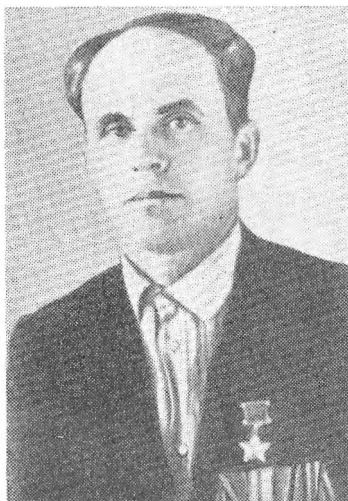
На братській могилі в селищі Щорську завжди майорять живі квіти. Сюди приходять учні шкіл, трудящі підприємств, колгоспники, щоб ушанувати тих, хто за їх щастя віддав саме найдорожче — життя.

ТРУДІВНИК ВІЙНИ

ЧОРНИЙ
Ілля Григорович

*Народився 1913 року
в с. Березняках
Черкаського району*

24 вересня 1943 року війська 7-ї Гвардійської армії генерала М. С. Шумилова вийшли до Дніпра. У ніч на 25 вересня її передові частини почали форсувати ріку на ділянці Мишурин Ріг—Домоткань.

Не гаючи ні хвилини, 7-й Окремий моторизований понтонно-мостовий батальйон інженерних військ 2-го Українського фронту приступив до наведення переправи.

Ворожі бомби і снаряди піднімали над рікою велетенські гейзери. Свистіли осколки. Холодні бризки, немов дощем, кропили землю. Понтони кидало з боку в бік, людей заливало з ніг до голови. Незважаючи на небезпеку, бійці батальйону продовжували наводити переправу.

На зчепленні понтонів разом з іншими працював і ефрейтор Ілля Григорович Чорний.

Переправу було наведено раніше встановленого строку. Гітлерівці намагалися перешкодити сміливцям. Вони піддали район переправи сильному бомбардуванню. Здавалось, під цим пекельним вогнем ось-ось розірветься вузьенька стрічечка понтонів, і все треба буде розпочинати знову. Але вона діяла.

На відвойованому плацдармі стрілецькі підрозділи відбивали сильні контратаки ворога. Необхідно було переправити на протилежний берег танки. Моторист Ілля Чорний отримав складне і небезпечне завдання: переправляти через ріку пороми з танками. Він миттю кинувся до берега, і через декілька хвилин на поромі була вже перша «тридцятьчетвірка».

В умовах безперервних нальотів ворожої авіації і артилерійського обстрілу на протязі семи днів і ночей Чорний переправив на плацдарм 30 танків, сотні ящиків з боеприпасами, десятки автоцистерн з паливом.

Забувши про сон і відпочинок, мужній сапер водив свій паром від берега до берега. Нарешті останній танк було закріплено на поромі, і ефрейтор поплив до західного берега, де йшли бої.

На середині річки німецький бомбардувальник прямим попаданням розбив катер Чорного, пошкодив пором. Два мотористи загинули. Вода хлинула в пробоїни блоків порому. Танку і бійцям загрожувала небезпека. Ефрейтор швидко задрів пробоїни, пересів на інший катер і доставив вантаж і людей на правий берег.

Своїми героїчними діями Чорний забезпечив успіх бойової операції по захопленню і утриманню плацдарму частинами 7-ї Гвардійської армії в районі Глинськ—Бородаєвський, на північ від Дніпропетровська.

Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 20 грудня 1943 року за цей подвиг Чорному Іллі Григоровичу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Нині Ілля Григорович Чорний живе в селі Гельмязів Золотоніського району, працює в середній школі.

Ветерана можна часто бачити серед молодих колгоспників і піонерів. Він розповідає їм про дні боїв, про героїзм і безстрашність воїнів, що боронили від фашистської навали завойовання Великого Жовтня.

**КОВАЛЬ
ІЗ ПЕТРОПАВЛІВКИ**

ЧУЄНКО
Петро Дмитрович
1912—1944

*Народився
в с. Петропавлівці
Городищенського району*

Майже все життя Чуєнко мав справу з вогнем. Кував лемеші, допомагав механізаторам колгоспу, був шанованою людиною в селі.

Відслужив строк в армії і в 1939 році повернувся додому. Веселий, вродливий, у шоломі-будьонівці, він зранку до вечора був серед іскор: працював біля ковадла. Любив свою працю, своє рідне село, поділене навпіл широкою зеленою долиною. Жити б людині, працювати. Та — війна. На фронт пішов зразу, добровільно.

Перші бої, біль тимчасового відступу подвоювали у Петра ненависть до ворога. В боях бився до останнього патрона.

Відважний воїн нещадно громив німецько-фашистських загартбників за зруйновані села і міста, за смерть дітей і стариків, за страждання і муки мільйонів радянських людей. Петро Дмитрович уміло володів кулеметом і гордився цією зброєю.

Ось точні рядки військового рапорту про бойову майстерність колишнього петропавлівського коваля.

«...Навідник станкового кулемета 936-го стрілецького полку 254-ї стрілецької Черкаської Червонопрапорної дивізії П. Чуєнко при наступі на село Кобиляки Звенигородського

району 5 березня 1944 року вогнем подавив дві кулеметні точки противника і знищив 25 ворожих солдат.

...28 березня 1944 року т. Чуенко першим форсував ріку Прут і вогнем свого кулемета знищив до 45 румунських солдат і офіцерів.

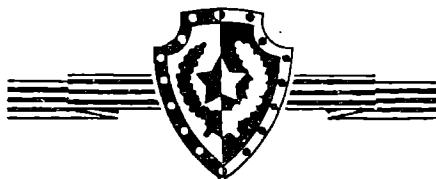
...1 квітня 1944 року на висоті Безіменній тов. Чуенко відбив сім контратак ворога. Завдяки його мужності противник не зміг прорвати нашу оборону на зайнятих рубежах. У цьому бою він знищив 50 солдат і офіцерів ворога».

За ратні подвиги, за відвагу і безстрашність рядовому Петру Чуенку 13 вересня 1944 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Не довелося П. Д. Чуенку дожити до світлого Дня Перемоги. Він загинув у боях.

Не забувають хороброго солдата його земляки. Фойє Будинку культури села Петропавлівки прикрашує погруддя П. Д. Чуенка. Біля нього завжди червоніє багаття знамен, піонерських галстуків, пучечків калини та живих квітів.

Герой Радянського Союзу
О. Т. Лінчук перед черговим
рейсом.

Герой Радянського Союзу
М. О. Ластовський серед ме-
ханізаторів колгоспу ім. Ча-
паєва в с. Михайлівці Драбів-
ського району. Йде обговорен-
ня матеріалів XXIV з'їзду
КПРС.

В музеї І. Д. Черняховського в с. Оксаніні Уманського району.

Герой Радянського Союзу Я. Т. Андрющенко серед учнів школи м. Черкас.

Діорама Корсунь-Шевченківської битви. (Воєнно-історичний музей м. Корсунь-Шевченківського. Художники В. В. Парчевський, Г. Я. Єфроїмсон, В. Л. Мокрожицький).

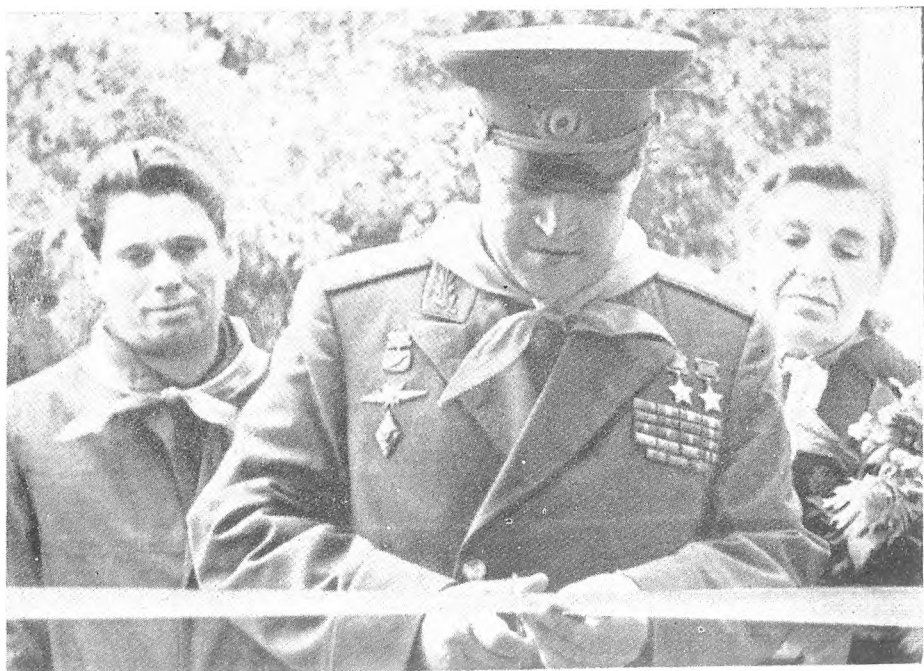

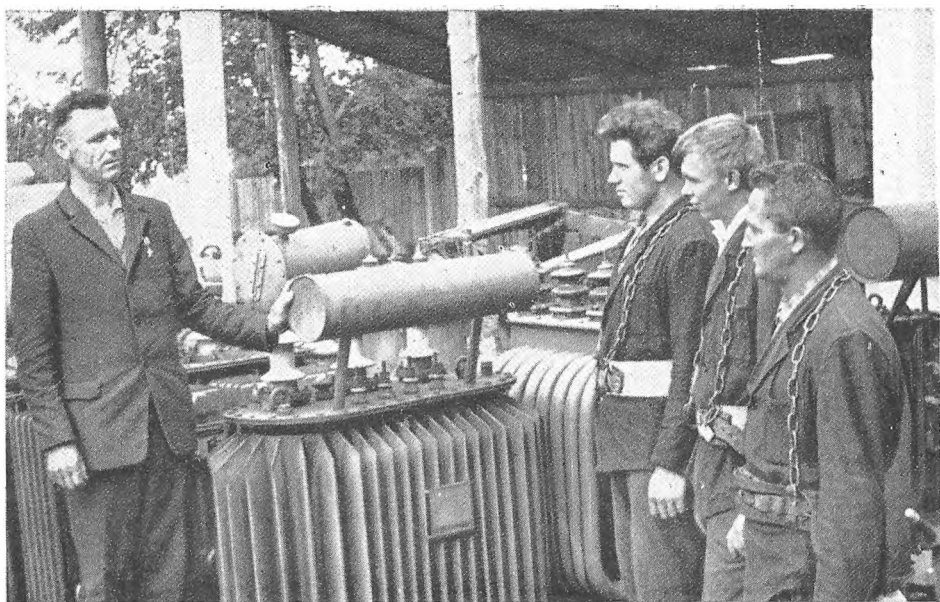

У кімнаті бойової слави в с. Босівці Лисянського району.

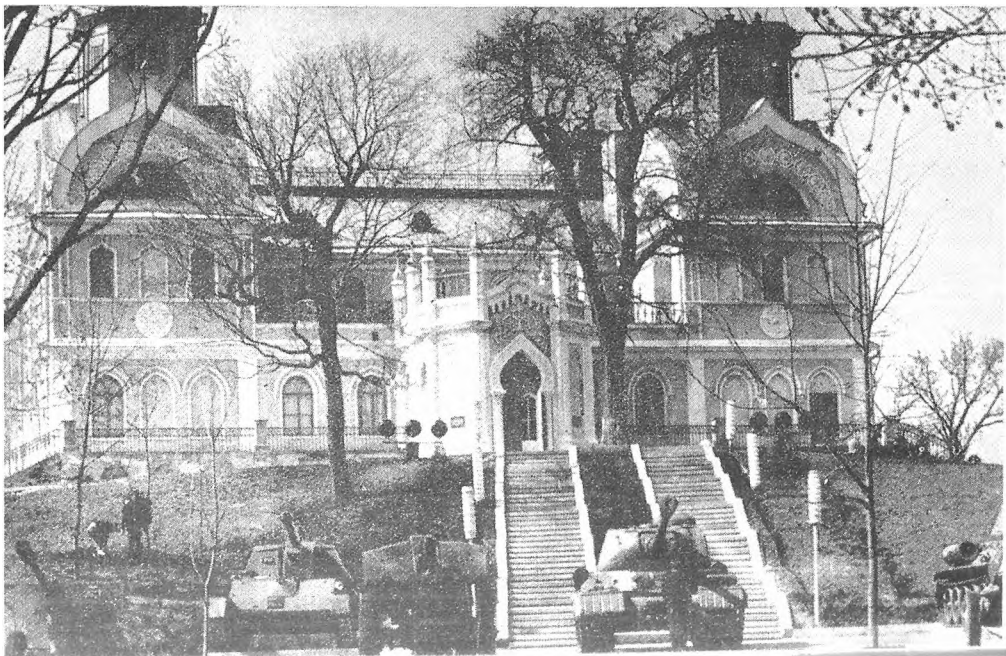
Двічі Герой Радянського Союзу генерал-майор авіації І. Н. Степаненко приїхав на відкриття Драбівського історико-краєзнавчого музею.

Герой Радянського Союзу І. М. Шмиг інструктує електриків Чорнобильської електросмуги.

Музей Корсунь-Шевченківської битви в м. Корсунь-Шевченківському.

Ветерани війни зустрілись в м. Черкасах. Зліва направо: Герої Радянського Союзу С. С. Запорожець, І. Ф. Хоменко, О. К. Перевертнюк, Г. М. Лютий, П. С. Шпак, І. Г. Чорний, Я. Т. Андрущенко, А. І. Дробаха, О. Т. Лінчук, М. О. Ластовський, Ф. М. Сапотинський, І. М. Шмиг, Г. Є. Брик, 1971 р.

ЧУПИЛКА

Михайло Купріянович
1913—1944

*Народився в с. Горобіївці
Канівського району*

На південь від Канева на межі з Корсунь-Шевченківським районом потопає в яблуневих садах село Горобіївка. Сучасні його господарі пишаються високими врожаями хліба, овочів, фруктів. А ще вони пишаються своїми мужніми земляками, які в роки Великої Вітчизняної війни героїчно боронили рідну землю від німецько-фашистських загарбників. Серед них з великою пошаною згадується ім'я Михайла Купріяновича Чупилки.

Коли мирну працю радянського народу було перервано віроломним нападом фашистських загарбників на нашу країну, Михайло Купріянович одним із перших добровільно пішов у Діючу армію. Мріяв колгоспний тракторист сісти за важелі танка, хотів водити в бій грізні бойові машини, а довелося стати санінструктором.

У передгір'ях Кавказу відбулось його перше бойове хрещення. Ризикуючи життям, Михайло Купріянович виніс з поля бою сотні поранених, урятував їм життя.

В одному із запеклих боїв наприкінці першого року війни він сам був тяжко поранений у голову. Потім знову бої, знову поранення.

Після закінчення танкового училища Михайло Купріянович Чупилка став механіком-водієм самохідної гармати. Довгий і нелегкий шлях пройшов відважний воїн.

Перебуваючи в складі військ 2-го Українського фронту, Чупилка брав участь у розгромі ворожого угруповання під Корсунь-Шевченківським, а в бою за визволення рідного села взяв у полон 12 фашистських солдатів і офіцерів, за що був нагороджений медаллю «За бойові заслуги». В запеклих боях за Умань його самохідна гармата перемелювала живу силу і техніку ворога, прокладала піхоті шлях уперед.

...23 червня 1944 року розпочався літній наступ Червоної Армії за визволення Білорусії. Як і завжди старшина М. К. Чупилка сміливо й рішуче вів у бій свою машину, громив ворожі вогневі точки, підтримував дії стрілецьких підрозділів.

У боях за Поболово безстрашний воїн на своїй самохідці під ворожим вогнем захопив міст через річку Добиску і забезпечив переправу наших частин через водний рубіж. Коли поранило командира і вийшла з ладу гармата, сміливий механік-водій, маневруючи на полі бою, гусеницями давив гітлерівців і їх вогневі точки, що заважали піхоті просуватися вперед. У цьому бою відважний старшина знищив 6 ворожих протитанкових гармат, 12 кулеметів, 3 мінометні батареї і близько 60 гітлерівських солдат та офіцерів.

За подвиги, здійснені при визволенні населених пунктів Колоси, Колотовка, Скачки, Поболово, Указом Президії Верховної Ради СРСР від 23 серпня 1944 року старшині Чупилці Михайлу Купріяновичу присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Але не довелося герою читати цей Указ. Під час прориву оборони ворога в районі станції Черемха, де точилися запеклі бої, танкіст М. К. Чупилка першим пішов у атаку, і коли фашисти підбили його самохідку, він направив палаючу машину на гітлерівців. 24 липня 1944 року Михайло Купріянович Чупилка загинув смертю хоробрих. Поховали танкіста біля села Кузова Брестської області.

* * *

Ім'я старшини М. К. Чупилки навечно занесене в списки частини, з якою він пройшов багато сотень кілометрів, визволяючи Україну і Білорусію від німецько-фашистських загарбників.

ГЕРОЙ-КАВАЛЕРИСТ

ШЕВЧЕНКО

Михайло Степанович

*Народився 1911 року
в с. Чорній Кам'яніці
Маньківського району*

Велика Вітчизняна війна застала Михайла Шевченка на західному кордоні, де він командував кавалерійським ескадром. Ворог, користуючись раптовістю нападу і тимчасовою перевагою в техніці, швидко просувався на схід. Фашистська авіація безперервно бомбила міста і села, мости і залізничні станції в тилу радянських військ.

Довелось відступати до Дніпра. Неподалік від Канева в Шевченка влучила ворожа куля. Кілька місяців лікувався в госпіталі.

А потім — бої під Москвою. Коли ворог був відкинутий до річки Угри, Шевченко одержав завдання провести в тил німців кавалерійський корпус. За відмінно виконану операцію його і ще кількох розвідників нагородили бойовим орденом Червоного Прапора. А ще через кілька місяців його груди прикрасила нова нагорода — орден Червоної Зірки. Незабаром М. С. Шевченка було призначено начальником штабу 11-го кавалерійського полку 4-ї кавалерійської дивізії. В 1944 році він став командиром цього полку.

Тисячі кілометрів пройшли з боями кавалеристи. Багато славних подвигів здійснили вони на території фашистської

Німеччини. Тільки в одному з боїв на Берлінському напрямі безстрашні кавалеристи знищили понад 500 гітлерівських солдатів та офіцерів, захопили багато різної техніки. Особливо відзначився полк наприкінці квітня 1945 року при прориві оборони гітлерівців по каналу Одер—Шпрее.

Фашисти чинили відчайдушний опір. Кожний клаптик землі, кожний метр просування вперед коштував нам неймовірних зусиль і людських жертв. Тому штурм оборони противника було вирішено провести ввечері.

Коли стемніло, бійці майже впритул підійшли до ворожих позицій. Спалах ракети, кілька залпів «катюш» і голосне «ура» порушило вечірню тишу. Кавалеристи стрімкою атакою прорвали оборонні рубежі гітлерівців і продовжували наступ.

Долаючи мінні поля і дротяні загородження, відбиваючи численні контратаки ворога, 11-й гвардійський кавалерійський полк у взаємодії з 184-м танковим полком зломив оборону противника і на кінець другого дня захопив місто Фризак. У цих боях було вбито 720 фашистських солдатів і офіцерів, більше ста взято в полон, знищено дві батареї, 15 автомашин та багато іншої техніки.

За мужні дії воїнів-кавалеристів у цих та багатьох інших боях полк був нагороджений орденами Червоного Прапора і Богдана Хмельницького, а чотирьом його сміливцям, в тому числі і командирі гвардії полковнику М. С. Шевченку, 15 травня 1946 року присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Нині Михайло Степанович Шевченко живе в місті Новоград-Волинську Житомирської області. П'ятьох синів і дочку виростили і виховали вдвох з дружиною. Діти всі вже дорослі, одружені. Час і на спочинок. Та не такої вдачі Михайло Степанович. Він бере активну участь у громадському житті, входить до складу партійної комісії при Новоград-Волинському міськкомі КП України, є заступником голови комітету ветеранів війни. Його часто можна бачити серед молодих виробників, учнів, яким він розповідає про героїчне минуле, вчить їх бути такими ж безстрашними, вірними Вітчизні, як і їх батьки.

У ПЕРЕДМІСТІ БЕРЛІНА

ШЕВЧЕНКО
Григорій Іванович

*Народився 1922 року
в с. Петраківці
Катеринопільського району*

Григорій Іванович Шевченко прибув на фронт у жовтні 1941 року дев'ятнадцятирічним хлопцем. У запеклих боях з ворогом зростав, мужнів і гартувався молодий воїн. Багато довелося побачити і пережити Григорію Шевченку на шляхах війни в складі військ Західного, Донського, Сталінградського, Південно-Західного, 3-го Українського і 1-го Білоруського фронтів. Воював, як і належить радянському офіцеру. Не раз проявляв особисту мужність і відвагу. Про це свідчили нагороди: ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни 2-го ступеня, Олександра Невського.

...З бойовими буднями непомітно настали весняні дні 1945-го. За вологим, туманним березнем поступово прийшов теплий, погожий квітень.

Запеклі нестихаючі бої уже точилися на підступах до Берліна. Перемога була близька. Але шлях до неї лежав ще через кровопролитні бої.

14 квітня 1945 року батальйон 986-го стрілецького полку 230-ї стрілецької дивізії, до складу якого входила четверта рота комуніста капітана Григорія Івановича Шевченка, одержав завдання: розвідати інженерні споруди противника, систему

його вогневих точок і, прорвавши оборону, оволодіти панським маєтком та залізничною станцією.

Раптовим ударом батальйон зім'яв передову лінію гітлерівців, з ходу захопив маєток, але просунутись далі не зміг. Ворог вчинив відчайдушний опір. Та незабаром оволоділи і залізничною станцією.

Завдання командування було виконане. В цьому бою особливо відзначилась четверта рота.

Наступного разу капітан Шевченко отримав наказ: форсувати ротою річку Шпрее і забезпечити просування вперед підрозділів полку.

Вночі 24 квітня перший човен з двадцятьма бійцями на чолі з командиром роти безшумно досяг протилежного берега. За ними і решта підрозділу пододала річку. Та не встигли ще всі бійці зійти на землю, як ракети освітили все навкруги.

Злива вогню обрушилась на роту. Спалахи освітлювальних ракет чергувались з непроглядною темрявою, утруднювалось орієнтування, важко навіть було розпізнавати, де свої, а де ворог. Та вже нічого не могло стримати пориву радянських воїнів. Капітан Шевченко один із перших увірвався в траншеї противника. Зав'язалась рукопашна сутичка.

Ворог не витримав натиску і відступив. У цьому бою рота капітана Шевченка подавила вогонь чотирьох кулеметів і знищила майже 80 гітлерівців. На ранок переправу було наведено і полк пішов у наступ.

Долаючи шалений опір відбірних есесівських частин, наші війська захопили передмістя Берліна, де гітлерівці перетворили кожний будинок в опорний пункт.

На шляху до центра міста фашисти закріпились у чотириповерховому будинку і кулеметним вогнем з горища та вікон перешкоджали наступові. Капітан Шевченко з чотирма бійцями своєї роти обійшов будинок з північного боку і раптово ввірвався в підвал. Чотири станкових кулемети ворога були знищені, а уціліла обслуга їх захоплена в полон.

Але з горища та вікон будинку есесівці ще продовжували вести кулеметний вогонь. Летіли з вікон ручні гранати, притискуючи наших бійців до землі. Треба було негайно подавити вогневі точки ворога. І сміливці ринулись наверх по східцях. Попереду командир роти. Раптом перед ним вибухнув фаустпатрон. Капітан був поранений. Переборюючи нестерпний біль, він залишився в строю і знищив ще 2 кулемети і майже 30 гітлерівців. Опорний пункт ворога був захоплений, а завдання,

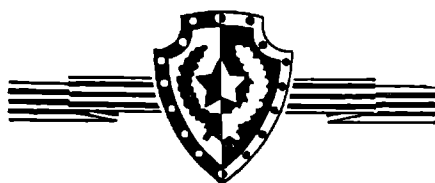
поставлене підрозділу, виконане. Передові частини 5-ї ударної армії, що змушені були залягти, пішли в наступ у напрямку Бранденбурзьких воріт і рейхстагу.

Багато воїнів з роти Г. І. Шевченка за проявлені мужність і відвагу були нагороджені орденами і медалями.

Високу нагороду Батьківщини хоробрий воїн отримав уже після тривалого лікування у військовому госпіталі.

* * *

За хоробрість і відвагу, виявлену у важких вуличних боях у Берліні, капітану Григорію Івановичу Шевченку Указом Президії Верховної Ради СРСР від 30 травня 1945 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

НА БОЙОВОМУ ПОСТУ

ШІНДЕР
Арон Овсійович

*Народився 1911 року
в м. Умані*

Під час війни рідко кому випадала така постійність служби, як Арону Овсійовичу Шіндеру. Всі роки провів у одній дивізії — 89-й гвардійській Червонопрапорній Білгородсько-Харківській, яка входила до складу 5-ї ударної армії. Мінялось місце дислокації з'єднання, мінявся особовий склад частин — одні полягли на важких шляхах війни, інші перебували в госпіталях після поранень і потім не завжди їм щастило повернутись у свою частину. На їх місце приходили нові люди, а Арон Овсійович весь час лишався на своєму бойовому посту.

А пост цей був не з легких — сапер. Точніше — помічник командира саперного взводу 270-го гвардійського стрілецького полку. Полк готується до наступу — услід за розвідкою першими за передову виходять сапери, знешкоджують ворожі мінні поля, роблять проходи в загородженнях із колючого дроту. Полк підходить до ріки, і знову вперед виходять сапери. Під шаленим вогнем, нерідко у крижаній воді, вони наводять переправу. І ніяких скидок на умови. За будь-яких обставин переправа мусить бути наведена — інакше затримається наступ, може зірватись вся операція. Адже узгодженість дій усіх родів військ — це запорука перемоги в бою.

Арон Овсійович завжди пам'ятав про це і разом з своїми товаришами робив усе можливе, щоб завчасно виконувати бойові завдання.

А. О. Шіндер був призваний в армію у червні 1942 року. А вже в квітні наступного року він був нагороджений медаллю «За бойові заслуги». У 1944 році його груди прикрасили медаль «За відвагу» і орден Червоної Зірки. У тому ж році Арон Овсійович став комуністом. У своїй заяві на ім'я партбюро полку він писав: «Обіцяю, що не пошкодую життя власного для перемоги над заклятим ворогом».

І невдовзі довів це на ділі. Сталося це 14 січня 1945 року на території Польщі. Полк підійшов до ріки Пилиця, через яку треба було переправитися. Але єдиний міст був ворогом замінований і міг в будь-яку хвилину злетіти у повітря. До того ж гітлерівці весь час тримали його під перехресним вогнем.

Ось тут і відзначились сапери на чолі з Шіндером. Під шаленим вогнем ворога старший сержант разом з товаришами знешкодили міни, закладені на мосту. Вже на протилежному березі своїм вогнем взвод прикрив переправу стрілецької роти. А після цього влився у бойові порядки роти, відбив кілька жорстоких контратак ворога і допоміг забезпечити переправу всіх підрозділів полку. На західному березі Пилиці було захоплено плацдарм, з якого потім наші війська розвинули свій наступ.

За ці дії Указом Президії Верховної Ради СРСР від 27 лютого 1945 року Шіндеру Арону Овсійовичу було присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

Та не минуло і двох місяців, як герой-сапер знову відзначився в боях, за що був нагороджений орденом Вітчизняної війни 2-го ступеня.

* * *

Нині Арон Овсійович Шіндер живе в Харкові, працює бригадиром малярів на заводі по виготовленню обладнання для торговельних підприємств. У травні 1971 року йому минуло 60 років.

В ІМ'Я ПЕРЕМОГИ

ШЛЯХТИЧ
Олексій Костянтинівич

*Народився 1924 року
в с. Антонівці
Тальнівського району*

В день, коли перед строем 1285-го стрілецького Празького полку 60-ї стрілецької Севської Червонопрапорної орденна Суворова дивізії оголошували Указ Президії Верховної Ради СРСР про присвоєння лейтенантові О. К. Шляхтичу високого звання Героя Радянського Союзу, героєві тільки-но сповнилося двадцять років. А позаду вже тисячі кілометрів кровопролитних боїв, утрата друзів по зброї, атаки і поранення. З непохитною волею до перемоги, презирством до небезпеки ходив він у бій.

Так було і тоді, коли визвався Олексій очолити переправу на західний берег Вісли. Це було 16 січня 1945 року. Наближався кінець війни. Радянські війська вели переможні наступальні бої на території Польщі. На перешкоді успішного просування прославленої частини, в якій воював лейтенант Олексій Шляхтич, стала повноводна Вісла. Повз невеличке місто Нови Двур спокійно несла вона свої води з уламками криги. І ось цю ріку треба було будь-що форсувати. Як? То вже справа сміливців. І вони знайшлися.

На виду у ворога, під шквальним вогнем артилерії і кулеметів, ризикуючи життям, взвод лейтенанта Шляхтича долав

метр за метром крижану перешкоду. Командир цієї ризикованої переправи горів бажанням скоріше добратись до протилежного берега. І ось під ногами берег. Сил вистачило не тільки закопатися в цю землю, зайняти оборону, але ще й відбивати ворожі атаки, що, мов хвилі Вісли, напливали одна за одною.

Гітлерівці надто пізно зрозуміли всю небезпеку, якою стала для них ця невеличка група сміливців на «п'ятачку» лівого берега. Всі спроби ворога скинути радянських воїнів у Віслу розбивались об стійкість мужніх десантників. Три безуспішних атаки фашистів коштували їм сотні трупів. А коли захлинулася четверта атака ворога, командир взводу підняв своїх бойових побратимів у контратаку. Він першим увірвався в окопи фашистів. Цей запеклий кількахвилинний бій був вирішальним для всього десанту. На допомогу вже поспішали друзі-однополчани.

Пізніше лейтенант Шляхтич на чолі свого підрозділу брав участь ще не в одному бою, форсував не одну річку на своєму шляху до перемоги. Воїни під його командуванням йшли на героїчні подвиги не заради нагород і слави, а тому, що чесно виконували взятую на себе відповідальність за долю Батьківщини, вони завжди відчували поруч себе надійне плече сусіда, який, підтримуючи товариша в бою, щохвилини готовий звершити подвиг в ім'я Вітчизни.

* * *

Таким енергійним, завжди готовим до дії залишається Олексій Костянтинович Шляхтич і тепер. Буваючи в рідному селі, він щиро радіє трудовим подвигам своїх земляків. Цей ставний, завжди підтянутий підполковник є щирим другом і товаришем односельчан.

Своїм вважають Олексія Костянтиновича учні його рідного села, які щороку запрошують героя в свою школу. І він розповідає їм про подвиги радянських людей під час війни, про велике щастя мати мету в житті, боротись за неї, вчитись любити Батьківщину, захищати її, не шкодуючи сил і навіть життя.

ГВАРДІЄЦЬ У БОЯХ І ТРУДІ

ШМИГ

Іван Миколайович

*Народився 1923 року
в с. Чорнобай*

Йшов предостанній рік війни. Війська 1-го Білоруського фронту вступили в Польщу, визволяючи братній народ від гітлерівського поневолення. Там під містом Гнездо при розгромі німецької офіцерської школи отримав Іван Миколайович Шмиг своє перше бойове хрещення.

Бій був запеклим. Фашисти захищалися з упертістю приречених. Рота, в якій служив молодший сержант Шмиг, обійшовши озеро, першою кинулась на штурм оточеного ворога. За героїзм, виявлений у цьому бою, груди молодого воїна прикрасила нагорода — орден Червоної Зірки.

Наприкінці квітня 1945 року молодшого сержанта комсомольця Івана Шмига викликав до себе командир батальйону 990-го стрілецького ордена Суворова полку 230-ї стрілецької дивізії капітан Нестеренко.

— Термінове і дуже важливе завдання, — сказав він, розгортаючи карту. — Це річка Шпрее. Ось тут — залізничний міст. Майже впритул до нього пролягли понад берегом фашистські траншеї. Міст, безумовно, замінований. Наказ командування: за всяку ціну зберегти міст, щоб потім перекинути по ньому наші війська. Завдання зрозуміле?

— Зрозуміле.

— Йдіть і готуйте своє відділення. Успіху вам! — побажав комбат на прощання.

...Тривожний весняний світанок. Річку огорнула пелена густого туману. Саме його завіса і мала сховати від ворога жменьку радянських воїнів.

Глибоко занурюючи весла в холодну воду, вправно гребли солдати-гвардійці до протилежного берега. Жодного сплеску, жодного стуку...

Вартового зняли без єдиного звуку, і темними привидами розтанули в фашистській траншеї. Гарячі хвилини рукопашного бою були блискавичні. Гранатами знищена протитанкова гармата разом з її обслугою. Вже на бігу обірвали проводи, що вели до контейнерів з вибухівкою, які ворог розташував на мосту.

— А тепер, товариші, за будь-яку ціну утримати рубіж до підходу наших частин,— наказав молодший сержант.

Чекати контратаки довелось недовго. Біля лісу, неподалік від мосту, зупинилось п'ять автомашин, і з них висипалися на дорогу фашистські вояки. Зосередившись на краю лісу, що підступав майже до річки, вони відкрили безладний вогонь.

— Бій буде гарячим,— звернувся до солдат командир відділення.— Наказую берегти кожну гранату, кожен патрон.

Зустрінуті прицільним вогнем і гранатами фашисти відкотились до лісу, але через деякий час знову кинулись на сміливців. Майже до вечора точився запеклий бій.

А Шпрее несла свої холодні води, чужа, похмура, хоч сонце давно вже визволило її з полону туманів. Кінчалися патрони, гранати. Бійці, перев'язавши один одному рани, готувалися зустріти нову хвилю фашистів. Та в цю мить з протилежного берега заговорили наші гармати, гвардійські міномети. Смерч вогню і металу обрушився на ворога.

Радянські війська поспішали мостом на правий берег річки. Їх шлях лежав до лігва смертельно пораненого фашистського звіра, в Берлін.

За мужність і відвагу, виявлені в цьому бою, Іван Миколайович був нагороджений другим орденом Червоної Зірки.

Потім бої в Берліні. За кожен метр вулиці, за кожен будинок. З горищ, з вікон, перетворених у бійниці, з-за кам'яних стін і парканів на радянських бійців сипався град куль. Особливо шалено відбивалися есесівці, яким уже нічого було втрачати.

30 квітня 1945 року при штурмі заводу на Альтякобштрассе в центрі Берліна відділення молодшого сержанта Шмига одержало завдання оволодіти приміщенням першого поверху будинку, яке гітлерівці перетворили в справжню фортецю, прикривши його дотами і барикадами. Сержант Шмиг поставив конкретне завдання перед кожним бійцем, а сам під кулеметним вогнем, який прикривав вхід до заводу, наблизився до доту й гранатами закидав його. Кулемет замовк. З вигуком: «За Батьківщину! Вперед!» Шмиг підняв своїх бійців у атаку. Він першим ввірвався в приміщення. В рукопашній сутичці знищивши чотирьох гітлерівців, блокував двері. Шлях відступу есесівцям був відрізаний. У п'ятих кімнатах першого поверху відділення зайняло оборону. За наказом свого сержанта бійці зробили пролом у підлозі. В підвалі виявилось 86 гітлерівців. 56 есесівців було знищено гранатами, 30 — здалися в полон. Відділення під команду молодшого сержанта Шмига оволоділо сильним опорним пунктом ворога, дало можливість підрозділам полку просунутись уперед. За цей подвиг молодшому сержанту Івану Миколайовичу Шмигу 15 травня 1946 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Нині комуніст Шмиг проживає в селищі Чорнобай, працює інструктором по кадрах районної електромережі. Його люблять і поважають люди за скромність і простоту, за те, що в тяжку для нашого народу годину він не шкодував життя в ім'я світлого майбутнього — комунізму.

СМІЛИВІСТЬ І ВІДВАГА

ШПАК

Петро Савович

*Народився 1915 року
в с. Горобіївці
Канівського району*

Складним виявився бойовий шлях Петра Савовича Шпака. Призваний до лав Червоної Армії в 1938 році, він зустрів війну уже цілком підготовленим воїном. Як і тисячі інших радянських бійців, він прийняв на себе перші удари фашистських загарбників, хоробро воював на різних фронтах.

...Йшов у гromі боїв і перемог 1944 рік. Перед 729-м стрілецьким полком 145-ї стрілецької Вітебської дивізії командування фронтом поставило завдання непомітно подолати одну із рік, що протікає в Литовській РСР, захопити плацдарм і забезпечити успішне форсування її військами.

Завдання було нелегким. Фашисти міцно закріпилися на лівому березі, спорудили на висотах серед боліт доти і дзоти, зосередили багато військової техніки, живої сили. Вони безперервно обстрілювали заплаву річки та її правий берег.

Але час не ждав. Командир полку поставив одному із взводів завдання непомітно переправитись через водний рубіж, знищити вогневі точки ворога, оволодіти висотами і утримувати їх до підходу основних сил полку.

Дощовим вересневим світанком взвод, у складі якого був і рядовий Петро Савович Шпак, непомітно підійшов до річки.

Густий сивий туман огорнув протилежний берег. На невеличких плотах воїни безшумно подолали ріку і спішно зайняли оборону на піщаних пагорбах. Десь поруч них робили свою небезпечну справу полкові сапери. Вони готували проходи в оперізаних колючим дротом берегах, розчищали шлях для підрозділів полку.

Нарешті проходи зроблено. З вигуком «За Батьківщину! Смерть фашистським окупантам!» бійці кинулись на ворожі окопи. Шпак вирвався вперед. У ворожій траншеї — німецький офіцер з групою солдат. Автоматна черга — і дорога до дзоту, з якого, захиляючись, почав бити фашистський кулемет, вільна. Напруживши зусилля, солдат кинув протитанкову гранату в амбразуру. Пролунав вибух. І коли розвіявся важкий, задушливий дим, у зруйнованому дзоті Шпак побачив мертвих ворогів.

Фашисти стрімголов залишили першу траншею. В цей час був смертельно поранений командир взводу.

— Взвод, слухай мою команду! Вперед! — прийняв на себе командування Шпак. І радянські воїни буквально на плечах ворога увірвалися в другу траншею. Навальна і нестримна атака сміливців змусила німців тікати. Петро Савович Шпак на чолі взводу переслідував відступаючого ворога, не дав йому змоги з'єднатися з основними силами. В цьому бою взвод безстрашних знищив до роти гітлерівців, захопив 2 автомашини з боеприпасами, батарею 75-міліметрових гармат, 5 ворожих кулеметів, більше 200 гвинтівок і автоматів.

Оговтавшись, фашисти вирішили відбити висоту, не допустити розширення плацдарму. Відкрили вогонь гармати, пішла в атаку піхота. Радянські солдати поклялися не відступати ні кроку назад. Пішла в хід і трофейна зброя. Бій розгорівся з новою силою. Але ворог утраченої висоти уже повернути не зміг. На допомогу воїнам, що утримували висоту, поспішали основні сили полку.

В той пам'ятний вересневий день 1944 року воїни під командуванням рядового Шпака забезпечили головним силам дивізії можливість відкинути ворога на десятки кілометрів і розширити плацдарм. Вони виконали завдання, поставлене перед ними, виконали наказ Батьківщини.

Надвечір командир полку завітав у взвод, щоб по-батьківському подякувати за виконання наказу, хотів повідомити Петра Савовича про рішення командування представити його до високої урядової нагороди. Але Петра Савовича Шпака се-

ред бійців взводу вже не було. В останні хвилини бою він був тяжко поранений. Його підібрали санітари і відправили в госпіталь.

Після лікування Шпак потрапив у 51-у гвардійську стрілецьку дивізію, продовжував боротись проти німецько-фашистських загарбників. Не знав ще тоді Петро Савович, що Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 березня 1945 року йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Про велику і почесну нагороду Батьківщини Шпаку стало відомо вже після закінчення Великої Вітчизняної війни. Його, потомственного хлібороба Канівщини, запросили в 1945 році в Москву. Коли секретар Президії Верховної Ради СРСР А. Ф. Горкін, оголошуючи Указ про нагороду, назвав його прізвище, Петро Савович навіть розгубився. Уже після того, як заслужена нагорода була особисто вручена товаришем Шверником, колишній солдат чітко, по-військовому відповів:

— Служу Радянському Союзу!

* * *

Старший сержант запасу П. С. Шпак живе і працює нині в Таганчі на Канівщині. Часто виступає перед молоддю села. Його зворушливі й задушевні розповіді про нечуваний героїзм нашого народу у боротьбі з фашизмом глибоко лягають в юні серця, допомагають виховувати у радянської молоді любов і повагу до свого народу, до своєї Вітчизни.

ПЕРЕСЛІДУЮЧИ ВОРОГА

ШТЕЛЬМАХ
Дмитро Лаврентійович

*Народився 1902 року
в м. Корсунь-
Шевченківському*

Військова біографія Дмитра Лаврентійовича розпочалася ще у 1924 році, коли він був призваний на дійсну службу до лав Червоної Армії. У 1928 році Штельмах став членом Комуністичної партії. Він наполегливо оволодівав знаннями, був командиром відділення, помкомвзвода, старшиною ескадрону, а згодом і командиром взводу. Пізніше був призначений військовим комісаром Ротмістрівського району на Черкащині.

Велику Вітчизняну війну Дмитро Лаврентійович Штельмах зустрів у прикордонній зоні на річці Сан. Тяжкі оборонні бої в складі військ Південно-Західного фронту стали для нього справжньою школою випробувань на атестат командирської зрілості.

Потім були бої на Воронежському і 1-му Українському фронтах. Командував батальйоном, полком. Рішучий, вольовий, грамотний командир у будь-якій обстановці добивався виконання поставленого завдання. Він швидко орієнтувався в обстановці, оперативно приймав безпомилкові рішення.

У 1943 році Штельмах закінчив короткотермінові курси при Військовій академії ім. М. В. Фрунзе і знову повернувся на фронт.

У лютому 1944 року війська 1-го і 2-го Українських фронтів здійснили визначну операцію по оточенню і знищенню в районі Корсунь-Шевченківського десяти дивізій і однієї бригади гітлерівців. На чолі 797-го полку 232-ї стрілецької дивізії Дмитро Лаврентійович Штельмах також брав участь у розгромі корсунь-шевченківського угруповання ворога.

Пізніше його полк визволяв Умань та інші міста і села Черкащини.

Багато пройдено фронтових доріг, немало здійснено ратних подвигів. Але найбільш пам'ятними стали бої під час Яссо-Кишинівської операції при прориві ворожого укріпрайону весною 1944 року.

У ході прориву наші війська обрушили на оборону противника смертоносний вогонь. Півтори години не стихала канонада. Авіація і артилерія руйнували укріплення, знищували вогневі точки, живу силу ворога. Артпідготовка була настільки сильною, що коли все стихло, над ворожими позиціями довго ще стояла суцільна стіна диму і куряви. Здавалося, нічого живого там не могло залишитися. І справді, в першій і другій траншеях наша піхота майже не зустріла опору. Але при дальшому наступі вона нашоствхнулася на задалегідь підготовлений оборонний рубіж противника. Гітлерівське командування вірило у його неприступність. І дійсно, густа сітка дотів і дзотів завдавала немало клопоту нашим наступаючим військам. Прорив укріпленого району вимагав майстерності і масового героїзму з боку наступаючих частин Радянської Армії.

Прорив другої смуги оборони було покладено на полк Штельмахів. Воїни полку діяли рішуче. Подолавши мінні поля, батальйони прорвали оборону ворога при незначних втратах в особовому складі. Майстерно маневруючи, вони зуміли завдати ворогові великих втрат. Пішли в хід в'язки гранат, тол. Злітали вгору одна за одною вогневі споруди ворога. За три дні жорстоких боїв полк знищив 69 дотів, захопив у полон понад три тисячі гітлерівців.

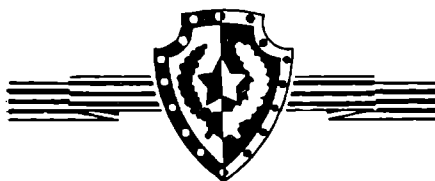
Переслідуючи відступаючого ворога, полк захопив важливий пункт біля переправи через ріку Молдова. Використовуючи успіх 797-го стрілецького полку, сусідні частини перейшли в наступ.

За вміле керівництво полком, особисту хоробрість і мужність у бою Д. Л. Штельмаху Указом Президії Верховної Ради СРСР 13 вересня 1944 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

1 грудня 1944 року під час запеклого бою в Угорщині під містом Мішкольц Дмитрій Лаврентійович Штельмах був тяжко поранений. Повернутись до строю він уже не зміг. День Перемоги зустрів у госпіталі.

* * *

Нині полковник у відставці Д. Л. Штельмах живе у м. Вінниці. Відставка — не те слово. Він і зараз відчуває себе в строю. Дмитро Лаврентійович частий гість на заводах, фабриках, у школах міста. Його розповіді про мужність і героїзм радянських людей у роки минулої війни викликають любов і повагу до Батьківщини, вчать захищати її самовіддано і мужньо.

КОМАНДАРМ 2-го РАНГУ

ШТЕРН
Григорій Михайлович
1900—1941

Народився в м. Смілі

Ім'я Григорія Михайловича Штерна дуже добре відоме людям старшого покоління. Активний учасник громадянської війни, герой Хасана і Халхін-Гола, Головний військовий радник у республіканській Іспанії, командуючий 8-ю армією у війні з білофінами — такі основні віхи життя цього крупного радянського воєначальника.

У своїй автобіографії він писав: «У березні 1919 року вступив червоноармійцем до 1-ї бригади 2-ї Української радянської дивізії. Разом зі мною вступили в цю бригаду і мої обидва брати. Першого вересня того ж року прийнятий у ряди Ленінської партії...»

Однополчани Г. М. Штерна згадують, що двадцятирічний комісар зумів швидко завоювати авторитет у бійців. Вони любили комісара за сміливість, мужність і душевність.

Військовий хист Г. М. Штерна проявився вже при розгромі багатотисячної банди Григор'єва біля станцій Бобринська (нині імені Тараса Шевченка), Фундукліївка та в районі Холодного Яру. Він брав активну участь у боях з арміями Денікіна та Врангеля, штурмував Перекоп і громив білогвардійців у Криму.

У 1921 році 46-а стрілецька дивізія влилася до складу 3-ї дивізії. Г. М. Штерн став її комісаром. А через два роки він був призначений комісаром 1-го корпусу і в цьому ж році переведений на Туркестанський фронт военкомом 2-ї Окремої Туркестанської кавалерійської бригади та членом Реввійськради хорезмської групи військ. Громив банди басмачів.

За виняткову хоробрість і особисту участь у захопленні небезпечного бандита — ватажка басмачів — Г. М. Штерна було нагороджено орденом Червоного Прапора.

У 1924—1925 роках Григорій Михайлович працював начальником політвідділу і комісаром 7-ї кавалерійської дивізії. Потім учився у Військовій академії ім. М. В. Фрунзе. Багато років працював у апараті Народного Комісаріату Оборони.

Григорій Михайлович брав участь у національно-визвольній революційній війні проти фашизму в Іспанії.

У 1938 році Г. М. Штерн був призначений начальником штабу Окремої Далекосхідної армії, а незабаром — начальником штабу Далекосхідного фронту.

Це була середнього росту, міцно збита, ставна, красива людина: великі очі, високий лоб, злегка сивий чорний чуб. Щирий і жвавий, він мав міцну всеохоплюючу пам'ять. Високоєрудований, Григорій Михайлович був цікавий і уважний співрозмовник, але більш за все він сам любив слухати розповіді бувалих людей.

Ця проста і скромна людина поєднувала у собі бездоганну командирську вимогливість з простим теплим і щирим ставленням до підлеглих.

Г. М. Штерн мав велику витримку і такт, поважав людську гідність, цінував тих, хто повністю віддавав себе роботі.

Коли японські мілітаристи напали на нашу землю в районі озера Хасан, Г. М. Штерн прийняв участь у їх розгромі. За вміле керівництво бойовими діями йому було присвоєно звання командарма 2-го рангу.

У 1939 році під час нападу японських мілітаристів на дружню нам Монгольську Народну Республіку в районі ріки Халхін-Гол Григорію Михайловичу було лише 39 років. Під час цих боїв Г. М. Штерна було призначено командуючим фронтовою групою. На ньому лежала відповідальність за координацію дій радянських і монгольських військ.

Командарм Штерн розташував свій штаб на командному пункті 1-ї армійської групи, якою командував комкор Георгій Костянтинович Жуков.

Григорій Михайлович майже не знав відпочинку. Він брав участь не лише у розробці плану майбутньої бойової операції, але й вирішував складні питання термінового забезпечення району бойових дій військами, технікою і навіть водою і паливом.

Уранці 20 серпня 1939 року радянські війська перейшли в наступ по всьому фронту. Розгорнулись запеклі бої. Ворог відчайдушно оборонявся, але, незважаючи на це, 23 серпня радянсько-монгольські війська замкнули кільце оточення ворожих частин. А вже 31 серпня територія МНР була повністю визволена від японських загарбників.

За бої на Халхін-Голі багато командирів і червоноармійців було нагороджено орденами і медалями Радянського Союзу і Монгольської Народної Республіки.

Г. М. Штерну, Г. К. Жукову та іншим присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу.

Газета «Красная Звезда» 30 серпня 1939 року писала: «У списку Героїв Радянського Союзу заслужено красується ім'я командарма 2-го рангу Г. М. Штерна. Видатний воєначальник, талановитий учень товариша Ворошилова, керівник боїв біля озера Хасан Григорій Михайлович Штерн блискуче виконав бойове завдання. Один з чудових військових діячів нашої партії, член її Центрального Комітету він є взірцем мужнього більшовика, бойового керівника військ».

Своїм талантом воєначальника відзначився Г. М. Штерн і як командуючий 8-ю армією, яка успішно виконала бойове завдання по розгрому білофіннів.

Партія і Радянський уряд високо оцінили бойові заслуги і хоробрість Г. М. Штерна, нагородивши його трьома орденами Червоного Прапора, двома орденами Леніна і Золотою Зіркою Героя Радянського Союзу. Він нагороджений також найвищим орденом Монгольської Народної Республіки.

Григорій Михайлович був депутатом Верховної Ради СРСР першого скликання. XVIII з'їзд партії обрав його членом ЦК ВКП(б).

Життя Г. М. Штерна трагічно обірвалося в 1941 році.

МАЙСТЕР ШТУРМОВИХ УДАРІВ

ШУМСЬКИЙ
Костянтин Мефодійович

*Народився 1908 року
в с. Чернишах
Канівського району*

Напередодні війни їх полк уночі часто будили сигнали учбової тривоги. Бійці й командири стрімголов мчались у різні кінці аеродрому, де у кожного було своє завдання, своє бойове місце. Тривога на світанку 22-го червня 1941 року майже нічим не відрізнялась від попередніх. Хіба лише тим, що відбій для неї було оголошено лише через чотири довгих, дуже довгих роки...

...У той червневий пам'ятний ранок штурман авіаескадрильї 211-го штурмового авіаполку Костянтин Шумський отримав перше бойове завдання. Вдень і вночі здійснювалися з аеродрому бомбардувальники і брали курс туди, де підступний ворог намагався зламати героїчний опір радянських військ і вийти на оперативний простір.

25 червня, будучи ведучим дев'ятки штурмовиків, майор Шумський, прикриваючись хмарами, вийшов на ціль. Внизу вузькою стрічкою синіла річка Прут, через яку противник навів переправу. Атаковані зненацька, гітлерівці розгубились. Лише на другому заході навколо радянських літаків зарясніли розриви снарядів. Та відважна дев'ятка сміливців завдання командування виконала з честю. У скупченні ворога виникли

великі пожежі. Горіли танки, автомашини. Уламки понтонної переправи пливли вниз по течії ріки.

На останньому розвороті літак майора Шумського був ушкоджений і загорівся. Швидкістю і маневруванням Костянтин Мефодійович намагався збити полум'я, але вогняні язики продовжували лизати кабінку машини. З тліючим одягом, обпаленим лицем і руками дотягнув мужній воїн до лінії фронту і посадив літак в розташуванні своїх військ.

У серпні того ж року комуніст Шумський успішно штурмував ворожі переправи через Дніпро під Кременчуком, за що отримав особисту подяку від командуючого Південно-Західним фронтом генерал-полковника М. П. Кирпоноса.

З кожним днем зростає бойовий рахунок Костянтина Мефодійовича. Незабаром на його грудях засяє перший бойовий орден Червоного Прапора.

Під час Сталінградської битви майор Шумський набув великого досвіду в бомбардуванні ворога в районах дуже насичених зенітною артилерією і прожекторними установками. Ескадрилья, якою він командував, успішно грсмила бронетанкові частини гітлерівського фельдмаршала Манштейна, що провалилися до оточених на Волзі дивізій 6-ї армії Паулюса.

Дальші воєнні шляхи Костянтина Шумського пролягли над Доном і Белгородом, Донбасом і Запоріжжям, Нікополем і Одесою. Не один раз потрапляв мужній воїн у скрутне становище, але завжди виходив переможцем.

Восени 1943 року командуванню фронту стало відомо, що на станцію Белбасівка-Черкаське прибула німецька танкова дивізія з завданням зірвати наступальні дії наших військ по визволенню Донбасу. Завдати удару ворогу було наказано групі штурмовиків і винищувачів на чолі з Костянтином Мефодійовичем Шумським. Ретельно і всебічно обдумав командир штурмової групи свій план бойових дій. Як і завжди, він і на цей раз виявив розумну ініціативу, військову хитрість, кмітливість і винахідливість.

За даними розвідки район розвантаження ворожої дивізії прикривався суцільною стіною зенітного вогню. Гітлерівці покладали великі надії, що розвантаження і зосередження танкового з'єднання відбудуться для радянських військ непомітними. Тому це було також враховано майором Шумським у своєму плані.

У передранковій пітьмі вісімнадцять ІЛ-2 пройшли на значній відстані від району розвантаження ворожих частин,

вдаючи, що мають зовсім інший напрям. Ворог на принаду клонув. Гітлерівці вирішили, що радянські літаки пройшли осторонь і припинили вогонь. Опам'яталися лише тоді, як по району зосередження і станціях розвантаження танкової дивізії противника було завдано могутнього бомбового удару. Ворог зазнав великих втрат. Радянські війська успішно просунулись уперед і оволоділи станцією Барвінково. За мужність і особисту відвагу в цьому бою Шумський одержав другий орден Червоного Прапора.

З 1944 року підполковник К. М. Шумський — командир 93-го гвардійського штурмового авіаційного полку 17-ї Повітряної армії. Його полк брав участь у боях за звільнення Польщі та Чехословаччини. Відважний сокіл особисто знищив 6 ворожих літаків, 20 танків, 95 автомашин, 2 аеростати, 8 складів з паливом, розсіяв і знищив до 600 солдатів і офіцерів противника.

Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР підполковнику Шумському Костянтину Мефодійовичу 2 серпня 1944 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

* * *

Після війни К. М. Шумський навчався у вищій Військовій академії Генерального штабу і ще довгий час передавав свій багатий бойовий досвід молодим авіаторам. За успіхи в удосконаленні бойової майстерності і бездоганну службу в Радянських Збройних Силах полковника Костянтина Шумського відзначено орденами Леніна і Червоної Зірки.

Нині Костянтин Мефодійович перебуває у відставці. Проживає в м. Москві, приймає активну участь у партійній і громадській роботі, часто виступає перед молоддю, розповідає про славний бойовий шлях Радянської Армії і Військово-Повітряного Флоту.

**КОМАНДИР
ТАНКОВОЇ БРИГАДИ**

ЮРЧЕНКО
Петро Хомич

*Народився 1913 року
в с. Білашках
Тальнівського району*

У кожної машини, як і у людини, є своя юність. Петро Хомич Юрченко добре знає юність радянського танка. Колишній тракторист, танкіст за покликанням, він уперше сів за важелі бойової машини ще в 1937 році. Як і танкісти старшого покоління, він пам'ятає машини і дещо ранішого часу: легкий танк Т-26, швидкохідний колесо-гусеничний БТ, танкетку Т-27 і плаваючий Т-27, середній танк Т-28 і важкий Т-35. Поступово змінювались конструкції машин, удосконалювалась і зростала їх бойова міць, збагачувались бойовий досвід і тактика танкових військ Радянської Армії. У технічному відношенні ріс і вдосконалював свою бойову майстерність також молодий танковий командир Петро Юрченко.

Бої з білофінами стали для нього школою перших випробувань на атестат мужності і командирської зрілості. В ході бойових операцій командир взводу 108-го Окремого танкового батальйону 35-ї танкової бригади лейтенант Юрченко чотирнадцять разів побував у запеклих танкових атаках. На лісисто-болотистій місцевості серед міжозерних дефіле ворог влаштовував засідки, споруджував земляні перешкоди типу ескарпів, протитанкових ровів та надовб. І часто, коли наступ, здавалосьь,

був неможливим, взвод Юрченка завжди перемагав, примушував манергеймівців тікати.

В ніч на 6 лютого 1940 року лейтенант Юрченко одержав завдання проникнути в глиб оборони противника в районі Хотинена, раптово захопити командний дот і знищити його. Це була дуже укріплена споруда, що прикривалася вогнем з сусідніх ділянок.

Після того, як сапери розчистили шлях у мінних полях, відірвали протитанкові надовби і знешкодили фугаси з великим запасом вибухівки, Юрченко взяв напрям на ціль. Поблизу дота снарядом з ворожого капоніра його машину було пошкоджено, вбито механіка-водія, а Юрченка і заряджаючого — поранено. На щастя тол у бойовому відділенні танка не здетонував. Пересилюючи біль, лейтенант пересів на місце механіка і повів охоплений полум'ям танк на дот. Нерви у ворога виявились слабкими. Фінни розбіглись. Обклавши вибухівкою амбразуру доту і вхід до нього, Юрченко зірвав цю залізобетонну споруду разом з рештками солдатів, які не встигли втекти.

Відбиваючи спроби противника захопити танк, лейтенант Юрченко ліквідував пожежу в машині і кулеметним вогнем знищив біля 30 ворожих автоматників.

За цей героїчний подвиг Петру Хомичу Юрченку 21 березня 1940 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

У війну з гітлерівськими загарбниками Петро Хомич вступив уже зрілим і досвідченим командиром. Він добре знав слабкі, вразливі місця танків ворога, знав і цінував силу, міць, потужність і озброєння вітчизняних танків. Особливо любив і поважав він бойову і надійну машину «КВ», заслужено прозвану радянськими бійцями «старшиною фронту». На ній він уже першого дня війни брав участь у боях. Важко підрахувати, скільки разів з того пам'ятного дня й до кінця війни ходив Петро Юрченко в танкові атаки — найгрізніші з усіх атак, — скільки разів бував у танкових боях, скільком бойовим подвигам він був свідком, яких напружень, потрясінь, фізичних і моральних випробувань зазнав на протязі війни!

У грізні дні 1941 року на своєму могутньому «КВ» комуніст Юрченко захищав підступи до столиці нашої Батьківщини — Москви. Починав війну командиром батальйону, а закінчив командиром танкової бригади. Його нагороджено 18 радянськими та 4 іноземними нагородами. Він неодноразово відзначався в наказах Верховного Головнокомандуючого.

...У травні 1942 року, згідно з розвіданими, командуванню стало відомо, що гітлерівці готують танковий наступ. Захоплений контрольний «язык» підтвердив, що в цьому наступі, який відбудеться ранком наступного дня, візьмуть участь близько сорока ворожих машин. Наших танків на цій ділянці фронту налічувалося не більше п'ятнадцяти. Та радянським танкістам хоробрості не позичати! Щоб відбити атаку переважаючих сил ворога, необхідно було відвагу помножити ще й на військову хитрість. Довелося Петру Хомичу все своєчасно обміркувати.

Опівночі комбат Юрченко викликав до себе енергійного, вольового лейтенанта Корбута і поставив його взводу бойове завдання. А через деякий час три танки на приглушених моторах виповзли з-за дерев і зникли в нічній півні.

Ледь почало світати, як взвод Корбута вже стояв на узліссі в кущах, вичікуючи ворожі танки. З першим промінням сонця почувся шум моторів. Втоми, що немов свинцем наливала тіло, як і не було. Фашистські машини колоною йшли вздовж польової дороги, що звертала до лісу якраз там, де причалися у засідці «тридцятьчотвірки» Корбута. Хрестаті потвори майже впритул наближались до радянських танків, робили вздовж лісу розворот і, підминаючи під себе молоді берізки, йшли далі уже цілиною. І як тільки повз засідку прогарчав останній фашистський танк, машини лейтенанта Корбута, користуючись піднятою курявою, непомітно підлаштувались у хвіст ворожій колоні. Незабаром було визначено цілі, і корбутовці відкрили нищівний вогонь. Спалахнула перша ворожа машина, за нею — друга...

Ворог, зненацька атакований з тилу, все ще не міг зорієнтуватися, хто і звідки влучно нищить його танки. Противник був змушений передчасно розвернутися, не дотримуючись бойового порядку, і поспішно, без попередньої розвідки, кинувся геть від того місця, де свічками палахкотіли його машини. Він продовжував рухатись у напрямі рубежу атаки, не знаючи, що спішив на рубіж своєї безславної загибелі.

Ще задні машини гітлерівців з повернутими назад баштами насторожено водили стволами гармат і з коротких зупинок навмання посилали снаряд за снарядом, коли раптом запалало кілька передніх танків. Це, як і було домовлено, їх зустрів головними силами Петро Хомич Юрченко. Дезорганізовані влучним вогнем радянських танкістів фашисти шукали виходу із скрутного становища і повертали назад. А в цей час танки Корбута знову відкрили вогонь. Атаку гітлерівців було зірвано.

Поле бою вкрилося численними пожежами. Кругом горіли ворожі танки. Ті, що вціліли, в паніці тікали з палаючого танкового кладовища.

* * *

Закінчилась війна. Петро Хомич ще довгий час продовжував служити в танкових військах Радянської Армії. Нині комуніст Юрченко, полковник у відставці, проживає в Москві. Він бере активну участь у громадсько-політичному житті столиці. Часто виступає перед молоддю з доповідями, бесідами. Це така ж весела і неспокійна, як і за молодих років, людина.

У ПОЄДИНКАХ З ФАШИСТСЬКИМИ АСАМИ

ЮРЧЕНКО
Федір Сергійович
1913—1943

*Народився в с. Топильні
Шполянського району*

Була у Федора думка давнішня. Ще з шкільної парти плекав він її: мріяв про небо, про крила могутні. Але хто ж тоді з юнаків не мріяв літати, дивлячись, як над ними борознять літаки небо? Кого не захоплювала нескінченна блакить П'ятого океану? Та одного бажання було мало. Необхідні були знання. І Федір Юрченко наполегливо вчився. Ніхто не знає, скільки безсонних ночей провів він за підручниками. Штурмував фізику, математику...

Коли ж, нарешті, він опинився в авіаційному училищі, то вважав, що досягнув вершини щастя.

Через кілька років лейтенант Юрченко, молодий пілот, одержав своє бойове хрещення. Було це в 1939 році в районі ріки Халхін-Гол. Перший свій бойовий екзамen витримав він тоді з честю.

А скільки ще суворих екзаменів чекало на нього в роки війни з фашистськими загарбниками!..

У 1941 році в бої з гітлерівськими асами Ф. С. Юрченко вступив уже досвідченим воїном.

За два роки війни штурман Юрченко зробив 160 бойових вильотів. І більшість з них уночі. Нельотної погоди для нього

не існувало. За будь-яких умов він завжди точно виходив на ціль. Це була людина величезної сили волі і витримки.

Як кращого штурмана полку командування завжди посилало Юрченка на виконання найбільш відповідальних завдань, знаючи, що вони будуть виконані своєчасно. Адже ж девіз його був: «Тільки до цілі! Тільки до цілі!».

Федір Сергійович Юрченко брав участь у багатьох бойових операціях: бомбив мехчастини ворога під Двінським, Островом, Псковим, Лугою, Новгородом, Волховим, Тіхвіном, Олонцем і Ленінградом; нищив переправи, бомбив аеродроми, залізничні станції, скупчення ворожих частин.

Тільки за перших 6 місяців війни славний сокіл мав уже на своєму бойовому рахунку 21 знищений літак, 18 автомашин, 6 ешелонів з живою силою і технікою, один бронепоезд, 5 танків противника.

За проявлений героїзм з фашистськими загарбниками Федору Сергійовичу Юрченку Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 лютого 1943 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Багато подвигів звершив Ф. С. Юрченко, захищаючи рідну Батьківщину.

Наприкінці липня 1941 року їх авіапункт одержав завдання відновити зв'язок з партизанами, які діяли в районі міста Красного, доставити їм боеприпаси і продукти. Виконати це завдання командування доручило досвідченому штурманові капітану Юрченку.

Вночі не так легко було відшукати замаскований табір. Партизани, щоб не видати себе ворогові, розвели дуже маленькі багаття. Кілька разів екіпаж міняв напрямок, а умовних сигналів не було. Пального лишилось лише на зворотний курс, та штурман продовжував шукати. І знайшов! Це були ледь помітні вогники тліючих багать, що утворювали умовну фігуру. Вантаж був доставлений у точно визначене місце.

Особливо пам'ятним залишився бойовий виліт, в якому майстерність штурмана відіграла вирішальну роль у досягненні успіху.

Вночі 16 лютого 1942 року з-під Ленінграда Юрченко вилетів на бойове завдання з заступником командира ескадрильї капітаном Леденьовим. Над ціллю їх осліпило проміння ворожих прожекторів. Зенітний вогонь, здавалось, шматував небо. Але скинуті штурманом бомби і на цей раз досягли своєї мети. На землі виникла велика пожежа. Можна було вертатись. Та

раптом снарядом пробило крило, загорівся правий мотор. Бомбардувальник почав утрачати висоту. Як завжди спокійний, Юрченко продовжував прокладати курс на свій аеродром. Однак на цьому випробування ще не закінчилися. Уже над власним аеродромом з'ясувалось, що заклонило шасі. Перемогли майстерність, мужність і витримка: літак було посаджено на фюзеляж.

13 квітня 1943 року Федір Сергійович Юрченко зробив свій останній політ. У той день його ескадрилья повинна була нанести бомбовий удар по аеродрому, з якого гітлерівці в квітневі дні і ночі проводили свої нальоти на Ленінград. Аеродром прикривався сильним зенітним вогнем і авіацією. Вже після того як на землі догорали ворожі літаки, із-за хмар виринули фашистські стервятники. Їх було значно більше, ніж радянських винищувачів. Зав'язався запеклий повітряний бій. Пілот Кованьов увесь час маневрував, знаючи, що стрілець-радист Кур'їн уміє ловити цілі в перехрестя свого завжди безвідказного кулемета. Полоснула довга прицільна черга. Фашистський літак задимів. Але другий гітлерівець ударив з близької відстані. Кулемет замовк. Уздовж кабіни зарясніли пробоїни. Кур'їн був смертельно поранений. Обливаючись кров'ю, Юрченко знайшов у собі сили взятися за кулемет. Загорівся ще один «фоккер». Та раптом пролунав сильний вибух, і густий дим огорнув правий мотор. Швидкість падала. Командир корабля Кованьов перевів машину в піке. Фашисти гадали, що це кінець, але знову прорахувались: на висоті 250—300 метрів нелюдськими зусиллями пілот вивів бомбардувальник з піке. Літак пройшов майже над Пулковською обсерваторією і вдало приземлився. Бойові друзі обережно винесли з літака Леоніда Кур'їна, вмираючого від ран, і тяжко пораненого в живіт Федора Юрченка. Втрачаючи останні сили, не відкриваючи очей, Юрченко сказав: «Ленінградці не ображатимуться на нас... жаль тільки, що мало я знищив фашистської погані».

Бойові товариші Ф. С. Юрченка поховали героя у братській могилі разом з тими, хто відстоював місто Леніна. Віддавши останню шану товаришеві по зброї, відважні радянські соколи продовжували нищити гітлерівських загарбників і в небі, і на землі, мстили за смерть своїх бойових побратимів, за сплюндровані ворогом села і міста Батьківщини.

На початку 1944 року радянські війська повністю зняли блокаду Ленінграда, звільнили від фашистських загарбників Ленінградську область, частину Калінінської області і вступили

на землю Радянської Естонії. У цій переможній ході військ Ленінградського фронту була частка ратної праці також і славного сина України Ф. С. Юрченка.

Понад двадцять вісім років минуло з того часу, як відважний сокіл загинув, захищаючи небо Ленінграда. Трудящі міста Леніна не забувають свого захисника. На братській могилі, де вічним сном сплять герої, завжди пломеніють квіти.

* * *

Свято бережуть топиляни пам'ять про свого героя-односельчанина. В центрі села споруджено пам'ятник воїнам-героям, які загинули у боротьбі за визволення своєї Батьківщини від фашистських загарбників. На гранітних плитах викарбовані їх імена. Серед них ім'я Ф. С. Юрченка.

У просторому двоповерховому будинку середньої школи є зал, в якому учнями споруджено стенд, присвячений життю і подвигам героя-земляка. Піонерська дружина школи носить ім'я Героя Радянського Союзу Ф. С. Юрченка.

ВЕДУЧИЙ ВИНИЩУВАЧІВ

ЯРОВИЙ
Пилип Степанович
1919—1942

*Народився в с. Порадівці
Лисянського району*

Допитливим ріс Пилипко. Надто вже любив книги. Це якраз були роки, коли на весь світ гриміла слава про мужніх радянських пілотів. На всіх мовах називалось ім'я Чкалова. Тільки й мрії було у хлопця, що стати пілотом. Він збирав вирізки з газет і журналів, годинами міг слухати розповіді про службу в авіації і бачив себе у військовій формі командира Червоної Армії.

А в світі в цей час відбувались події, учасником яких зробила Пилипа Ярового не хлоп'яча фантазія, а саме життя. Іспанія, Хасан, Халкін-Гол... Вони були близькі серцю комсомольця Ярового.

Пилип твердо вирішив поступити у військове училище і обов'язково — авіаційне. Він посилено займався спортом, читав книги про авіацію і свого домігся: став курсантом авіаційного училища. Напередодні війни Яровий уже був пілотом. Прибувши в частину, молодий лейтенант з головою поринув у суворе військове життя.

22 червня 1941 року Пилип Яровий одним із перших вступив у бій з фашистськими загарбниками. Лише за перші шість місяців війни він на своєму літаку I-16 зробив 85 бойових ви-

льотів. За мужність і відвагу лейтенанта Ярового було нагороджено орденом Червоного Прапора.

На новій бойовій машині ЛАГ-3 комуніст Яровий проявив себе сміливим і безстрашним пілотом. У 1942 році лише за місяць він провів 10 повітряних боїв, налітав 86 бойових годин.

8 липня 1942 року дев'ятка радянських винищувачів під час супроводу бомбардувальників на їх зворотному маршруті була зненацька атакована п'ятнадцятьма фашистськими «мессершміттами». Відважні сміливці збили п'ять літаків противника. Один із них був знищений Яровим. У наступному повітряному бою Пилип Яровий кинувся на виручку комісара ескадрильї, який повертався на ушкодженому винищувачі. Відбиваючи атаки ворога, він збив один ворожий літак. А 26 липня Яровий, будучи ведучим семірки радянських ЛАГ-3, знову супроводжував групу бомбардувальників. У повітрі з-за хмар зненацька перетнули їм шлях дванадцять «мессершміттів». П'ять «лагів» вступили в бій з німецькими винищувачами, а лейтенант Яровий у парі з лейтенантом Ковальовим залишились прикривати бомбардувальники. Незабаром у Ковальова вийшло пальне, і він змушений був вийти з бою. Яровий продовжував вести бій один проти п'яти ворожих стервятників. У цьому нерівному бою він проявив справжню мужність і героїзм, збив два «мессери». Навіть, коли закінчились боеприпаси, не вийшов з бою, а продовжував морально вимотувати ворога, атакуючи його з різних напрямків. Цим самим він сприяв виходу бомбардувальників із зони дій ворожих винищувачів, забезпечив повернення їх на свою базу.

За мужність, героїзм і відвагу, проявлені в боях з гітлерівцями, Указом Президії Верховної Ради СРСР від 23 листопада 1942 року Пилипу Степановичу Яровому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Але не встиг Пилип Яровий отримати цю високу урядову нагороду. 12 вересня 1942 року командир ескадрильї винищувачів 131-го винищувального авіаційного полку загинув у повітряному бою на підступах до міста Орджонікідзе. Друзі-однополчани поховали свого товариша-героя в селі Михайлівському Пригородського району Північно-Осетинської АРСР.

* * *

І земляки героя, і жителі села Михайлівського свято шанують пам'ять славного бойового льотчика Пилипа Степановича Ярового. Його ім'я носить середня школа і одна з вулиць села Михайлівського.

ВЛУЧНИМИ ЧЕРГАМИ

ЯРОВИЙ
Петро Павлович
1917—1970

*Народився в с. Валяві
Городищенського району*

Ворог відступав з боями. Іноді йому вдавалось підтягти резерви і зайняти оборону. На одній з ділянок фронту гітлерівці змогли навіть потіснити наші підрозділи. І тоді кулеметник Петро Яровий, використовуючи природні укриття, під щільним вогнем наблизився до бойових порядків противника і відкрив нищівний кулеметний вогонь. Фашисти не витримали і відступили, залишивши на полі бою десятки трупів.

За сміливість і відвагу солдат Яровий був нагороджений медаллю «За відвагу». Після наступного бою його груди прикрасили медаль «За бойові заслуги».

...Весна 1944 року прийшла на Україну рано. На початку березня дороги перетворились на суцільне болото, але вони вели в одному напрямі — на захід, куди відступали недобиті війська загарбників. У дні наступальних боїв у радянських воїнів люта зненависть до ворога поєднувалася з спокійною впевненістю в перевазі над ним.

А бої йшли уже на підступах до Румунії — одного з сателітів фашистської Німеччини.

Фашисти силою до двох батальйонів закріпились на пануючій висоті. У ході наступу 929-й стрілецький полк 254-ї стрі-

лецької Черкаської Червонопрапорної дивізії 52-ї армії, переслідуючи гітлерівців, вирвався далеко вперед і виявився відірваним від дивізії. Необхідно було закріпитись на зайнятих рубежах і будь-що утримати їх до підходу інших частин.

Противник вів ураганний вогонь по бойових порядках підрозділів. Створилось вкрай тяжке становище.

— Дозвольте пробратися в тил гітлерівців,— звернувся Петро Яровий до свого командира взводу.

Командир завагався. Адже ж сміливцю щосекунди погрожує смерть. Але потім сказав:

— Добре, дійте.

Непомітно для ворога кулеметник добрався до старого, можливо ще часів початку війни, окопу і замаскувався. Незабаром противник вирішив перейти у контратаку. Його резерви підтягувались у напрямі удару. Все це спостерігав відважний кулеметник.

І коли гітлерівці, вже певні в перемозі, розгорнулися у бойовий порядок, раптом застрочив кулемет Ярового. Відважного кулеметника підтримали вогнем з фронту, і атака ворога захлинулася.

29 березня 1944 року П. П. Яровий у бою за село Кирпці у рукопашній сутичці знищив п'ять гітлерівців, а двох полонив. Наступного дня він при форсуванні ріки Жижія першим кинувся у воду, подолав водний рубіж і першим увірвався в ворожі траншеї. Гранатами і вогнем ручного кулемета мужній воїн знищив 25 фашистів.

У бою за село Стинка Петро Яровий першим піднявся в атаку. З вигуком: «За Батьківщину! Вперед!» він повів за собою всіх бійців, знищив два кулемети, 10 автоматників і взяв у полон ворожого офіцера і трьох солдат.

За виняткову мужність і героїзм Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 вересня 1944 року Петрові Павловичу Яровому присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Після перемоги над ворогом відважний воїн повернувся до мирної праці. Його бойові подвиги доповнилися звитягами на трудовому фронті.

У 1970 році Петра Павловича Ярового не стало. Його життя і відданість Батьківщині є взірцем для нашого молодого покоління.

Виходу книги «Зореносці» передувало багаторічне збирання матеріалів, здійснене партійним архівом Черкаського обкому КП України. Велику допомогу в цьому подали Головне управління кадрів та архів Міністерства оборони СРСР, політвідділ Черкаського облвійськкомату, відділи пропаганди і агітації райкомів партії, а також група товаришів, які знали своїх земляків-героїв, жили з ними поруч, або воювали разом на фронтах Великої Вітчизняної війни і написали про них нариси: Антоненко С. С., Акіндінов Б. Д., Барський М. Ф., Борищук В. І., Баранова М. В., Базилевич Т. Ф., Володарський З. Л., Васильєв Є. І., Гаркуша І. Г., Голубничий І. Г., Громадський В. А., Гельфінбейн Б. Ю., Геля А. М., Герман П. Т., Дорошенко О. А., Дирда М. Д., Дубина Д. П., Дорошенко В. І., Данилов Я. М., Єфіменко Л. М., Жук В. В., Жук П. М., Журавель С. А., Івановський В. С., Іваненко Є. Л., Іщенко Б. К., Крижанівський П. М., Кудрицький Г. Д., Козовий М. С., Криницький В. І., Комарницький М. Ф., Кравчук С. М., Копил С. О., Козицька В. А., Коваль А. І., Кайрод Л. А., Кривицька В. Я., Коваленко А. Т., Ломачинська Р. В., Лисенко В. Г., Мищик В. Ф., Мислюк С. Т., Мислюк В. П., Матвійко К. Т., Матвієнко І. К., Місан В. І., Марченко О. В., Мельниченко М. П., Недомовний В. К., Ніколенко А. Г., Несвицький Г. Г., Некрасов М. А., Олефір І. А., Охріменко Т. П., Пишченко М. П., Павлов М. П., Павлуша Г. П., Поповіченко А. І., Посовень І. С., Пономар П. К., Пархоменко П. В., Пономаренко М. Ф., Парахоня П. П., Рудник М. Я., Романенко С. Ф., Руденко Л. А., Снітко А. Ф., Сорока М. Ф., Самойленко В. М., Сергієнко В. С., Стецюра А. А., Семеняга М. П., Тихонова Е. М., Тарахін-Берега З. П., Тиманівський І. А., Усатенко М. Ф., Улітов А. Д., Фішбейн П. І., Храбан Г. Ю., Харченко В. К., Цапенко С. П.,

*Чаленко О. Й., Чорновол В. Д., Чечіль Н. І., Шкура Х. М., Широко-
пояс О. Г., Шитова Л. П., Шепель А. Р., Шпилька Т. Г., Шпак В. К.,
Шарова Г. М., Шкарупа С. П.*

Редакційна колегія і упорядники виносять щире подяку капітану 1-го рангу *М. М. Мірошнику*, гвардії підполковнику *О. І. Зубкову*, підполковнику *В. В. Тараканову*, майору *Ю. П. Лобинічеву*, які поданими матеріалами, порадами та пропозиціями допомогли у написанні цієї книги.

З М І С Т

Безсмертя героїв	3	Безстрашний сокіл	86
За велінням серця	11	Комсорг батареї	91
Командуючий фронтом	16	До останнього подиху	93
Подвиг на шосе Могильов—		Гвардійці перемогли	96
Мінськ	23	Подвиг на плацдармі	100
Навічно в строю	26	Із племені відважних	103
Ні кроку назад!	29	Крилатий богатир	105
Вірність комуніста	32	Прицільним вогнем	107
Сталінградський гвардієць	35	На поромі	109
У дев'ятнадцять років	38	У районі Куммерсдорфа	111
Приклад героїзму	40	Від Сталінграда до Берліна	113
Попереду наступаючих	43	Герой «вогненної землі»	115
На безименній висоті	46	Військовий розвідник	117
Стійкість артилеристів	48	За Малий Букрин	119
Крізь полум'я війни	50	У нічній вилазці	121
Безприкладна мужність	53	Фронтowa слава	123
У боях за Севастополь	55	На Київському напрямі	125
У небі Ленінграда	58	Герой-кулеметник	128
Поблизу станції Лемболове	62	Подвиги торпедників	130
Вогонь на себе	65	Мужність автоматника	132
Безсмертя героя	69	Захисник Одеси	134
Під час прориву блокади	71	Над голубим Дунаєм	137
На кримській землі	73	Перший на Черкашині	141
Бій за переправу	76	Батальйон Литовченка	143
Штурм Сапун-гори	79	За штурвалом винищувача	145
Екіпаж відважних	82	Солдатська доблесть	148
Герой Вісли	84		

Комісар бригади	150
Бойовий шлях пілота	152
72-годинний бій	155
Висота 110,5	157
Відвага бронебійника	159
Нагорода знайшла героя	161
Там, де небезпека	163
Над лінією Манергейма	165
Городищенський Гастелло	167
Літав у небі сокіл	170
Льотчик-випробувач	173
Витязь у броні	175
Бойовий рахунок героя	177
За форсування Дніпра	179
Солдатськими шляхами	181
Іменем героя	184
У розвідці	186
Завжди попереду	189
Від лейтенанта до генерала	192
Артилерійський коректуваль- ник	196
Прямою наводкою	199
Висоту відстояно	201
На чолі бомбардувальників Пе-2	204
Він звільняв Черкащину	207
Гвардійська хватка	210
В дні війни і миру	212
Герої не вмирають	214
Бій у тилу ворога	217
Над фіордами Баренцового моря	220
У бойових порядках піхоти	222
На берегах Славутича	225
Парашутист № 1	227
Звільняючи Дніпропетровськ	230
У нерівнім бою	232
Доблесть і майстерність	234
Почесний громадянин Унге- нів	236
Захищаючи Москву	238
Його ім'ям названа школа	240
Радянський ас	243
Крізь бойовий гарт	245
Там, де Канівська ГЕС	247

Сейм—Десна—Дніпро	249
У боях за Одер	252
Через Німан	254
На Правобережній Україні	257
Крок у безсмертя	260
Залпами «катюш»	262
Вогняна юність	265
У танкових поединках	268
Тільки вперед!	271
Штурман 812-го винищуваль- ного	274
Щоб був на землі мир	276
Особистий приклад парторга	278
Герой десанту	281
По той бік Пруту	284
Він стояв на смерть	286
Ціною свого життя	288
Герой П'ятого океану	290
Під Люгіжем	293
Зв'язок діяв безвідказно	295
За місто Леніна	297
На румунській землі	299
Ворог не пройшов	302
Цілі по курсу	305
Він був розвідником	308
До останнього снаряда	311
Коли вибув з строю коман- дир	314
Трудівник війни	317
Коваль із Петропавлівки	319
Вогнем і гусеницями	321
Герой-кавалерист	323
У передмісті Берліна	325
На бойовому посту	328
В ім'я перемоги	330
Гвардієць у боях і труді	332
Сміливість і відвага	335
Переслідуючи ворога	338
Командарм 2-го рангу	341
Майстер штурмових ударів	344
Командир танкової бригади	347
У поединках з фашистськими асами	351
Ведучий винищувачів	355
Влучними чергами	357

Коллектив авторов
ЗОРЕНОСЦЫ
(На украинском языке)

Редактор *А. Ф. Снітко*
Художник *П. П. Шиян*
Художній редактор *В. І. Хворост*
Технічний редактор *Л. М. Середа*
Коректор *Т. І. Медведовська*

Ліпотипісти *С. Д. Мінзбург, Н. Я. Тараненко*
Верстальниця *Л. Л. Тарасова*
Друкарі *М. А. Козін, В. К. Нестюрін*,
Відповідальна за палітурні роботи
Г. Д. Скорнякова

Здано на виробництво 9/VIII 1971 р.
Підписано до друку 6/XII 1971 р.
Папір $60 \times 84^{1/16}$. № 1. Друк. арк. 22,75.
Обл.-вид. арк. 17,2. БТ 09709. Тираж 8500.
Ціна 95 коп.

Видавництво «Промінь»,
м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 60.

Зам. № 4681. Обласна книжкова друкарня
Дніпропетровського обласного управління
по пресі, м. Дніпропетровськ, вул. Серова, 7.

14

